

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Ústav slavistiky

Ruský jazyk

Mgr. Lukáš Plesník

**Fungování analytických adjektiv
v ruštině, češtině a polštině**

Disertační práce

Školitel: doc. PhDr. Aleš Brandner, CSc.

Brno 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že předloženou disertační práci, vypracovanou pod vedením vedoucího práce doc. PhDr. Aleše Brandnera, CSc., jsem vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenných zdrojů a literatury.

V Kelči-Komárovicích dne 22. ledna 2018

.....

Lukáš Plesník

Poděkování

Na tomto místě bych velmi rád poděkoval doc. PhDr. Aleši Brandnerovi, CSc., za laskavou podporu, cenné rady a odborné konzultace, které mně během vzniku disertační práce byly velmi nápomocny.

Poděkování patří rovněž všem kolegům z domácího pracoviště KSL FF OU, zejména doc. PhDr. Ireně Bogoczové, CSc., doc. PhDr. Zdeňce Nedomové, Ph.D., a PhDr. Simoně Mizerové, Ph.D. Zvláště velké poděkování náleží rodině, a to za tvůrčí zázemí, které mně během psaní práce poskytla. Za četné podněty, rady a věcné připomínky děkuji také přátelům, především Mgr. Ing. Lukáši Maršíkovi a Mgr. Janě Orlíkové.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 METODOLOGICKÁ KONCEPCE DISERTAČNÍ PRÁCE	12
2 AKTUÁLNÍ TENDENCE V JAZYCÍCH SLOVANSKÉHO AREÁLU (NA PŘÍKLADU RUŠTINY, ČEŠTINY A POLŠTINY)	15
2.1 Demokratizace a liberalizace jazyka, jazyková globalizace.....	16
2.1.1 Aktuální lexikální procesy	19
2.1.2 Aktuální gramatické procesy.....	20
2.2 Internacionalizace slovní zásoby.....	21
2.3 Analytizmus a aglutinace	24
3 ANALYTICKÁ ADJEKTIVA	27
3.1 Analytická adjektiva a jejich terminologická nominace	27
3.2 Analytická adjektiva a jejich vymezení v tzv. širokém a úzkém pojetí	31
3.2.1 Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí.....	33
3.2.1.1 Pohled A. A. Reformatského.....	33
3.2.1.2 Pohled M. V. Panova.....	35
3.2.1.3 Způsoby třídění analytických adjektiv tzv. širokého pojetí.....	41
I. Klasifikace J. Gazdy	42
II. Klasifikace Je. I. Golanovové.....	43
III. Klasifikace V. Beniniho	44
IV. Klasifikace L. Mrovčové.....	46
V. Klasifikace J. Kesnera et al.	49
VI. Klasifikace Z. Nedomové	51
3.2.1.4 Kritická reflexe analytických adjektiv tzv. širokého pojetí.....	53
3.2.2 Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí	54
3.2.2.1 Analytická adjektiva v normativních mluvnicích ruštiny 50. - 80. let	55
3.2.2.2 Morfológicko-lexikální specifika analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí	57
3.3 Analytická adjektiva jako lexikální konverzní jednotky	60
3.4 Analytická adjektiva jako strukturní komponent analytických konstrukcí	62
3.5 Analytická adjektiva v české a polské lingvistice	64
3.5.1 Analytická adjektiva v české lingvistice	64
3.5.1.1 Analytická adjektiva v normativních mluvnicích češtiny	64

3.5.1.2 Analytická adjektiva v pracích českých lingvistů	66
3.5.2 Analytická adjektiva v polské lingvistice.....	70
3.5.2.1 Analytická adjektiva v normativních mluvnicích polštiny.....	70
3.5.2.2 Analytická adjektiva v pracích polských lingvistů.....	71
4 PREFIXOIDY A ŘECKO-LATINSKÉ FORMANTY A JEJICH POZICE V RÁMCI ANALYTICKÝCH ADJEKTIV	74
4.1 Prefixoidy jako typy morfémů přechodného typu.....	74
4.1.1 Afixoidy a jejich terminologická nominace	74
4.1.2 Kvaziprefixální konstrukce	76
4.1.3 Kvaziprefixace v pojetí J. Jiráčka.....	78
4.2 Řecko-latinské formanty jako významný komponent terminologické slovo tvorby	80
4.2.1 Typy konstrukcí s řecko-latinským formantem.....	82
4.2.2 Přehled nejproduktivnějších kvaziprefixálních řecko-latinských formantů.....	82
5 ANALYTICKÁ ADJEKTIVA V RUŠTINĚ, ČEŠTINĚ A POLŠTINĚ.....	86
5.1 Charakteristika dokladového materiálu z hlediska praktického konceptu práce.....	86
5.1.1 Dokladový materiál ruštiny	86
5.1.2 Dokladový materiál češtiny.....	87
5.1.3 Dokladový materiál polštiny	87
5.2 Zpracování dokladového materiálu.....	88
6 ANALYTICKÁ ADJEKTIVA V RUŠTINĚ	90
6.1 Charakteristika analytických adjektiv v ruštině	90
6.2 Morfologicko-lexikální analýza analytických adjektiv v ruštině	91
6.3 Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí	94
6.3.1 Sémantická analýza	95
6.3.2 Strukturní analýza	101
6.3.2.1 Poziční aspekt.....	101
6.3.2.2 Konektivní aspekt.....	103
6.3.2.3 Kvantitativní aspekt.....	104
6.3.3 Etymologická analýza	105
6.4 Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí.....	108
6.4.1 Sémantická analýza	109
6.4.2 Strukturní analýza	113
6.4.2.1 Poziční aspekt.....	113

6.4.2.2 Konektivní aspekt.....	114
6.4.2.3 Kvantitativní aspekt.....	115
6.4.3 Etymologická analýza	115
7 ANALYTICKÁ ADJEKTIVA V ČEŠTINĚ.....	118
7.1 Charakteristika analytických adjektiv v češtině	118
7.2 Morfologicko-lexikální analýza analytických adjektiv v češtině.....	119
7.3 Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí	122
7.3.1 Sémantická analýza.....	122
7.3.2 Strukturní analýza	126
7.3.2.1 Poziční aspekt.....	126
7.3.2.2 Konektivní aspekt.....	127
7.3.2.3 Kvantitativní aspekt.....	128
7.3.3 Etymologická analýza	129
7.4 Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí.....	131
7.4.1 Sémantická analýza	132
7.4.2 Strukturní analýza	135
7.4.2.1 Poziční aspekt.....	135
7.4.2.2 Konektivní aspekt.....	135
7.4.2.3 Kvantitativní aspekt.....	136
7.4.3 Etymologická analýza	137
8 ANALYTICKÁ ADJEKTIVA V POLŠTINĚ.....	139
8.1 Charakteristika analytických adjektiv v polštině.....	139
8.2 Morfologicko-lexikální analýza analytických adjektiv v polštině	140
8.3 Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí	142
8.3.1 Sémantická analýza.....	143
8.3.2 Strukturní analýza	146
8.3.2.1 Poziční aspekt.....	146
8.3.2.2 Konektivní aspekt.....	147
8.3.2.3 Kvantitativní aspekt.....	148
8.3.3 Etymologická analýza	149
8.4 Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí.....	151
8.4.1 Sémantická analýza.....	152
8.4.2 Strukturní analýza	154
8.4.2.1 Poziční aspekt.....	155

8.4.2.2 Konektivní aspekt.....	155
8.4.2.3 Kvantitativní aspekt.....	156
8.4.3 Etymologická analýza	157
9 KOMPATIVNÍ REFLEXE ANALYTICKÝCH ADJEKTIV V RUŠTINĚ, ČEŠTINĚ A POLŠTINĚ.....	159
9.1 Komparativní reflexe dokladového materiálu.....	160
9.2 Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí	161
9.2.1 Komparativní reflexe sémantické analýzy	161
9.2.2 Komparativní reflexe strukturní analýzy.....	162
9.2.3 Komparativní reflexe etymologické analýzy	166
9.3 Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí.....	169
9.3.1 Komparativní reflexe sémantické analýzy	169
9.3.2 Komparativní reflexe strukturní analýzy.....	171
9.3.3 Komparativní reflexe etymologické analýzy	174
ZÁVĚR.....	176
PE3IOME.....	180
STRESZCZENIE	185
SUMMARY	189
LITERATURA	193
Normativní literatura a slovníky	193
Sekundární literatura	196
Internetové zdroje a databáze.....	201
SEZNAM GRAFŮ	202

ÚVOD

Disertační práce *Fungování analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině* je věnována problematice morfologicky nezformovaných, tj. nevyhraněných výrazů, plnicích ve vztahu k řídicí lexikální jednotce determinační, resp. atributivní funkci. Tyto morfologicky nezformované lexikální jednotky jsou hlavním předmětem předložené práce.

Prvotní problém uchopení těchto jednotek spočívá v jejich terminologické nominaci. Na základě prostudovaných odborných pramenů je třeba zdůraznit značnou terminologickou nejednotnost, rozptýlenost až nestálost zkoumaných výrazů. Řada lingvistů, zabývajících se danou problematikou, zpravidla přichází s novými termíny, čímž na jednu stranu obohacuje terminologický fond těchto jednotek, avšak na druhou stranu tak vnáší ještě větší nepřehlednost a nesystémovost v jejich terminologickém uchopení (viz kap. 3.1). Proto považujeme za nutné již zde, bezprostředně v úvodu disertační práce, zdůraznit naše terminologické vymezení, které koresponduje s termínem ruského lingvisty M. V. Panova, analytické adjektivum. Pod termínem **analytické adjektivum** rozumíme morfologicky nezformovaný výraz s atributivní funkcí, jemuž v české a polské lingvistické terminologii zpravidla odpovídají termíny **nesklonné adjektivum**, resp. **przymiotnik nieodmienny**. Vzhledem k jednotnosti, ustálenosti či větší terminologické přehlednosti práce se tedy ve všech třech zkoumaných jazycích přikláníme k užívání termínu **analytické adjektivum**. Výraz *analytický* v užití terminologické nominace analytické adjektivum chápeme tedy jako synonymum k slovům *neohebný, neměnný* či *nesklonný*.

Zkoumání problematiky analytických adjektiv, tj. lexikálních jednotek korespondujících s touto terminologickou nominací, vychází zejména z učení ruských lingvistů A. A. Reformatského a M. V. Panova, kteří se k definici těchto jednotek vyjádřili v řadě odborných statí. Autorem termínu analytické adjektivum je **A. A. Reformatský**, který v roce 1937 představuje novou kategorii nezformovaných výrazů, které pojmenovává jako analytická adjektiva. Na počátku 70. let 20. století tuto problematiku významně rozpracoval **M. V. Panov**, který uvádí rozsáhlou diachronní klasifikaci 19 druhů analytických adjektiv. Tato klasifikace se stala výchozím bodem pro celkovou koncepci i zpracování naší disertační práce, na základě této klasifikace jsou definovány rovněž termíny analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí a analytická adjektiva tzv. širokého pojetí, s nimiž v práci pracujeme.

Nehledě na to, že počátky zkoumání problematiky analytických adjektiv sahají do 30. let 20. století, je **aktuálnost daného tématu** i dnes velmi vysoká. Podobou

analytických adjektiv disponují zpravidla přejaté výrazy, jejichž frekvence výskytu je v jazycích slovanského areálu v souladu se stále rostoucí jazykovou globalizací, internacionalizací, demokratizací či liberalizací stále vyšší. Proto tedy považujeme zpracovávanou problematiku za vysoce aktuální a potřebnou.

Plánovaný **výstup disertační práce** představují základní cíle, jež jsou doprovázeny dílčími cíli, kterých má být dosaženo při zpracování jednotlivých souborných analýz analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině.

Základní cíle disertační práce jsou:

1. fungování analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině z komparativního hlediska;
2. vypracování reprezentativního dokladového materiálu ruských, českých a polských analytických adjektiv;
3. provedení všestranné analýzy ruských, českých a polských analytických adjektiv.

Dílčí cíle disertační práce se zaměřují na řešení následujících úkolů:

1. na materiálu ruských analytických adjektiv provést:
  - a) sémantickou analýzu analytických adjektiv tzv. úzkého i širokého pojetí;
  - b) strukturní analýzu analytických adjektiv tzv. úzkého i širokého pojetí;
  - c) etymologickou analýzu analytických adjektiv tzv. úzkého i širokého pojetí;
2. na materiálu českých analytických adjektiv provést:
  - a) sémantickou analýzu analytických adjektiv tzv. úzkého i širokého pojetí;
  - b) strukturní analýzu analytických adjektiv tzv. úzkého i širokého pojetí;
  - c) etymologickou analýzu analytických adjektiv tzv. úzkého i širokého pojetí;
3. na materiálu polských analytických adjektiv provést:
  - a) sémantickou analýzu analytických adjektiv tzv. úzkého i širokého pojetí;
  - b) strukturní analýzu analytických adjektiv tzv. úzkého i širokého pojetí;
  - c) etymologickou analýzu analytických adjektiv tzv. úzkého i širokého pojetí.

Vzhledem k tomu, že problematika analytických adjektiv je vlastní spíše ruštině, resp. z ruské lingvistiky vychází, velký **přínos disertační práce** představuje zpracování paralel ve dvou západoslovanských jazycích, tj. češtině a polštině. V těchto jazycích zaujímá problematika analytických adjektiv okrajovou pozici, proto zde shledáváme jeden z hlavních vědeckých přínosů disertační práce. Česká a polská národní lingvistika nepracuje s termínem analytické adjektivum, užívá pouze termíny nesklonné adjektivum, resp. przymiotnik nieodmienny, které však korespondují spíše s analytickými adjektivy tzv. úzkého pojetí.

Problematika tzv. širokého pojetí analytických adjektiv v české a polské odborné literatuře absentuje. Při bližším zkoumání je možné si povšimnout zpracování problematiky afixoidů, resp. prefixoidů a sufixoidů, avšak další krok směrem k problematice právě analytických adjektiv tzv. širokého pojetí již nebyl učiněn. Naše disertační práce nahlíží zejména na problematiku prefixoidů, tj. specifických morfémů přechodného typu, právě optikou analytických adjektiv tzv. širokého pojetí. V tomto pohledu lze rovněž shledávat značný přínos námi uchopené a následně zpracované problematiky.

Vědecký přínos disertační práce lze shledávat ve dvou rovinách, a to jak v rovině teoretické, tak v rovině praktické.

Teoretická část disertační práce uvádí obsáhlý náhled na tematiku analytických adjektiv, představuje návrh na komplexní sjednocení terminologie z oblasti analytických adjektiv právě pomocí jedné univerzální terminologické jednotky, kterou je analytické adjektivum. Dalším neméně důležitým záměrem práce je utřídit hlavní teoretické poznatky, jež primárně vycházejí z pramenných zdrojů sekundární literatury. Na základě shromážděné odborné literatury byly vytvořeny hlavní teoretické kapitoly (viz kap. 2, 3, 4), které přehledně a uceleně reflektují zkoumanou problematiku. V těchto kapitolách je problematika analytických adjektiv globálně demonstrována, počínaje aktuálními tendencemi v současné ruštině, češtině a polštině, přes vlastní zpracování problematiky analytických adjektiv, až k prefixoidům a řecko-latinským formantům, které představují morfémy přechodného typu, resp. analytická adjektiva tzv. širokého pojetí.

Teoretické poznatky disertační práce se opírají zejména o ruské pramenné zdroje a jsou podloženy zpravidla příklady ruských analytických adjektiv, jelikož jejich problematika je primárně vlastní ruštině a je zmiňována právě v řadě titulů ruské národní lingvistiky. Při zpracování teoretických kapitol jsme se snažili vycházet jak z tradiční normativní literatury, tak z literatury reflektující nejnovější poznatky námi zkoumané oblasti.

Praktická část disertační práce obsahuje vlastní analýzu analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině z různých klasifikačních hledisek (sémantické, strukturní, etymologické). Prvotní fází ve zpracování rozsáhlé analýzy analytických adjektiv ve sledovaných jazycích bylo vytvoření obsáhlého dokladového materiálu, jenž výsledně čítá 1 472 analytická adjektiva. Tento materiál byl sestaven na základě reprezentativního lexikonu, který koresponduje se současným stavem jazyka. Podrobně jsou všechny lexikografické zdroje představeny v úvodní kapitole praktické části disertační práce (viz kap. 5.1). Druhá fáze představovala vlastní analýzu všech analytických lexikálních jednotek v ruštině, češtině a polštině. Pod touto analýzou rozumíme představení morfologicko-lexikální charakteristiky

analytických adjektiv (viz kap. 6.2, 7.2, 8.2), jejich sémantický, strukturní a etymologický rozbor, který je uveden na příkladu jednotlivých jazyků vždy zvlášť v rovině analytických adjektiv tzv. úzkého a širokého pojetí (viz kap. 6.3, 6.4, 7.3, 7.4, 8.3, 8.4).

Text disertační práce disponuje bohatým vnitřním členěním, zpracované informace jsou tříděny do kapitol vyššího a nižšího řádu.

Struktura disertační práce je tvořena devíti hlavními kapitolami, které představují základní osnovu prezentované problematiky. Ke kapitolám teoretického charakteru řadíme kapitoly č. 1, 2, 3 a 4 (*Metodologická koncepce disertační práce, Aktuální tendence v jazycích slovanského areálu (na příkladu ruštiny, češtiny a polštiny), Analytická adjektiva, Prefixoidy a řecko-latinské formanty a jejich pozice v rámci analytických adjektiv*), kapitoly č. 5, 6, 7, 8 a 9 reprezentují praktickou část (*Analytická adjektiva v ruštině, češtině a polštině, Analytická adjektiva v ruštině, Analytická adjektiva v češtině, Analytická adjektiva v polštině, Komparativní reflexe analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině*). Vstup do prezentované problematiky představuje úvod na počátku práce, na konci práce se nachází závěr, shrnutí v ruštině (*Резюме*), polštině (*Streszczenie*) a angličtině (*Summary*), přehled odborných pramenů a literatury (*Normativní literatura a slovníky, Sekundární literatura, Internetové zdroje a databáze*) a seznam grafických zobrazení, které věcně doplňují text disertační práce.

1 METODOLOGICKÁ KONCEPCE DISERTAČNÍ PRÁCE

Předložená disertační práce je z hlediska své struktury tvořena devíti hlavními kapitolami. První čtyři kapitoly reprezentují teoretické poznatky získané studiem odborných pramenů a literatury, následující kapitoly představují praktický koncept práce, který primárně vychází z teoretického základu, sekundárně je pak vystavěn zejména na různých metodách analýzy (klasifikační, vztahová, systémová) získaného dokladového materiálu.

Konkrétním metodologickým postupům, které byly nápomocny při zpracování jednotlivých kapitol disertační práce, předcházelo obsáhlé přípravné období v podobě odborných předmětů studovaného oboru, a to jak v první polovině doktorského studia (Obecná metodologie, Pramenné studium), tak v polovině druhé, během níž vlastní práce vznikala (Textová příprava).

Samotný postup vzniku disertační práce lze popsat v několika fázích, pro přehlednější demonstraci vyčleňujeme tři hlavní fáze. **První fáze** představovala vyhledávání, studium a třídění odborných pramenů a literatury. Všechny odborné zdroje uvádíme v poslední kapitole (viz *Literatura*), a to ve třech blocích, tj. *Normativní literatura a slovníky*, *Sekundární literatura a Internetové zdroje a databáze*. **Druhá fáze** spočívala ve vytvoření korpusu výchozího dokladového materiálu. Vlastní excerpta analytických adjektiv jsou podložena reprezentativními lexikografickými prameny, které reflektují aktuální lexikum současné ruštiny, češtiny a polštiny. **Třetí fáze** byla tvořena vlastním psaním disertační práce, přičemž primárně byly zpracovány kapitoly teoretické části (viz kap. 1, 2, 3, 4), následně kapitoly praktického charakteru (viz kap. 5, 6, 7, 8, 9).

Disertační práce je prací lingvistickou, proto pro potřeby jejího zpracování bylo využito vědeckých metod, resp. teoretických vědeckých metod. Z repertoáru tohoto typu metodologického zpracování byla užita zejména metoda analýzy jazykových dat, která výrazně dominuje při zpracování praktických kapitol disertační práce (viz kap. 6, 7, 8), nebyla však opomenuta ani metoda syntézy, které bylo využito při závěrečné komparativní reflexi analytických adjektiv všech tří zkoumaných jazyků (viz kap. 9). V dílčích částech práce byly rovněž využity metody srovnání, generalizace, indukce nebo analogie.

Dominantní metodu zpracování disertační práce představuje **metoda analýzy jazykových dat**, která byla aplikována v praktických kapitolách věnovaných vlastní analýze dokladového materiálu, tj. konkrétním analytickým adjektivům v ruštině, češtině a polštině. V kapitolách č. 6 (viz kap. *Analytická adjektiva v ruštině*), č. 7 (viz kap. *Analytická adjektiva*

v češtině) a č. 8 (viz kap. *Analytická adjektiva v polštině*) bylo využito několik druhů analýzy, tj. na excerpovaný materiál byly aplikovány zejména metody klasifikační, vztahové a systémové analýzy. **Klasifikační analýza** umožnila excerpovaná analytická adjektiva členit do jednotlivých tříd, **vztahová analýza** upozornila na vzájemné vztahy mezi jevy na sobě závislými či nezávislými, metoda **systémové analýzy** umožnila zkoumání analytických adjektiv s cílem pochopit je a v závěru práce vysvětlit. Tento závěrečný typ analýzy zkoumaných dat přechází v rámci struktury disertační práce plynule v metodu syntézy. Tato metoda, jak již bylo zmíněno, byla v maximální míře využita při zpracování závěrečného shrnujícího výstupu reprezentovaného kapitolou č. 9 (viz kap. *Komparativní reflexe analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině*).

Z hlediska dílčího zpracování praktických kapitol disertační práce jsme se opírali o funkčně-sémantický přístup, při němž jsme využili dílčích analytických metod, tj. metody sémantické, strukturní a etymologické analýzy. Díky **metodě sémantické analýzy** byly určeny konkrétní sémantické skupiny analytických adjektiv v ruštině, češtině i polštině. **Metodou strukturní analýzy** byl ve všech sledovaných jazycích zkoumán strukturní aspekt analytických adjektiv, tj. jejich pozice vůči řídicímu výrazu (poziční aspekt), způsob jejich připojení k řídicí lexikální jednotce (konektivní aspekt) a počet komponentů tvořících analytické adjektivum (kvantitativní aspekt). **Metodou etymologické analýzy** byly definovány zdrojové jazyky všech analytických adjektiv dokladového materiálu ruštiny, češtiny a polštiny.

Jak uvádíme výše, **metoda syntézy** byla využita zejména při zpracování poslední kapitoly praktické povahy (viz kap. *Komparativní reflexe analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině*). Pomocí metody syntézy nám bylo umožněno seřadit všechny tři dílčí analýzy, tj. jednotlivé analýzy analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině (viz kap. 6, 7, 8), a na základě výchozích zjištění následně vytvořit závěrečný shrnující pohled na sledovanou problematiku. Metodou syntézy byly v závěru práce sledovány vzájemné souvislosti mezi analytickými adjektivy v ruštině, češtině a polštině, syntéza nám v obecném slova smyslu byla nápomocna k odhalení vnitřních zákonitostí fungování námi sledovaných analytických lexikálních jednotek.

Oba základní metodologické postupy disertační práce, tj. metoda analýzy jazykových dat a metoda syntézy, byly průběžně ve všech kapitolách doprovázeny srovnávací metodou. **Metoda srovnání** tedy rovněž náleží k hlavním metodologickým postupům při zpracování celé práce, jelikož hlavním cílem disertační práce je poukázat na fungování analytických adjektiv ve třech slovanských jazycích. Metoda srovnání byla nejvíce využita v závěrečné

kapitole (viz kap. *Komparativní reflexe analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině*), obdobně jako metoda syntézy, bylo jí využito ale i v teoretických kapitolách práce, a to zejména při demonstraci četných příkladů na materiálu tří námi zkoumaných jazyků.

V o něco menší míře byly v průběhu zpracování disertační práce využity teoretické vědecké metody generalizace, indukce a analogie. Tyto výzkumné metody však nelze opomíjet, i ony mají značný podíl na celkové metodologické koncepci práce.

Metoda **generalizace** byla využita zejména při zpracování dílčích shrnutí v závěru jednotlivých kapitol, stejně jako při zpracování závěrečných výstupů práce. Tyto výstupy jsou prezentovány jak v závěrečné shrnující kapitole, tak v samotném závěru disertační práce (viz *Závěr*).

V dílčích kapitolách bylo užito rovněž **metody indukce**, která je v obecném měřítku založena na zkoumání jednotlivých jevů, jejich popisů jako faktů a na následném zobecnění. V kontextu předložené disertační práce chápeme metodu indukce jako metodu odvozování všeobecných tvrzení, která vyplývají z dokladového materiálu na základě mnoha poznatků o jednotlivostech. Takto pojatá metoda indukce byla užita zejména při zpracování kapitol strukturní analýzy analytických adjektiv tzv. úzkého i širokého pojetí (viz v jednotlivých jazycích podkapitoly *Poziční aspekt, Konektivní aspekt, Kvantitativní aspekt*).

Za zmínku stojí rovněž výzkumná **metoda analogie**, jejímž základem je hledání totožného vztahu mezi zkoumanými jevy. Je však nutné podotknout, že výsledek analogické metody je třeba považovat pouze za pravděpodobný, nelze s ním operovat jako s tvrzením nevyvratitelného charakteru. Vzhledem k tomu, že analogickou metodu je vhodné užívat spíše při tvorbě modelů, bylo jí proto využito v teoretické části práce při zpracování kapitoly pojednávající o roli analytických adjektiv v analytických konstrukcích (viz kap. 3.4). Pomocí dané metody bylo popsáno pět hlavních analytických konstrukcí, které představují základní strukturní vzorce různorodých spojení s analytickými adjektivy.

Vzhledem k obsáhlosti předložené disertační práce, k její členité struktuře a v neposlední řadě trojímu náhledu na zkoumanou problematiku z pohledu jednoho východoslovanského a dvou západoslovanských jazyků byly pro nás výše uvedené výzkumné metody velmi užitečné, a to jak při zpracování poznatků teoretického charakteru, tak při zpracování jednotlivých praktických částí.

2 AKTUÁLNÍ TENDENCE V JAZYCÍCH SLOVANSKÉHO AREÁLU (NA PŘÍKLADU RUŠTINY, ČEŠTINY A POLŠTINY)

Problematika analytických adjektiv je velice úzce spjata s mnoha aktivními procesy, které probíhají v posledních desetiletích v jazycích slovanského areálu. V souvislosti s geopolitickými změnami počátku 90. let 20. století se ve slovanských jazycích projeví četné tendence, jež svými procesy ovlivnily (a dodnes ovlivňují) jejich lexikální i gramatickou rovinu¹.

Již na konci 80. let 20. století se autorský kolektiv monografie *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny* (1989) zmiňuje o jazykových tendencích ve slovanských jazycích, které jsou považovány za charakteristické pro fungování spisovných jazyků. Autoři uvádějí tendence jako terminologizace a determinologizace lexika, intelektualizace jazyka, tvoření nových lexikálních jednotek či procesy univerbizace a multiverbizace (Horecký, Buzássyová, Bosák 1989: 245). Odborné lingvistické práce reflektující zmíněné jazykové tendence vznikaly následně v průběhu 90. let i v dalších slovanských národních jazycích, např. v ruštině *Русский язык конца XX столетия (1985-1995)* v redakčním zpracování Je. A. Zemské, v češtině *Český jazyk na přelomu tisíciletí* v redakci F. Daneše, v polštině *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Język polski* v redakční úpravě S. Gajdy.

Jedním z výrazných projevů jazykové situace současných slovanských jazyků je jejich dynamická povaha související s rozsahem a způsobem užívání jazyka. V ruštině, češtině a polštině, tedy slovanských jazycích, jež jsou hlavním předmětem zkoumání této disertační práce, lze pozorovat řadu aktivních procesů (jazykových tendencí) lexikální i gramatické povahy. Tyto procesy ve větší či menší míře nabourávají stav současného jazyka. Jejich přehled se pokusíme nastínit v následujících kapitolách².

---

¹ Aktuálním jazykovým tendencím v ruštině, češtině a polštině je ze strany lingvistů průběžně od 90. let věnována značná (a dodnes stále neutuchající) pozornost. Velmi podrobně je téma zpracováváno v ruské lingvistice (N. S. Valginová, Je. V. Marinovová, Je. A. Zemská, L. V. Raciburská, M. Krongauz aj.), neméně se však problematice věnují i čeští lingvisté (F. Daneš, O. Martincová, D. Svobodová, P. Mitter, J. Mravinacová aj.) a polští lingvisté (K. Waszaková, E. Koriakowcewová, K. Ožóg, B. Walczak, S. Gajda aj.). Často se jedná o zpracování témat souvisejících s cizojazyčnými vlivy v jednotlivých národních jazycích.

² E. Lotko upozorňuje na fakt, že **jazykové tendence** mají různý rozsah a intenzitu působení, tudíž je možné je z tohoto hlediska klasifikovat. E. Lotko definuje **obecné (nadřazené) jazykové tendence** a **specifické (dílčí) jazykové tendence** (Lotko 2009: 209). Z hlediska námi zpracovávané problematiky k obecným jazykovým tendencím řadíme demokratizaci, liberalizaci, globalizaci či intelektualizaci. K specifickým jazykovým tendencím řadíme všechny ostatní subtendence, jež mají souvislost zejména s lexikem daného jazyka: pasivizace / reaktivizace / aktualizace lexika, terminologizace / determinologizace lexika, internacionalizace lexika, analytismus, aglutinace.

2.1 Demokratizace a liberalizace jazyka, jazyková globalizace

Společnost na přelomu 20. a 21. století prošla mnoha vývojovými proměnami, které více či méně ovlivnily mnoho oblastí společenského života. Ekonomické, politické či kulturní proměny společnosti se rovněž odrazily ve vývoji jednotlivých jazyků. Změny politicko-ekonomické povahy výrazně ovlivnily vývoj mnoha slovanských jazyků, zejména pak těch, které se do počátku 90. let 20. století nacházely pod vlivem Sovětského svazu. Tato slova potvrzuje i polská lingvistka K. Waszaková, která vnímá přelom tisíciletí jako období zásadního přelomu v dějinách východní Evropy se známými důsledky na celkový vývoj euroatlantického společenství. „Politické, ekonomické či společenské změny v zemích bývalého sovětského bloku se projeví v řadě kulturních změn, ve změnách mentality, životního stylu a přirozeně také v samotném jazyce“ (Waszakowa 2005: 9, překlad autora). Závěr 20. století byl tedy pro jazyky slovanského areálu poměrně bouřlivým obdobím a tudíž se změna politické situace v mnohých zemích výrazně projevila i v dalším vývoji jednotlivých slovanských jazyků.

Ze tří jazyků zkoumaných v této disertační práci byla výše zmíněnými proměnami nejvíce zasažena ruština, která jako silně extrovertní jazyk byla a je konfrontována s mnoha jazykovými vlivy. Čeština (jazyk výrazně introvertní) a polština (z historického hlediska jazyk extrovertní) jsou ve vztahu k přejímání cizích slov zdrženlivější. Počet mluvčích obou jazyků je ve srovnání s počtem mluvčích ruštiny nižší, čeština a polština se více brání cizím jazykovým vlivům, a proto nejsou konfrontovány s vnějším prostředím do takové míry, jako silně extrovertní ruština. Nehledě na extrovertnost a introvertnost jednotlivých jazyků (Lotko 2009: 220), ve všech jazycích se do jisté míry projevují vícere vývojové proměny. Aktuálně probíhající změny se týkají jak celkové situace ve sledovaných jazycích, tak způsobů, jakými je ruština, čeština a polština užívána svými mluvčími. V souvislosti se zmíněnými společenskými procesy přelomu 20. a 21. století je tedy třeba zdůraznit, že tyto procesy ovlivňují nejen společnost jako celek, ale mají významný vliv i na samotný jazyk a formují jeho podobu.

K nejvýraznějším vývojovým trendům, které lze v ruštině, češtině a polštině na počátku 21. století pozorovat, můžeme zařadit tendence označované jako **demokratizace jazyka**, resp. „zhovorovnění“ jazyka, **liberalizace slovní zásoby** či projevy **jazykové globalizace**.

Demokratizační jazykový trend v ruštině, češtině a polštině je možné chápat jako proces pozvolného „zhovorovění“ jazyka³. Česká lingvistka D. Svobodová zmiňuje tříúrovňovou terminologickou řadu, která je tvořena termíny demokratizace, pseudo-demokratizace a substandardizace. V souladu s naznačenou stratifikací se demokratizace, event. také „zhovorovění“ jazyka, projevuje v podstatě ve všech jazykových rovinách. Její motivací je snaha přizpůsobit jazyk a jeho funkce aktuálním potřebám diferenciací různých typů jazykové komunikace, a to i za cenu toho, že dojde k porušování, popř. překračování dosavadních komunikačních zvyklostí a norem⁴. Pseudodemokratizace jazyka je chápána jako snaha autorů působících v médiích přiblížit se co nejvíce předpokládanému jazykovému vkusu čtenářů, diváků a posluchačů, tzn. co nejširší veřejnosti. Substandardizace je pak nástrojem procesu pseudodemokratizace, tzn. tendence k menší zdrženlivosti ve volbě jazykových prostředků a k nespisovnému vyjadřování (Svobodová 2009: 7)⁵.

Словарь лингвистических терминов autorky T. V. Žerebilo rozlišuje v souvislosti s demokratizací jazyka dva základní pojmy, tj. demokratizaci spisovného jazyka a demokratizaci spisovných norem. Pojem demokratizace spisovného jazyka definuje jako modifikaci jazykových norem, která je uskutečňována s cílem přiblížení kodifikované podoby jazyka k obecnému jazykovému úzu vzhledem k rozdílům, které se mezi těmito úrovněmi vyskytují. Pojem demokratizace spisovných norem je pak chápán v konkrétnějším pojetí a představuje tedy pronikání nekodifikovaných jazykových komponentů do roviny spisovného jazyka opět s cílem zmírnit rozdíl mezi úrovněmi spisovného a nespisovného jazyka (Жеребило 2010: 87). Podobně vnímá problém také *Словарь социолингвистических терминов* V. Ju. Михальченка, který definuje demokratizační proces spisovného jazyka jako modifikaci jazykových norem, jehož cílem je přiblížit kodifikovaný jazyk běžnému jazykovému úzu. Upozorňuje navíc na fakt, že demokratizace jazyka se může týkat různých jazykových úrovní, tj. např. lexika, syntaxe, resp. ortografie (Михальченко 2006: 53-54).

---

³ Termín „zhovorovění“ jazyka užívá ve svých pracích D. Svobodová, v jiných titulech odborné literatury se zpravidla setkáváme s termínem „zlidovění“ jazyka.

⁴ Obdobně definují problematiku **demokratizace jazyka** i J. Horecký, K. Buzássyová, J. Bosák, kteří vidí demokratizační tendenci v jazyce v působení běžného mluveného jazyka na jazyk spisovný. Demokratizaci tedy popisují jako uplatňování nespisovných prvků v normativní struktuře spisovného jazyka (Horecký, Buzássyová, Bosák 1989: 245).

⁵ Vzhledem k užívané terminologii je třeba učinit poznámku týkající se správného **terminologického vymezení spisovnosti / nespisovnosti jazyka**. Každá národní lingvistika má svoji vlastní stratifikaci pojmů, mnohé z nich se zdají být na první pohled podobné či stejné, avšak nejsou stejně definovány. V češtině stavíme do opozice termíny **jazyk spisovný** a **jazyk nespisovný**, popř. **jazyk běžně mluvený**. Termín **hovorový** je v české lingvistice definován jako mluvená forma jazyka, tzn. patří do spisovného jazyka. V ruské národní lingvistice jsou stavěny do opozice termíny **литературный язык** a **разговорный язык**. V polské národní lingvistice je nadřazeným pojmem **język ogólny**, jemu jsou pak podřazeny termíny **język kulturalny** a **język potoczny**.

Podobný jazykový trend představuje liberalizace slovní zásoby. V širším slova smyslu je pojem **liberalizace jazyka** chápán jako vzájemný vztah několika jazykových útvarů, přičemž dochází k postupnému sblížení různých podob daného jazyka. V. G. Kostomarov popisuje několik projevů procesu liberalizace v jazyce: rozšíření sémantického pole slov, aktivizace zastaralých výrazů, aktivizace náboženských termínů, vznik neologizmů v procesu tvoření nových slov, aktivizace procesu přejímání cizích lexikálních jednotek aj. Výše uvedené liberalizační procesy v jazyce V. G. Kostomarov zdůvodňuje takovými faktory, jako např. sociálně-politické změny, demokratizace společnosti, rozvoj vědy a kultury či působení hromadných sdělovacích prostředků (Костомаров 1994: 65, 118, 188, 232).

Za velmi progresivní tendenci lze označit jev přispívající k vzájemnému sblížení jazyků. K. Waszaková uvádí, že „koncem 20. století se výrazným způsobem prosadil proces, o jehož intenzifikaci se vedou diskuse již od 70. let. Jedná se o **vzájemné sblížení jazyků** na bázi jednoho dominantního jazyka“ (Waszakowa 2005: 9, překlad autora). Hovoříme tedy o procesu **jazykové integrace**, popř. o projevech **jazykové globalizace**. „Pronikání cizojazyčných výpůjček anglického původu do jiných jazyků, ať už přímo ze zdrojového jazyka, nebo prostřednictvím jiných jazyků v podobě adaptovaných mezinárodních lexémů, je vykládáno jako proces přispívající ke vzájemnému sblížení jazyků, tedy jako proces jejich integrace, popř., dle názorů některých, jako projev jazykové globalizace“ (Waszakowa 2005: 9, překlad autora).

D. Svobodová považuje za nejvýraznější projev globalizačních tendencí v komunikaci pronikání mezinárodně platných jazykových prvků, a to především lexikálních anglicizmů, do jazykových systémů všech vyspělých kulturních jazyků (srov. Žaža 1999: 30). Tak silnému projevu jazykové globalizace ostatní jazyky málo odolávají, a to i jazyky s menším počtem uživatelů, mezi něž patří např. čeština (Svobodová 2009: 9). N. V. Basko rovněž vnímá termín jazyková globalizace v souvislosti s velmi silným vlivem angličtiny na ostatní jazyky, hovoří o pronikání anglicizmů do lexika ostatních jazyků. Jako důvod uvádí objektivní nutnost vyspělých kulturních jazyků přejímat termíny anglického původu, jelikož právě prostřednictvím termínů anglického jazyka bývají nejčastěji pojmenovávány nové reálie v politické, ekonomické a vědecko-technické oblasti (Баско 2014: 252).

2.1.1 Aktuální lexikální procesy

V **lexikální rovině** převažují procesy související se změnou sémantiky slov, probíhá přesun aktivní slovní zásoby do pasivní slovní zásoby, do lexika slovanských jazyků pronikají nové přejaté výrazy, probíhají četné změny funkčně-stylistické povahy.

V oblasti **sémantických procesů** lze zmínit procesy týkající se změny sémantické struktury slova (hovoříme o tzv. restrukturaci), dále smyslovou modifikaci, sémantickou derivaci nebo spontánní smyslový posun. Restrukturace představuje změnu vzájemného vztahu mezi významy v struktuře vícevýznamového výrazu. Pod pojmem smyslová derivace pak rozumíme rozšíření významů daného výrazu, popř. naopak jeho konkretizaci. Sémantická derivace představuje proces vzniku nového významu dané lexikální jednotky. Sémantická derivace je velmi aktivní proces, své uplatnění nachází v oblastech ekonomiky, sportu nebo informačních technologií. Spontánní smyslový posun je proces, který je spojen s postupnou ztrátou koncepčního smyslu lexikální jednotky v běžném pojetí. Slovo, které je zasaženo tímto procesem, se postupně mění a jeho význam se posouvá ve směru od významu abstraktního k významu konkrétnímu. Ve výsledku je pak význam lexikální jednotky zcela vzdálen původnímu obsahu slova (Кузьмина 2015: 52-54).

Se sémantickými procesy je rovněž úzce spojen rozvoj nových **eufemizmů** a **disfemizmů**. Snahou mluvčích, kteří ve svých výpovědích užívají eufemizmy, je vyhnout se komunikačním konfliktům. Eufemismus tedy představuje výraz označující nepříjemný fakt zjemňujícím způsobem (Čermák 2007: 236). Naopak disfemismus označuje výraz prezentovaný mluvčím v mnohem hrubší podobě, často má charakter nespisovného slova (Кузьмина 2015: 55).

V souvislosti s problematikou **aktivity** a **pasivity slovní zásoby** je třeba zmínit procesy pasivizace, reaktivizace či aktualizace slovní zásoby. Pasivizace lexika představuje fázi změn od postupného poklesu frekvence výskytu konkrétní lexikální jednotky, popř. celého tematického celku, až po její možné nabytí vlastností historizmu. Příkladem tohoto procesu jsou mnohé výrazy označující předměty a jevy vzniklé před výraznými ekonomickými a politickými změnami na počátku 90. let minulého století. V ruštině je pro tyto výrazy užíván termín sovětizmus (советизм) označující verbální znaky sovětské kultury. Opačný proces z hlediska frekvence užívání lexikálních jednotek představují procesy reaktivizace a aktualizace slovní zásoby. Jedná se o přesun lexikálních jednotek ze sféry historizmů či tabuizmů do oblasti aktivně užívaných výrazů. Např. v ruském jazykovém prostředí procesem aktualizace prošlo velké množství náboženského lexika, a to opět

v souvislosti s politickými a ekonomickými změnami na počátku 90. let 20. století (Кузьмина 2015: 63-67).

K významným lexikálním procesům patří také procesy **terminologizace** a **determinologizace slovní zásoby**. V důsledku terminologizace narůstá počet termínů v odborné slovní zásobě. Determinologizace pak představuje rozšíření značného množství termínů z výhradně odborné oblasti do oblasti méně odborné či neodborné. Vědecká terminologie se tak stává běžným výrazivem užívaným širokým okruhem mluvčích. Terminologizace i determinologizace lexika má přímou souvislost s **intelektualizací jazyka**, a to v souvislosti s rozvojem vzdělávacího procesu (Валгина 2001: 96-107). Autorský kolektiv J. Horecký, K. Buzássyová a J. Bosák staví intelektualizaci jazyka do dialektického protikladu k **demokratizaci jazyka** (viz kap. 2.1) a tendenci k intelektualizaci popisuje jako zvyšování závažnosti a podílu odborného jazyka na jazykové komunikaci či jako aktivizaci stylistických posunů do roviny spisovného (knižního) jazyka (Horecký, Buzássyová, Bosák 1989: 245).

2.1.2 Aktuální gramatické procesy

Gramatická rovina jazyka představuje poměrně stabilní a konzervativní vrstvu jazykového systému, na rozdíl od slovní zásoby jazyka nepodléhá změnám bezprostředně a okamžitě, proces gramatických změn je pozvolnější a dlouhodobější. Změny v gramatické struktuře jazyka mají zpravidla souvislost s variantními tvary a mají povahu různorodých tendencí. Jednou z aktuálních tendencí v gramatice zejména ruštiny (v menší míře češtiny a polštiny) je **tendence k analytizmu** (viz kap. 2.3).

Většina slovanských jazyků, resp. jejich gramatická struktura, je založena na syntetické (flektivní) povaze. Flexe slouží k vyjadřování gramatických, resp. syntaktických vztahů v rámci slova, a to zpravidla pomocí sufixů, popř. koncovek. Díky vysoké aktivitě flexe lexikálních jednotek řadíme slovanské jazyky jako ruština, čeština a polština k syntetickým (flektivním) jazykům⁶. Opozici k syntetickým jazykům tvoří analytické jazyky vyjadřující

---

⁶ V rámci tří zkoumaných jazyků je dominantna flexe nejvýraznější v **češtině**, ta je považována za nejflektivnější slovanský jazyk. V **polštině** je dominance flexe méně výrazná, avšak o něco málo výraznější než v ruštině. **Ruština** je tedy ve skupině námi analyzovaných jazyků považována za nejméně flektivní jazyk. E. Lotko, zabývající se jazykovou konfrontací češtiny a polštiny, uvádí, že v případě obou jazyků výrazně dominuje flexe, avšak stupeň flexivnosti se v obou jazycích liší. Ve **fonologické rovině** svědčí o větší flektivnosti češtiny její značně rozvinutý vokální systém (poměr vokálů ke konsonantům je přibližně 30 % : 70 %), který vytváří příznivé podmínky pro větší diferenciaci morfologických paradigmat. Naopak méně flektivní polština, obdobně jako např. i ruština, je řazena k nejkonzonantičtějším slovanským jazykům (poměr vokálů ke konsonantům je přibližně 16 % : 84 %). Tento fakt tedy potvrzuje, že repertoár koncovek substantivní deklinace v polštině

gramatické vztahy pomocnými slovy (Čermák 2007: 126, 203, 249). V současné době lze za nejprogresivnějšího zástupce analytických jazyků považovat angličtinu, která v důsledku řady aktuálních jazykových procesů (internacionalizace lexika, liberalizace lexika, tendence k analytizmu) ovlivňuje a narušuje stavbu jazyků flektivních.

Řadu aktivních procesů lze zaregistrovat také ve **slovotvorbě slovanských jazyků**. Z hlediska extralingvistických faktorů je možné zmínit samotný proces přejímání výrazů cizího původu včetně internacionalizace slovní zásoby (viz kap. 2.2), popř. tendenci k jazykové hře, jejíž důsledkem je vytváření expresivních lexikálních jednotek. Z hlediska vnitřních lingvistických faktorů je patrná ekonomie jazykových prostředků, resp. nárůst aglutinativních rysů (viz kap. 2.3) (Кузьмина 2015: 146). Taktéž v oblasti slovtvorby je patrná tendence k zvýšení produktivity jednotlivých slovtvorných modelů, tvoření mnoha odvozených slov od aktuálně vysoce frekventovaných výrazů v komunikační sféře jazyka, aktivizace tvoření složených výrazů, nárůst zkratkových výrazů, popř. zvýšení produktivity takových procesů, jakými jsou krácení kmene či univerbizace (Кузьмина 2015: 146-152).

V obecném slova smyslu lze všechny výše zmíněné vývojové tendence chápat jako jev jazykové globalizace, který se zřetelně projevuje jako **sílicí tendence k internacionalizaci slovní zásoby**, a to ve všech jazycích euroatlantického regionu, včetně slovanských jazyků, tedy i ruštiny, češtiny a polštiny (Gazda 2010: 83).

2.2 Internacionalizace slovní zásoby

Jak bylo zmíněno, již od konce 80. let je proces obohacování slovní zásoby slovanských jazyků výrazně ovlivňován extralingvistickými faktory. V souvislosti s ekonomickými a politickými změnami na počátku 90. let 20. století výrazně zesílil proces **internationalizace slovní zásoby**, který je možné považovat za jeden z nejprogresivnějších procesů v oblasti současného lexika, a to zejména v ruštině, neméně však také v současné polštině a češtině⁷. Internacionalizace slovní zásoby má velmi úzkou spojitost s problematikou analytických adjektiv, proto jí také věnujeme pozornost.

---

je přibližně o 15 % chudší než v češtině. V ruštině je tento repertoár zmenšen ve srovnání s češtinou dokonce o 23 %. V **morfologické rovině** jsou typologické rozdíly mezi češtinou a polštinou ještě značnější. Čeština disponuje bohatším repertoárem koncovek v deklinačních a konjugačních paradigmatech, stejně jako výraznějším procesem perfektivizace sloves cizího původu (častější tvoření vidových dvojic). V polštině se naopak vyskytuje větší množství univerzálních koncovek (tzn. větší pádový synkretismus) a větší množství neohébných apelativ a vlastních jmen cizího původu (Lotko 1997: 9-10).

⁷ Reakcí na internacionalizaci slovní zásoby v jednotlivých národních jazycích je řada odborných publikací věnujících se aktuálnímu internacionalizačnímu procesu. Internacionalizaci ruského lexika se pravidelně věnuje ve svých publikacích Je. V. Marinovová, např.: *Иноязычные слова в русской речи конца XX – начала XXI в.:*

V nejširším slova smyslu lze hovořit o procesu **internacionalizace jazyka**. Tento pojem definujeme jako výskyt velkého počtu internacionalizačních jednotek v daném jazyce, tj. slov, morfémů, frazeologizmů i syntaktických konstrukcí (Михальченко 2006: 80). Internacionalizaci lze tedy vnímat jako důsledek úzkého kontaktu několika jazyků v rámci jednoho kulturně-jazykového areálu, v kterém dochází mezi jednotlivými jazyky k jejich vzájemnému ovlivňování. Internacionalizaci chápeme jako proces vyvolaný rozšiřováním jazykových kontaktů v celosvětovém měřítku a projevuje se jako přejímání lexikálních jednotek z cizího jazyka, resp. užívání jazykových prostředků cizího původu (v současné době především anglicizmů, resp. internacionalizmů) (Svobodová 2009: 8).

Velmi úzký vztah panuje rovněž mezi již zmíněnou jazykovou globalizací a internacionalizací jazyka. J. Gazda, který vychází z poznatků K. Waszakové (Waszakowa 2005: 194-197), uvádí, že jazyková globalizace se nejzřetelněji projevuje právě jako silící tendence k internacionalizaci slovní zásoby ve všech jazycích euroatlantického regionu, včetně jazyků slovanských. J. Gazda dále upozorňuje na fakt, že vztahy mezi jazyky, které vstupují do vzájemného kontaktu, nejsou vždy rovnocenné, převažují vztahy jednostranné, tj. slovanské jazyky zpravidla vystupují v roli příjemce cizojazyčných výpůjček. Tento fakt tedy popírá skutečnost vzájemného ovlivňování jazyků. V tomto případě se jedná spíše o jednostranné působení jednoho jazyka (angličtina) na ostatní jazyky (slovanské jazyky). Důsledkem tohoto jednosměrného působení, konkrétně angličtiny formou anglicizmů či amerikanizmů, je pak v ruštině, češtině i polštině nejen velké množství paralelních výpůjček anglo-americké provenience, ale také množství slovtvorných prvků a modelů (Gazda 2010: 85). K. Waszaková vnímá zaznamenaný nárůst lexikálních výpůjček anglo-amerického původu ve všech slovanských jazycích jako důsledek stále intenzivnějších mezinárodních kontaktů na přelomu 20. a 21. století, které vedly ke sblížení jazyků zemí euroatlantického regionu. Nejvýraznější projev tohoto procesu je pozorovatelný v existenci celé vrstvy společných lexémů, které jsou v různé míře adaptované v jednotlivých národních slovanských jazycích, např. v ruštině *бизнес-план, экокатастрофа, евроскептик*, v češtině *byznysplán, ekokatastrofa, euroskeptik*, v polštině *biznesplan, ekokatastrofa, eurosceptyk* aj. (Waszakowa 2005: 197).

проблемы освоения и функционирования (2008), *Теория заимствования в основных понятиях и терминах* (2013). Internacionalizaci českého lexika ve svých pracích zkoumá D. Svobodová, např.: *Internacionalizace současné české slovní zásoby* (2007), *Aspekty hodnocení cizojazyčných přejímek: mezi módností a standardem* (2009). Internacionalizaci polského lexika se soustavně věnuje K. Waszaková, např.: *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny* (2005).

Proces internacionalizace, chápaný tedy jako přejímání lexikálních jednotek z cizího jazyka, však není v současných jazycích ničím novým. Již po staletí ovlivňovaly slovní zásobu mnoha vyspělých kulturních jazyků jazyky antické, tj. řečtina a latina, které se rozhodujícím způsobem podílely na vzniku a vývoji evropské kultury. Z antických jazyků byla do slovanských jazyků přejata mnohá slova, jedná se např. o internacionalizmy jako *technika, ekonomie, republika, prezident* apod. Jak uvádí S. Žaža, řečtina a latina se uplatnily jako velmi vyspělé spisovné jazyky s bohatou slovní zásobou a propracovanou mluvnickou stavbou. Díky těmto predispozicím výrazně zasáhly do vývoje mnoha evropských i mimoevropských jazyků (Žaža 2010: 7). Na počátku 21. století pod pojmem internacionalismus rozumíme rovněž cizojazyčnou přejímku, avšak zpravidla anglického původu, proto hovoříme o anglicizmech, popř. amerikanizmech. Angličtina vystupuje v globálním měřítku jako jazyk světový, odborný či prestižní, proto je její vliv v rámci internacionalizačních procesů natolik výrazný⁸. Graficky jsou však slova anglického původu velmi rozrůzněná, ve spisovné slovní zásobě ruštiny, češtiny nebo polštiny mnohdy málo zakotvená (Svobodová 2007: 16).

Z. Nedomová poukazuje na úzkou vazbu mezi internacionalizací a **intelektualizací slovní zásoby** a dodává, že proces intelektualizace posiluje proces internacionalizace. Internacionalizační proces vnímá tato autorka jako výrazný vývojový proud v současných slovanských jazycích, který je podmíněn zejména sociálními aspekty. Internacionalizace dle názoru Z. Nedomové souvisí se značnou intenzifikací mezinárodní komunikace, s nárůstem vědeckých, ekonomických a kulturních kontaktů, s rozsáhlou mezinárodní výměnou informací, ale také s integračními procesy současné světové ekonomiky a společensko-politického života (Nedomová 2013: 25).

Na základě výše uvedených faktů lze tedy internacionalizaci definovat jako proces obohacování slovní zásoby daného národního jazyka lexikálními jednotkami vypůjčenými z jiného (cizího) jazyka. Takové jednotky nazýváme internacionalizmy (Маринова 2013: 120). Internacionalismus je možné rovněž definovat jako výraz (termín), který primárně vznikl v jednom jazyce, a z něj byl následně přejat do slovní zásoby jiného kulturního jazyka. *Lingvistický encyklopedický slovník* v redakčním zpracování V. N. Jarcevojové definuje internacionalizmy jako výrazy, které se shodují po stránce formální a zcela či částečně i po stránce smyslové. Internacionalizmy reprezentují termíny mezinárodního charakteru z oblasti vědy,

---

⁸ E. Lotko považuje za důležitý faktor, jenž ovlivňuje příliv anglicizmů do slovanských jazyků, zesilující polykontaktní funkci angličtiny. Angličtina se dle jeho slov stala postupem času nadnárodním kódem (zejména v euroamerickém areálu), získala si prestiž a vybojovala silně dominantní pozici. E. Lotko současně dodává, že se jedná o projev globalizace odrážející se v jazyce (Lotko 2009: 221).

techniky, politiky, kultury či umění a v praxi následně fungují v minimálně třech různých nepřibuzných jazycích (Ярцева 1990: 197).

2.3 Analytizmus a aglutinace

Tendence k analytizmu a aglutinaci patří k aktuálním procesům, jež představují charakteristický rys ve slovanských jazycích, zejména pak v současné ruské morfologii a syntaxi.

Pod pojmem **analytizmus** rozumíme typologickou vlastnost nacházející se v opozici k syntetizmu. Tato vlastnost se projevuje v odděleném vyjádření základního (lexikálního) a doplňkového, tj. gramatického či slovotvorného významu slova. Analytizmus se projevuje v morfologické neměnnosti slova a v existenci analytických (složených) konstrukcí (tvarů). V případě morfologické neměnnosti slova se gramatické významy vyjadřují pomocí jeho spojení s pomocnými nebo plnovýznamovými lexikálními jednotkami, slovosledem či intonací (Ярцева 1990: 31). G. I. Panovová zasazuje analytizmus do kontextu vývoje jazyka a definuje termín jako pokles významu syntaktických prostředků (slovotvorných afixoidů) a zvýšení významu analytických prostředků (pomocná slova, změna slovosledu, změna syntaktické funkce slova) ve vyjádření gramatické informace ve struktuře výrazu (Панова 2010: 57). Dodává, že ve většině případů je tento proces spojen s eliminací morfologických tvarů slov, tj. s dílčí, popř. plnou ztrátou flexe (Панова 2010: 57).

V ruském gramatickém systému se analytizmus začal projevovat již ve druhé polovině 19. století. A. Brandner popisuje analytizmus jako členitost lexikálního a gramatického komponentu daného tvaru (Brandner 2005: 81). Základním příznakem analytických jednotek je to, že jejich gramatický význam je vyjádřen mimo hranice daného výrazu. Tento jev je vysvětlován jako vliv analytických západoevropských jazyků (v 19. století se jednalo o vliv francouzštiny, v současnosti se jedná o vliv angličtiny). Daný fakt zároveň potvrzuje fenomén analytizmu jako jeden z výrazných projevů internacionalizace, a to ve smyslu sblížení slovanských jazyků s jazyky západoevropskými (Brandner 2005: 81-82).

V současné ruštině, češtině i polštině je možné pozorovat aglutinační rys, který se projevuje v pozvolné **tendenci k analytickému vyjadřování**. Je. A. Zemská zmiňuje růst analytizmu i aglutinačních prvků, a to zejména ve struktuře přejatých výrazů. Tendence k analytizmu je tedy znatelná jak v morfologické rovině, tak v rovině slovotvorné (Земская 2014: 686). Tato tendence se projevuje rovněž v oblasti námi sledovaných analytických adjektiv, např. *буо* + лавка > *буолавка*, *bio* + obchod > *bioobchod*, *bio* + sklep > *biosklep*

aj. Tyto jednotky vyjadřují ve sdružených pojmenováních příznak abstrahovaný od kategorie rodu, čísla a pádu. J. Gazda hovoří o expanzi kondenzačních slovotvorných modelů aglutinačního typu, v nichž se na vzniku nových nominací podílí především cizojazyčné (ale i domácí, popř. zdomácnělé) analytické (nesklonné) prepozitivní či postpozitivní formanty různého původu (viz kap. 4.2) (Gazda 2010: 87).

Jak uvádí Z. Nedomová, **nárůst aglutinačních rysů** ve slovanských jazycích jako celku se projevuje např. v jejich konsonantičnosti, změně poměru konsonantů a vokálů v textu, dále v redukci odlišností v deklinacích. Dalším znakem odlišností je kongruence, která v atributu zůstává, avšak v predikátu se vyskytuje poměrně vzácně. V rámci syntaxe svědčí o aglutinačním typu slovanských jazyků, konkrétně východoslovanských jazyků, typ nominativních vět, v kterých se projevuje nesymetričnost syntaktické a sémantické výstavby ruské věty (Nedomová 2013: 43).

Jak již bylo zmíněno, analytizmus je protikladnou typologickou vlastností syntetizmu. Otázkou syntetické a analytické stavby jazyka se zabýval A. A. Reformatský, který srovnával syntetické a analytické tendence v jazyce. **Syntetické tendence** v gramatice se projevují ve spojení gramatického a lexikálního významu slova v rámci jednoho slovního tvaru, přičemž gramatická charakteristika dané lexikální jednotky je vyjádřena uvnitř samotného výrazu. Gramatický systém syntetické stavby jazyka je realizován flexí daného tvaru slova, tj. připojováním různých prefixů a sufixů. Naopak základním rysem **analytických tendencí** v gramatice je fakt, že gramatické významy slov jsou odděleny od významů lexikálních. V takovém případě jsou gramatické významy vyjádřeny pomocnými slovy, změnou slovosledu plnovýznamových výrazů či intonací vět (Реформатский 1967, 2016: 313-314).

Slovy A. A. Reformatského je tedy možné všechny gramatické způsoby rozdělit na dva zcela protikladné typy. První typ představuje způsoby, které vyjadřují **gramatické vztahy uvnitř slova** (vnitřní flexe, afixace, lexikální opakování, kompozice, přízvuk, supletivizmus) – řeč je o syntetickém způsobu; druhým typem jsou pak způsoby vyjadřující **gramatické vztahy mimo hranice slova** (pomocná slova, slovosled, intonace) (Реформатский 1967, 2016: 313).

Na základě výše zmíněných analytických tendencí jsou v jazyce realizovány **analytické konstrukce**, které jsou tvořeny spojením základního (plnovýznamového) a pomocného slova. Z funkčního hlediska je možné klasifikovat tři typy analytických konstrukcí, tj. morfologické, syntaktické a lexikální. Morfologické analytické konstrukce tvoří smyslově celistvé výrazy, které vyjadřují morfologickou kategorii, např. morfologickou kategorii času typu *budu psát*, *budu plavat* aj. Syntaktické analytické konstrukce vyjadřují

smyslově celistvý několikanásobný větný člen odděleně, např. přísudek typu *začal mluvit x promluvil*, přívlastek typu *dívěnka malého vzrůstu x malá dívěnka* aj. Lexikální analytické konstrukce vyjadřují slovotvorný význam odděleně, např. *malinký dům x domeček* (Ярцева 1990: 31).

Lze tedy konstatovat, že za analytické konstrukce jsou považována spojení plnovýznamových a gramatických, tj. pomocných, slov, v nichž pomocné slovo buď samostatně, anebo spolu s plnovýznamovým afixem vyjadřuje gramatický význam plnovýznamového slova i konstrukce jako celku (Жирмунский 1965: 7, Nedomová 2013: 37).

Tendence k analytizmu byla v gramatickém systému ruštiny poprvé zmíněna M. V. Panovem v 60. letech 20. století v monografii *Русский язык и советское общество. Морфология и синтаксис современного русского литературного языка*. M. V. Panov sledává zásadní rozdíl mezi analytickými a syntetickými tvary v tom, že u analytických tvarů je gramatický význam vyjádřen mimo hranice daného výrazu (srov. Brandner 2005, Реформатский 1967, 2016), tj. funkce a význam těchto tvarů se projevují v kontextu, a to při vzájemném vztahu s jinými lexikálními jednotkami (Панов 1968).

Jak již bylo zmíněno výše, proces narůstajícího nabývání analytických rysů je vlastní zejména ruštině. Tendence k analytizmu v ruštině, tj. ve slovanském jazyce obecně syntetické stavby, lze demonstrovat na několika morfologických ukazatelích⁹. N. S. Valgina uvádí nejvýraznější projevy analytických tendencí v ruštině, k nimž řadí: 1. snížení počtu gramatické kategorie pádu; 2. zvyšování počtu nesklonných lexikálních jednotek (substantiva, adjektiva i numeralia); 3. zvyšování počtu obourodých substantiv, konkrétněji v projevech tvarů mužského rodu ve vztahu k označením ženského pohlaví; 4. změna způsobu užívání principu hromadného významu u substantiv (Валгина 2001: 156).

Všimněme si zejména druhého projevu analytizmu, tj. projevu analytizmu v rámci jmenné flexe. Konkrétně se jedná o narůstající frekvenci počtu nesklonných substantiv a adjektiv. Tento jev již není vlastní výhradně ruštině, je možné jej pozorovat i v jiných slovanských jazycích, včetně češtiny a polštiny. Proto je jedním z cílů této disertační práce zmapovat aktuální stav nesklonných adjektiv v ruštině, češtině a polštině, poukázat na frekvenci, aktivitu či sémantickou pestrost těchto analytických (nesklonných) lexikálních jednotek.

---

⁹ G. I. Panovová zdůvodňuje poměrně silnou tendenci současné ruštiny k analytizmu mj. také tím, že se v gramatickém systému ruštiny vyskytuje poměrně velký počet lexikálních konverzních jednotek (tzv. lexikálních konverzí), tj. neohebných polyfunkčních výrazů, jež jsou schopny vystupovat v podobě různých slovních druhů (viz kap. 3.3) (Панова 2010: 59).

3 ANALYTICKÁ ADJEKTIVA

Analytická adjektiva v nejširším slova smyslu představují silně neustálenou třídu slov, při jejichž teoretickém i praktickém uchopení vyvstává řada problematických míst. Cílem dané kapitoly je představit formování těchto lexikálních jednotek, jejich možné terminologické ukotvení, definici v tzv. širokém a úzkém pojetí. Pozornost je věnována také konverzní povaze těchto jednotek či popisu pěti hlavních typů analytických konstrukcí, v nichž vystupují analytická adjektiva jako jeden ze strukturních komponentů.

3.1 Analytická adjektiva a jejich terminologická nominace

Aglutinační aspekt a tendence k analytickému vyjadřování se projevují v současné ruštině (ale např. i v češtině nebo polštině) v morfologické a slovotvorné rovině (viz kap. 2.3). Jedním z důsledků těchto vlivů je formování **tzv. analytických, tj. nesklonných adjektiv**. Je. V. Marinovová popisuje tyto jednotky jako specifickou morfologickou skupinu, která přímo dokazuje tendenci k analytizmu v současné ruštině (Маринова 2010: 628). Analytická adjektiva představují výrazy, které při substantivu plní funkci jakostního determinantu, avšak nemají obvyklou vnější morfologickou podobu adjektiv. „Za analytické adjektivum je považována nesklonná jazyková jednotka, která nevyjadřuje procesuální příznak a ve vztahu k substantivu v prepozici či postpozici (za libovolné grafické podoby) plní atributivní funkci“ (Маринова 2010: 628, překlad autora).

Problematika analytických adjektiv je značně diferencovaná, a to zejména v souvislosti se dvěma pohledy ve smyslu jejich chápání, tj. **tzv. širokého a úzkého pojetí** (viz kap. 3.2). Tento dvojí aspekt problematiky analytických adjektiv se odráží také v značně nesourodé terminologické nominaci.

V **ruské národní lingvistice** se v průběhu minulého století objevila v rámci terminologické nominace analytických adjektiv řada dubletních termínů, které reflektují tyto lexikální jednotky jak v tzv. úzkém pojetí, tak tzv. širokém pojetí. Za stěžejní termín lze označit spojení **аналитическое прилагательное** (А. А. Реформатский, М. В. Панов), které je možné užít pro označení nesklonných lexikálních jednotek tzv. úzkého i širokého pojetí. Následující termíny je již nutné rozlišovat. Pojem **несклоняемое прилагательное** (А. А. Шахматов) koresponduje s analytickými adjektivy tzv. úzkého pojetí, naopak termíny **примыкающее прилагательное** (О. С. Ахманова) nebo **связанный корневой элемент** (В. П. Дьячен-

ko) pak odpovídají analytickým adjektivům tzv. širokého pojetí. V rámci posledně jmenovaných termínů hovoříme zpravidla o konstrukci analytické adjektivum + substantivum. A. A. Reformatský pak pojmenovává taková kompozita, tj. kompozita obsahující komponenty analytických adjektiv, pomocí termínu **мнимые сложные слова**. Tento pojem je uváděn v české rusistice prostřednictvím termínu **kvazikompozita (nepravá kompozita)**, v polské rusistice se užívá termínu **quasi-złożenia (złożeniozestawienia, złożeniowce)**.

Termín **analytické adjektivum** se tedy v ruské odborné literatuře uchytil, řadou lingvistů je přijímán a užíván. Avšak jak zmiňuje L. Mrověcová, v současné lingvistice se vedle jmenovaných označení nově objevují také pojmenování jako **atributivní abromorfémy (атрибутивные аброморфемы)**, **prefixoidy / prefixoidy kořenového typu (префиксоиды)**, **prepozitivní elementy / determinanty / formanty (препозитивные элементы / компоненты)** nebo obecněji **kořenové komponenty (корневые компоненты)** (Mrověcová 2009: 95). Všechny tyto terminologické nominace plně korespondují s analytickými adjektivy tzv. širokého pojetí.

Na značně rozrůzněnou terminologii morfémově nevyhraněných internacionálních sublexikálních elementů, tj. v našem pojetí analytických adjektiv tzv. širokého pojetí, upozorňuje také J. Gazda. Autor vychází ze statě O. Martinové a N. Savického (1987: 130) a uvádí terminologické nominace typu **аналиты, унификсы, унирадиксоиды, радикасоиды, связанные компоненты, адъективные морфемы, препозитивные и постпозитивные блоки**. V české terminologii jim pak odpovídají termíny jako **afixoidy (prefixoidy, suffixoidy)**, **poloprefixy, kvaziprefixy, přechodné morfémy** aj., v polské terminologii pak **afiksoidy (prefiksoidy, sufiksoidy)**, **poloprefixy („półmorfemy“)**, **semiafixy, premorfémy** aj. (Martinová, Savický 1987: 130, Gazda 2010: 91, Waszakowa 2005: 48-58). Rovněž v kontextu tzv. širokého pojetí je možné tuto pestrou škálu pojmů označit jedním unifikovaným termínem, a sice **analytické adjektivum**.

Pokud se zaměříme na terminologickou nominaci analytických adjektiv ve smyslu složených výrazů obsahujících komponenty analytických adjektiv jako čistá kompozita, pak se setkáváme rovněž s termíny **сложносоставные слова с неизменяемым первым компонентом** (Н. А. Николина), **сложносоставные слова с нулевым интерфиксом** (Е. И. Голованова) nebo **компози́ты без соединительной гласной** (Е. И. Голованова). V kompozitech tohoto typu jsou morfémově nevyhraněné formanty, resp. nesklonné determinanty typu *авиа...*, *кино...*, *фото...*, *проф...*, *радио...* aj. řazeny k afixoidům, tj. prefixoidům či suffixoidům, popř. k poloafixům. K definici těchto komponentů Je. V. Marinovová dodává, že „takové označení tedy určuje, čím je tato část slova –

je samostatným výrazem (nesklonným adjektivem), popř. morfémem toho či jiného typu¹⁰ (Маринова 2010: 628, překlad autora). Terminologická nominace těchto morfémově nevyhraněných formantů je sporná, je však možné je chápat jako analytická adjektiva tzv. širokého pojetí.

V **české národní lingvistice** je terminologická nominace analytických adjektiv prezentována za pomoci řady termínů. Analytickým adjektivům tzv. úzkého pojetí plně odpovídá termín **nesklonné adjektivum**, který je užíván rovněž v normativních mluvnicích češtiny.

Z hlediska prepozitivních nesklonných determinantů, tj. z úhlu pohledu analytických adjektiv tzv. širokého pojetí, je v odborné literatuře češtiny užíváno značně nesourodé terminologie. Analytická adjektiva tohoto typu jsou v lexikografických zdrojích češtiny nejčastěji definována terminologickým spojením **první část složených slov**. Tímto pojmenováním je většina prepozitivních nesklonných jednotek označována jak ve výkladových slovnících češtiny, tak polštiny i ruštiny¹¹.

S. Žaža v rámci konfrontačního pohledu ruštiny a češtiny, který představil v roce 1999, uvádí příklady typu *autoškola*, *elektrospotřebič* či *videozáznam* a popisuje je jako **tzv. hybridní složeniny**. Dle jeho slov „se jedná o výrazy, které sice v slovní zásobě češtiny už zakotvily, ale přesto tendence důsledněji vyjadřovat formální mluvnickou závislost působí, že řadě ruských složenin odpovídají v češtině terminologická sousloví“ (Žaža 1999: 23). První neohebná část těchto hybridních složenin (*autoškola*, *elektrospotřebič*, *videozáznam*) plně koresponduje s pojmem analytické adjektivum tzv. širokého pojetí.

S. Žaža zmiňuje rovněž termín **přístavková spřežka**, který pojmenovává v ruštině častá spojení typu *вагон-холодильник*, *кресло-кровать*, *инженер-риэлтор*, jímž v češtině odpovídají spojení substantiva s adjektivem ve funkci přívlastku: *chladírenský vagón*, *rozkládací křeslo*, *realitní inženýr* (Žaža 1999: 24)¹². Je však nutné podotknout, že v případě ruských spojení typu *вагон-холодильник* se nejedná o analytická adjektiva. Substantiva v postpozici, která plní atributivní funkci, běžně podléhají flexi, skloňují se. Obdobná substantivní spojení mají své místo i v polštině, jsou označována zpravidla jako **apoziční**

¹⁰ Autorka však doplňuje, že sama otázka definice takového prepozitivního komponentu je otevřená. Jak zmiňuje řada lingvistů, odpověď na tuto otázku je velmi složitá, a to zejména díky absenci jednotného grafického uspořádání prepozitivních komponentů (srov. *бизнес-план* x *бизнес центр* x *бизнесспециализация*).

¹¹ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (2015) – „v slož. 1. část s význ.“; *Słownik języka polskiego* (2009) – „pierwszy człon wyrazów złożonych“; *Толковый словарь русского языка* (2003) – «первая часть сложных слов со знач.».

¹² Autor dodává, že některé přístavkové spřežky jsou vlastní i češtině, např. *člen korespondent*, *programátor analytik*, *pracovník specialista*. V jistém počtu jsou vlastní češtině také botanické a zoologické termíny mající podobu přístavkové spřežky, např. *čirůvka májovka*, *sýkora koňadra*, *medvěd brtník*. Zajímavostí je, že tyto výrazy mají původ svého vzniku v ruštině, řada z nich byla přejata do češtiny ještě v době národního obrození (Žaža 1999: 24).

spřežky, např. *lekarz-chirurg, kobieta-oficer, koncert-niespodzianka* a dokládají tak vliv analytických a aglutinačních prvků, které do ruštiny i polštiny pronikly z francouzštiny (srov. Damborský 1999: 20).

Česká lingvistka O. Martinová, jež věnuje problematice morfologicky nezformovaných výrazů soustavnou pozornost (srov. Martinová 1972: 283-293, Martinová, Savický 1987: 124-139), uvádí ve svém článku *Nová víceslovná pojmenování* (2005) šest typů pojmenovacích útvarů, které definuje výrazně opisnými terminologickými spojeními. Nejedná se o přímou terminologickou nominaci analytických adjektiv, jde však o nominaci konstrukcí obsahující analytické adjektivum tzv. úzkého pojetí. Autorka definuje tato spojení: 1. pojmenovací útvary lišící se ze strukturního hlediska od typických víceslovných pojmenování (*direct banking*), 2. pojmenovací útvary, které jsou tvořeny výrazem cizího původu bez adjektivní formy a domácím nebo zdomácnělým substantivem (*piercing salon*), 3. pojmenovací útvary se „zkráceným adjektivem“, tj. s výrazem, který se po formální stránce jeví jako zkrácené souvztažné adjektivum (*profí armáda*), 4. pojmenovací útvary s morfologicky nevyhraněnými výrazy cizího původu (*dia kompot*), 5. pojmenovací útvary, u nichž je v platnosti determinujícího výrazu zkratka přecházející v zkratkové slovo, (*PET láhev*), 6. pojmenovací útvary, u nichž je determinující výraz tvořen písmenem (hláskou) s různou významovou platností (*e-banka*) (Martinová 2005: 218-219). Podrobněji je pohled O. Martinové představen v kapitole věnované analytickým adjektivům v pracích českých lingvistů (viz kap. 3.5.1.2).

V **polské národní lingvistice**, obdobně jako v české národní lingvistice, je terminologická nominace analytických adjektiv představena mnoha pojmy. Jak již bylo uvedeno výše, je třeba rozlišovat tzv. úzké a široké pojetí analytických jednotek.

Z hlediska tzv. úzkého pojetí analytických adjektiv je v polské lingvistice užíván termín **przymiotnik nieomienny**, který plně koresponduje jak s ruským pojmem несклоняемое прилагательное, tak s českým termínem nesklonné adjektivum.

V kontextu analytických adjektiv tzv. širokého pojetí je však terminologická nominace v polštině značně rozrůzněná, což potvrzují i slova K. Waszakové. „Různé způsoby myšlení lingvistů na téma morfologicky nevyhraněných slovtvorných komponentů se v odborné literatuře odrážejí v pestrosti terminologického pojmenování“ (Waszakowa 2005: 48, překlad autora). Jsou tedy užívány pojmy jako **afixoid, prefiksoid, semiafix, poloprefiks** („**pólpre-fiks**“), **polomorfem** („**pól morfem**“) aj., které odkazují na jejich spojení s derivací.

Pokud jde o terminologická pojmenování analytických konstrukcí, které ve své struktuře obsahují nesklonný prepozitivní formant, užívá polská lingvistika široké spektrum

pojmu, např. **złożenia bezafiksalne, struktury złożeniowe** (tzv. **złożeniowce**), **quasi-złożenia, złożeniozestawienia, zrosty, złożenia jednostronnie motywowane** aj. Již výše zmíněnému českému termínu první část složených slov, v ruštině первая часть сложных слов, odpovídají v polštině terminologické nominace **pierwszy człon wyrazów złożonych, pierwszy człon ucięty** nebo **pierwszy człon związany** (Waszakowa 2005: 48). Tato terminologická pojmenování odkazují na fakt, že se jedná o kompozita nepravého typu, což plně koresponduje s terminologickým uchopením zkoumané problematiky A. A. Reformat-ským (srov. v ruštině мнимые сложные слова, v češtině kvazikompozita, tj. nepravá kompo-zita).

V závěru kapitoly, týkající se terminologické nominace analytických adjektiv, lze v souvislosti s hypotézami o změně typologických znaků ruštiny směrem k analytickému a aglutinačnímu typu zmínit, že v dalším popisu disertační práce pracujeme především s termíny analytické adjektivum (z rus. аналитическое прилагательное), popř. nesklonné adjektivum (z rus. неизменяемое (несклоняемое) прилагательное). Pojem **analytické adjektivum** je užíván jak v případě nesklonných adjektiv tzv. širokého pojetí, tak tzv. úzkého pojetí. Oba termíny jsou z našeho úhlu pohledu chápány jako synonymické a vycházejí z ter-minologické nominace ustanovené A. A. Šachmatovem, A. A. Reformat-ským a M. V. Pa-novem.

3.2 Analytická adjektiva a jejich vymezení v tzv. širokém a úzkém pojetí

Samotný termín analytické adjektivum, jakož i pozornost jazykovědců s ním spojená, se objevily v ruské lingvistice během první poloviny 20. století. Jeho ukotvení v ruské lingvistické terminologii nebylo (a dodnes není) jednoznačné, užívání termínu vyvolává řadu rozporuplných reakcí. Lingvisté, kteří se zabývají otázkou analytických a aglutinačních tendencí v současné ruštině, buď termín ve svých pracích užívají, čímž tedy vyjadřují souhlas s danou terminologickou nominací, anebo naopak tento termín nepoužívají a analytická adjektiva tak nepřijímají.

Problematika takto označovaných nesklonných determinantů má velmi úzkou souvislost s kompozičními slovotvornými modely aglutinačního typu, v nichž se nesklonné slovotvorné determinanty, tj. analytická adjektiva různého typu, aktivně účastní procesu vzniku nových pojmenování. Tyto analytické slovotvorné elementy, které vznikly na bázi nesklonných slov, zpravidla vystupují v prepozici (*авиакомпания, веб-сайт, медиапро-грамма, техрегулиция, IT-компания*). Postpozitivní lokaci mají v kontextu analytických

konstrukcí spíše analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí, která jsou podrobně představena v následujících kapitolách (вес *нетто*, виолончель *континуо*, программа-*минимум*, требования-*максимум*, юбка *плиссе*).

V ruštině se první zmínky o nesklonných adjektivech objevily již na přelomu 18. a 19. století. Na vědecké úrovni je jako první zmiňuje ve svých pracích ruský lingvista a historik **A. A. Šachmatov**. Za primární příznak adjektiv považoval lexikální obsah, až sekundárně vyzvedával jejich morfologické vlastnosti. Na základě tohoto faktu se zasadil o přijetí těchto nesklonných výrazů, které měly s adjektivy shodný gramatický význam, do skupiny nesklonných adjektiv. K nesklonným adjektivům řadil nejen přejímky ze západoevropských jazyků typu *бордо* (платье *бордо*), ale i případy typu *особь* статья (Астен, Резниченко 2013: 91).

Ve druhé polovině 20. století se v ruské lingvistice zformovaly dva protichůdné přístupy k problematice nesklonných adjektiv. **První skupina lingvistů** (A. I. Molotkov, L. V. Knorinová) neuznává existenci nesklonných adjektiv v současné ruštině a řadí je buď k adverbium, anebo k nesklonným substantivům. Podle A. I. Molotkova akceptaci existence kategorie nesklonných adjektiv v ruštině brání absence jejich formálně vyjádřených gramatických kategorií, nemožnost jejich stupňování a také nemožnost vzniku jmenných a plných tvarů slov, které jsou svým významem shodné s jakostními adjektivy. L. V. Knorinová rozvíjí myšlenky A. I. Molotkova a klasifikuje nesklonná adjektiva mezi substantiva a adverbia. **Druhá skupina lingvistů** (V. V. Vinogradov, Je. A. Zemská, M. V. Panov, Je. I. Meľnikov, I. G. Miloslavský) zaujímá protikladné stanovisko, tj. uznává existenci nesklonných adjektiv.

Podle slov L. A. Kimové se v současné rusistice ustálil názor akceptující existenci nesklonných adjektiv, který je však doprovázen **dvěma přístupy ve smyslu jejich pojetí**. Proto popisujeme analytická adjektiva ze dvou různých úhlů pohledu a hovoříme o tzv. širokém a úzkém pojetí analytických adjektiv. **Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí** jsou zpravidla reprezentována prefixoidy, tj. prepozitivními morfémy přechodného typu, a řecko-latinskými prepozitivními formanty. **Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí** představují nesklonná adjektiva, popř. nesklonné atributivní formanty, které mají charakter graficky samostatného výrazu. Oba přístupy jsou spjaty s výše popsány tendencemi k analytizmu a aglutinaci v současné ruštině. „Nehledě na tvrzení, která vyjadřují pochybnosti o progresivitě analytizmu v ruštině, stále častěji je v pracích současných lingvistů potvrzován názor o existenci analytických slovních druhů v současné ruštině, a to včetně analytických

adjektiv, která se zformovala ve spisovném jazyce během posledního půlstoletí jako specifický slovní druh“ (Ким 2009: 47, překlad autora).

Důvodem pro vymezení lexikálních jednotek typu *бeж, бордо, мокко, хаки, авто..., гидро..., пресс..., фото..., бизнес..., интернет..., офис..., фитнес..., ИТ... / ИИ..., ТВ... / ТВ..., DVD..., USB...* aj. jako analytických, tj. nesklonných adjektiv (jak v širokém, tak úzkém pojetí), je podle M. V. Panova jejich neschopnost kongruence se substantivy, ke kterým se přimykají (Panov 1971: 251). Tyto jednotky jsou tedy nesklonné ve vztahu ke gramatické kategorii pádu a rovněž se neohýbají v rámci gramatických kategorií čísla a rodu (Бранднер 2001: 108).

3.2.9 Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí

Vývoj analytických adjektiv ve svém širokém pojetí je v ruské lingvistice spojen s předními lingvisty 20. století, tj. A. A. Reformatským a M. V. Panovem, kteří stáli u zrodu této specifické podtřídy adjektiv. Druhý jmenovaný M. V. Panov díky rozsáhlé diachronní klasifikaci 19 druhů analytických adjektiv detailně prozkoumal tyto jednotky v teoretické rovině a jeho práce se tak stala východiskem pro řadu lingvistů, kteří dané téma dále rozvíjejí (Je. I. Golanovová, Je. V. Marinovová, V. Benini aj., z českých rusistů J. Jiráček, J. Gazda, L. Mrověcová aj.).

Je třeba zdůraznit, že analytická adjektiva tzv. širokého pojetí jsou tvořena zejména prefixoidy, které vystupují jako morfémy přechodného typu, a skupinou nesklonných formantů řeckého a latinského původu. Oba tyto typy analytických adjektiv tzv. širokého pojetí splňují predispozice ve smyslu nesklonných adjektiv v souladu s názorem A. A. Šachmatova, A. A. Reformatského a M. V. Panova.

3.2.1.1 Pohled A. A. Reformatského

V roce 1937 opublikoval **A. A. Reformatský** stať *Упорядочение русского правописания (статья вторая)* věnovanou ruské ortografii. V tomto příspěvku A. A. Reformatský poprvé vyjádřil názor, že kompozita typu *профбилет* lze rozdělit na výrazy, kde jednotky jako *проф..., глав..., спец...* aj. představují novou kategorii morfologicky nezformovaných analytických slov, kterou lze pojmenovat jako **analytická adjektiva** (Реформатский 1937: 83-84). Prostřednictvím formulace této myšlenky byl poprvé v lingvis-

tice užit termín analytické adjektivum, který se následně stal stěžejním terminologickým pojmenováním sloužícím k popisu dané problematiky.

K problematice výše zmíněných kompozit se autor vrací v roce 1967 v práci *Введение в языкознание* a v roce 1972 v příspěvku *О членности слова* opublikovaném o tři roky později. Zde se zmiňuje o složených výrazech typu *профбилет, главрыба, госконтроль, Моссовет* aj. a dodává, „že se na první pohled jedná o slovní spojení, avšak v roli determinujícího komponentu zde nevystupuje prosté adjektivum, ale analytické adjektivum, tj. formant typu *гос..., глав..., проф..., мос...* aj.“ (Реформатский 1975: 10, překlad autora).

V práci *Введение в языкознание* (1967) v kapitole věnované kompozici (s. 289-293) A. A. Reformatický zmiňuje pestrost různých kompozičních typů v současné ruštině. Nejproduktivnější kompoziční modely klasifikuje podle slovotvorného příznaku, kdy dochází ke skládání komponentů buď pomocí interfixu (I. typ), anebo bez interfixu (II. typ).

K prvnímu typu (kompozice pomocí interfixu) autor uvádí tři kompoziční podtypy, které jsou demonstrovány na následujících příkladech: 1. *паровоз, землемер*. Při této kompozici došlo ke spojení kořenů, nikoliv slov, přičemž komponenty *-воз, -мер* jsou verbální, nikoliv jmenné povahy. Taková kompozita vznikají na bázi pořadných slovních spojení typu *возить паром, мерить землю*. 2. *пароходство, земледелие*. Zde byl kořen spojen s komponenty *-ходство, -делие*, které jsou tvořeny kořenem a sufixem, k němuž je připojována koncovka. Samostatně však tyto komponenty v jazyce nevystupují. 3. *лесозаготовки, землеустройство*. V rámci této kompozice je spojen kořen pomocí interfixu s plnohodnotnými výrazy *заготовки, устройство*.

Druhý typ (kompozice bez interfixu) je rovněž doplněn třemi kompozičními podtypy, v nichž dochází ke spojení formantu a kořene. Tyto kompozice jsou demonstrovány na příkladech: 1. *колхоз, профорг*. Při této kompozici došlo ke spojení zkrácených kořených morfémů *кол + хоз, проф + орг* (*коллективное хозяйство, профсоюзный организатор*). 2. *эсминец, наркомат*. Zde došlo ke spojení zkráceného kořeného morfému adjektiva (*эскадренный, народный*) a plnohodnotného výrazu s absencí jeho centrální části (*мин(онос)ец, ком(иссари)ат*). 3. *профбилет, главвино*. Jedná se o spojení zkráceného kořeného morfému nebo slova s plnohodnotným výrazem (*билет, вино*). K tomuto kompozičnímu podtypu vznikajícího skládáním komponentů bez interfixu autor uvádí jako příklady také výrazy typu *киноактер, вакуум-аппарат, фотостудия, кают-компания, стоп-линия, икс-лучи, эхо-вариант* aj.

Všechny výše uvedené podtypy lze klasifikovat také na základě jiného kritéria. První a druhý podtyp (1. a 2. + 1. a 2.) obou hlavních kompozičních typů (I. a II. typ) představují

výrazy mající jeden lexikální význam a odpovídající současně fonetickým zákonům realizace slov v ruštině (*паровоз, землемер*). Avšak výrazy třetího podtypu (3. + 3.) obou hlavních kompozičních typů (I. a II. typ) demonstrují, že se nejedná o vlastní kompozita, ale slovní spojení (*лесозаготовки, землеустройство, профбилет, главвино*). Tato slovní spojení označuje A. A. Reformatský jako **tzv. nepravá kompozita** (мнимые сложные слова). Lexikální charakter prvních komponentů těchto tzv. nepravých kompozit lze zdůvodnit ve třech hlavních bodech: 1. nesklonné komponenty kompozit tohoto typu se užívají výhradně v antepozici k určovanému slovu a mají funkci přívlastku; 2. v těchto kompozitech se zpravidla objevují dva přízvuky (přízvuk vedlejší na nesklonném komponentu, přízvuk hlavní na řídicím substantivu); 3. pravopis kompozit tohoto typu není ustálen (Реформатский 1967, 2016: 290-292, Mrověcová 2009: 94).

K myšlenkám A. A. Reformatského se přiklání také ruská lingvistka **V. L. Voroncovová**, která se zasazuje o zařazení kompozičních formantů typu *проф...*, *глав...*, *спец...* k specifické třídě adjektiv, resp. k analytickým adjektivům. Lingvistka rozšiřuje třídu těchto nesklonných adjektiv na příkladu prepozitivních prvků typu *лесо...*, *стекло...*, *ветро...* (*лесовод, стеклоблоки, ветроэлектростанция*) a *фото...*, *кино...*, *радио...* (*фототехник, кинозритель, радиослушатель*) (Воронцова 1964: 8).

3.2.1.2 Pohled M. V. Panova

Analytickým adjektivům tzv. širokého pojetí byla věnována značná pozornost v čtyřdílné monografii *Русский язык и советское общество. Социолого-лингвистическое исследование*, konkrétně v části *Лексика современного русского литературного языка* (1968), a to zejména z terminologického úhlu pohledu. Zde jsou analytická pojmenování definována jako jednotky, které zauímají dominantní postavení v oblasti tvorby nových termínů. Autorský kolektiv pod vedením M. V. Panova vyjadřuje názor, že dlouhá, složená terminologická pojmenování jsou nepraktická z hlediska užití, proto se v oblasti tvoření nových terminologických pojmenování aktivizují specifické analytické jednotky typu *радио...*, *алло...*, *изо...*, *баро...*, *термо...*, *аэро...*, *био...*, *зоо...*, *микро...*, *макро...*, *орто...*, *пара...*, *мета...*, *гидро...*, *видео...*, *космо...*, *суб...*, *гипер...*, *ультра...*, *супер...*, *анти...*, *дис...*, *диа...*, *би...*, *интер...*, *транс...*, *контр...* aj. Tyto analytické jednotky tvoří ve spojení se substantivy či adjektivy specifický typ terminologických pojmenování a představují, dle slov autorského kolektivu, nejaktivnější a nejperspektivnější způsob tvoření terminologických pojmenování (Панов 1968: 155). Pro demonstraci jsou v monografii poprvé uvedeny termíny

typu *биомасса, зоопланктона, барокамера, радиопеленгатор, термопреобразователь*, které byly považovány z hlediska terminologie 60. let za nové lexikální jednotky¹³.

Počátkem 70. let minulého století teorii A. A. Reformatského významně rozpracoval **M. V. Panov**, který se velmi aktivně věnoval problematice analytických adjektiv¹⁴. V roce 1971 opublikoval ve sborníku *Фонетика. Фонология. Грамматика* článek *Об аналитических прилагательных*, ve kterém vytvořil rozsáhlou diachronní klasifikaci 19 druhů analytických adjektiv, které podrobně prozkoumal jak v teoretické, tak praktické rovině. M. V. Panov uvádí, že pro tzv. anality (аналиты), tj. analytická adjektiva, je typická volná spojitelnost s řadou jednotek (substantiv). Z. Nedomová doplňuje, „že tato volná spojitelnost s neomezenou řadou jednotek je vždy podmíněna buď sémantickou nevariantností nekonečně se spojující jednotky, anebo zákonitou, pozičně podmíněnou proměnlivostí významu“ (Nedomová 2014: 235, Панов 1971: 251).

Hlavním výstupem stěžejní práce M. V. Panova *Об аналитических прилагательных*, která je věnována tématu těchto morfologicky nezformovaných jednotek, je tedy jejich rozsáhlá diachronní klasifikace. V článku autor uvádí celkem **19 druhů analytických adjektiv** a dodává, že s výjimkou posledního druhu tvoří všechny druhy analytických adjektiv jednotnou, ucelenou a kompaktní skupinu. Každý druh je představen několika konkrétními příklady. Následují příklady z dobového tisku (převládají publicistické texty 60. a 70. let) zasazené do kontextu konkrétních výpovědí, dále se objevují komentáře autora v podobě zdůvodnění příslušnosti daných analytických adjektiv k tomu či onomu druhu. Na závěr autor vyjadřuje názor (často s náhledem do budoucna) týkající se perspektivnosti produktivity či neproduktivity konkrétního druhu analytických adjektiv.

Následuje přehled všech 19 druhů analytických adjektiv M. V. Panova (Панов 1971: 241-250), které jsou představeny na příkladech níže uvedených konstrukcí obsahujících analytická adjektiva:

1. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *коми* литература, форма *хаки*, цвет *беж*, язык *хинди*. Analytické komponenty typu *коми, хаки, беж, хинди* nemají substantivní

---

¹³ Autoři monografie navíc potvrzují aktivitu a progresivnost výše představených analytických jednotek v oblasti terminologie také tím, že tyto analytické formanty často tvoří odborné výrazy, které jsou následně základními jednotkami pro celá terminologická pole. Tento fakt je podložen příkladem z oblasti meteorologie, v níž se zformovala velká skupina termínů s prepozitivním komponentem *изо...*, např. *изолиния, изодинама, изоаврора, изостера, изотерма, изохимена, изогеотерма, изогелия, изогийета, изофана, изостата, изопекта, изопара* aj. (Панов 1968: 156).

¹⁴ M. V. Panov přichází rovněž s mírně modifikovanou terminologickou nominací názvu analytické adjektivum (аналитическое прилагательное), pracuje s pojmy *аналит-прилагательные*, a zejména pak s terminologickou variantou *аналиты*. Tato pojmenování chápe ve zcela shodném pojetí jako stěžejní termín analytické adjektivum (аналитическое прилагательное).

homonyma a jejich přimykání k substantivu je ve většině případů postpozitivní, což, jak zdůrazňuje autor, není pro ruštinu zcela typické. Přimykání k substantivu však může být ale i prepozitivní (*коми* литература), např. v případě analytických adjektiv *мини...*, *макси...* (*мини-юбка*, *мини-фунт*, *макси-долг*). Skupina je označena jako málo produktivní.

2. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *авиа*конверты, *аэро*почта, *кино*сценарий, *радио*известия, *теле*постановка. Analytická adjektiva typu *авиа...*, *аэро...*, *кино...*, *радио...*, *теле...* se liší od předchozího druhu tím, že se shodují se substantivem téhož kořene (*авиация*, *аэроплан*, *кино*, *радио*, *телевизор*). Tato substantiva pak představují internacionální výrazy, díky nimž je skupina označena jako produktivní.

3. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *пресс*-офицер, программа-*минимум*, требования-*максимум*, *эрзац*-литература. Podobně jako u předchozího druhu, tak i v případě analytických adjektiv typu *пресс...*, *эрзац...* vystupuje substantivum s jedním kořenem (*пресса*, *эрзацы*). Avšak spojení typu *пресс*-офицер, *пресс*-информбюро, *пресс*-бюллетень nejsou hodnocena jako původní kompozita, jelikož prepozitivní komponent má konsonantické zakončení. Proto je chápeme jako substantivní spojení, v nichž první komponent představuje internacionální výraz.

4. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *горе*-изобретатель, *чудо*-молот. V těchto spojeních původně přístavkové výrazy *горе*, *чудо* ztratily příznak substantivnosti a staly se adjektivy. Tomuto procesu adjektivizace byl nápomocen model druhé skupiny, jenž je téhož morfemického typu: *радио...*, *кино...*, *фото...*, *теле...* aj. Autor dodává, že ačkoliv mají výrazy *горе* a *чудо* široké sémantické uplatnění, tato skupina jako celek není produktivní, není doplňována o nové výrazy.

5. Analytická adjektiva v konstrukcích typu генерал-*предатель*, *рассказ*-газета, *царь*-взятка. Tyto analytické konstrukce jsou rovněž tvořeny přístavkovými výrazy, avšak jiné morfemické struktury. Tuto skupinu neposiluje žádný jiný progresivnější model, jak je tomu v případě předchozího druhu, což ji činí málo produktivní. Navíc analytická adjektiva těchto konstrukcí nejsou přijímána jako internacionalizmy, jsou v jazyce dostatečně dlouho, proto jsou mluvčími vnímána jako domácí výrazy.

6. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *обер*предатель, *псевдо*открытие, *супер*кризис, *ультра*-правые, *экс*-президент. V konstrukcích tohoto typu se objevují v roli analytického adjektiva internacionální prefixy (*обер...*, *псевдо...*, *супер...*, *ультра...*, *экс...*), chápáné dnes jako pseudoprefixy, resp. prefixoidy. Podle slov M. V. Panova mají tyto komponenty všechny příznaky slova (např. volná, tj. nefrazeologická spojitelnost se substan-

tivy), čímž se staly plně autonomními výrazy, v důsledku čehož je řadíme k analytickým adjektivům. Díky jejich internacionální povaze je skupina označena jako produktivní.

7. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *гамма-излучение, ку-лихорадка, скин-эффект, СКЧ-двигатель, x-лучи (икс-лучи)*. Analytická adjektiva těchto konstrukcí M. V. Panov označil jako kódové determinanty (кодовые определители) a celá skupina je dle jeho slov vysoce produktivní.

8. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *командарм-четыре, космонавт-два, страница сто двадцать пять, около объекта двадцать три, журнал индекс пятьдесят шесть*. V těchto konstrukcích se užívají místo shodných řadových adjektiv, tj. řadových číslovek, neshodné komponenty v podobě základních číslovek. Na rozdíl od původních základních číslovek se tyto komponenty neskloňují, tudíž je řadíme k analytickým adjektivům. Skupina je označena jako neproduktivní.

9. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *госучреждение, партбилет, профсобрание, сельсовет, совслужащий*. K příkladu tohoto druhu analytických adjektiv M. V. Panov uvádí, že na jedné straně se v jazyce vyskytují již ustálená, v jazyce ukotvená analytická adjektiva jako *сов..., проф..., парт..., гос..., спец..., лит..., хоз..., полит...*, na druhé straně se vedle nich objevuje také řada okazionálních novotvarů jako *шах..., танц..., блат..., балет..., телеграф...* aj. Autor na adresu těchto jednotek poznamenává, že mnohá slovní spojení mluvčích jsou sice okazionální povahy, avšak ve své struktuře obsahují neokazionální analytická adjektiva. Skupina je označena jako velmi produktivní.

10. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *лесозаготовки, лжеучение, стекло-банки, стеклотара, хлебоуборка*. Analytická adjektiva typu *лесо..., лже..., стекло..., хлебо...* se zakořenila v ruštině poněkud méně než příklady předchozího druhu. Z hlediska původu jsou tyto komponenty částí složeného substantiva. Jejich první části bezprostředně korespondují se substantivem (лес, ложь, хлеб), avšak komponenty *лесо..., лже..., стекло..., хлебо...* disponují volnou a širokou spojitelností. Skupina je označena jako málo produktivní.

11. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *белоказаки, златолира, синебрюки* představují spíše ojedinělý typ. Nesklonné komponenty typu *бело...* se také podobají části kompozita, avšak vystupující samostatně jsou přijímány jako adjektiva. V případě tohoto druhu M. V. Panov vyjadřuje značnou pochybnost o jejich začlenitelnosti do skupiny analytických adjektiv.

12. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *ал-заря, бел-свет, синь-заря* rovněž představují ojedinělé konstrukce náležející spíše k okazionalizmům či k rovinně nespisovného, popř. naopak poetického jazyka.

13. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *женщина-жох, мужчина-хват*. V těchto konstrukcích vystupují analytická adjektiva *...-жох* a *...-хват*, která jsou přejata z nespisovného jazyka, popř. z ustálených slovních spojení typu *баба-жох, парень-хват* (avšak ne *мужик-жох, дядя-жох, баба-хват*). Jedná se tedy o přejaté komponenty z ustálených frazeologických spojení, proto je skupina označena jako neproduktivní.

14. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *волосы торчком, жулик поневоле, сабля наотмашь, яйцо всмятку*. Jedná se o specifická analytická adjektiva tvořená adverbii. Tyto konstrukce autor třídí na dva podtypy. První podtyp tvoří spojení, v kterých se může mezi substantivem a adverbiem objevovat sloveso, popř. slovesný tvar, např. *яйцо, сваренное (приготовленное) всмятку, сабля, откинута (протянута) наотмашь, волосы, стоящие (вставшие) торчком*. Druhou skupinu pak tvoří spojení, v kterých nemůže vystupovat mezi substantivem a adverbiem sloveso, popř. slovesný tvar, jsou tedy plně neverbální, např. *жулик поневоле*. První podtyp je označen jako produktivní, druhý jako neproduktivní. Jako zcela odlišný případ autor uvádí konstrukce s adverbii ve spojení s verbálními substantivy typu *бег наперегонки, чтение вслух, еда всухомятку*. Zde se jedná o čistá adverbia, i když vystupují v roli analytických adjektiv.

15. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *академия после работы*. V tomto případě se jedná o ojedinělý případ, kdy je analytické adjektivum vyjádřeno předložkovou konstrukcí (*после работы*).

16. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *он так себе писатель, я не люблю этих так себе романов*. Opět se jedná o ojedinělý případ, kde je zřejmá přeměna frazeologického obratu na analytické adjektivum (*так себе*).

17. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *тоже-лингвисты, тоже-политики*. Zde se rovněž jedná o ojedinělý případ, kdy se stává částice, představující pomocný výraz, analytickým adjektivem.

18. Analytická adjektiva typu *со-* vystupující ve spojeních *созачинщик, соисследователь, сопроектировщик* aj. Tento druh M. V. Panov komentuje jako odvážnou myšlenku Je. I. Golanovové, která zmiňuje, že se i některé prefixy staly analytickými adjektivy. Sám autor však považuje tento názor za poněkud riskantní.

19. Analytická adjektiva v konstrukcích typu *молодая доктор прочла, новая чемпион улыбалась*. Zde se jedná o tradiční ohebná substantiva, která mohou vystupovat

v roli analytického adjektiva. Ve všech příkladech tohoto druhu je užito adjektivum ženského rodu (молодая, новая) ve spojení s obourodým substantivem (доктор, чемпион). Autor zdůvodňuje výskyt těchto příkladů tím, že adjektiva typu *молодая доктор*, která nejsou zasazena do kontextu, nedisponují významy gramatického rodu a pádu, tzn. u adjektiv v této pozici nelze specifikovat tyto gramatické kategorie. A adjektiva, která nedisponují těmito gramatickými kategoriemi, označujeme jako nesklonná adjektiva. Proto je možné i tyto obraty považovat za specifický typ analytických adjektiv.

Představenou Panovovu diachronní klasifikaci 19 druhů analytických adjektiv lze shrnout následovně: do třídy analytických adjektiv spolu s nesklonnými adjektivy typu *беж, коми, хаки, хинди* aj. náleží internacionální komponenty kompozit typu *авиа..., кино..., радио..., теле..., электро...* aj.; morfémy *гос..., нед..., плав..., проф...*, které se vyčlenily jako samostatné komponenty částečně zkratkových slov ve spojení se substantivy typu *госбанк, недучилище, плавбаза, профсоюзы*; první části složených slov typu *лже..., стекло..., хлебо...*; zkratkové výrazy a symboly *х-..., СКЧ-...*; adverbia v konstrukcích typu *яйцо всмятку, жулик поневоле* či předložková spojení jmenného charakteru typu *академия после работы*.

Klasifikaci 19 druhů analytických adjektiv M. V. Panov po téměř 30 letech upravil a v monografii *Позиционная морфология русского языка* (1999) uvádí v páté kapitole (*Части речи*) **16 druhů analytických adjektiv** (Панов 1999: 153-160). Při jejich třídění se výrazně opírá o původní klasifikaci z roku 1971, z níž však byl vypuštěn **7.** (*гамма-излучение, ку-лихорадка, скин-эффект, СКЧ-двигатель, х-лучи*), **11.** (*белоказики, златолира, синебрюки*) a **12.** (*ал-заря, бел-свет, синь-заря*) druh, ostatní druhy zůstaly beze změny.

V závěru článků (1971, 1999) M. V. Panov utvrzuje své pojetí analytických adjektiv a zdůrazňuje, že všechny druhy tvoří kompaktní třídu slov. Ve všech případech analytických konstrukcí (1971 – 19 druhů, 1999 – 16 druhů) lze tvrdit, že **analytická adjektiva představují samostatná slova, tzn. plnohodnotné výrazy**. Toto tvrzení dokládá nejen na základě primárního příznaku v podobě volné spojitelnosti analytických adjektiv s řadou jednotek (substantiv), ale rovněž několika sekundárními příznaky (samostatný slovní přízvuk, výslovnost koncové hlásky analytického adjektiva, schopnost přimykání částic) (Панов 1999: 160-161).

Všechna analytická adjektiva disponují **volnou spojitelností s řadou jednotek**, což chápeme jako základní vlastnost slova. Morfémy, čili prefixy a první části složených slov, vystupují tedy jako pevná součást daného spojení a jejich sémantika se přizpůsobuje

lexikálnímu kontextu daného výrazu. Pokud tyto jednotky přestávají být sémanticky stabilní a dochází k jejich postupnému sémantickému osamostatnění, začínají se přetvářet v samostatné výrazy. Pomocí tohoto procesu se formují mnohá nově vzniklá analytická adjektiva.

Prvním sekundárním příznakem analytických adjektiv v jejich pojetí jako samostatného slova je **samostatný slovní přízvuk** analytického adjektiva. Znamená to tedy, že všechny konstrukce obsahující ve své struktuře analytické adjektivum mají dva přízvuky, tzn. přízvuk vedlejší na analytickém adjektivu, přízvuk hlavní na substantivu (*радиопередача, профсоюзы, тоже-критик*).

Druhým sekundárním příznakem dokládajícím existenci analytických adjektiv je fonetický jev vyskytující se na hranici analytického adjektiva a substantiva. Jedná se o **výslovnost koncové hlásky** analytického adjektiva. Už A. A. Reformatský uváděl velmi jasný příklad spojení *лаввино*, v rámci kterého komponent *лав...* představuje analytické adjektivum, v němž se vysloví konsonant *в* jako [фв´]. Taková výslovnost je možná jen na hranici slov, uprostřed výrazu konsonant *в* vyslovíme jako [в´] (srov. *лаввино* x *главный*).

Třetím sekundárním příznakem je pak fakt, že analytická adjektiva, obdobně jako plnohodnotné výrazy disponující touto predispozicí, bez jakýchkoliv komplikací **přimykají** k sobě **částice**, např. *У нас в сель-то совете ... Пресс ли он секретарь, ты уверена?*

Na základě těchto tvrzení lze tedy konstatovat, že výše uvedené nesklonné komponenty jsou analytickými adjektivy.

3.2.1.3 Způsoby třídění analytických adjektiv tzv. širokého pojetí

Analytická adjektiva v širokém pojetí, tedy tak, jak vycházejí z názorů A. A. Reformatského a M. V. Panova, byla klasifikována z různých hledisek několika současnými lingvisty. Všechny následné způsoby třídění této specifické podtřídy adjektiv vycházejí z rozsáhlé diachronní klasifikace 19 druhů analytických adjektiv M. V. Panova (viz kap. 3.2.1.1). Na základě prostudované literatury lze uvést způsoby třídění analytických adjektiv v podání J. Gazdy (1994, 2002, 2010), Je. I. Golanovové (1998, 2010), V. Beniniho (2007), L. Mrovčové (2009), J. Kesnera et al. (2011) a Z. Nedomové (2013). Niže představené klasifikace jsou demonstrovány na materiálu ruských analytických adjektiv, jelikož jejich autoři se ve svých výzkumech zaměřují primárně na ruštinu. Obdobné třídění by však mohlo být případně použito i na český a polský dokladový materiál.

I. Klasifikace J. Gazdy

J. Gazda, který se již od 90. let 20. století věnuje problematice slovo tvorby a internacionalizace slovní zásoby současné ruštiny, se ve svých pracích velmi výrazně dotýká tématu morfologicky nezformovaných analytických (nesklonných) slov, tj. analytických adjektiv. Podrobný exkurz do této problematiky prezentoval zejména v monografii *Dynamika a internacionalizace slovní zásoby současné ruštiny* (2002), ale i v dalších odborných statích¹⁵. Autor přijímá kompoziční modely s analytickým adjektivem většinou jako kompozita, nikoliv jako abreviatury a zmiňuje jejich narůstající počet a zvyšující se frekvenci. Klasifikace J. Gazdy koresponduje se čtyřmi druhy kvazikompozit L. Mrověcové tříděných z geneticko-chronologicko-strukturního hlediska, při níž je však užito odlišné terminologie. Z pohledu J. Gazdy lze tedy analytická adjektiva třídit na **čtyři druhy** (Газда 1994: 60-63, Mrověcová 2009: 97-98):

1. tzv. **prefixoidy kořenového typu**;
2. tzv. **prefixoidy prefixálního typu**;
3. **zkratková slova**;
4. **kompozita – neologizmy**.

K prvnímu druhu **tzv. prefixoidů kořenového typu** autor jako příklady připojuje kompozita *авиапредприятие, автомагазин, биоинженер, видеобизнес, киностудия* aj. Tyto jednotky charakterizuje jako kompozita prefixoidálního typu s internacionálními slovo tvornými elementy. Díky morfémové nevyhraněnosti stojí na pomezí prefixů a prvních částí kompozit.

K druhému druhu **tzv. prefixoidů prefixálního typu** jsou uvedeny příklady kompozit *антирыночник, макропроект, микропрокат, супердивиденд* aj. Tzv. prefixoid prefixálního typu je latinského nebo řeckého původu, vyjadřuje jakost či kvantitu a spojuje se s ruským nebo cizím substantivem.

Zkratková slova představují konstrukce utvořené zkrácením adjektiva cizího původu a jeho spojením se substantivem, např. *канвложение, техдокументация, спецуправление* aj. Dle slov autora se jedná o shodný typ s prvním typem (kompozita s tzv. prefixoidy kořenového typu), od kterého se liší pouze menší produktivitou.

---

¹⁵ Např. *Новые словообразовательные модели и их роль в актуализации лексики в процессе обучения студентов-русистов* (1994), *Současná jazyková situace a její odraz v jazyce hromadných sdělovacích prostředků* (2002), *Integrační tendence v oblasti tvoření slov v současných slovanských jazycích (se zvláštním zřetelem k situaci v ruštině a češtině)* (2010).

Čtvrtý typ autor označuje jako **kompozita – neologizmy**, v jejichž konstrukci první, druhou nebo obě části tvoří cizojazyčný komponent. Tyto jednotky jsou většinou graficky zaznamenávány odděleně pomocí spojovníku, např. *блиц-выставка*, *брутто-бюджет*, *пресс-служба* aj. I když je první cizojazyčný komponent po formální stránce odlišný, má adjektivní funkci, lze jej tedy chápat z hlediska naší terminologické nominace jako analytické adjektivum.

II. Klasifikace Je. I. Golanovové

Je. I. Golanovová v článku *О «мнимых сложных словах» (развитие класса аналитических прилагательных в современном русском языке)* (1998) odkazuje na pojetí analytických adjektiv A. A. Reformatského (мнимые сложные слова) a M. V. Panova (аналитические прилагательные, аналит-единицы, аналиты) a uvádí nejasnost pojmenování typu *авиабилет*, *бензоила*, *видеозапись*, *киносценарий*, *лесопродукты* aj., z nichž jasně neplyne, zda se jedná o slovo či o slovní spojení. Autorka se přiklání k termínu analytické adjektivum, které představuje analytický, tj. nesklonný formant, jenž je charakterizován několika příznaky. Za hlavní z nich považuje volnou spojitelnost, tzn. pozičně, popř. sémanticky podmíněnou kolokaci s neomezeným počtem substantiv (srov. Панов 1971). Je. I. Golanovová zmiňuje na základě klasifikace M. V. Panova podtřídu analytických adjektiv v podobě **pěti základních typů** (Голанова 1998: 32):

1. **formanty cizího původu zakončené na samohlásku** typu *авто...*, *аудио...*, *видео...*, *кино...*, *теле...*, které představují nejstabilnější a nejfrekventovanější jednotky;
2. **formanty zkratkových slov zakončené na souhlásku** typu *гос...*, *диет...*, *культ...*, *пром...*, *строй...*;
3. **části složených slov** typu *вода...*, *газо...*, *лесо...*, *стекло...*, *хлебо...*;
4. **sémanticky stabilní přejaté i ruské prefixy** typu *анти...*, *псевдо...*, *сверх...*, *со...*, *супер...*;
5. **kódové determinanty** v konstrukcích typu *икс-лучи*, *гамма-установка*, *L-клуб*, *ОСП-студия*, *VIP-зал*.

Je. I. Golanovová uvádí, že se v 80. a 90. letech minulého století frekvence pojmenování s analytickými adjektivy v ruštině výrazně zvýšila, objevila se nejen pojmenování s již dříve definovanými analytickými formanty, ale i zcela nová. K nejfrekventovanějším z nich lze zařadit konstrukce s analytickým formantem: *арт-галерея*, *бизнес-ланч*, *видеоконтроль*, *джаз-фестиваль*, *дизайн-проект*, *еврорынок*, *кантри-шоу*,

диско-клуб, компакт-диск, компьютер-зал, мастер-класс, офис-дизайн, поп-певец, рок-музыкант, ретро-шлягер, суперкачество, фотодизайн, фитнес-программа, шоу-бизнес aj. (Голанова 1998: 33). Většina z nich je přijímána jako přejímky, které se v jazyce objevily z důvodu nutnosti pojmenování nových skutečností a jevů počátku 90. let minulého století (viz extralingvistické a sociální faktory tohoto období)¹⁶. Mnohá pojmenování tohoto typu vypovídají o aktivizaci či vzniku nových oblastí lidské činnosti, z nichž každá vyžaduje vlastní terminologická pojmenování. Většina jednotek je založena na anglo-americkém základě, který má internacionální povahu a rozšiřuje se v mnoha evropských jazycích, včetně západoslovanských jazyků jako je čeština nebo polština. V těchto jazycích však jejich aktivita není tak vysoká, jako je tomu v ruštině (srov. extrovertní a introvertní povaha jazyka).

III. Klasifikace V. Beniniho

V. Benini v článku *Аналитические прилагательные. Распространение иноязычной модели «определяющее существительное + определяемое существительное»* (2007) vyjadřuje souhlas s chápáním analytických adjektiv za podmínek stanovených M. V. Panovem (srov. Панов 1999: 160-161), kdy analytický formant: 1. má svůj vlastní slovní přízvuk; 2. nepodléhá redukci ani morfologicko-fonologickým pravidlům, která by měnila hranici morfu; 3. nevyslovuje se s krátkou pauzou; 4. je možné jeho oddělení od základu zařazením do jeho struktury lexikálního prvku, a to i včetně částic, 5. je možná jeho spojitelnost i s ohebným adjektivem, 6. může disponovat predikativní funkcí (Бенини 2007: 69). Při své klasifikaci vychází rovněž z členění analytických adjektiv na 19 druhů, použitého M. V. Panovem, které primárně shrnuje do 8 typů analytických formantů¹⁷. Z těchto osmi typů analytických formantů následně generuje **čtyři typy** analytických adjektiv (Бенини 2007: 71):

1. **prefixy** typu *гипер...*, *супер...*, *ультра...* aj.;
2. **prefixoidy substantivní povahy** (domácí i přejaté) typu *аудио...*, *евро...*, *стекло...* aj.;

¹⁶ Je. I. Golanová potvrzuje výskyt, funkčnost i výraznou aktivizaci analytických adjektiv taktéž v jazyce na přelomu 20. a 21. století, což dokládá na materiálu článku *«Точки роста» в системе современного словообразования: аналитические прилагательные и их место в системе и норме* vydané o dvanáct let později (Голанова 2010: 261-270).

¹⁷ 1. prefixy typu *экс...*, *супер...* (*экс-президент*, *суперкризис*); 2. prefixoidy substantivní povahy typu *радио...*, *стекло...* (*радиоизвестия*, *стеклозавод*); 3. zkratková adjektiva typu *проф...*, *гос...* (*профсобрание*, *госучреждение*); 4. substantiva typu *блиц...*, *чудо-...* (*блицконкурс*, *чудо-человек*); 5. nesklopné základní číslovky v konstrukcích typu *космонавт-два*; 6. adverbia v konstrukcích typu *яйцо всмятку*, *волосы торчком*; 7. předložková slovní spojení v konstrukcích typu *академия после работы*; 8. nesklopné částice *вроде*, *как бы* (*вроде-специалисты*, *как бы-помощники*) (Бенини 2007: 68).

3. **zkratková adjektiva** typu *дем...*, *гос...*, *лит...* aj.;

4. **substantiva cizího původu** typu *арт...*, *бизнес...*, *фитнес...* aj.

Tyto čtyři základní typy analytických adjektiv považuje V. Benini za nejproduktivnější, a proto na jejich základě popisuje **čtyři kompoziční modely** s analytickým adjektivem v současné ruštině (Бенини 2007: 71):

1. **prefix + substantivum** (*суперреализм*, *суперкачество*, *ультрарадикализм*);

2. **prefixoid substantivní povahy (domácího i cizího původu) + substantivum** (*аудиокассета*, *еврорынок*, *стеклозавод*);

3. **zkratkové adjektivum + substantivum** (*демблок*, *гособлигации*, *литобъединение*);

4. **substantivum cizího původu + substantivum** (*арт-галерея*, *бизнес-план*, *фитнес-программа*).

Jednotlivé kompoziční modely s analytickým adjektivem autor dále analyzuje **z formálního, etymologického, funkčního a ortografického hlediska** (Бенини 2007: 71-72). Formální kritérium bere v úvahu přítomnost morfologických determinantů a pozici analytického adjektiva vzhledem k řídicímu substantivu. Z etymologického hlediska jsou prefixoidy a zkratková adjektiva odvozeny od substantiv, resp. od adjektiv substantivní původu (*гос...* < *государственный* < *государство*). Prefixy představují různorodou skupinu, jelikož jsou původně utvořeny od předložek a adverbií (*супер...*, *супер...*, *ультра...*) nebo od adjektiv (*нео...*, *псевдо...*). Čtvrtý typ analytických adjektiv, tj. substantiva cizího původu, jsou utvořena od přejatých substantiv. Většina z nich se chová jako substantivum (*дизайн*, *фитнес*, *бизнес*), s výjimkou některých jednotek (*арт...*, *масс...*, *пресс...*), které vystupují výhradně v podobě analytického formantu, jelikož mají ekvivalentní substantivum ruského původu (*искусство*, *массы*, *пресса*). Z funkčního hlediska mohou analytické komponenty vzhledem k substantivu, s nímž se pojí, plnit jakostní (příznakovou) či relační (vztahovou) funkci, podobně jako plnohodnotná adjektiva. Funkce však z velké části závisí na původu analytického komponentu, tj. analytická adjektiva substantivního původu v podobě prefixoidů, zkratkových adjektiv a substantiva disponují relační funkcí, analytická adjektiva v podobě prefixů plní funkci jakostní. Z ortografického hlediska tvoří první tři typy analytických adjektiv graficky jednotný výraz (*суперреализм*, *аудиокассета*, *гособлигации*), přičemž čtvrtý typ je graficky značně neustálený, jelikož analytický komponent a řídicí substantivum mohou představovat jak graficky jednotný výraz (*бизнесспециализация*), tak dvě grafická slova (*бизнес центр*), a to psaná i pomocí spojovníku (*бизнес-план*).

Vedle formální, etymologické, funkční a ortografické analýzy jednotlivých kompozičních modelů věnuje autor rovněž pozornost **sémanticko-funkčnímu, morfologickému a syntaktickému kritériu** (Бенины 2007: 73). Sémanticko-funkční hledisko není rozhodujícím faktorem pro definici nesklonného formantu jako analytického adjektiva, avšak funkci analytických formantů, tj. výše popsaných typů analytických adjektiv, mohou determinovat následující faktory: 1. analytické adjektivum se nachází v prepozici k řídicímu substantivu (*госдума*); 2. analytické adjektivum v podobě plnohodnotného substantiva se nachází v postpozici k řídicímu substantivu (*город герою*); 3. analytické adjektivum v podobě relačního substantiva v genitivu se nachází v postpozici k řídicímu substantivu (*дом отца*); 4. analytické adjektivum v podobě předložkového slovního spojení se nachází v postpozici k řídicímu substantivu (*директор по маркетингу*); 5. analytické adjektivum v podobě adverbia se nachází v postpozici k řídicímu substantivu (*яйцо всмятку*). Z morfologického hlediska se adjektiva shodují se substantivy v gramatické kategorii rodu, čísla a pádu, tudíž dle morfologického hlediska nelze klasifikovat analytická adjektiva jako plnohodnotná adjektiva. Ze syntaktického hlediska disponují adjektiva jak predikativní, tak atributivní funkcí. Frekvenčně je však výraznější atributivní funkce. Prepozice adjektiva k substantivu je charakteristická pro atributivní funkci, je přirozenější než poloha adjektiva v postpozici, která je vlastní spíše predikativní funkci (*Этот процесс преимущественно социальный. x Социальный процесс повлиял на развитие общества.*).

Většina analytických adjektiv, s výjimkou prvního typu (kompoziční model prefix + substantivum), koresponduje s relačními adjektivy. Analytická adjektiva v tomto smyslu slouží ke klasifikaci, identifikaci či determinaci substantiva, k němuž se vztahují, ne však k definici jeho jakosti. Jak zmiňuje V. Benini, analytická adjektiva ve výše uvedených kompozičních modelech odpovídají na otázku „jakého typu je substantivum“, ne na otázku „jaké je to substantivum“. Sekundárně tedy ze syntaktického hlediska mohou plnit atributivní funkci, nikoliv funkci predikativní. Závěrem lze tedy konstatovat, že nesklonný formant může být klasifikován jako analytické adjektivum pouze v případě, kdy vystupuje v pozici svobodného morfu a plní atributivní funkci (Бенины 2007: 74).

IV. Klasifikace L. Mrovčové

L. Mrovčová věnuje problematice analytických adjektiv značnou pozornost v monografii *Způsoby obohacování slovní zásoby ruštiny podnikatelské sféry v synchronně-diachronním aspektu (v porovnání s češtinou)* (2009). Na příkladech z podnikatelské sféry

autorka třídí ruská analytická adjektiva a srovnává je s jejími českými ekvivalenty. Nejedná se však primárně o klasifikaci analytických formantů, vlastní klasifikace je zaměřena na způsoby třídění kompozitních konstrukcí, v nichž vystupuje nesklonný formant. Pro kompozita obsahující nesklonný formant je užito termínu **kvazikompozitum**¹⁸. Klasifikace kvazikompozit je provedena ze tří různých hledisek: z geneticko-chronologicko-strukturního aspektu, podle charakteru spojovaných komponentů a podle počtu morfémů v kvazikompozitních jednotkách.

Z geneticko-chronologicko-strukturního hlediska autorka klasifikuje **čtyři typy kvazikompozit** (Mrověcová 2009: 96):

1. **kvazikompozitum s analytickým adjektivem;**
2. **kvazikompozitum se substantizovaným kořenem;**
3. **kvazikompozitum s prefixálními komponenty vyjadřujícími míru nebo stupeň vlastnosti;**
4. **kvazikompozitum s komponentem analytických adjektiv cizího původu.**

Kvazikompozita s analytickým adjektivem lze třídit na dva podtypy, tj. na podtyp, kdy kořenový adjektivní morfém končí na samohlásku (nejčastěji na *-o*, *-a*, *-e*), a podtyp, kdy kořenový morfém končí na souhlásku. V rámci prvního podtypu lze uvést příklady *авиа...*, *авто...*, *агро...*, *био...*, *евро...*, *ино...*, *теле...*, *фото...*, *эко...*, *электро...* aj.¹⁹ V rámci druhého podtypu autorka používá příklady *ген...*, *гос...*, *орг...*, *пром...*, *торг...*, *тур...*, *фин...* aj.²⁰

Kvazikompozita se substantizovaným kořenem se objevila v ruštině již ve dvacátých letech 20. století jako samostatné nezkrácené lexikální jednotky. V ruštině je řada těchto jednotek rodově nevyhraněná (*neutra*) a nepodléhá flexi. K tomuto typu řadíme komponenty *аудио...*, *видео...*, *диско...*, *кино...*, *радио...*, *стерео...* aj.

Kvazikompozita s prefixálními komponenty vyjadřujícími míru nebo stupeň vlastnosti představují zpravidla komponenty latinského nebo řeckého původu, které v domácím jazyce nebyly původně morfematically členitelné. Jedná se o internacionální

---

¹⁸ Zde je namísto námi užívaného termínu analytické adjektivum použit pojem **kvazikompozitum**. K tomuto termínu se autorka přiklání ve své monografii, termín dle jejího názoru odpovídá terminologii A. A. Reformatského a ze slootovorného hlediska vystihuje mezní charakter kompozit obsahující komponenty analytických adjektiv (Mrověcová 2009: 95).

¹⁹ Díky své internacionální povaze jsou v mnoha případech tyto analytické komponenty z historicko-genetického hlediska totožné v ruštině, češtině i polštině (*agro...*, *bio...*, *tele...*, *foto...*, *eko...*, *elektro...*). Některým odpovídá domácí adjektivní výraz, např. v češtině *авиа...* x *letecký*, *ино...* x *cizí*.

²⁰ Při komparaci s češtinou či polštinou se pak užívá slovních spojení celého adjektiva se substantivem, např. *госбанк* x *státní banka* x *bank państwowy*, *гендиректор* x *generální ředitel* x *dyrektor generalny*, *турагентство* x *cestovní kancelář* x *biuro podróży*.

morfémy, které jsou dnes v ruštině, stejně tak i v češtině a polštině, vysoce frekventované, např. *супер...*, *макро...*, *макси...*, *мега...*, *микро...*, *мини...*, *супер...* aj.

Kvazikompozita s komponentem analytických adjektiv cizího původu rovněž představují formanty přejaté z klasických jazyků, avšak nevyskytují se v jazyce jako samostatné lexikální jednotky. K vysoce produktivním a frekventovaným patří kvazikompozita s komponenty *агро...*, *био...*, *диа...*, *эко...* aj.

Z hlediska charakteru spojovaných komponentů v kvazikompozitech, tj. podle jejich původu, autorka vyčleňuje **čtyři typy kvazikompozit** (Mrověcová 2009: 98):

1. **nehybridní typ kvazikompozit** (cizí adjektivum + cizí i zdomácnělé substantivum);
2. **nehybridní typ kvazikompozit** (domácí adjektivum + domácí substantivum);
3. **hybridní typ kvazikompozit** (cizí adjektivum + domácí substantivum);
4. **hybridní typ kvazikompozit** (domácí adjektivum + cizí substantivum).

K prvnímu typu autorka připojuje příklady kvazikompozit *авиатранспорт*, *автокемпинг*, *информбюро*, *телешоппинг*, *техпрогресс* aj. K druhému typu náleží příklady *госимущество*, *горторг*, *пивзавод*, *промоборудование*, *торготдел* aj. K třetímu typu jsou uváděna kvazikompozita *автокраска*, *агрознания*, *еврорынок*, *телебашня*, *техпаспорт* aj. K čtvrtému typu náleží příklady *госдотация*, *главпроект*, *промбанк*, *сбербанк*, *турбизнес* aj.

Z hlediska počtu morfémů v kvazikompozitech autorka klasifikuje **tři typy** kvazikompozitních jednotek (Mrověcová 2009: 98):

1. **kvazikompozitum se dvěma komponenty** (zkrácené adjektivum + plný tvar substantiva);
2. **kvazikompozitum se třemi komponenty** (dvě zkrácená adjektiva + plný tvar substantiva);
3. **kvazikompozitum se čtyřmi a více komponentů** (tři a více zkrácených adjektiv + plný tvar substantiva).

K prvnímu typu autorka uvádí příklady kvazikompozit *автомойка*, *авиапочта*, *госбюджет*, *госсобственность*, *инофирма* aj. Druhý typ ilustruje příklady *авиаметеослужба*, *госналогслужба*, *госмехзавод*, *промзагранпоставка*, *торгфинплан* aj. Třetí typ se vyskytuje v jazyce spíše sporadicky, jako příklady lze uvést kvazikompozita *госортсемфонд*, *гострудсберкасса*.

V. Klasifikace J. Kesnera et al.

J. Kesner, V. Linhartová a P. Zoubková se v článku *О неизменяемом препозитивном определении в русском и чешском языках* (2011) zaměřili na klasifikaci kompozit sestávajících se ze dvou substantiv, z nichž první plní funkci atributu a není vyjádřeno flektivním adjektivem. Autoři zmiňují nesklonné komponenty ve funkci prepozitivních atributů s nulovou flexí a charakterizují je z pohledu **šesti klasifikačních typů** (Kesner et al. 2011: 51-65). Jedná se o tyto způsoby klasifikace:

1. **klasifikace z hlediska syntaktické povahy prepozitivního komponentu;**
2. **klasifikace z hlediska morfologické podstaty a struktury atributu;**
3. **klasifikace z hlediska původu prepozitivního komponentu;**
4. **klasifikace z hlediska původu kompozita jako celku;**
5. **klasifikace z hlediska ortografického;**
6. **klasifikace z hlediska sémantického.**

První klasifikační typ představuje klasifikaci nesklonných, tj. v našem pojetí analytických prepozitivních atributů **z hlediska syntaktické povahy prepozitivního komponentu**. Daný klasifikační typ lze dále třídit na **tři podtypy**. První podtyp představuje kompozita tvořená dvěma substantivy, z nichž první je atributem. Jedná se o příklady kompozit, kdy prepozitivní komponent substantivní povahy lze přenést do postpozice, např. *SMS-сервис*, *SD-карта*, *Автокард-Холдинг*. Ve všech případech se jedná o atribut nekongruentní, tzn. atribut, jenž při ohýbání kompozita zachovává formu nominativu. Druhý podtyp představuje kompozita, v nichž nelze přenést prepozitivní komponent substantivní povahy do postpozice, zato jej lze transformovat do podoby atributu nekongruentního či vzácněji do podoby atributu kongruentního. Jedná se o kompozita typu *Газпром-Сити* (Сити (Город) Газпрома), *VIP-больница* (больница для VIP), *джентльмен клуб* (клуб для джентльменов) aj. Třetí podtyp představuje kompozita, kdy nelze přenést prepozitivní komponent substantivní povahy do postpozice a také jej nelze transformovat do podoby atributu nekongruentního nebo kongruentního, např. *дресс-код*.

Druhý způsob taxace představuje klasifikaci **z hlediska morfologické podstaty a struktury atributu**. Zde autoři uvádějí **osm podtypů** prepozitivních komponentů, jejichž třídění vychází z morfologické povahy prvního ze dvou substantiv v rámci daného kompozita. Jedná se o kompozita, v nichž: 1. prepozitivním komponentem je substantivum, popř. také atribut, který je v grafické podobě tvořen jedním písmenem psaným latinkou či cyrilicí, např. *арт-бизнес*, *кантри-клуб*, *фитнес-центр*, *X-излучение* aj.); 2. prepozitivním kompo-

nentem je substantivum, např. konstrukce s prepozicí, např. *ин-лайн* коньки, *он-лайн* прокат, *оф-лайн* режим; 3. prepozitivním komponentem je substantivum, které je v atributivní funkci klasifikováno jako analytické adjektivum, např. *кэш*-менеджмент, *кэш*-память, *кэш* план aj.; 4. prepozitivním komponentem je zkratka substantivní povahy, např. *СД*-плеер, *СД*-проигрыватель, *SMS*-сервис aj.; 5. prepozitivní komponent je slovnědruhově charakterizován jako substantivum, avšak jeho substantivní význam není primární, např. *аудио*-техника, *афро*-джаз, *афро*-барабан aj.; 6. prepozitivním komponentem je cizí adjektivum, tzn. výraz, který má adjektivní význam na prvním místě, např. *крези* комедия, *крези* идея, *секси* фасон aj.; 7. prepozitivním komponentem je zkrácené adjektivum, např. *демо*-запись, *демо*-программа, *демо*-кассета aj; 8. prepozitivním komponentem je slovní spojení, např. *омега-3* жиры, *Бонниер Бизнес Пресс* aj.

Třetí klasifikační typ představuje klasifikaci **z hlediska původu prepozitivního komponentu**, kdy autoři vyčleňují v rámci kompoziční jednotky prepozitivní komponent buď cizího, anebo domácího původu. Většina kvazikompozit obsahuje v prepozici komponent cizího původu, např. *суши*-кафе, *шоу*-бизнес, *online*-версия, v menšině pak jsou kompozita s prepozitivním komponentem domácího původu, např. фирма „*Волга* БИЛД“, ООО *Агат-Авто* aj.

Čtvrtý klasifikační typ představuje klasifikaci **z hlediska původu kompozita jako celku**. Jedná se o kompozita cizího původu, přejatá nejčastěji z angličtiny, která představují již hotové přejímky nijak dále netransformované v cílovém jazyce, např. *дресс*-код, *шоу*-бизнес, *ИК*-порт aj.

Pátý klasifikační typ představuje klasifikaci **z ortografického hlediska**. Autoři se z tohoto hlediska přiklánějí k již zavedenému třídění, tj. na kompozita zaznamenávaná graficky zcela odděleně, např. компания „*Тройка Диалог*“, концерт „*Газ Резерв*“, клуб „*Джаз Таун*“ aj., a kompozita psaná odděleně pomocí spojovníku, např. *бизнес*-процесс, *ТВ*-центр, *VIP*-тусовка aj.

Šestý klasifikační typ představuje klasifikaci provedenou **ze sémantického hlediska**, resp. podle toho, k jaké oblasti lidské činnosti daná kompozita náleží. Tato klasifikace je z pohledu autorů velmi rozvětvená. Popisují celkem **deset podtypů**, tj. deset nejfrekventovanějších sémantických oblastí, v nichž se vyskytují kompozita tvořená dvěma substantivy, z nichž první z nich má podobu nesklonného adjektiva a plní funkci atributu. Jedná se o oblasti: 1. technika, např. *SD*-карта, *LCD* телевизор, *Internet* браузер aj.; 2. obchod, např. *бизнес*-компания, *секонд*-хенд, *дьюти фри*-шоп aj.; 3. finance, např. *Райффайзен Банк* банкоматы, *соло*-вексель, *ролlover*-кредит aj.; 4. životní styl a politika,

např. *брейн-ринг*, *блиц-викторина*, *беби-бум* aj.; 5. hudba, např. *хэви-метал*, *хит-парад*, *бэк-вокалистка* aj.; 6. sport, např. *байк-шоу*, *боулинг-центр*, *скейт-борд* aj.; 7. zdraví, např. *ВИЧ-инфекция*, *ДНК-диагностика*, *данс-терапия* aj.; 8. péče o lidské tělo, např. *монро-пирсинг*, *УЗ-лечение* aj.; 9. gastronomie, např. *биг-мак*, *снэк-бар*, *хот-дог* aj.; 10. móda, např. *гламур-мода*, *мини-юбка*, *топ-модель* aj.

VI. Klasifikace Z. Nedomové

Z. Nedomová v monografii *Tendence k analytismu v současné ruštině (na materiálu jmenných slovních druhů)* (2013) uvádí strukturní klasifikaci analytických adjektiv, při níž vychází ze způsobů třídění analytických adjektiv a kvazikompozit ostatních lingvistů (M. V. Panov, J. Gazda, L. Mrověcová, J. Kesner et al.) (Nedomová 2013: 68-74). Autorka vytvořila vlastní klasifikaci analytických adjektiv, která zahrnuje **pět strukturních typů** (Nedomová 2013: 74-84):

1. **prefixoidy kořenového typu;**
2. **prefixoidy mající souvislost s nesklonnými substantivy;**
3. **cizojazyčné neologizmy;**
4. **prefixoidy prefixálního typu vyjadřující kvalitu, kvantitu, stupeň či míru;**
5. **analytické determinanty ze složených slov.**

První strukturní typ **prefixoidy kořenového typu** autorka dále třídí podle způsobu zakončení na dva podtypy. Vyčleňuje kořenový adjektivní morfém zakončený na vokál, např. *авиа...*, *алко...*, *аэро...*, *био...*, *VELO...*, *гелио...*, *кардио...*, *крио...*, *невро...*, *теле...*, *фито...*, *псевдо...* aj. (jako nejfrekventovanější z hlediska svého dokladového materiálu uvádí analytická adjektiva *авиа...*, *био...*, *теле...*), a kořenový adjektivní morfém zakončený na konsonant, např. *бас...*, *балет...*, *гос...*, *жил...*, *конц...*, *мед...*, *проф...*, *пресс...*, *социал...*, *спорт...*, *танц...*, *тест...*, *тур...*, *худ...* aj. (jako nejfrekventovanější jsou uváděna analytická adjektiva *мед...*, *пресс...*, *гос...*, *спорт...*, *проф...*). Druhý podtyp analytických adjektiv vznikl v ruštině mechanicky zkrácením plných tvarů původních ruských adjektiv, např. *балет...* < балетный, *гос...* < государственный, *мед...* < медицинский aj. Podobně jak uvádí L. Mrověcová, i Z. Nedomová tvrdí, že v češtině jim odpovídají plnohodnotná adjektivní slovní spojení, která nelze chápat jako analytická adjektiva. Obdobná situace platí i pro polštinu.

Druhý strukturní typ představují **prefixoidy mající souvislost s nesklonnými substantivy**, které se postupem času lexikalizovaly. Jedná se o analytická adjektiva *авто...*,

аудио..., *видео...*, *инкассо...*, *инфо...*, *кино...*, *радио...*, *ретро...*, *фото...*, *черри* aj. (k nejfrekventovanější analytickým adjektivům tohoto typu náleží *кино...*, *видео...*, *авто...*, *инфо...*, *ретро...*).

Třetí strukturní typ tvoří **cizojazyčné neologizmy**, které lze dále třídit na tři podtypy. Jedná se o jednotky s prepozitivním analytickým komponentem v podobě zkratky, např. *ВИП...* / *VIP...*, *ИТ...* / *IT...*, *СМС...* / *SMS...* aj., jednotky s prepozitivním komponentem typu *арт...*, *бизнес...*, *блиц...*, *бренд...*, *веб...*, *вундер...*, *глэм...*, *допинг...*, *интернет...*, *офис...*, *секс...*, *тайм...*, *топ...*, *фаст...*, *фэшн...*, *шопинг...*, *шорт...*, *экспресс...* aj., a jednotky s postpozitivním analytickým komponentem, např. *карго*, *милитари*, *фри* aj.

Čtvrtý strukturní typ představují **prefixoidy prefixálního typu vyjadřující kvalitu, kvantitu, stupeň či míru**. Tento druh analytických adjektiv autorka dále člení na dva podtypy, tj. na cizojazyčné a ruské prefixy. K cizojazyčným prefixům tohoto strukturního typu autorka řadí analytická adjektiva *брутто-*..., *вице-*..., *гига...*, *гипер...*, *гипо...*, *люкс...*, *макро...*, *макси...*, *мега...*, *микро...*, *мини...*, *премиум...*, *супер...*, *топ...*, *ультра...*, *экс...*, *экстра...* aj. Všechny tyto nesklonné komponenty jsou velmi frekventované, tj. z formantů vyjadřujících kvalitu to jsou především prefixoidy *микро...*, *мини...*, *гипо...*, příznak velikosti vyjadřují formanty *макро...*, *макси...*, *мега...*, *гига...*, větší intenzitu, vyšší míru či dokonce přemíru vlastnosti vyjadřují komponenty *экстра...*, *супер...*, *гипер...*, *ультра...*, vysokou kvalitu pak vyjadřují prefixoidy *люкс...*, *топ...*, *премиум...*. K ruským prefixům náleží komponenty *за...*, *сверх...*, *со...*.

Pátý strukturní typ tvoří **analytické determinanty ze složených slov**. Jedná se např. o komponenty typu *домо...*, *само...*, *угле...* aj.

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, mnohost způsobů třídění analytických adjektiv vychází ze **základní rozsáhlé diachronní klasifikace 19 druhů analytických adjektiv M. V. Panova** (viz kap. 3.2.1.1). Klasifikace všech výše uvedených lingvistů vycházejí při svém třídění z **tzv. širokého pojetí analytických adjektiv**. Při představení jednotlivých klasifikací jsme se snažili poukázat na problematiku třídění analytických adjektiv z pohledu ruské (zahraniční) lingvistiky, pozornost je však věnována také pohledům českých rusistů.

3.2.1.4 Kritická reflexe analytických adjektiv tzv. širokého pojetí

Myšlenka pojetí analytických adjektiv v širokém smyslu, resp. zařazení k tomuto specifickému slovnímu druhu slov prvních částí kompozit a částečně zkratkových výrazů, které se zpravidla píší dohromady, vyvolala ve vědeckých kruzích **boulivou diskuzi**. Hlavním kritickým argumentem oponentů je otázka syntaktické samostatnosti prepozitivních analytických komponentů, které jsou považovány za hlavní formální ukazatele třídy analytických adjektiv. L. A. Kimová (Ким 2009: 48) uvádí např. tvrzení A. Brandnera, který se zmiňuje o přejímkách typu *аэро...*, *гелио...*, *гидро...*, *радио...*, *электро...* (*аэровокзал*, *гелиометр*, *гидроэлектростанция*, *радиовещание*, *электроэнергия*), k nimž dodává, že se jedná o přejaté do ruštiny kořenové komponenty, které získaly v jazyce specifickou funkční autonomii. Jejich sémantická a fonetická autonomie je široká, avšak úplnou samostatností tyto jednotky nedisponují, nejsou schopny samostatného tranzitního posunu v rámci věty (Ким 2009: 48, Бранднер 2003: 252). L. A. Kimová zmiňuje rovněž stanovisko kolektivu autorů monografie *Русский язык и советское общество. Морфология и синтаксис современного русского языка* (1968), že se skupina prepozitivních determinantů typu *проф...*, *кино...*, *лже...* aj., obdobně jako celá skupina analytických adjektiv, neustále vyvíjí. Lingvistka dodává, že v mnoha případech jsou tyto determinanty navíc záležitostí spíše nespisovné podoby jazyka, avšak s poznámkou, že lexikální jednotky nespisovného jazyka stále více pronikají i do jazyka spisovného (Ким 2009: 48-49, Панов 1968: 134). Je však třeba poznamenat, že v tomto případě se jedná o názor datovaný na konci 70. let. Za dobu téměř poloviny století se v oblasti přístupu k analytickým adjektivům mnohé změnilo, tzn. tato problematika byla vystavena kritickému posouzení z různých hledisek. Avšak další zkoumání analytických adjektiv jako specifického slovního druhu přispělo spíše k oné názorové rozpolcenosti, resp. nepřímou podpořilo primární klasifikaci analytických adjektiv ve smyslu jejich širokého či úzkého pojetí.

Obdobně kritické stanovisko v otázce zařazení prepozitivních analytických formantů k samostatnému druhu slov zastává i Je. N. Sidorenková, která teorii M. V. Panova odmítá. Lingvistka zdůvodňuje nemožnost zařazení tzv. prvních částí slov typu *авиа...*, *аэро...*, *теле...*, *фото...*, *фоно...* aj. k analytickým, tj. nesklonným adjektivům dvěma tvrzeními: 1. nehledě na specifickou sémantickou a fonetickou samostatnost zůstávají tyto jednotky ve většině případů součástí slov a nezformovaly se do podoby samostatných výrazů; 2. tyto jednotky nedisponují diferencovanými příznaky, díky nimž by mohly být považovány za samostatný slovní druh (Сидоренко 2017: 129-130).

Je však třeba zmínit také některá kompromisní stanoviska, která se snaží uklidnit názorovou konfrontaci ve věci příslušnosti toho či onoho komponentu ke skupině analytických adjektiv. Stanovisko tohoto typu zastává **D. V. Bondarevský**, který se v několika svých pracích vyjadřuje k problematice prepozitivních analytických determinantů (srov. Бондаревский 2000, 2009, 2010). Lingvista je toho názoru, že k analytickým adjektivům nelze řadit všechny komponenty, které mohou disponovat atributivním významem, avšak pouze ty, které mají zjevné příznaky samostatného výrazu. Jako základní kategorický příznak samostatného slovního druhu je třeba přijmout nejen volnou spojitelnost daných komponentů, ale i jejich grafickou autonomii. V případě analytických adjektiv jako specifického slovního druhu chápe D. V. Bondarevský pod termínem grafická autonomie grafický zápis komponentů pomocí spojovníku. Dle jeho názoru právě toto grafické uspořádání odlišuje analytická adjektiva od prefixů, prefixoidů a prvních částí složených výrazů, které všechny představují morfematickou, nikoliv lexikální či syntaktickou úroveň jazyka. Základním příznakem těchto slovtvorných komponentů je právě jejich grafický zápis v podobě kompaktní jednotky, tzn. psaní všech morfémů dané lexikální jednotky dohromady (Ким 2009: 48, Бондаревский 2000).

Kompromisní stanovisko D. V. Bondarevského se již tedy přiklání k základní dichotomické klasifikaci analytických adjektiv, tj. k jejich chápání v širším, popř. užším pojetí. Tento základní způsob dělení a následné vnímání problematiky analytických adjektiv v tzv. úzkém a širokém pojetí představuje výchozí bod celkové koncepce disertační práce.

3.2.2 Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí

Problematice analytických adjektiv v jejich úzkém pojetí věnují ve svých pracích značnou pozornost zejména D. V. Bondarevský nebo A. Brandner (srov. Бондаревский 2000, Бранднер 2001). Analytická adjektiva v tzv. úzkém pojetí jsou chápána jako **nesklonná adjektiva, popř. se jedná o nesklonné atributivní formanty, které disponují příznakem samostatné lexikální jednotky mající charakter graficky samostatného výrazu**. Jedná se tedy o výrazy či formanty, které ve svém grafickém vyjádření vystupují buď zcela samostatně (кофе *мокко*, лента *бордо*, юбка *клеш*), anebo jsou graficky zapsány pomocí spojovníku (*балет-шоу*, *пресс-конференция*, *программа-минимум*). **D. V. Bondarevský** popisuje analytická adjektiva v úzkém pojetí jako „nesklonné formanty, které plní atributivní funkci a disponují více či méně volnou spojitelností, ať už s grafickým zápisem v podobě samostatné jednotky, či zápisem pomocí spojovníku“ (Ким 2009: 49, Бондаревский 2000: 7, překlad autora). Autor navíc dodává, že tyto nesklonné jednotky disponují prozodickou povahou

samostatného výrazu, tj. mají vlastní samostatný slovní přízvuk. Analytická adjektiva v úzkém pojetí tedy představují tradiční pohled na tyto analytické, tj. nesklonné jednotky.

Podrobnému popisu analytických adjektiv v jejich tradičním pojetí se věnuje také **A. Brandner**. Autor poznamenává, že případy analytizmu ve smyslu členitosti lexikálního a gramatického komponentu jistého tvaru se mezi adjektivy začaly v ruštině projevovat již ve druhé polovině 19. století. Základním příznakem takových analytických jednotek je fakt, že se u nich gramatický význam vyjadřuje mimo hranice daného slova, tzn. kontextuálními prostředky v širokém smyslu. Za takových okolností tedy lze hovořit o analytických adjektivech, která při substantivu plní funkci determinantu, avšak nemají obvyklou vnější morfologickou podobu adjektiv (Brandner 2005: 82, 88). Hovoříme tedy o typu neohebných slov, která se zformovala jako specifická podskupina adjektiv. Dle slov Je. I. Meľnikova existence tohoto specifického slovního druhu ve spisovné ruštině byla poprvé zmíněna ruskou lexikografií už v 19. století a v první polovině 20. století byla potvrzena nejen lexikografickými materiály, ale i dílčími výzkumy v oblasti morfologie a syntaxe spisovné ruštiny (Мельников 1978: 159).

Výskyt analytických adjektiv v jejich tradičním pojetí byl následně ve druhé polovině 20. století reflektován ruskými akademickými mluvnicemi, tj. *Грамматика русского языка* (1952), *Грамматика современного русского литературного языка* (1970) a *Русская грамматика I* (1980). Kodifikací analytických adjektiv (v úzkém pojetí) v normativních mluvnicích ruštiny byl zdůrazněn jejich význam a došlo tak k jejich pevnému ukotvení ve struktuře současného spisovného jazyka.

3.2.2.1 Analytická adjektiva v normativních mluvnicích ruštiny 50. - 80. let

V akademické gramatice *Грамматика русского языка* z roku 1952, redigované V. V. Vinogradovem, Je. S. Istrinovou a S. G. Barchudarovem, analytická adjektiva jako specifický druh nesklonných adjektiv zmíněna ještě nebyla.

Avšak již v 60. letech se nesklonná adjektiva jak domácího, tak cizího původu stala předmětem výzkumu a byla popsána v monografii *Русский язык и советское общество. Социолого-лингвистическое исследование*, konkrétně v části *Морфология и синтаксис современного русского литературного языка* (1968), jejímž redaktorem byl M. V. Panov. Zde jim byla věnována kapitola *Образование нового грамматического класса слов* definující zcela novou třídu analytických, tj. nesklonných adjektiv (Панов 1968: 105-134). O významu tohoto počínu se zmiňuje i J. Gazda a v souvislosti s analytickými tendencemi ve

slovanských jazycích uvádí, že „v publikaci je vyslovena teze o růstu analytizmu a rysů aglutinativnosti ve struktuře odvozených slov, přičemž růst analytizmu je patrný především v gramatice (oslabení jmenné deklinace a aktivizace předložkových konstrukcí). Současně s tím se konstatuje, že změny v gramatice jsou často spojené se změnami v oblasti lexikální, kde jde především o kvantitativní nárůst a aktivizaci dvou tříd nesklonných jmen: 1. tzv. analytických adjektiv, 2. abreviatur.“ (Gazda 2010: 87). Tato tvrzení autor doplňuje slovy, že „analytická adjektiva jsou zde v podstatě charakterizována jako lexikální či sublexikální prvky (různé proveniencie) vícekomponentových pojmenování, které v nich vystupují jako formálně neměnné a sémanticky vyhraněné adjektivní komponenty s atributivní funkcí“ (Gazda 2010: 87).

V akademické gramatice *Грамматика современного русского литературного языка* z roku 1970, vydané v redakčním zpracování N. Ju. Švedovové, jsou již analytická adjektiva zmíněna, i když pouze okrajově. V části věnované morfologii je uvedena krátká kapitola pod názvem *Примыкание компаратива и неизменяемого прилагательного*, ve které je poukázáno na způsob přimykání nesklonných adjektiv k substantivům, přičemž vztahy mezi jednotlivými výrazy jsou funkčně-příznakové povahy (zpřesňující charakteristika), např. цвет *индиго*, пальто *беж*, френч *хаки*. Je zde rovněž uvedena informace o funkčním charakteru těchto jednotek, kdy se poukazuje na fakt, že nesklonná adjektiva mohou v jazyce fungovat jako substantiva s tím, že funkčně-příznakový vztah mezi jednotlivými jednotkami je zachován, např. волны *цунами*, юбка *клеш*, пальто *реглан*, брюки *галифе* (Шведова 1970: 513).

V akademické gramatice *Русская грамматика I* z roku 1980, jejíž redaktorkou byla rovněž N. Ju. Švedovová, jsou analytická adjektiva popsána v kapitole *Нулевое склонение* s vysvětlením, že nulová flexe je vlastní nesklonným adjektivům s nulovými koncovkami. K tomuto typu skloňování náleží také relační adjektiva *его, ее, их* či výrazy cizího původu (Шведова 1980: 556). Dále následuje podrobný výčet 69 nejfrekventovanějších lexikálních jednotek²¹, které řadíme do skupiny analytických adjektiv v jejich úzkém pojetí. Seznam uvedených analytických adjektiv je doplněn informací, že většina výrazů disponuje úzkou sférou užití a mohou vystupovat např. jako hudební termíny (*бемоль, диез, мажор*), jako názvy jazyků a národů (*коми, манси, суахили*), popř. jako názvy stylů či směrů (*ампир,*

---

²¹ *Ажур, аллегри, ампир, апаши, апплике, банту, барокко, беж, бемоль, бордо, брутто, буфф, валансьен, гала, галифе, гольф, дезабилье, декольте, джерси и джерсц, диез, ин-кварти, ин-октаво, ин-фолио, клеш, коми, комильфо, либерти, люкс, мажор, максим, максимум, манси, маренго, микст, миди, мини, минимум, минор, модерн, мокко, морзе, неглиже, нетто, пик, пике, пикколо, плиссе, реглан, рококо, рондо, соло, сопе, суахили, терракот, томат, травести, трико, урду, факсимиле, фантази, фри, хаки, ханты, хинди, цирлих-манирлих, цунами, экстра, электрик, эсперанто* (Шведова 1980: 556).

барокко, модерн). Závěr kapitoly je doplněn rozšiřující poznámkou, že některé z uvedených příkladů analytických adjektiv mohou vystupovat i jako substantiva, např. *апаиш, банту, барокко, бордо, коми, манси, маренго, модерн, мокко, неглиже, рококо, суахили, соло, травести, урду, хинди, цунами и эсперанто* (Шведова 1980: 556).

Analytická adjektiva uvedená v akademické mluvnici ruštiny z roku 1980 představují lexikální jednotky cizího původu, která byly přejaty do ruštiny primárně z francouzštiny, italštiny či jiných západoevropských jazyků. Tato analytická adjektiva ve spojení se substantivem plní funkci determinantu a svůj vztah k danému substantivu vyjadřují prostým přimykáním, tj. analyticky, jedná se např. o slovní spojení typu азбука *Морзе*, белье *трико*, брюки *гольф*, вес *нетто*, концерт-*гала*, лак *бордо*, магазин *люкс*, рубашка *апаиш*, стиль *модерн*, товар *импорт*, цвет *хаки*, юбка *клевш*, язык *хинди* aj. (Бранднер 2001: 109).

3.2.2.2 Morfologicko-lexikální specifika analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí

Na slovní spojení obsahující ve své struktuře výše popsaná analytická adjektiva lze nahlížet z několika úhlů pohledu, proto si dále všímáme pozičních, grafických či gramaticko-fonetických zvláštností jednotlivých analytických adjektiv.

Z hlediska pozice analytických adjektiv v daných slovních spojeních vyplývá, že slovní spojení s analytickými adjektivy jsou charakteristická postpozitivní lokací nesklonného adjektiva, což vypovídá o jeho formální neohebnosti. Jako příklad lze uvést synonymické dvojice, z nichž v prvním vystupuje analytické adjektivum v postpozici, ve druhém pak ohebné adjektivum v prepozici, např. юбка *беж* x *бежевая* юбка, цвет *бордо* x *бордовый* цвет. Je však třeba podotknout, že pozičně se může vyskytovat analytické adjektivum v daných spojeních jak v prepozici, tak v postpozici a nemá při tom vliv na ohebnost či neohebnost adjektiva, např. *хинди* язык x язык *хинди*, *коми* литература x литература *коми* (Бранднер 2001: 109). Pozičnímu aspektu analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí je věnována zvláštní pozornost v dílčích kapitolách praktické analýzy jednotlivých jazyků (viz kap. 6.3.2.1, 7.3.2.1, 8.3.2.1).

Převahu postpozitivní lokace analytického adjektiva ve spojení se substantivem typu кофе *мокко*, час *ник* nebo пальто *реглан* lze podložit jak tradicí takových slovních spojení v ruštině, tak převzetím tohoto typu konstrukcí ze západoevropských jazyků. Jak uvádíme výše, některá analytická adjektiva uváděná v postpozici (юбка *беж*) se mohou transformovat v ohebná adjektiva v prepozici (*бежевая* юбка). Tato variantnost adjektivního výrazu s příznakovým významem je však vlastní malému počtu slov. Obecně lze říci, že ve výrazech

patřících k odborné terminologii, tj. pojmech terminologické či polyterminologické povahy, nevystupuje podoba ohebného adjektiva s prepozitivní lokací, např. termíny *демисезон*, *пики*, *трико* jako jednotky specifické nomenklatury jsou lokačně situovány výhradně do postpozice, srov. пальто *демисезон*, рубашка *пики*, белье *трико*, avšak při jejich užití v běžném mluveném kontextu se mohou transformovat v ohebná prepozitivní adjektiva, srov. *пикейный*, *трикотажный*, *демисезонный*. Podoba ohebného či neohebného adjektiva a jeho následná lokace tedy výrazně závisí na sféře užití jednotlivých slovních spojení. Dalším specifikem může být rovněž užití výrazu na úrovni spisovného jazyka v opozici k užití slova na úrovni nespisovného jazyka. Analytické (nesklonné) tvary tedy převládají ve spisovném jazyce, např. платье цвета *беж*, лента *бордо*, ohebná adjektiva v prepozici pak v jazyce nespisovném, např. платье *бежевого цвета* (*бежевое* платье), лента *бордового цвета* (*бордовая* лента) (Бранднер 2001: 112).

Z hlediska grafického zápisu analytických adjektiv ve spojeních se substantivou je znatelná značná kolísavost jednotného způsobu zápisu. Některá analytická adjektiva zapisujeme odděleně, např. стиль *модерн*, цвет *бордо*, jiná se naopak píší pomocí spojovníku, např. концерт-*гала*, программа-*максимум*, ostatní slovní spojení mají obě podoby zápisu, např. брюки *клевш* / брюки-*клевш*, часы *пик* / часы-*пик*. Jsou však také možné případy, kdy se slovní spojení píše pomocí spojovníku, pokud je analytické adjektivum situováno v prepozici, např. *брутто*-прибыль, *нетто*-баланс, avšak nachází-li se analytické adjektivum v postpozici, výrazy se píší odděleně, např. вес *брутто*, вес *нетто*. Ustálený grafický zápis mají analytická adjektiva odvozená od názvů národů a ve spojeních se substantivem se vždy píší odděleně, např. *урду* народ, *коми* литература (Бранднер 2001: 109-110). Problematice grafického zápisu analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí je věnována pozornost v dílčích kapitolách praktické analýzy jednotlivých zkoumaných jazyků (viz kap. 6.3.2.2, 7.3.2.2, 8.3.2.2).

Z hlediska gramaticko-fonetických zvláštností analytických adjektiv je třeba zmínit nemožnost gradace při vyjádření intenzity příznaku, tzn. nesklonná adjektiva mají pouze tvar pozitivu, netvoří tvary komparativu a superlativu. Gramatické kategorie pádu, čísla a rodu jsou u analytických adjektiv vyjadřovány pouze syntakticky, tzn. pomocí spojení s jiným výrazem (substantivem). Gramatická kategorie pádu je definována koncovkou substantiva, pádovým tvarem zájmena, koncovkou ohebného adjektiva, popř. pádem vycházejícího z rekce slovesa a předložkové vazby. Gramatické kategorie rodu a čísla jsou pak taktéž zpravidla definovány rodem a číslem řídicího substantiva. Ze syntaktického hlediska vystupují analytická adjektiva zpravidla ve funkci atributu vzhledem k řídicímu

substantivu. Z fonetického hlediska si analytická adjektiva uchovávají stejnou pozici přízvuku jako u původního výrazu. Vzhledem k tomu, že se ve většině případů jedná o přejaté výrazy, jejich přízvuk je situován na stejné slabice jako u původního cizojazyčného výrazu, např. v případě francouzských přejímek na finální slabice slova (Бранднер 2001: 109).

Analytická adjektiva v úzkém pojetí disponují rovněž velmi pestré sémantikou jednotlivých lexikálních jednotek. Nejfrekventovanější analytická adjektiva uvedená v akademické gramatice z roku 1980 lze rozřadit do jedenácti sémantických skupin²² (Бранднер 2001: 110-111): 1. označení barev, např. пальто *маренго*, платье *бордо*, туфли *беж*, цвет *хаки*, 2. názvy textilních výrobků, např. брюки-*галифе*, брюки-*гольф*, воротник *плиссе*, кружева *валансьен*, макси-юбка, пальто *демисезон*, платье *декольте*, рубашка *апаши*, рукава *волан*, рукава *кимоно*, рукава *реглан*, чулки *гольф*, чулки-*капрон*, юбка *клевш*, юбка *миди*, юбка *мини*, 3. označení druhu látky, např. белье *трико*, кофта *джерси*, лино *батист*, рубашка *пике*, ткань *либерти*, 4. výrazy vyjadřující to, jak je kdo oblečený, např. он был совсем *дезабиле*, она явилась *декольте*, она была в *неглиже*, 5. kulinařské termíny, např. *какао*-порошок, картофель *фри*, кофе *мокко*, масло *экстра*, паста-*томат*, соус *майонез*, соус-*томат*, томат-*пюре*, филе *соте*, 6. hudební termíny, např. гамма *соль-мажор*, до *диез*, ре-*бемоль*, соната *а-моль*, соната *фа-минор*, флейта *николо*, 7. divadelní termíny, např. *гала*-представление, концерт-*гала*, опера-*буфф*, роль *травести*, *соло*-выступление, соната для скрипки *соло*, 8. typografické termíny, např. книга *ин-кватро*, книга *ин-октаво*, книга *ин-фолио*, рукописи *факсимиле*, 9. názvy jazyků a národů, např. литература *урду*, народ *ханты*, поэты *суахили*, проза *хинди*, язык *коми*, язык *манси*, язык *эсперанто*, языки *банту*, 10. názvy uměleckých stylů a směrů, např. стиль *ампир*, стиль *барокко*, стиль *модерн*, стиль *рококо*, 11. speciální termíny a jednotlivá slova jako азбука *Морзе*, вес *нетто*, волны-*цунами*, изделие *терракот*, инженер-*электрик*, лотерея-*аллегри*, магазин *люкс*, муха *цеце*, перо-*рондо*, поведение *комильфо*, поведение молодого человека *цирлих-манирлих*, поезд-*микст*, посуда *плаке*, программа *минимум*, работа *ажур*, термометр *максимум*, цена *брутто*, часы *аплике*, часы *пик*, шестимесячная завивка-*перманент*, электрик-*механик*.

²² Dlužno roznamenat, že již v monografii *Русский язык и советское общество. Социолого-лингвистическое исследование. Морфология и синтаксис современного русского литературного языка* vydané M. V. Panovem v r. 1968 je zmíněna bohatá sémantika analytických adjektiv. Bylo zde uvedeno celkem devět sémantických skupin, tj. 1. označení barev, např. костюм *хаки*, платье *беж*, 2. názvy jazyků, např. *хинди* язык, *коми* литература, 3. označení jakosti a druhu výrobků, např. кофе *мокко*, соус *томат*, 4. názvy způsobů oblečení, např. пальто *реглан*, юбка *плиссе*, 5. hudební termíny, např. до *диез*, гамма *соль-мажор*, 6. divadelní a umělecké termíny, např. театр-*буфф*, стиль *модерн*, 7. obchodní a ekonomické termíny, např. вес *брутто*, вес *нетто*, 8. dopravní termíny, např. поезд-*микст*, часы *пик*, 9. jednotlivé výrazy jako *максимум*, *минимум* aj. (Панов 1968: 106).

3.3 Analytická adjektiva jako lexikální konverzní jednotky

V souvislosti s analytickými adjektivy je však třeba také poznamenat, že některé z výše uvedených jednotek mohou vystupovat také jako nesklonná substantiva, např. *апах, ампир, банту, барокко, бордо, волан, гольф, джерси, какао, коми, клеи, майонез, манси, маренго, модерн, мокко, неглиже, пике, рококо, моло, суахили, травести, урду, хинди, цунами, эсперанто* (Бранднер 2001: 111-112). Jak uvádí G. I. Panovová, jedná se o tzv. **lexikální konverzní jednotky** (tzv. lexikální konverzivy), tj. neohebné polyfunkční výrazy mající podobu různých slovních druhů (Панова 2010: 59). Tyto jednotky podléhají procesu jazykové konverze²³, při níž je v ruštině schopno vystupovat i v podobě jiného slovního druhu, resp. v podobě analytického adjektiva prakticky každé přejaté substantivum. V jazyce jsou pak možná spojení typu слушать рок x *рок* группа, места для випов x *вип*-места aj. Je. V. Marinovová srovnává proces jazykové konverze přejatých substantiv s tvořením na jejich základě relačních sufixálních adjektiv (Маринова 2010: 629).

Někteří lingvisté chápou schopnost výše uvedených analytických lexikálních jednotek plnit funkci několika slovních druhů (při zachování totožnosti lexikálního významu) jako polyfunkčnost nebo gramatickou mnohoznačnost, jimiž tyto jednotky disponují. T. V. Astenová zmiňuje, že rozvoj gramatické polyfunkčnosti v morfologickém systému ruštiny determinují dva základní faktory. Na jedné straně se jedná o začleňování slov s neúplným souborem morfologických ukazatelů, na druhé straně o vliv zvláštností morfologických systémů analytických jazyků (Ким 2009: 49, Астен 2003: 46).

V dřívějších obdobích vývoje ruštiny byl vliv na morfologickou či lexikální stavbu jazyka představován zejména výrazným působením francouzštiny, dnes se jedná především o výrazné **působení angličtiny**. Britská, popř. americká angličtina představuje v aktuálním kontextu celosvětového jazykového kontaktu nejprogresivnější prostředek mezilidské verbální komunikace, proto lze bez pochyb označit angličtinu termínem *lingua franca* 21. století.

Tak silná pozice angličtiny není však zcela samozřejmá. Polský lingvista a překladatel A. Pisowicz se k otázce vlivu angličtiny na ostatní jazyky vyjadřuje slovy: „Angličtina je v kontextu všech světových jazyků nejméně vhodná, aby zaujímala roli celosvětového jazyka. Správné osvojení jejího fonetického systému je velmi náročné, nehledě na syntax, která je

---

²³ **Proces jazykové konverze** představuje specifický způsob sémanticko-gramatické slovtvorby, která je založena na transpozici výrazů z jednoho slovního druhu do jiného. Taková transpozice spočívá ve změně struktury slovních tvarů, tj. mění se paradigma daného lexému. Výraz při jazykové konverzi přechází k jinému slovnímu druhu a mění svůj gramatický a lexikální význam. K základním typům jazykové konverze řadíme substantivizaci, adjektivizaci či adverbializaci, tj. tvoření nových substantiv, adjektiv či adverbíí na základě lexikálních jednotek jiných slovních druhů (Жеребило 2010: 161).

rovněž velmi komplikovaná“ (Pisowicz 2015: 37, překlad autora). Většina mluvčích, kteří si osvojí angličtinu jako cizí jazyk a užívají ji jako „univerzální“ dorozumívací prostředek, však dle slov lingvisty nedosáhne vyšší úrovně než mírně pokročilého uživatele, dále již systém jazyka nestudují a své znalosti si neprohlubují. Příčinou tak silného vlivu angličtiny v dnešní době tedy podle A. Pisowicze není ani tak otázka její jednoduchosti či složitosti, pravý důvod spočívá spíše v jisté průbojnosti či průraznosti. „Rozhoduje »průbojnost«. Angličtina se stala světovým jazykem číslo jedna zejména díky četným nelingvistickým příčinám“ (Pisowicz 2015: 38, překlad autora). Velkou roli v tak silném působení angličtiny jako světového jazyka hrají zejména Spojené státy americké a jejich postavení ve světové politice a ekonomice. Jakýmsi preludiem pro šířící se vliv angličtiny pak posloužila už doba rozkvětu britského impéria, kdy angličtina začala postupně nabývat rysů jazyka *lingua franca* (Pisowicz 2015: 37-38).

A právě díky silnému vlivu angličtiny na flektivní stavbu současné ruštiny jsou stále čtenější případy, kdy flektivní substantivum nabývá rysů analytického adjektiva, např. бизнес x бизнес-контакт, джаз x джаз-бар, поп x поп-звезда, рок x рок-музыка, фейс x фейс-контроль aj. K vlivu angličtiny se vyjadřuje i D. V. Bondarevský, který v souladu s ostatními lingvisty míní, že „rozšíření analytických adjektiv není podmíněno pouze aktuálními jazykovými tendencemi k analytizmu či procesem jazykové ekonomie, avšak je rovněž důsledkem silícího vlivu angličtiny, zejména její gramatické struktury. Internacionální povaha přejímaných lexikálních modelů aktivizuje užívání analytických adjektiv a zvyšuje tak jejich prestiž“ (Ким 2009: 50, Бондаревский 2000: 5, překlad autora). Analytická adjektiva tedy dle slov autora představují významný lexikálně-gramatický prvek současné ruštiny.

V souvislosti s výše uvedenými fakty, kdy mnohé prepozitivní analytické jednotky, které se formálně či strukturně shodují se substantivy, vnímáme v současné ruštině spíše jako důsledek působení angličtiny (viz také projevy jazykové globalizace, kap. 2.1), je však nutné rovněž podotknout, že analogické jazykové útvary mají v ruštině mnohem delší tradici a sahají až k ruskému folkloru a lidové mluvě (Chlupáčová 1981: 148-150). Jedná se o **četné expresivní výrazy z folklorního prostředí a lidové ruštiny**, popř. z oblasti nízkých stylů typu бой-баба, бой-девка, рубаха-парень, душа-человек, хват-баба. Některé z nich tvoří výrazy se stejným druhým nebo prvním komponentem, např. трава, výrazy jako плакун-трава, трын-трава, свет-трава, сон-трава, ключ-трава aj., царь, výrazy jako царь-девица, царь-девка, царь-баба, царь-птица, царь-пушка, царь-колокол, царь-трава, царь-зелье aj. Ve všech uvedených případech souvisí analytičnost, tj. neohebnost prvního komponentu s tím, že tento komponent vyjadřuje příznak či kvalitu určovaného předmětu,

který je demonstrován druhým komponentem. V konstrukcích typu *ковыль-трава*, kde první komponent vyjadřuje druhový pojem a druhý komponent obecný rodový pojem, se však oba členy skloňují. K expresivním konstrukcím s prvním komponentem nepodléhajícím flexi patří i specifické útvary, které mají v první části analytické jednotky *горе* nebo *чудо*, např. *горе-ученик*, *горе-хозяйева*, *горе-рыбак*, *горе-охотник*, *горе-писатель*, *чудо-богатырь*, *чудо-машина*, *чудо-завод*, *чудо-печка*. Analytické jednotky *горе* a *чудо* plní v rámci prvního komponentu daných konstrukcí atributivní funkci, plní tedy funkci adjektiva, avšak stále ještě zachovávají sémantickou i genetickou souvislost s původními substantivy *горе* a *чудо*²⁴.

Na základě tohoto typu konstrukcí s prvním analytickým komponentem se tedy v ruštině objevila celá řada dalších spojení, která jsou přejatá buď jako celek, např. *штаб-квартира*, *вакуум-камера*, *премьер-министр*, *вице-президент*, *пресс-центр* aj., anebo jde o spojení, která tvoří termíny, v nichž první komponent je přejaté slovo a druhý komponent je kalk, např. *бета-лучи*, *гамма-излучение*, *вакуум-насос*, *блок-линейка*, *пресс-ножницы* aj., anebo se jedná o výrazy mající v první části citoslovce, např. *ура-патриот*, *ура-патриотизм* aj.

Závěrem lze konstatovat, že analytický, tj. nesklonný první komponent, vyjadřuje zpravidla určitý příznak, vlastnost či kvalitu, plní tedy atributivní funkci ve vztahu k druhému komponentu, tj. řídicímu substantivu. Výskyt tohoto pro ruštinu tradičního specifického modelu analytických konstrukcí ve svém důsledku tedy usnadňuje, napomáhá či je jakýmsi vzorovým předobrazem pro tvoření nových spojení tohoto typu právě pod výše zmíněným vlivem angličtiny v současné ruštině. Je. V. Marinovová uvádí, že zřetelně viditelná aktivizace v ruštině posledních několika desetiletí spojení typu *бизнес-букет* je opodstatněná a zdůvodnitelná právě jasnou predispozicí samotné ruštiny tvořit takové obraty (Маринова 2010: 629).

3.4 Analytická adjektiva jako strukturní komponent analytických konstrukcí

Závěrem pojednání o analytických adjektivech jak v širokém, tak v úzkém pojetí lze vymezit specifické **analytické konstrukce** obsahující ve své struktuře analytické adjektivum. Vycházíme z myšlenky D. V. Bondarevského, který zmiňuje vysokou frekvenci analytických

---

²⁴ Komponent *горе* je připojován především k činitelským jménům a nabývá záporně hodnotícího až pejorativního významu, např. *горе-стрелок*, *горе-спортсмен*, *горе-работник*. Komponent *чудо* disponuje vysoce kladným hodnocením, ukazuje na mimořádnou kvalitu a nejčastěji je připojován k názvům předmětů, např. *чудо-машина*, *чудо-трава*, *чудо-хлебница*, *чудо-кастрюля*. V ruské lidové poezii se vyskytují i konstrukce s životnými substantivy, jako např. *чудо-птица*, *чудо-богатырь* (Члупáčová 1981: 149).

formantů plnících atributivní funkci, přičemž popisuje gramatickou konstrukci **analytický prepozitivní formant + substantivum**. Na materiálu současné ruštiny autor uvádí řadu příkladů analytických konstrukcí tohoto typu, např. *бизнес-контакт*, *гала-концерт*, *джаз-оркестр*, *крим-кроссворд*, *кросс-культурные отношения*, *рейв-клуб*, *сервис обслуживания*, *фейс-контроль* aj.²⁵ (Ким 2009: 50, Бондаревский 2000: 1).

Vycházejíce ze základní gramatické konstrukce analytický prepozitivní formant + substantivum D. V. Bondarevského, lze s ohledem na grafickou podobu jejich zápisu zmínit **pět hlavních analytických konstrukcí**, které představují základní strukturní vzorce různorodých spojení s analytickými adjektivy. Jedná se o analytické konstrukce, v nichž v podobě řídicí lexikální jednotky vystupuje substantivum. Analytické adjektivum zaujímá prepozitivní či postpozitivní lokaci a v rámci analytické konstrukce vystupuje buď jako zcela samostatný výraz, anebo je připojováno k řídicímu substantivu pomocí spojovníku, popř. je připojeno prostým přimykáním. Jedná se o následující analytické konstrukce:

- I. analytické adjektivum + substantivum (AAS);**
- II. analytické adjektivum + _ + substantivum (AA S);**
- III. analytické adjektivum + - + substantivum (AA-S);**
- IV. substantivum + _ + analytické adjektivum (S AA);**
- V. substantivum + - + analytické adjektivum (S-AA).**

K I. typu (AAS) náleží analytické konstrukce jako *авиабилет*, *киносценарий*, *фотосъемка* aj. Zde je analytické adjektivum připojeno k řídicímu substantivu prostým přimykáním. Tento typ analytických konstrukcí je vlastní zejména analytickým adjektivům tzv. širokého pojetí.

Následující čtyři typy představují analytické konstrukce, které se vyskytují zpravidla v případě analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. **II. typ (AA S)** představuje spojení analytického adjektiva s řídicím substantivem v podobě, kdy je analytické adjektivum zapisováno jako samostatný výraz a zaujímá prepozitivní lokaci, např. *коми* литература, *онлайн* магазин, *сервис* обслуживание aj. **III. typ (AA-S)** představuje de facto totožnou situaci, avšak odlišný je zde konektivní aspekt, tzn. analytické adjektivum je připojováno

---

²⁵ Na základě vlastního výzkumu ruského lexika publicistických textů 90. let 20. století D. V. Bondarevský rovněž popisuje hlavní tematické okruhy, v nichž je frekvence těchto konstrukcí nejvyšší. Jedná se o sedm základních tematických oblastí s těmito analytickými adjektivy: kultura a umění, např. *видео...*, *гала...*, *конференц...*, *поп...*, *ретро...*, *ТВ...*, *ток...*, *топ...*, *хаос...*, *шоу...*, *хит...*, *эсперанто...* aj., hudba, např. *арт...*, *бас...*, *джаз...*, *диско...*, *кантри...*, *рейв...*, *рок...*, *соул...* aj., politika a sociální oblast, např. *брифинг...*, *вице-...*, *премьер...*, *пресс...*, *экс...*, *экспресс...*, *экстра...* aj., sport, např. *гольф...*, *допинг...*, *спарринг...*, *спорт...*, *фитнес...*, *шейпинг...* aj., oblast komerce, např. *бизнес...*, *мастер...*, *прайс...*, *шоп...*, *штрих...* aj., oblast techniky a IT, např. *аудио...*, *видео...*, *компакт...*, *мульти...*, *медия...*, *СД...*, *РС...* aj. a medicína, např. *ВИЧ...*, *СПИД...* aj. (Ким 2009: 50, Бондаревский 2000: 11).

k řídicí lexikální jednotce pomocí spojovníku, např. *брутто-прибыль*, *джаз-оркестр*, *репо-стиль* aj. **IV. typ (S AA)** je analytickou konstrukcí, v níž analytické adjektivum vystupuje vůči řídicímu substantivu v postpozici a je zapisováno v podobě samostatné lexikální jednotky, např. *вес нетто*, *пальто реглан*, *стиль амнир* aj. **V. typ (S-AA)** reprezentují analytické konstrukce obdobné situace, avšak analytické adjektivum je připojováno k řídicímu substantivu pomocí spojovníku, např. *концерт-гала*, *магазин-склад*, *программа-максимум* aj.

Všechny typy představených analytických konstrukcí jsou reflektovány při vlastní analýze analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině. V kapitolách věnovaných strukturální analýze analytických adjektiv tzv. úzkého i širokého pojetí je mj. věnována pozornost pozičnímu a konektivnímu aspektu, při nichž jsou výše uvedené analytické konstrukce pozorovatelné (v ruštině viz kap. 6.3.2.1, 6.3.2.2, 6.4.2.1, 6.4.2.2; v češtině viz kap. 7.3.2.1, 7.3.2.2, 7.4.2.1, 7.4.2.2; v polštině viz kap. 8.3.2.1, 8.3.2.2, 8.4.2.1, 8.4.2.2).

3.5 Analytická adjektiva v české a polské lingvistice

V české a polské lingvistice se pojem analytické adjektivum nevyskytuje, jedná se čistě o ruskou terminologickou nominaci. Ve smyslu termínu označovaného ruskou odbornou literaturou jako **analytické adjektivum** (avšak v jeho úzkém pojetí) je v češtině užíván termín odpovídající ruskému *несклоняемое прилагательное*, a sice **nesklonné adjektivum**, v polštině pak termín **przymiotnik nieodmienny**. Tyto termíny označují adjektivní lexikální jednotky s nulovým morfologickým paradigmatickým.

3.5.1 Analytická adjektiva v české lingvistice

V odborné lingvistické literatuře češtiny je ve srovnání s ruskou národní lingvistikou věnován nesklonným adjektivům výrazně menší zájem. Naši pozornost jsme soustředili primárně na normativní mluvnice češtiny, následně pak na vybrané lingvisty, kteří se ve svých pracích věnují problematice nesklonných adjektiv v češtině.

3.5.1.1 Analytická adjektiva v normativních mluvnicích češtiny

Reflexe nesklonných adjektiv v **normativních mluvnicích češtiny** má spíše okrajový charakter.

V *Mluvnici spisovné češtiny* (1948) **F. Trávníčka** nesklonná adjektiva zmíněna nejsou. Avšak v kapitole věnované tvoření slov se objevují první náznaky, na které bychom mohli nahlížet jako na analytická adjektiva tzv. širokého pojetí. V oddíle věnovaném skládání slov lingvista popisuje čtyři typy tzv. vlastních složenin, z nichž poslední označuje jako kmenové složeniny. Jejich první část tvoří výraz jmenné, substantivní nebo adjektivní povahy, ke kterému je připojována druhá část tvořená zpravidla substantivem nebo adjektivem. Při vlastní deklinaci zůstává první část neohybná, druhá část podléhá flexi, např. *dělostřelec*, *maloměsto*, *senoseč* aj. (Trávníček 1948: 408-428). Viděno tedy optikou disertační práce, jedná se o analytická adjektiva tzv. širokého pojetí. V oddíle, který se týká tvoření slov zkracováním, lingvista uvádí příklady, jež jsou v později datovaných pracích označovány jako prefixoidy, resp. analytická adjektiva tzv. širokého pojetí, např. *auto* < automobil, *foto* < fotografie, *kino* < kinematograf aj. (Trávníček 1948: 429). Problematice analytických adjektiv tzv. širokého pojetí jsou rovněž velmi blízká slova vzniklá tzv. hybridizací. Jak uvádí F. Trávníček, „o hybridizaci, hybridním tvoření, o hybridních slovech mluvíme tehdy, jednak jsou-li slova tvořena z domácího nebo ze zdomácnělého základu cizí příponou nebo předponou, jednak nahradí-li se v cizí složenině jedna část slovem domácím“ (Trávníček 1948: 430). Jako příklad hybridních složenin lingvista uvádí lexikální jednotky s prefixy *ex...* (*excísař*), *vice...* (*viceředitel*), *erc...* (*ercblázen*) nebo *arci...* (*arcidílo*).

V *Mluvnici češtiny* (1986), resp. ve svazku věnovaném tvarosloví, která byla vydána v redakčním zpracování **M. Komárka**, **J. Kořenského** a **J. Petra**, nesklonná adjektiva již jsou zmíněna. V kapitole, která je věnována adjektivům, se nachází zmínka v podobě závěrečné poznámky, a sice že k adjektivům se řadí i nesklonná adjektiva bez odvozovací přípony typu *blond*, *fajn*, *prima*, *lila*. Poznámka je doplněna informací, že „nesklonná adjektiva ponejvíce cizího, neslovanského původu typu *blond* (vlasy), *lila* (šaty), *nóbl* (člověk), *prima* (parta), *fajn* (holka), *kaput* atd., často expresivní, nevyjadřují kongruenční adjektivní kategorie koncovkovými morfémy. Sémanticky se řadí ke kvalitativním adjektivům (*blond* vlasy »plavé vlasy«, *lila* šaty »světle fialové šaty«) a plní syntaktické funkce adjektiv (např. je to *fajn* film – bylo to moc *fajn*). Pokud se stupňují, pak pouze opisně (např. *ještě víc nóbl*)“ (Komárek, Kořenský, Petr 1986: 70). V kapitole zaměřené na deklinaci adjektiv je nesklonným adjektivům věnována rovněž doplňující informace poukazující opět na fakt, že se jedná o malou skupinu nesklonných jmen, většinou cizího původu, která označují vlastnost a mají zpravidla nespisovnou nebo hovorovou podobu. Jako příklady jsou uvedeny jednotky *běž*, *khaki*, *lila*, *prima*, *fajn*, *fěr*, *brutto*, *netto* aj. K problematice jejich morfologické povahy je uvedeno, že ve větě mohou plnit všechny pádové funkce adjektiv ve všech rodech, jejich tvar

však zůstává neměnný, např. měl na sobě *khaki* bundu. Ve snaze o morfologickou adaptaci jsou některé z těchto výrazů rozšířeny strukturním (adjektivním) sufixem a nabývají tak povahy sklonných adjektiv, např. *fajnový, béžový, pepitový, blondatý* aj. (Komárek, Kořenský, Petr 1986: 387).

V novějších mluvnících, jako např. v *Příruční mluvnici češtiny* (1995, 2012), redigované **P. Karlíkem, M. Nekulou** a **Z. Rusínovou**, je v kapitolách věnovaných adjektivům doplněna jen velmi stručná informace související s nesklonnými adjektivy.

3.5.1.2 Analytická adjektiva v pracích českých lingvistů

Zkoumání analytických adjektiv v obecném smyslu slova nepředstavuje ze strany českých lingvistů výrazný zájem. Poněkud větší pozornosti se těší morfologicky nevyhraněné prepozitivní komponenty, které korespondují s analytickými adjektivy tzv. širokého pojetí, analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí jsou spíše na okraji zájmu. Čeští lingvisté se věnují nesklonným analytickým jednotkám zejména v souvislosti s internacionalizací současného lexika, výskytem cizojazyčných neologizmů, které jsou do češtiny přejímány zpravidla z angličtiny, popř. v rámci lingvistických výzkumů v komparačním pohledu.

V 50. a 60. letech minulého století se problematiky analytických adjektiv dotknul **M. Helcl** v článcích *Hybridně složená slova jako elektromotor, autodoprava* (1953) a *Univerbizace a její podíl při růstu dnešní slovní zásoby* (1963). V druhém ze jmenovaných článků M. Helcl vychází z teze ruského lingvisty A. V. Isačenka o rozporu mezi dvoučlenností pojmenování a jednotností významu, o snaze odstranit jej a dát tak podnět k vývoji uvnitř slovní zásoby. M. Helcl zmiňuje termín A. V. Isačenka kondenzace, vychází z něj a vyjadřuje se k tématu univerbizace jakožto snaze, aby jednotnému obsahu odpovídala i jednotná forma pojmenování a byl tak odstraněn dialektický rozpor (Helcl 1963: 29). Při univerbizaci skládáním nebo srážením slov dochází k nahrazování souslovného spisovného termínu kompozity, která bývají omezena na oblast ústního dorozumívání, i když mohou pronikat i do sféry spisovného vyjadřování. Příkladem takových kompozit jsou tedy konstrukce s analytickým adjektivem tzv. širokého pojetí: *fotodeska* < fotografická deska, *gramojehla* < gramofonová jehla, *radiosoučástka* < součástka do rozhlasových přijímačů. Naopak spojení typu maloměsto pak lingvista pojmenovává jako zcela spisovné složeniny. „Plně spisovné složeniny typu maloměsto, který má v první části kmen adjektivní, nevznikly univerbizací, ale přitvořením složeného substantiva k adjektivním kompozitům vyjadřujícím vlastnost předmětu pojmenovaného souslovím (maloměstský k malé město). Na rozdíl od nich mají

složeniny typu fotodeska zcela jiný způsob vzniku a přísluší jiné jazykové vrstvě (Helcl 1963: 32). Tématu analytických adjektiv tzv. širokého pojetí se lingvista dotýká rovněž prostřednictvím procesu zkracování slov, resp. tvoření slov zkracováním. Tento způsob tvoření slov představuje podle M. Helcla v souvislosti s univerbizací další stupeň. „Univerbizované již pojmenování dvoučlenné (kompozitum nebo někdy i slovo odvozené) se mění v pojmenování jednočlenné prostým vypouštěním jednoho členu složeniny, derivační úpravou určující části složeniny, popř. vynecháním části slova“ (Helcl 1963: 35-36). Takovým způsobem tedy z dvoučlenného pojmenování vznikají jednočlenná pojmenování, např. *auto* < automobil, *deci* < decilitr, *gramo* < gramofon aj. (srov. Trávníček 1948: 429). Lingvista dodává, že tyto části slov se postupně stávají samostatnými slovy a tendence k jednoslovnosti se podílí na rozšiřování slovní zásoby češtiny.

V 70. a 80. letech 20. století výrazně přispěl ke studiu nesklonných analytických jednotek **J. Jiráček**, který publikoval monografie *Интернациональные суффиксы существительных в современном русском языке (структурно-сопоставительное исследование)* (1971) a *Adjektiva s internacionálními sufixálními morfy v současné ruštině. V porovnání s češtinou* (1984) týkající se problematiky afixoidů. V těchto pracích, které jsou sestaveny v porovnávacím rusko-českém plánu, se lingvista zaměřuje mj. na problematiku prefixoidů, jež korespondují s analytickými adjektivy tzv. širokého pojetí (srov. Jiráček 1984: 75-77, viz kap. 4.1.3).

Soustavně od 70. let minulého století se problematice lexikálních jednotek, majících ve své struktuře analytické adjektivum, věnuje **O. Martincová**, která reflektuje konstrukce s různými typy analytických formantů v řadě svých odborných prací²⁶. Je třeba poznamenat, že na rozdíl od výše představených pohledů na problematiku analytických adjektiv, která byla chápána výlučně pohledem analytických adjektiv tzv. širokého pojetí, se O. Martincová věnuje jak analytickým adjektivům tzv. širokého pojetí, tak analytickým adjektivům tzv. úzkého pojetí, a to především ve svých novějších pracích. Lingvistka uvádí, že z hlediska pojmenovací typologie osobitý typ tvoří pojmenovací útvary, jejichž stavební prvky představují slovo v úloze určovaného členu a morfologicky nezformovaný, nevyhraněný výraz, tj. „kvazislovo“ (Martincová 2005: 218). Autorka dodává, že víceslovná pojmenování tohoto typu nelze obcházet, jelikož mezi nimi a typickými víceslovnými pojmenováními existují četné vztahy. Pokud tedy vycházíme z morfologicko-syntaktických a funkčních

---

²⁶ Srov. např. Martincová, O. *K problematice lexikálních neologismů* (1972), Martincová, O., Savický, N.: *Hybridní slova a některé obecné otázky neologie* (1987), Martincová, O. (red.): *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 1* (1998), Martincová, O. (red.): *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 2* (2004), Martincová, O.: *Nová víceslovná pojmenování* (2005).

vlastností „kvazislov“, lze výše uvedené pojmenovací útvary členit do šesti základních skupin (Martincová 2005: 218-219):

1. Pojmenovací útvary lišící se ze strukturního hlediska od typických víceslovných pojmenování, např. *direct banking*, *last minute*, *reality show* aj. Víceslovná pojmenování této skupiny představují přejímky, u nichž výraz ve funkci prvního členu není morfologicky zformován, s druhým členem je v různém stupni těsnosti, a to jak po stránce sémantické, tak po stránce zvukové. U tohoto typu pojmenování je rovněž charakteristická nejednotnost grafické podoby, např. *risk management* x *risk-management*.

2. Pojmenovací útvary, které jsou tvořeny výrazem cizího původu bez adjektivní formy a domácím nebo zdomácnělým substantivem, např. *piercing* salon, *go-go* tanec, *string* kalhotky aj. Výrazy cizího původu ve funkci přívlastku jsou buď slovtvorně neadaptovanými členy polokalku, např. *string* v sousloví *string* kalhotky podle angl. *string* trousers, anebo jde o prostředky, které vystupují v sousloví bez zřetelné syntaktické a morfologické charakteristiky, např. kalhotky *string* i *string* kalhotky. Vedle sousloví s výrazem bez adjektivní formy se taktéž vyskytují sousloví s adjektivem, např. *string* kalhotky x *stringové* kalhotky.

3. Pojmenovací útvary se „zkráceným adjektivem“, tj. s výrazem, který se po formální stránce jeví jako zkrácené souvztažné adjektivum, v roli určujícího členu má diferenčně specifikující funkci, např. *profí* armáda, *aku* vrtačka, *kombi* sporák aj. Ze sémanticko-morfologického hlediska se tato determinující adjektiva, tj. *profí*, *aku*, *kombi*, nacházejí na pomezí substantivních a adjektivních morfémů. Z grafického hlediska se „zkrácená adjektiva“ zpravidla se substantivem nespojují, tzn. formují se do podoby samostatných adjektiv, např. *profí* armáda, *profí* muzikant, *profí* herec.

4. Pojmenovací útvary s morfologicky nevyhraněnými výrazy cizího původu, jako např. *demo* (*demo* verze), *dia* (*dia* kompot), *etno* (*etno* hudba), *retro* (*retro* film), *video* (*video* technika) aj. Vztah těchto výrazů k určovanému substantivu je těsný a u určovaného substantiva se nachází zpravidla v prepozici, např. *dia* zelí, méně často v postpozici, např. zelí *dia*. K otázce lokace O. Martincová dodává, že morfologicky nevyhraněný výraz, tedy v našem pojetí analytické adjektivum, v prepozitivní lokaci z funkčního hlediska často kolísá mezi slovnědruhovou platností adjektiva a mezi funkcí první části kompozit. Ještě více nejednoznačná je jejich slovnědruhová a syntaktická platnost, pokud jsou situovány do postpozice. Lingvistka vyjadřuje názor, že vývoj těchto „kvazislov“ jde dvojím směrem, tj. k slovnímu osamostatnění jako nesklonných adjektiv a k morfémům prefixoidního typu.

První vývojový směr koresponduje s celkovou koncepcí této práce a s našim obecným pojetím těchto lexikálních jednotek jako analytických, tj. nesklonných adjektiv.

5. Pojmenovací útvary, u nichž je v platnosti determinujícího výrazu zkratka přecházející v zkratkové slovo, např. *PET* láhev, *CD* přehrávač, *MP3* formát aj. V souladu s terminologií, kterou používáme, se jedná o analytická adjektiva v podobě tzv. kódových determinantů. Obdobně jako u předcházejícího typu nedisponují kódové determinanty pevným postavením, vyskytují se jak v prepozici, tak postpozici, avšak prepozitivní lokace je dominantnější.

6. Pojmenovací útvary, u nichž je determinující výraz tvořen písmenem (hláskou) s různou významovou platností, např. *e-banka*, parkoviště *P+R*, *m-bankovníctví* aj. Lokačně jsou analytická adjektiva tohoto typu opět situována zpravidla do prepozice, mohou se však vyskytovat i v postpozici.

Z nejnovějších názorů, které zmiňují problematiku analytických adjektiv v češtině, uvádíme pohled **B. Niševy**, který představila v monografii *Inovační procesy v české a bulharské jazykové situaci (na materiálu jazyka médií)* (2014). Autorka se vyjadřuje k tematice analytických adjektiv, a to se zřetelem k vlivu internacionalizační tendence v češtině. V kontextu našeho chápání analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí uvádí výpůjčky, které vystupují jen zřídka samostatně a jejichž atributivní funkce se projevuje pouze ve spojení s určeným substantivem, např. *au pair* pobyt, *just-in-time* výroba, *in-line* brusle, *last moment* dovolená, *streetwear* oblečení apod. Rovněž nejsou opomenuty lexikalizované nevyhraněné morfémy, jako např. *audio*, *demo*, *video* aj., které se uplatňují jednak jako samostatně psané přívlastkové členy zpravidla dvouslovných pojmenování a jednak jako určující členy kompozit, např. *audio* formát, *demo* nahrávka, *video* komunikace aj. (Niševa 2014: 54-55).

Autorka věnuje pozornost také dynamice tvoření neologizmů s prvním afixoidním členem, tj. s nevyhraněným morfémem, který má rysy kořenu i afixu. Opírá se o tezi O. Martincové a N. Savického (srov. Martincová, Savický 1987: 125), kteří tvrdí, že afixoidní tvoření je v protikladu jak k čisté hybridní derivaci (*subdodávka*), tak k čisté hybridní kompozici (*dvojkompas*). Z daného názoru jsou následně dedukovány dvě myšlenky, a sice: 1. „repertoár afixoidních slov lze chápat jako pásmo s mezním postavením mezi útvary vzniklými na základě derivace a na základě kompozice, jehož existence by mohla podmínit ustálení dalších lexikálních skupin s obdobnými »přechodovými« charakteristikami; 2. značný nárůst afixoidních souborů v slovní zásobě by mohl též ovlivnit projevy typologických tendencí v jednotlivých slovanských jazykových systémech“ (Niševa 2014: 81). Dle slov autorky se

tedy v dnešní češtině ustaluje soubor neologizmů s prepozičními nevyhraněnými morfémami, které se od afixoidů liší tím, že zachovávají svou věcnou sémantiku. Pro takto slovtvorně aktivní komponenty vystupující jako nevyhraněné morfémy autorka užívá termín radixoid. Pojem radixoid plně koresponduje s termínem analytické adjektivum tzv. širokého pojetí, což potvrzuje i B. Niševa: „Výrazy s radixoidy se funkčně a sémanticky blíží k vlastním kompozitům. Jsou vykládány též jako shodné se souslovími s analytickým neboli nesklonným / neohebným přívlastkovým členem“ (Niševa 2014: 82). Lingvistka zmiňuje proces vyčlenění a osamostatňování radixoidů a podotýká, že „ve slovanských jazycích se rozšiřuje spojitelnost radixoidů v rámci domácích slovtvorných modelů a typů. Dynamika v této oblasti je viděna i jako předpoklad vzniku kompozit se zkráceným prvním (nejčastěji adjektivním) členem slovních spojení“ (Niševa 2014: 82). Jako příklad značně frekventovaných radixoidů v současné češtině jsou uvedeny slovtvorné prostředky typu *audio...* (*audiokniha*), *auto...* (*autovýstava*), *etno...* (*etnohudba*), *info...* (*infokancelář*), *krimi...* (*krimidrama*), *para...* (*paralympiáda / paraolympiáda*), *porno...* (*pornoproducent*), *profi...* (*profilyžování*), *radio...* (*radiobudík*), *video...* (*videokonference*), *web...* (*webdesign / web design*) aj. (srov. Niševa 2014: 82-94).

3.5.2 Analytická adjektiva v polské lingvistice

Odborná lingvistická literatura polštiny reflektuje problematiku nesklonných adjektiv ve srovnání s ruskou národní lingvistikou výrazně méně, tj. situace je obdobná jako v případě češtiny. Naše pozornost byla primárně věnována normativním mluvnicím polštiny, následně pak vybraným lingvistům, kteří se ve svých pracích vyjadřují k problematice nesklonných adjektiv v polštině.

3.5.2.1 Analytická adjektiva v normativních mluvnicích polštiny

Nesklonná adjektiva v **normativních mluvnicích polštiny** jsou reflektována velmi okrajově, k jejich definici jsou uvedeny informace pouze v podobě velmi stručných poznámek.

Nejvýznamnější gramatiky polštiny, jako např. *Gramatyka języka polskiego* (1963) **S. Szobera** nebo *Gramatyka języka polskiego – zarys popularny* (1977) **P. Bąka**, se o nesklonných adjektivech vůbec nezmiňují. Nesklonná adjektiva jsou zmíněna až v novějších gramatikách, např. *Gramatyka polska* (2009) **J. Strutyńského**, avšak velmi stručně. Je zde

uvedena pouze informace, že výjimku vzhledem k flexi adjektiv představují tzv. przymiotniki nieodmienne (nesklonná adjektiva) typu *blond, brąz, bordo, mini, porno* (Strutyński 2009: 179).

3.5.2.2 Analytická adjektiva v pracích polských lingvistů

V souvislosti se slabou reflexí nesklonných adjektiv v normativních mluvnicích polštiny lze analogicky pozorovat také menší zájem ze strany polských lingvistů o zkoumanou problematiku. Obdobně jako v češtině je poněkud větší pozornost věnována morfoloicky nevyhraněným morfémům v podobě četných afixoidů představujících morfémy přechodného typu, které v kontextu naší práce korespondují s pojmem analytické adjektivum tzv. širokého pojetí. Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí představují zcela okrajový zájem polských jazykovědců. Shodně se situací v češtině se polská národní lingvistika věnuje problematice nesklonných analytických jednotek zpravidla v kontextu tendence k internacionalizaci současného polského lexika, popř. v souvislosti s výskytem neologizmů cizího původu v polštině.

Největší pozornost věnuje problematice analytických adjektiv, avšak z pohledu tzv. širokého pojetí, ve svých pracích lingvistka **K. Waszaková**, která soustavně od 90. let minulého století zkoumá projevy internacionalizace a jazykové globalizace v oblasti tvoření slov současné polštiny. K tomuto tématu se autorka vyjádřila v řadě článků či publikací (srov. Waszakowa 1994, 2003, 2004, 2005, 2013), z nichž za nejzásadnější považujeme monografii *Przejawy internacionalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny* (2005).

Z pohledu námi zkoumané problematiky analytických adjektiv lingvistka vymezuje statut cizojazyčných slovotvorných formantů a upozorňuje rovněž na jejich nejednoznačnou terminologickou nominaci. Slovotvorné formanty afixoidní povahy označuje v polštině pojmy prefixoid, sufiksoid, afixoid, semiafix, poloprefiks nebo premorfema, konstrukce jimi tvořené jsou pak pojmenovávány jako złożenia bezafiksalne, struktury złożeniowe, quasi-złożenia, złożenia z pierwszym członem uciętym nebo złożenia jednostronnie motywowane (Waszakowa 2005: 48).

Při vymezení afixoidů, z nichž konkrétně prefixoidy jako morfémy přechodného typu plně korespondují s analytickými adjektivy tzv. širokého pojetí, vychází K. Waszaková z definice O. Martincové a N. Savického, kteří popisují tzv. hybridní útvary. „Ve struktuře hybridních útvarů má složka cizího původu charakter afixoidu, tj. morfému přechodného charakteru mezi kořenovým a afixálním“ (Martincová, Savický 1987: 125, Waszakowa 2005:

52). Jak zmiňují i jiní čeští lingvisté, např. B. Niševa (srov. Niševa 2014: 81), dle slov O. Martinčové a N. Savického „je afixoidní tvoření v protikladu jak k čisté hybridní derivaci, tak k čisté hybridní kompozici.“ Dle jejich názoru „je právě afixoidní typ hybridních útvarů příkladem dalekosáhlé inovace, která probíhá takřka před našima očima a jejíž zasahování do struktury jazyka dosahuje takového stupně obecnosti, že může ukázat ve zvlášť nápadné podobě prolínání tendencí analogických a anomalistických“ (Martinčová, Savický 1987: 125).

Na příkladu polštiny lingvistka uvádí množství analytických jednotek, které svojí morfologickou povahou odpovídají analytickým adjektivům tzv. širokého pojetí. Jedná se o analytické výrazy mající podobu cizojazyčných formantů, jež vznikly buď zkrácením původního adjektiva či substantiva, tj. např. *bio...* < *biologia* / *biologiczny*, *eko...* < *ekologia* / *ekologiczny*, *euro...* < *Europa* / *europski*, *info...* < *informacja* / *informacyjny*, *tele...* < *telewizja* / *telewizyjny* aj., anebo jde o neologizmy typu *auto...*, *foto...*, *makro...*, *mikro...*, *pseudo...* aj. Všechny uvedené příklady analytických adjektiv tzv. širokého pojetí vystupují dle slov autorky jako aktivní slovotvorné formanty a tvoří v současné polštině četné konstrukce, v nichž prepozitivní člen zůstává vzhledem k svému řídicímu výrazu neměnný, tj. neohebný. Za nejexpanzivnější jednotky v současné polštině autorka považuje formanty *auto...* (*automatyzacja*), *bio...* (*biofarmacja*), *eko...* (*ekoforum*), *eks...* (*eksdysydent*), *foto...* (*fotoalbum*), *mega...* (*megasklep*), *mikro...* (*mikrospołeczność*), *mini...* (*miniankieta*), *narko...* (*narkodealer*), *porno...* (*pornoprodukcja*), *pseudo...* (*pseudotolerancja*), *seks...* (*sekssturystyka*), *tele...* (*telenowela*) a *wideo...* (*wideotechnika*) (Waszakowa 2005: 58-65, 205).

Za značný přínos v oblasti zkoumané problematiky lze považovat monografii **R. Zarębského** *Rzeczownikowe prefiksy obcego pochodzenia w historii języka polskiego* (2012), která představuje diachronní pohled na cizojazyčné prepozitivní formanty v polštině. Mnohé z prepozitivních formantů, které autor uvádí, lze chápat jako námi popisovaná analytická adjektiva tzv. širokého pojetí. Jedná se tedy o prepozitivní analytické formanty typu *anty...*, *ekstra...*, *hiper...*, *kontr(a)...*, *meta...*, *ober...*, *para...*, *super...*, *ultra...*, *wice...* aj.

Z dalších polských lingvistů, kteří se k tématu analytických prepozitivních jednotek vyjadřují, avšak již spíše jen okrajově, tj. nesklonné prepozitivní formanty nejsou hlavním předmětem jejich lingvistického výzkumu, lze zmínit např. J. Bartmińskiego, J. Bralczyka a G. Majkowskou nebo A. Markowského.

J. Bartmiński hovoří zejména o analytických prepozitivních formantech řeckého a latinského původu. Lingvista zmiňuje tyto jednotky v kontextu prefixace a zdůrazňuje jejich expanzi v slovotvorných procesech současné polštiny. Jako příklad nejfrekventovanějších řecko-latinských jednotek uvádí: *anty...*, *kontra...*, *pro...*, *ante...*, *pre...*, *post...*, *eks...*,

ekstra..., *ultra...*, *trans...*, *inter...*, *sub...*, *non...*, *auto...*, *mono...*, *poli...*, *multi...*, *omni...*, *mikro...*, *makro...*, *mini...*, *maksi...*, *hiper...*, *pan...*, *neo...*, *para...*, *pseudo...*, *radio...*, *tele...*, *wideo...*, *biblio...*, *psycho...*, *kosmo...*, *bio...*, *eko...* (Bartmiński 2000: 111). Většinu z uvedených řecko-latinských formantů lze chápat jako prefixoidy, lze je tedy vnímat jako analytická adjektiva tzv. širokého pojetí.

Obdobně jako J. Bartmiński se k výše uvedeným prepozitivním formantům vyjadřují rovněž **J. Bralczyk** a **G. Majkowska**, kteří hovoří o slovtvorných modelech s progresivními prepozitivními jednotkami typu *cyber...*, *eko...*, *euro...*, *info...*, *kosmo...*, *mega...*, *multi...*, *tele...*, *techno...* (Bralczyk, Majkowska 2000: 48).

Pozornost těmto prepozitivním jednotkám byla věnována také ze strany lingvistů **H. Satkiewiczové** nebo **A. Markowského**, kteří zaměřili svůj lingvistický výzkum mj. na statut prepozitivního formantu *euro...*, který považují za progresivní slovtvorný prvek, jenž tvoří v polštině četné konstrukce hybridního typu, jako např. *eurodeputat*, *euroturystyka*, *eurowybory* aj. (Satkiewicz 1994: 127, Markowski 2000: 99).

4 PREFIXOIDY A ŘECKO-LATINSKÉ FORMANTY A JEJICH POZICE V RÁMCI ANALYTICKÝCH ADJEKTIV

Prefixoidy, podobně jako neohebné formanty řeckého a latinského původu, zauímají v pojetí analytických adjektiv mezní pozici a jsou předmětem četných kritických reflexí ze strany mnoha lingvistů. Pozice těchto jednotek je sporná. Jedna skupina lingvistů definuje tyto komponenty jako morfematically specifické jednotky a řadí je do samostatné pozice skupiny prefixoidů, druhá skupina je vnímá v širším kontextu a vyjadřuje souhlas s jejich **začleněním k specifické třídě adjektiv, tj. k analytickým adjektivům (v jejich širokém pojetí)**. K vnímání prefixoidů a řecko-latinských formantů jako analytických adjektiv v širokém pojetí se přikláníme i my.

4.1 Prefixoidy jako typy morfémů přechodného typu

V souvislosti s výše popsanými jazykovými tendencemi jak obecného, tak dílčího charakteru vzniká v současné ruštině, češtině i polštině velké množství nominací zcela nového typu. Řada nových pojmenování obsahuje ve své struktuře afixoidy (prefixoidy či sufixoidy), jež je možné považovat za progresivní stavební prvky mnoha nově vznikajících kompozitních útvarů.

4.1.1 Afixoidy a jejich terminologická nominace

Stavební prvky mnoha kompozit, popř. hybridních útvarů, představují **afixoidy**, tedy morfémy přechodného typu mezi typem kořeným a afixálním. V jazykové encyklopedii *Русский язык. Энциклопедия* F. P. Filina je **afixoid** definován jako stavební prvek kompozita či hybridního výrazu, který se opakuje s totožným významem ve struktuře jednotlivých výrazů (Филин 1979: 26). Vzhledem ke své slovtvorné funkci může být afixoid blízký sufixu, v takovém případě popisujeme **sufixoid**, popř. může být blízký prefixu, v takovém případě jde o **prefixoid**. L. L. Kasatkin popisuje afixoidy jako významově podmíněná spojení kořenů s afixy, jež jsou pravidelně užívána při tvoření kompozitních výrazů. Mnohé afixoidy jsou zároveň shodné se slovtvornými afixy (Касаткин et al. 2010: 171).

Prefixoidy, jako jeden z druhů morfémů přechodného typu, se významově odlišují od kořených morfémů (jejich primární lexikální význam nabývá nových kvalit). Rovněž mají v daném výrazu jinou funkci než tradiční afixy na jedné straně a kořenné morfémy na straně

druhé. K specifickým rysům prefixoidů patří jejich forma, významový charakter a také jejich funkční platnost (Martincová, Savický 1987: 129). O. Martincová a N. Savický v příspěvku *Hybridní slova a některé otázky neologie* (1987) uvádějí čtyři základní kritéria, na základě kterých lze označit výraz za **morfém přechodného typu**, tedy prefixoid nebo sufixoid: 1. slovnědruhovú příslušnost slova, resp. morfémová příslušnost výrazu v původním jazyce; 2. koexistence morfému se slovem existujícím v lexiku daného jazyka (proto nabývá charakteru kořene); 3. existence příbuzného domácího ekvivalentu; 4. slovotvorná funkce (morfém se uplatňuje jako určující člen kompozita nebo má funkci modifikující, popř. zařadující). V otázce vzniku afixoidů autoři příspěvku zmiňují dva protichůdné způsoby, jež podmiňují jejich vznik. Prvním způsobem je ztráta samostatnosti domácích kořených morfémů, druhým způsobem je osamostatňování těchto komponentů, tj. afixoidy vznikají nabýváním vyčlenitelnosti morfémů cizího původu (Martincová, Savický 1987: 130).

Je. A. Levašov, autor slovníkové příručky *Аффиксоиды русского языка: Опыт словаря-справочника* (2009), se v předmluvě rovněž věnuje teoretické povaze afixoidů a popisuje jejich hlavní specifika: 1. afixoidy ve věcné rovině nedisponují afixální funkcí, disponují funkcí kořene, tzn. nemají význam časový, prostorový či příčinný, ale mají význam konkrétní, věcný, materiálně-předmětný; 2. afixoidy na rozdíl od afixů nemohou vystupovat v jazyce jako samostatné výrazy; 3. afixoidy v jazykové komunikaci vystupují téměř výjimečně jako součást složených substantiv a adjektiv. Závěrem Je. A. Levašov konstatuje, že afixoidy je nutné považovat za hybridní slovotvorné formanty kompozitních výrazů (Левашов 2009: 4-5).

Terminologická nominace afixoidů (prefixoidů a sufixoidů) je velmi pestrá, je reprezentována několika individuálními terminologickými jednotkami. Je. A. Zemská jako první užila termín **unifíxy**, jímž označuje části slov v počátečním stádiu vyčleňování. Unifíxy kořeného charakteru na rozdíl od unifíxů afixálního charakteru jsou pojmenovávány termínem **uniradixoidy**. Pokud prefixoidy fungují již při tvoření dalších slov a pokud se zároveň nevyskytují jako samostatná slova, jsou označovány v odborné literatuře jako **radixoidy**, popř. **vázané komponenty**. Z dalších termínů lze zmínit např. **adjetktivní morfémy**, **poloprefixy**, **kvazipředpony (kvaziprefixy)** či **kvazipřípony (kvazisufixy)**, avšak nejfrekventovanějšími termíny v současné jazykovědě jsou již výše uvedené termíny **afixoidy**, **prefixoidy** a **sufixoidy** (Martincová, Savický 1987; Gazda 2010: 91). K totožnému závěru dospěla i terminologická nominace v ruské odborné literatuře. Termíny, které byly použity pro označení stavebních jednotek složených konstrukcí s popisovanými morfémy přechodného typu, se v sovětské lingvistice poprvé objevily na přelomu 50. a 60. let minulého

století, a to v podobě různých terminologických pojmenování. Byly užity termíny jako **полуаффиксы, аффиксоиды, префигированные словоэлементы, относительно свободные морфемы / связанные морфемы, радикасоиды, агглютинаторы**. Nakonec se ustálily terminologické jednotky **аффиксоид (суффиксоид а префиксоид)** (Сенько 2014: 2).

Na problematiku **prefixoidů** lze nahlížet také z globálnějšího hlediska. V takovém případě hovoříme o analytických prepozitivních formantech, které jsou do cílového jazyka přejaté z cizího jazyka, jedná se tedy o **analytická adjektiva tzv. širokého pojetí**. Tyto jednotky jsou ve slovníkových databázích většinou označovány jako tzv. první části složených pojmenování. Jedná se tedy o prefixoidy ve významu mezinárodních prepozitivních formantů, jako např. *agro..., aroma..., bio..., cyklo..., digi..., eko..., euro..., foto..., gala..., info..., krimi..., meteo..., profi..., teen..., tele..., top..., ufo..., video...* aj.²⁷ J. Gazda popisuje tyto komponenty jako morfémově nevyhraněné internacionální sublexikální elementy, jejichž jednotná terminologická nominace se liší a sekundárně se odráží v značně diferencovaném pojmosloví (Gazda 2010: 91).

4.1.2 Kvaziprefixální konstrukce

V souvislosti s jazykovými tendencemi (internacionalizace slovní zásoby, prvky analytizmu a aglutinace v gramatické struktuře flektivních slovanských jazyků), které od 90. let 20. století nabyly na své intenzitě, pozorujeme zvýšenou produktivitu **slovotvorného modelu „prefixoid + slovo“**. Tento produktivní slovotvorný model, jenž je charakteristický zejména pro slovotvorbu ruštiny, aktivně tvoří nové kompozitní lexikální jednotky. Máme na mysli **tzv. hybridní kompozita**, v nichž se cizí základ v ustálené podobě připojuje k domácím slovu jako prefixoid. Hovoříme tedy o slovotvorném modelu „prefixoid + slovo“.

Jak jsme již uvedli, slovotvorný model „prefixoid + slovo“ je progresivní zejména v ruštině, avšak i ve slovotvorbě češtiny a polštiny zaujímá pevné místo. E. Lotko zmiňuje tento slovotvorný model v souvislosti s ekonomičností komunikačního procesu v současné češtině a polštině. Tato ekonomičnost se dle jeho slov následně odráží ve struktuře kompozit, konkrétně v redukci prvního komponentu, ve snižování počtu alternací a ve ztrátě původního významu řady kořených morfémů, které se vlivem častého užívání mění na afixoidy,

---

²⁷ Tyto prefixoidy v podobě internacionálních formantů představují **analytická adjektiva v tzv. širokém pojetí**, jimž je věnována kapitola 4.2.1.

tj. prefixoidy a sufixoidy. E. Lotko rovněž upozorňuje na aktivizaci těchto slovotvorných komponentů v novém lexiku, a to jak prefixoidů, jako např. *agro...*, *bio...*, *dia...*, *eko...*, tak sufixoidů, jako např. *...fil*, *...man*, *...gate*, *...holik*, aj. Aktivizaci těchto formantů zmiňuje v souvislosti s širší spojitelností s domácími základy, v důsledku čehož se zvyšuje počet tzv. hybridních kompozit (Lotko 2010: 223).

Terminologicky je daná problematika poměrně rozrůzněna. Pro potřeby naší práce se přikláníme k termínu **kvazikompozita**, resp. internacionální kompozita či internacionální složeniny. K danému terminologickému uchopení se přiklání i J. Horecký, K. Buzássyová a J. Bosák v monografii *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny* (1989). Tento autorský kolektiv upozorňuje na vágnost a nezřetelnou neutrálnost termínu hybridnost (tzv. hybridní kompozita), a proto jako vhodnější vidí termín kvazikompozitum, který je rovněž v souladu s polskou jazykovou příručkou *Gramatyka współczesnego języka polskiego – Morfologia* (1984), ve které je termín rovněž použit, a to spolu s termíny internacionální kompozita či internacionální složeniny. Pro charakteristiku kvazikompozit není primárně důležité, zda se internacionální komponent pojí s domácím komponentem, nebo zda jsou obě složky cizího původu, popř. zda se jedná o přejaté výrazy (Horecký, Buzássyová, Bosák 1989: 231). B. Rudincová dodává, že pojmenování tohoto typu vznikla a nadále vznikají podle internacionálních modelů a navíc často obě složky bývají cizího původu (Rudincová 2000: 136).

Základem tohoto slovotvorného modelu je tedy plnovýznamový výraz, obvykle substantivum nebo adjektivum, ke kterému se přiřazují nesklonné determinanty, tj. kvaziprefixální internacionální formanty kořenného nebo prefixálního typu²⁸, např. *биогаз* / *bioplyn* / *biogaz*, *кинотехника* / *kinotechnika* / *kinotechnika*, *экотуризм* / *ekoturistika* / *ekoturistyka*. V našem pojetí představují tyto prepozitivní nesklonné determinanty analytická adjektiva tzv. širokého pojetí.

Vedle výše zmíněných kvazikompozit mohou vznikat také **vícečlenné složeniny**, v nichž se prefixoidy k sobě přiřazují, upřesňují se a specifikují význam daného pojmenování, který je soustředěn v základu finálního členu složeniny, srov. *гідроелектростанція*, *автофотопродажа*, *кінофотофонодокумент*. Tento jev je charakteristický zejména pro slovotvorbu ruštiny. Dle slov B. Rudincové toto postupné přiřazování upřesňujících komponentů k základu dokazuje projev aglutinace v současné ruštině (Rudincová 2000: 138).

---

²⁸ A. Brandner nazývá tato kompozita jako částečně zkratkové výrazy (частично сокращенные слова) a dodává, že v ruštině jejich produktivita výrazně stoupla již od 20. let minulého století (Бранднер 2001: 116).

Prefixoidy zaujímají významné místo v slovotvorném systému současných slovanských jazyků, v rámci zkoumaných jazyků primárně v ruštině, zatímco v češtině a polštině méně (viz uvedené příklady). Vznik kvaziprefixálních konstrukcí dle slovotvorného modelu „prefixoid + slovo“ je četný v různých oblastech lidské činnosti, např. kultura a umění (*ретро-стиль / retrostyl / x styl retro*), zájmy a volný čas (*инфопрограмма / x informační program / x program informacyjny*), zdravotní stav člověka (*СПИДцентр / x AIDS centrum / x centrum do spraw AIDS*), věda a technika (*нанотехнология / nanotechnologie / nanotechnologia*), ekonomika a byznys (*бизнес-планирование / x podnikatelský záměr / biznesplan*).

Proces tvorby kvaziprefixálních konstrukcí, jež obsahují ve své struktuře prefixoid jako stavební prvek, nazýváme kvaziprefixací. **Kvaziprefixace** je tedy spojení plnovýznamového výrazu (substantiva nebo adjektiva) s prefixoidem; jinak řečeno jde o slovotvorný model „prefixoid + substantivum / adjektivum“. Této problematice věnoval v monografiích *Интернациональные суффиксы существительных в современном русском языке (структурно-сопоставительное исследование)* (1971) a *Adjektiva s internacionálními sufixálními morfy v současné ruštině. V porovnání s češtinou* (1984) značnou pozornost J. Jiráček, který považoval kvaziprefixaci za způsob tvoření slov na pomezí prefixace a kompozice. J. Jiráček zkoumal problematiku kvaziprefixálních konstrukcí a ukázal na specifika kompozit vzniklých kvaziprefixací.

4.1.3 Kvaziprefixace v pojetí J. Jiráčka

Jak již bylo zmíněno, kvaziprefixaci lze chápat jako způsob tvoření slov, který stojí na pomezí prefixace a kompozice. Od vlastní prefixace se kvaziprefixace liší tím, že kvazipředpona, tj. prefixoid, je z hlediska svého původu plnovýznamový výraz, od kompozice se pak kvaziprefixace liší strukturou finální kvaziprefixální jednotky, kde je absence spojovacího vokálu, např. ruské lexikální jednotky typu *телецентр, филосемитизм, микроорганизм* (Jiráček 1971: 65). Kvaziprefixace tedy představuje spojení substantiv nebo adjektiv s prefixoidy typu *mikro..., neo..., tele..., ultra..., filo..., auto..., nano..., art...* aj., přičemž takového typu prefixoidy jsou morfémy, které jsou z hlediska svého původu, na rozdíl od prefixů, plnovýznamovými výrazy.

J. Jiráček ve svých pracích zkoumá a analyzuje slovotvorné modely „prefixoid + substantivum“ a „prefixoid + adjektivum“, jež jsou v ruštině velmi frekventované.

Pro kvaziprefixální konstrukci „**prefixoid + substantivum**“ je charakteristické zejména to, že je tvořena dvěma nebo několika základy, tj. kořennými morfémy, a že její první komponent není chápán jako plný tvar slova, avšak pouze jako základ obsahující spojovací morfém v podobě vokálu *o* nebo *e*, např. komponenty *бронe...*, *звукo...*, *самo...*, *гидрo...*, *электрo...*, *психo...* aj. Kvaziprefixální konstrukci „prefixoid + substantivum“ J. Jiráček dělí do dvou skupin.

První skupinu tvoří kvaziprefixální konstrukce, v nichž je první komponent **ruského původu**, např. *бронe...*, *звукo...*, *самo...*, *светo...*, *соломo...* aj. S pomocí těchto prefixoidů vznikají tedy v ruštině kvazikompozita typu *бронетехника*, *звукозапись*, *самоизоляция*, *светосигнализация*, *соломотранспортер* aj. Druhou skupinu tvoří konstrukce, v nichž je první komponent **cizího původu**. Většinou se jedná o přejímky ze starořečtiny nebo latiny. Jedná se např. o prefixoidy *гидрo...*, *психo...*, *радиo...*, *хромo...*, *электрo...* aj. S pomocí těchto prefixoidů vznikají tedy v ruštině kvazikompozita typu *гидроагрегат*, *психотерапевт*, *радиоинтервью*, *хроморетушер*, *электронагреватель* aj.

V kvaziprefixální konstrukci „**prefixoid + adjektivum**“ je prefixoid chápán jako morfém, který je plnovýznamovým výrazem, obvykle se jedná o adverbia nebo numeralia. Kvaziprefixální konstrukci „prefixoid + adjektivum“ J. Jiráček opět dělí do dvou skupin, a to na základě původu prefixoidu.

První skupinu tvoří prefixoidy **ruského původu**, např. *вне...*, *внутри...*, *двух...*, *трех...*, *четырёх...* aj. S pomocí těchto prefixoidů vznikají kvazikompozita typu *внебюджетный*, *внутрисекторальный*, *двухместный*, *трехкомнатный*, *четырёхтомный* aj. Druhou skupinu tvoří prefixoidy **cizího původu**, např. *гомo...*, *квази...*, *поли...*, *псевдо...*, *экстра...* aj. Tyto přejaté prefixoidy tvoří kvazikompozita typu *гомотрансплантированный*, *квазиобъективный*, *полифонический*, *псевдосоциалистический*, *экстразональный* aj.

Jak již bylo zmíněno, prefixoidy cizího původu, s jejichž pomocí vznikají kvazikompozita podle slovotvorného modelu „prefixoid + substantivum / adjektivum“, jsou zpravidla přejaté ze starořečtiny a latiny. Z hlediska slovotvorné aktivity jsou tyto prefixoidy progresivnější a frekvence jejich užití je vyšší než frekvence užití prefixoidů domácího původu. Ruská lingvistka V. P. Danilenko, jež zkoumá problematiku tvoření terminologických jednotek, nazývá prefixoidy typu *авиa...*, *аква...*, *аэро...*, *био...*, *видео...*, *гидрo...*, *интер...*, *кино...*, *макро...*, *микро...*, *нео...*, *пост...*, *радио...*, *суб...*, *супер...*, *теле...*, *фото...*, *электрo...* aj. **terminologickými formanty řeckého a latinského původu** (греко-латинские терминологические элементы) (Даниленко 1977: 119). Ve své podstatě se jedná o analytická adjektiva v širokém pojetí, jejichž problematice je věnována kapitola 3.2.1. Podrobněji

se těmto standardizovaným mezinárodním terminologickým formantům, které jsou významnými slovtvornými komponenty, věnujeme v kapitole 4.2.

Na základě výše uvedeného lze tedy konstatovat, že proces kvaziprefixace je díky bohaté sémantice prefixoidů vysoce aktuální a progresivní. Tyto sémanticky pestré prefixoidy představují aktivní prostředek při slovtvorných procesech ve slovanských jazycích, zejména pak v ruštině. Prefixoidy tedy chápeme jako plnohodnotné morfémy, jež mají jednoznačně vymezené sémantické pole a aktivně vystupují jako produktivní slovtvorné stavební jednotky kvazikompozit, resp. internacionálních kompozit či internacionálních složenin.

4.2 Řecko-latinské formanty jako významný komponent terminologické slovtvorby

Řecko-latinským formantům je v současné jazykovědě věnována značná pozornost (srov. Иванов (2011), Урумиду (2014), Минку (2015), Рацибурская (2015), Косырева (2016) aj.), jelikož ve slovní zásobě mnoha indoevropských jazyků se vyskytuje značný počet výrazů řeckého a latinského původu. Řecká a následně římská civilizace velmi výrazně ovlivnily vývoj evropské kultury, který byl doprovázen působením obou jazyků při formování mnoha lexikálních jednotek pomocí právě výše zmíněných řecko-latinských formantů. L. V. Raciburská se vyjadřuje k pozici těchto jednotek v souvislosti se současným silným vlivem angličtiny, která je dle slov autorky nástrojem či prostředníkem stále aktivního přejímání řecko-latinských formantů do řady současných jazyků. „V současné době tzv. »ameroglobalizace«, která nahradila více jak tři sta let trvající proces evropské globalizace, vystupují v mnoha jazycích spolu s řecko-latinskými formanty rovněž výrazy a morfémy anglického původu. Původní řecko-latinské afixy neustále pronikají do struktury světových jazyků, avšak již prostřednictvím současné angličtiny“ (Рацибурская 2015: 238).

Slovtvorné formanty řeckého a latinského původu nejčastěji vystupují v podobě **internacionálních sufixů a prefixů**. Řecko-latinské internacionální sufixy typu *...izm...*, *...ist...*, *...or...* aj. neslouží pouze jako vzory, podle nichž jsou konstituovány slovtvorné formanty různých jazyků, avšak v jednotlivém jazyce bezprostředně přijímají aktivní roli četných slovtvorných procesů. Obdobnou slovtvornou aktivitou disponují rovněž řecko-latinské internacionální prefixy typu *anti...*, *bi...*, *kontra...* aj., které jsou součástí četných lexikálně-slovtvorných procesů v rámci globální komunikace počátku 21. století. Dominantní postavení mezi řecko-latinskými formanty, které se účastní slovtvorných procesů mnoha dalších jazyků, však zaujímají již výše prezentované prefixoidy a sufixoidy, např. *aero...*, *bio...*, *geo...*, *mikro...*, *tele...* aj. Tyto internacionální formanty představují ve spojení

s domácími slotvornými morfémy důležitý komponent mnoha lexikálních jednotek terminologické povahy (Косырева 2016: 29-32).

Řecko-latinské formanty znamenají jeden ze základních stavebních prvků mnoha nominací v oblasti vědy a techniky, umění či medicíny a jsou tak přijímány jako stabilní báze při tvoření nových termínů. Terminologické lexikální jednotky řeckého a latinského původu díky svému neutrálnímu a univerzálnímu charakteru tedy plně vyhovují procesu terminologické slovtvorby. Jak uvádí A. V. Ivanov, lexikální stránka klasických jazyků byla fakticky očištěna od jakýchkoliv národnostně-identifikačních rysů, díky čemuž se tyto prvky staly zdrojem pravidelného obohacování vědeckého terminologického inventáře mnoha moderních jazyků (Иванов 2011: 194).

Obecně lze říci, že terminologické jednotky jsou často tvořeny ze slov, která v daném spisovném jazyce existují a fungují, a to buď prostřednictvím připojení specifického, doplňujícího terminologického významu, anebo s pomocí přejatých, tj. internacionálních komponentů, jako např. *астрономия, археология, аэродинамика, биология, фотоаппарат* aj. (Будагов 1965: 31). Pokud tyto terminologické komponenty náleží k řecko-latinskému terminologickému fondu, jsou v ruské odborné terminologické literatuře nazývány jako **řecko-latinské terminologické formanty (komponenty)**, resp. греко-латинские терминологические элементы²⁹. A. Ch. Azamatova zdůrazňuje tradici užívání těchto lexikálních jednotek, poukazuje na fakt, že řecko-latinský lexikální fond má v každém moderním jazyce v oblasti tvoření slov své pevné historické ukotvení. Takové výjimečné postavení řecko-latinských terminologických komponentů v slovtvorných procesech jednotlivých jazyků lze zdůvodnit dvěma základními faktory. Z jedné strany funguje řecko-latinský lexikální fond jako sada komponentů, které jsou přesně definovatelné, neměnné a značně nezávislé s ohledem na řadu extralingvistických faktorů. Z druhé strany řecko-latinské formanty aktivně vystupují v řadě výrazů, mají podobu vysoce frekventovaných slovtvorných komponentů či modelů v mnoha světových jazycích a jsou pevnou součástí lexika těchto jazyků, v nichž vytvářejí vlastní internacionální vrstvy (jako příklad lze uvést velmi silnou produktivitu takových komponentů: *euro...*, *bio...*, *eko...* aj.). Lexikální jednotky řecko-latinského fondu jsou tedy aktivně užívány jak různými vědními oblastmi, tak různými dílčími disciplínami jednoho konkrétního vědního oboru. Proto lze hovořit nejen o mezinárodním statutu řecko-latinských komponentů,

---

²⁹ V západoevropské terminologické tradici jsou terminologické komponenty řeckého a latinského původu označovány jako neoklasické formanty, popř. neoklasické jednotky (neo-classical combining forms). Užití tohoto termínu v západoevropských jazycích je determinováno tím, že v jazycích západní Evropy jsou řecko-latinské lexikální základy přijímány mluvčími nikoli jako výrazy cizího původu, avšak jako slova, popř. části slov domácího původu (Иванов 2011: 195).

ale i o schopnosti těchto jednotek vytvářet na úrovni konkrétního odborného lexika specifickou vrstvu lexémů s bohatými interdisciplinárními vztahy (Azamatova 2004: 15).

4.2.1 Typy konstrukcí s řecko-latinským formantem

Analytické formanty řeckého a latinského původu lze v rámci dané slovní jednotky třídit z lokačního hlediska do tří skupin, tj. můžeme popisovat tři typy analytických konstrukcí s řecko-latinským komponentem. Lingvistka E. Minku klasifikuje následující typy řecko-latinských formantů (Минку 2015: 4):

1. **prepozitivní řecko-latinský formant;**
2. **postpozitivní řecko-latinský formant;**
3. **oboupoziční řecko-latinský formant.**

Prepozitivní řecko-latinský formant (prefixoid) zaujímá počáteční pozici v daném výrazu. Jako příklad lze uvést všechna kompozita obsahující ve své struktuře řecko-latinský formant v prepozici, tj. jedná se o tzv. kvaziprefixální formant (komponent), např. *астрогеология, аэростат, аэрофобия, вакуум-костюм, зоомагазин, нейроинфекция, сейсмостанция, фотокамера, энергосеть* aj.

Postpozitivní řecko-latinský formant (sufixoid) je lokačně situován do finální pozice daného výrazu. Jedná se o kompozita obsahující ve své struktuře řecko-latinský formant v postpozici, např. *шизофрения, психопатия, нефрэктомия* aj.

Oboupoziční řecko-latinský formant (oboupoziční afixoid) obsahuje dva komponenty, z nichž první je situován na počáteční pozici výrazu, druhý na finální pozici výrazu, tj. dané kompozitum je tvořeno dvěma řecko-latinskými formanty, které společně konstituují kompozitum jako celek. Jedná se např. o kompozita *барометр, изобар, микрометр* aj.

Ze tří uvedených typů řecko-latinských formantů (prepozitivní, postpozitivní či oboupoziční) je dle vlastního výzkumu lingvistky E. Minku nejproduktivnější první typ, tj. jedná se o analytické konstrukce, v nichž je řecko-latinský terminologický formant situován do prepozice. S tímto názorem se plně ztotožňujeme.

4.2.2 Přehled nejproduktivnějších kvaziprefixálních řecko-latinských formantů

Na základě dílčích výzkumů, které jsme provedli na materiálu lexika přejatých výrazů v současné ruštině (srov. Плесник 2016: 70-79, 2017: 110-118), lze tvrdit, že k nejpro-

duktivnějším řecko-latinským terminologickým formantům náleží kvaziprefixální komponenty *поли...*, *анти...*, *гидро...*, *авто...*, *био...*, *микро...*, *моно...*, *радио...*, *электро...*, *интер...*, *фото...*, *гипер...*, *аэро...*, *гео...*, *гемо...* / *гемато...*, *гипо...*, *пара...*, *теле...*, *мета...*, *псих(о)...*, *термо...*, *супер...*, *нео...*, *пиро...*, *уни...*, *видео...*, *антропо...*, *гомо...*, *астро...* aj. Z těchto třiceti nejfrekventovanějších formantů je celkem 24 řeckého původu (*поли...*, *анти...*, *гидро...*, *авто...*, *био...*, *микро...*, *моно...*, *электро...*, *фото...*, *гипер...*, *аэро...*, *гео...*, *гемо...* / *гемато...*, *гипо...*, *пара...*, *теле...*, *мета...*, *псих(о)...*, *термо...*, *нео...*, *пиро...*, *антропо...*, *гомо...*, *астро...*) a 6 latinského původu (*радио...*, *интер...*, *транс...*, *супер...*, *уни...*, *видео...*)³⁰ (Плесник 2016: 74-78).

Nejproduktivnějším řecko-latinským formantem je dle našeho výzkumu komponent *поли...* (< řec. *polýs* – mnohý, několikrát substituovaný) disponující dvěma základními významy: 1. ve významu slov mnohý, mnohočetný, např. *поливалентность*, *поливитамины*, *поликристаллический*, *полиморфизм*, *полиэкрэн*, 2. ve významu slov polymer, polymerní, např. *поликонденсация*, *полипропилен*, *полисахарид*, *полихлорвинил*, *полиэфиры*.

Druhým nejproduktivnějším řecko-latinským formantem je komponent *анти...* (< řec. *anti* – proti), který vystupuje v následujících významech: 1. vyjadřuje směr proti něčemu, boj s něčím, např. *антигуманность*, *антидарвинизм*, *антифашизм*, 2. vyjadřuje protiklad či rozpor, vystupuje ve významu slova protikladný, např. *антигерой*, *антиискусство*, *антиутопия*, 3. v oblasti fyziky vyjadřuje protiklad částic jedné látky částicím jiné látky, např. *антинейтрон*, *антипротон*, *античастица*.

Třetím nejčastějším řecko-latinským formantem z hlediska frekvence je komponent *гидро...* (< řec. *hýdōr* – voda), který vystupuje v následujících významech: 1. vyjadřuje spojitost, návaznost s vodou, vystupuje ve významu adjektiva vodní, např. *гидроавиация*, *гидроаэродром*, *гидробаза*, *гидрокаскад*, *гидрокосмос*, 2. užívá se ve významu používání vody, vodní energie, vystupuje ve významu adjektiva hydraulický, např. *гидроавтомат*, *гидроагрегат*, *гидроочистка*, *гидросооружение*.

Čtvrtým nejproduktivnějším řecko-latinským formantem je komponent *авто...* (< řec. *autós* – sám / < řec. *autómatos* – samočinný, automatický). Ve významu řeckého výrazu *autós* – sám vyjadřuje směr někoho či něčeho na sebe sama, popř. význam adjektiva vlastní např.

³⁰ Pro srovnání: v češtině k nejfrekventovanějším řecko-latinským terminologickým jednotkám náleží formanty *anti...*, *poly...*, *auto...*, *inter...*, *mikro...*, *foto...*, *mono...*, *elektro...*, *bio...*, *radio...*, *hydro...*, *meta...*, *termo...*, *tele...*, *geo...*, *hypo...*, *neo...*, *makro...*, *neuro...*, *super...*, *post...*, *aero...*, *homo...*, *ultra...*, *multi...*, *video...*, *zoo...*, *kardio...*, *stereo...*, *antropo...* aj. Z těchto třiceti nejfrekventovanějších řecko-latinských komponentů je celkem 23 řeckého původu (*anti...*, *poly...*, *auto...*, *mikro...*, *foto...*, *mono...*, *elektro...*, *bio...*, *hydro...*, *meta...*, *termo...*, *tele...*, *geo...*, *hypo...*, *neo...*, *makro...*, *neuro...*, *aero...*, *homo...*, *zoo...*, *kardio...*, *stereo...*, *antropo...*), a 7 latinského původu (*inter...*, *radio...*, *super...*, *post...*, *ultra...*, *multi...*, *video...*) (Плесник 2017: 113).

автобиография, автогипноз, автокомментарий. Ve významu řeckého výrazu *autómatos* – samočinný, automatický vystupuje komponent *анти-* ve dvou významech: 1. ve významu adjektiva automatický, např. *автодиспетчер, автолиния, автопилот*, 2. ve významu slov samostatně se pohybující, např. *автодрезина*.

Dalším vysoce produktivním řecko-latinským formantem je komponent *био...*³¹ (< řec. *bíos* – život). Tento komponent lze demonstrovat až ve čtyřech významech: 1. vyjadřuje vztah k živým organismům, jejich stavu, k životu, např. *биодатчик, биомолекула, биосфера*, 2. vyjadřuje vztah k biologii a vystupuje ve významu adjektiva biologický, např. *биоакустика, биоархитектура, биоастронавтика*, 3. vyjadřuje vztah k elektrickému poli živých organismů a vystupuje ve významu adjektiva bioelektrický, např. *биополе, биосигнал, биоэнергетика*, 4. poukazuje na používání přírodních organických látek nebo živých organismů, např. *биоиндикатор, биокрем, биофильтр*.

Šestým nejproduktivnějším řecko-latinským formantem je terminologický komponent *микро...* (< řec. *mikrós* – malý), jenž nese následující významy: 1. vyjadřuje význam slov velmi malý, jemný, např. *микроавтомобиль, микроновелла, микроорганизм*, 2. vyjadřuje význam spojený s výzkumem či měřením velmi malých předmětů či veličin, např. *микроанализ, микрозонд, микропалеонтология*, 3. označuje jevy se slabou intenzitou působení, např. *микровзрыв, микропроявление, микроявление*, 4. vyjadřuje význam jedné milióntiny dané měřicí jednotky, jež je specifikována v podobě řídicího substantiva, např. *микроампер, микробар, микроватт*.

Následujícím vysoce produktivním řecko-latinským formantem je komponent *моно...* (< řec. *mónos* – jednotný, jediný, sám), který definujeme ve dvou základních významech: 1. vystupuje ve významu adjektiv samotný, individuální, jednotlivý, např. *моноволокно, монотеизм, моноцикл*, 2. Vyjadřuje ztvárnění postavy či jevu jedním hercem, poukazuje na jednoho hrdinu či autora, např. *моногорой, моноспектакль, моноревю*.

Osmým nejproduktivnějším řecko-latinským formantem je komponent *радио...* (< lat. *radiare* – vyzařovat, vypouštět) mající čtyři základní významy: 1. vyjadřuje význam slov radium, radioaktivita, radiace, poukazuje na vztah k radioaktivnímu záření, např. *радиобиология, радиоизотоп*, 2. vyjadřuje vztah k rozhlasovému vysílání, např. *радиоаудитория, радиодialog, радиоинтервью*, 3. vyjadřuje vztah k rádiovému spojení a poukazuje na užívání rádiových vln či rádiového spojení, např. *радиосигнал*,

---

³¹ Formantu řeckého původu *био...* byla autorem disertační práce věnována značná pozornost. Na téma produktivity kvaziprefixálního komponentu *био...* byl publikován článek *Продуктивность префиксоида био- в современном русском, чешском и польском языках*, ve které autor poukazuje na četnost výskytu jednotlivých dílčích významů tohoto analytického adjektiva (Плесник 2018: v tisku).

радиосообщение, радиозонд, радиолокация, радиомаяк, 4. poukazuje na vztah k technickým zařízením, které zprostředkovávají vysílání rádiových vln, např. *радиоаппаратура, радиодеталь, радиопередатчик*.

Devátým v pořadí je řecko-latinský formant *электро...* (< řec. elektron – jantar) vystupující ve významu slova elektrický, podmíněný elektrickými jevy či spojený s elektrickými poli či proudy, např. *электрограф, электродинамика, электролиз, электромобиль, электростимуляция*.

Desátým nejproduktivnějším řecko-latinským kvaziprefixálním formantem je komponent *интер...* (< lat. inter – mezi) a vystupuje ve dvou základních významech: 1. ve významu slov mezinárodní, internacionální, např. *интерклуб, интерлингвистика, интерсиндикат*, 2. Poukazuje na význam nacházející se mezi danými předěly, vystupuje ve významu adjektiv prostřední či středový, např. *интервокальный, интерметаллический*.

Závěrem této kapitoly je nutné podotknout, že výše popsané formanty řeckého a latinského původu korespondují na jedné straně s pojetím těchto komponentů jako afixoidů, tj. prefixoidů či sufixoidů, na druhé straně řecko-latinské formanty souvisejí rovněž s námi prezentovaným pojetím analytických adjektiv v tzv. širokém pojetí. Proto zejména z tohoto důvodu jsme k teoretickému podkladu této disertační práce zařadili také samostatné kapitoly popisující problematiku prefixoidů jako typu morfémů přechodného typu a řecko-latinských formantů jako významného komponentu terminologické slovtvorby.

5 ANALYTICKÁ ADJEKTIVA V RUŠTINĚ, ČEŠTINĚ A POLŠTINĚ

Analýza analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině je zaměřena na konkrétní analytické determinanty, které lze na základě získaných teoretických poznatků označit již dříve definovaným termínem **analytické adjektivum**.

V páté kapitole je nastíněna obecná charakteristika excerpovaného materiálu vzhledem k praktickému pojetí předložené disertační práce. Osu vlastní praktické analýzy pak následně tvoří kapitoly věnované analytickým adjektivům v ruštině (viz kap. 6), češtině (viz kap. 7) a polštině (viz kap. 8). Zde je nastíněna obecná charakteristika analytických adjektiv ve sledovaných jazycích a je představena jejich morfologicko-lexikální klasifikace. V podobě hlavního dichotomického třídění všech sledovaných jednotek na analytická adjektiva tzv. úzkého a širokého pojetí je provedena podrobná sémantická, strukturní a etymologická analýza. Závěr praktické analýzy analytických adjektiv ve všech třech sledovaných jazycích představuje jejich komplexní komparativní analýza (viz kap. 9).

5.1 Charakteristika dokladového materiálu z hlediska praktického konceptu práce

Lexikální jednotky, které svou morfologicko-lexikální povahou korespondují s analytickými adjektivy, byly pro potřebu disertační práce excerpovány z předních lexikografických pramenů současné ruštiny, češtiny a polštiny. Naší snahou bylo vybrat takový lexikon, který odpovídá současnému stavu jazyka a o který se lze opřít jako o kodifikovanou složku aktuální slovní zásoby.

5.1.1 Dokladový materiál ruštiny

V případě **ruštiny** byly jednotlivé analytické lexikální jednotky excerpovány ze tří slovníkových databází, které souhrnně reprezentují slovní zásobu ruštiny počátku 21. století. Při excerpaci analytických adjektiv jsme vycházeli primárně z těchto zdrojů: *Русский орфографический словарь* (2015) vydaný v redakčním zpracování V. V. Lopatina a O. Je. Ivanovové³², *Толковый словарь русского языка* (2003) sestavený pod vedením S. I. Ožegova

---

³² Лопатин, В. В., Иванова, О. Е. (ред.) *Русский орфографический словарь около 200 000 слов*. Москва: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2015.

a N. Ju. Švedovové³³, *Большой универсальный словарь русского языка* (2016) autorů V. V. Morkovkina, G. F. Bogačjovové a N. M. Lucké³⁴. Sekundárně jsme pracovali i s lexikografickým zdrojem *Новый словарь иностранных слов* (2008), který je dílem autorského kolektivu Je. N. Zacharenkové, L. N. Komarovové a I. V. Něčajeové³⁵.

5.1.2 Dokladový materiál češtiny

V případě **češtiny** byla jednotlivá analytická adjektiva excerpována ze tří aktuálních lexikografických pramenů, které rovněž svým obsahem náležitě reprezentují aktuální českou slovní zásobu. Excerpovaný materiál analytických adjektiv v češtině vychází z těchto slovníkových titulů: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (2015) zpracovaný lexikografickým kolektivem Ústavu pro jazyk český AV ČR³⁶, *Pravidla českého pravopisu* (2000) vydaná kolektivem pracovníků Ústavu pro jazyk český AV ČR³⁷, *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2* (2004) zpracovaný kolektivem autorů pod vedením O. Martincové³⁸. Sekundárně jsme rovněž pracovali i se slovníkem cizích slov, využili jsme titul *Nový akademický slovník cizích slov* (2007) vydaný kolektivem autorů pod vedením J. Krause³⁹.

5.1.3 Dokladový materiál polštiny

V případě **polštiny** byly jednotlivé analytické lexikální jednotky excerpovány ze tří slovníkových zdrojů, které rovněž svým obsahem reprezentují aktuální polskou slovní zásobu. Excerpovaný materiál analytických jednotek v polštině vychází z následujících lexikografických pramenů: *Wielki słownik ortograficzny* (2016) vydaný v redakčním zpracování E. Polańskiego⁴⁰, *Inny słownik języka polskiego* (2000) sestavený pod vedením M. Bańka⁴¹,

³³ Ожегов, С. И., Шведова, Н. Ю. *Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений*. Москва: ООО «ИТИ Технологии», 2003.

³⁴ Морковкин, В. В., Богачева, Г. Ф., Луцкая, Н. М. *Большой универсальный словарь русского языка*. Москва: Словари XXI века, АСТ-ПРЕСС ШКОЛА, 2016.

³⁵ Захаренко, Е. Н., Комарова, Л. Н., Нечаева, И. В. *Новый словарь иностранных слов: свыше 25 000 слов и словосочетаний*. Москва: ООО Издательский центр «Азбуковник», 2008.

³⁶ Filipec, J., Daneš, F., Machač, J. et al. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Nakladatelství Academia, 2015.

³⁷ Hlavsa, Z., Hrušková, Z., Hůrková, J. et al. *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Academia, 2000.

³⁸ Martincová, O. (red.) *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2*. Praha: Academia, 2004.

³⁹ Kraus, J. (red.) *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha: Nakladatelství Academia, 2007.

⁴⁰ Polański, E. (red.) *Wielki słownik ortograficzny z zasadami pisowni i interpunkcji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009.

⁴¹ Bańko, M. (red.) *Inny słownik języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.

Słownik języka polskiego (2009) zpracovaný kolektivem pod vedením E. Sobol⁴². I v polštině jsme se sekundárně opírali o slovník cizích slov, pracovali jsme se zdrojem *Słownik wyrazów obcych* (2002) redigovaným rovněž E. Sobol⁴³.

Vybrané lexikografické prameny reflektují aktuální lexikum ruštiny, češtiny a polštiny a souhrnně představují dle našeho názoru vysoce reprezentativní vzorek pro zpracování komplexní analýzy analytických adjektiv všech tří zkoumaných jazyků.

5.2 Zpracování dokladového materiálu

Při zpracování dokladového materiálu jsme se opírali o poznatky získané studiem odborné literatury, které jsou představeny v teoretické části disertační práce (viz kap. 2, 3 a 4). Hlavním kritériem pro výběr analytických adjektiv a jejich následné zařazení do konspektu excerpovaných jednotek byla podrobná a rozsáhlá diachronní klasifikace 19 druhů analytických adjektiv zpracovaná ruským lingvistou M. V. Panovem. Tato klasifikace byla představena na počátku 70. let minulého století a následně prozkoumána jak v teoretické, tak praktické rovině (viz kap. 3.2.1.1).

Do námi vytvořeného korpusu excerpovaných analytických adjektiv však nebyly zařazeny všechny lexikální jednotky Panovovy klasifikace, jelikož u některých druhů vyjadřujeme značnou pochybnost o jejich zařazení k analytickým adjektivům. Obdobně některé vybrané druhy analytických adjektiv vnímá značně rozporuplně i sám M. V. Panov, jako např. skupinu analytických adjektiv tvořících konstrukce typu *белоказаки, златолира, синебрюки*, které dle slov autora představují spíše ojedinělý typ. Při vlastní excerpaci byly rovněž ponechány stranou případy, kdy analytickým adjektivem může být neshodný komponent v podobě základní číslovky, např. *страница сто двадцать пять, около объекта двадцать три, журнал индекс пятьдесят шесть* apod. V těchto konstrukcích plní základní číslovky skutečně roli analytického adjektiva, avšak ve svém výchozím tvaru ve slovníkové databázi nejsou označeny jako neohebné, tj. analytické determinanty. Značně problematickými pro zpracování dokladového materiálu bylo také pět posledních druhů Panovovy klasifikace analytických adjektiv (viz kap. 3.2.1.1), které rovněž během primární excerpce nedisponují vlastnostmi analytických lexikálních jednotek, které zkoumáme.

Excerpovaná analytická adjektiva byla setříděna v rámci jednotlivých zkoumaných jazyků (ruština, čeština a polština) a v následujících kapitolách podrobena mnohostranné

---

⁴² Sobol, E. (red.) *Słownik języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009.

⁴³ Sobol, E. (red.) *Słownik wyrazów obcych*. Warszawa: PWN, 2002.

analýze. V rámci hlavních kapitol předložené analýzy (viz kap. 6, 7, 8) je představena obecná charakteristika analytických adjektiv z pohledu zkoumaného jazyka (viz kap. 6.1, 7.1, 8.1) a následně provedena jejich morfologicko-lexikální analýza (viz kap. 6.2, 7.2, 8.2). Další kapitoly jsou věnovány již konkrétním analytickým adjektivům v tzv. úzkém pojetí (viz kap. 6.3, 7.3, 8.3) a tzv. širokém pojetí (viz kap. 6.4, 7.4, 8.4), kde jsou všechny excerpované jednotky tohoto základního dichotomického třídění analyzovány z hlediska sémantického, strukturního a etymologického. V rámci sémantické analýzy byly vytvořeny konkrétní sémantické skupiny, do kterých jsme rozřídili excerpované analytické jednotky. Strukturní analýza je zaměřena na poziční, konektivní a kvantitativní aspekt zkoumaných analytických jednotek a etymologická analýza nabízí přehled zdrojových jazyků, z nichž byla do ruštiny přejata analytická adjektiva našeho dokladového materiálu.

K etymologickým analýzám, které jsme provedli na příkladě analytických adjektiv vyexcerpovaných z ruských, českých a polských zdrojů, je třeba dodat, že nezjišťujeme etymologicky původní jazyk, naše pozornost je zaměřena zejména na zdrojový jazyk. Pojem etymologie pochází z řeckého *étymos*, tj. pravdivý. Mluvíme-li však o etymologii slova, nemusíme mít pokaždé na mysli „pravý“ původ slova a zabývat se hledáním (pra)jazyka, v němž se příslušného výrazu použilo poprvé. Podstatné může být „pouze“ stanovení zdroje lexikální jednotky, kterou lze považovat za motivující slovo tvorný základ pro vznik nového slova v jiném (přejímajícím) jazyce. Skutečným jazykem předávajícím může pak být takový jazyk, který přejímajícímu jazyku předal nový význam, popř. stylový příznak slova, které existovalo mnohem dříve. Náš postup lze demonstrovat např. na výrazech *káva* nebo *kakao*. Slovo *káva* má původ nejspíš v arabštině (*kahwa*). Tam se jednalo o apelativizované toponymum *Kaffa* označující oblast v jižní Etiopii, kde divoce rostly keře kávovníků. Do evropských jazyků se však slovo *káva* dostalo prostřednictvím turečtiny (*kahve*), a to v osmanských dobách, kdy se nápoj z kávových zrn stal populární. Slovo *kakao* bylo do mnoha evropských jazyků přejato ze španělštiny, avšak etymologie tohoto výrazu sahá až k indiánským jazykům, resp. k jazyku Aztéků, kteří označovali *kakao* výrazem *caca(h)uatl*. Z tohoto jazyka byl výraz přejat prostřednictvím španělských mořeplavců do španělštiny a následně do evropských jazyků (srov. Черных 2009 (т. 1): 369, 436).

Všechny dílčí výstupy analýzy analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině jsou názorně demonstrovány pomocí grafů, které vizuálně doplňují hlavní text disertační práce (viz grafy č. 1-33). Souhrnná komparace je představena v kapitole č. 9 a je představena grafy č. 34-43.

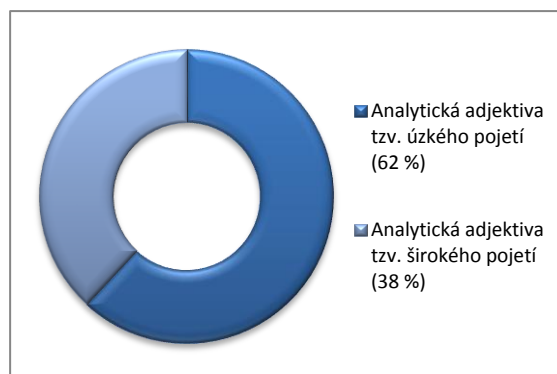
6 ANALYTICKÁ ADJEKTIVA V RUŠTINĚ

Analytická adjektiva představují v současné ruštině významný kompoziční prvek jak v slovotvorné, tak lexikální oblasti. Jak již bylo uvedeno v teoretické části práce, jako první byla popsána analytická adjektiva ruskými lingvisty A. A. Šachmatovem, A. A. Reformatským a M. V. Panovem právě na četných příkladech ruštiny, z čehož plyne fakt, že právě v ruštině je jejich frekvence v rámci všech tří sledovaných jazyků nejvyšší. Ze všech tří slovanských jazyků, které sledujeme, se v současné ruštině nejvýrazněji projevují tendence k analytizmu a aglutinaci, rovněž jsou zde patrné velmi výrazné vlivy liberalizačních a globalizačních tendencí, což značně ovlivňuje charakter mnoha kompozičních jednotek lexikální i gramatické roviny ruštiny.

6.1 Charakteristika analytických adjektiv v ruštině

Na základě výše uvedených lexikografických pramenů (viz kap. 5, resp. 5.1.1) byl z dokladového materiálu ruštiny, ve srovnání s češtinou a polštinou, vyexcerpován celkově nejvyšší počet analytických adjektiv (dokladový materiál ruštiny – 842 jednotek). Příčinu tak vysokého počtu jednotek lze shledávat v jistě silné extrovertní povaze ruštiny, která je výrazně otevřeným jazykem vůči řadě cizojazyčných vlivů, o čemž svědčí např. již dříve zmíněný silný vliv analytických a aglutinačních tendencí na lexikální i gramatickou rovinu současné ruštiny. V češtině a polštině je počet vyexcerpovaných analytických adjektiv přibližně třikrát menší (dokladový materiál češtiny – 326 jednotek, dokladový materiál polštiny – 304 jednotek).

Vzhledem k základnímu dichotomickému třídění na skupiny analytických adjektiv tzv. úzkého a širokého pojetí, početnější skupinu v ruském excerpovaném materiálu tvoří analytická adjektiva v tzv. úzkém pojetí (521 analytických adjektiv, tj. 62 % excerpovaného materiálu ruštiny), která jsou představena jednotkami jako např. *апплике* (изделия *апплике*), *гламур* (стиль *гламур*), *карго* (*карго-склад*), *либерти* (стиль *либерти*), *морзе* (азбука *Морзе*), *ностро* (счет *ностро*), *ристретто* (эспрессо *ристретто*), *сомали*

Graf č. 1: Rozložení analytických adjektiv v ruštině

(язык *сомали*), *фреш* (крем-*фреш*), *эсперанто* (язык *эсперанто*) aj. Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí tvoří v našem korpusu menší skupinu (321 analytických adjektiv, tj. 38 % excerpovaného materiálu ruštiny), jedná se např. o analytické lexikální jednotky *астро...*, (*астроинженер*) *варио...* (*вариокино*), *газо...* (*газотурбина*), *гелио...* (*гелиореактор*), *лесо...* (*лесоторговля*), *механо...* (*механотерапия*), *псевдо...* (*псевдоартроз*), *селено...* (*селенография*), *торфо...* (*торфомасса*), *фото...* (*фотомодель*) aj. Představenou dichotomic-kou klasifikaci analytických adjektiv v ruštině procentuálně přináší graf č. 1.

6.2 Morfologicko-lexikální analýza analytických adjektiv v ruštině

Pro potřebu morfologické analýzy vycházíme ze základního dichotomického třídění, tj. rozdělení na skupiny analytických adjektiv tzv. úzkého a širokého pojetí. Morfologickou analýzu jsme provedli u analytických jednotek obou skupin, větší pozornost však věnujeme analytickým adjektivům tzv. širokého pojetí, jelikož se jedná o prepozitivní analytické formanty, jejichž morfologická definice vyžaduje větší pozornost.

Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí představují ve většině případů přejaté lexikální jednotky, které jsou graficky zapisované v podobě jednočlenného výrazu, jako např. *апах* (рубашка *апах*), *бордо* (цвет *бордо*), *букле* (пряжка *букле*), *индиго* (цвет *индиго*), *капучино* (шоколад *капучино*), *либерти* (стиль *либерти*), *ностро* (счет *ностро*), *реглан* (пальто *реглан*), *трико* (купальник *трико*), *форте* (витамин С *форте*), *цунами* (волна *цунами*) aj. Avšak některá analytická adjektiva této skupiny mohou vystupovat jako analytický formant víceslovných výrazů, který je zapisován pomocí spojovníku, např. *арт-дизайн*, *блок-станция*, *грим-уборная*, *допинг-контроль*, *интернет-пространство*, *мастер-класс*, *слайд-презентация*, *твиттер-регистрация*, *фолк-группа*, *шеф-повар* aj. V obou případech se jedná o plnohodnotná analytická adjektiva, která plní v případě konkrétních analytických konstrukcí atributivní funkci a z morfologického hlediska jsou chápána jako nesklonná adjektiva, popř. nesklonné atributivní formanty.

Specifickou pozici mezi analytickými adjektivy tzv. úzkého pojetí zauímají domácí analytická adjektiva *царь*, *горе* a *чудо*, které jsou rovněž součástí excerpovaného materiálu.

Analytické adjektivum *царь* má úzkou souvislost s četnými výrazy ruského národního folkloru a lidové mluvy a lze se s ním setkat v ruských bylinách, v lidové slovesnosti či písních. Současné lexikografické zdroje reflektují několik analytických konstrukcí, jejichž součástí je prepozitivní analytický formant *царь*. Je však nutné rozlišovat sémantiku tohoto komponentu. Pokud vystupuje komponent *царь* v konstrukcích s významem panovník

či vládce, tj. *car*, nejedná se o analytický formant, ale o běžné ohebné substantivum, např. *царь-батюшка* (*царя-батюшки*), *царь-государь* (*царя-государя*) apod. Avšak v mnoha konstrukcích typu *царь-девица*, *царь-девка*, *царь-дерево*, *царь-баба*, *царь-птица*, *царь-пушка*, *царь-колокол*, *царь-трава*, *царь-зелье*, *царь-рыба*, *царь-яблоко* aj. se jedná o komponent s významem první, největší či nejsilnější, tj. zde lze považovat za skutečný prepozitivní analytický formant, který vystupuje v daných konstrukcích jako analytické adjektivum.

Analytická adjektiva *горе* a *чудо* jsou definována M. V. Panovem v jeho diachronní klasifikaci analytických adjektiv (viz kap. 3.2.1.1). Lingvista na tomto místě uvádí, že původně přístavkové výrazy *горе* a *чудо* ztratily příznak substantivnosti a v konstrukcích typu *горе-изобретатель* či *чудо-молот* se staly adjektivy. Analytické formanty *горе* a *чудо* plní tedy v rámci prepozitivního komponentu atributivní funkci a při skloňování konstrukce jako celku zůstávají neohebné. Námi analyzované lexikony obsahují poměrně vysoký počet konstrukcí s těmito specifickými analytickými adjektivy, jedná se např. o analytické konstrukce *горе-бизнесмен*, *горе-водитель*, *горе-охотник*, *горе-реформатор*, *горе-руководитель*, *горе-рыболов*, *горе-спортсмен*, *горе-ученик*, *горе-ученый*, *горе-хозяйка*; *чудо-богатырь*, *чудо-город*, *чудо-дерево*, *чудо-картинка*, *чудо-лакомство*, *чудо-машина*, *чудо-печка*, *чудо-программа*, *чудо-самолет*, *чудо-ягода* aj. Jak jsme uvedli již v teoretické části práce, jejich sémantika je tedy protikladná (viz kap. 3.3). Analytický formant *горе* disponuje záporně hodnotícím až pejorativním významem, naopak analytický formant *чудо* nabývá vysoce kladného hodnocení a ukazuje na mimořádnou kvalitu postpozitivně připojeného substantiva.

Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí jsou definována z morfoloického hlediska poněkud složitěji, jelikož se v mnoha případech jedná o morfémově nevyhraněné internacionální nebo domácí sublexikální komponenty označované v odborné literatuře jako prefixoidy, prefixoidy kořenového typu, prepozitivní formanty či determinanty nebo obecněji také jako kořenové komponenty. Pro potřeby naší morfoloické analýzy jsme rozdělili všechny excerpované jednotky analytických adjektiv tzv. širokého pojetí na skupinu analytických formantů cizího původu a skupinu analytických formantů domácího původu. Ve skupině analytických formantů cizího původu jsme vydělili prefixoidy kořenového typu a prefixoidy prefixálního typu, ve skupině analytických formantů domácího původu byla věnována pozornost zkratkovým slovům a rovněž prefixoidům kořenového typu.

V rámci **analytických formantů cizího původu** lze zmínit **prefixoidy kořenového typu**, které následně tvoří složené výrazy, jež je možné označit za kompozita prefixoidálního

typu s internacionálními slovotvornými elementy. Díky své morfémové nevyhraněnosti stojí tedy na pomezí prefixů a prvních částí kompozit. Do této skupiny řadíme velké množství excerpovaných jednotek a následně i konstrukcí, jež jsou těmito formanty tvořeny. Jedná se např. o formanty *авиа...* (*авиатерроризм*), *био...* (*биотопливо*), *гелио...* (*гелиографюра*), *кардио...* (*кардиоскрининг*), *кино...* (*кинобизнес*), *пневно...* (*пневмозарядник*), *псевдо...* (*псевдопатриот*), *сейсмо...* (*сейсмозона*), *стерео...* (*стереозапись*), *фото...* (*фотоко-ррекция*) aj.

Vedle tzv. prefixoidů kořenového typu registrujeme v rámci analytických formantů cizího původu **prefixoidy prefixálního typu**, které jsou zpravidla řeckého nebo latinského původu. Tyto analytické formanty vyjadřují jakost či kvantitu a spojují se s ruskými nebo cizími substantivy, např. *анти...* (*антидемпинг*), *гига...* (*гигакалория*), *гипер...* (*гиперфункция*), *макро...* (*макрорайон*), *мега...* (*мегазвезда*), *микро...* (*микроразземлетрясение*), *супер...* (*супермодель*), *ультра...* (*ультраэкстремизм*), *экс...* (*экс-бойфренд*), *экстра...* (*экстрапохудение*) aj.

V rámci **analytických formantů domácího původu** pozorujeme **zkratková slova**, která náleží k výrazně aktivním slovotvorným komponentům a tvoří v současné ruštině z pohledu námi zkoumané problematiky řadu analytických konstrukcí. Jedná se o konstrukce, které jsou tvořeny výhradně bez interfixu, a to buď spojením zkrácených kořenových morfémů, anebo spojením zkráceného kořenového morfému adjektiva a plnohodnotného výrazu. Příkladem tzv. zkratkových slov jsou formanty *глав...* (*главпочтамт*), *гос...* (*госбюджет*), *дип...* (*дипкорреспонденция*), *жил...* (*жилкомплекс*), *зам...* (*замдиректора*), *ком...* (*компартия*), *лит...* (*литкружок*), *мос...* / *Мос...* (*Моссовет*), *нар...* (*нарсуд*), *орг...* (*оржкомитет*), *пив...* (*пивзавод*), *сем...* (*семфонд*), *тех...* (*техперсонал*), *физ...* (*физвоспитание*), *худ...* (*худлитература*) aj.

K prvnímu podtypu (**spojení zkrácených kořenových morfémů**) lze jako příklady uvést např. konstrukce *госкомлесхоз* (*государственный комитет лесного хозяйства*), *колхоз* (*коллективное хозяйство*), *минюст* (*министерство юстиции*), *нарком* (*народный комиссар*), *помкомбат* (*помощник командира батальона*), *профорг* (*профсоюзный организатор*), *райисполком* (*районный исполнительный комитет*), *спецкор* (*специальный корреспондент*), *спецторг* (*специальная торговля*) *центризбирком* (*центральная избирательная комиссия*) aj.

K druhému podtypu (**spojení zkráceného kořenového morfému adjektiva a plnohodnotného výrazu**) lze uvést rovněž řadu příkladů, k nejfrekventovanějším konstrukcím tohoto typu náleží konstrukce se zkrácenými kořenovými adjektivními morfémy

вет... (ветаптека, ветпрепарат, ветмедицина < ветеринарный), *ген...* (гензаказчик, генпродюсер, генштаб < генеральный), *дип...* (дипкурьер, дипсоветник, дипсостав < дипломатический), *жил...* (жилпроект, жилконтора, жилзастройка < жилищный), *зав...* (заваптекой, завлабораторией, завклубом < заведующий), *орг...* (оргкомитет, оргсобрание, оргструктура < организационный), *тех...* (техдиректор, техинвентаризация, техрегулирование < технический), *фин...* (финподдержка, финкризис, финэкспертиза < финансовый), *хим...* (химзавод, химочистка, химзагрязнение < химический), *худ...* (худфонд, худкомитет, худбюро < художественный) aj.

Vedle tzv. zkratkových slov mají v rámci analytických formantů domácího původu své místo i **prefixoidy kořenového typu**, které tvoří poměrně obsáhlou skupinu analytických adjektiv ruského původu. Tyto analytické jednotky jsou primárně utvořeny od substantivního základu, sekundárně je k nim ve většině případů připojen interfix, pomocí kterého je prefixoid kořenového typu připojován k následujícímu plnohodnotnému výrazu (*водоканал* < *вод-о-канал*, *землетрясение* < *земл-е-трясение*, *скотоводство* < *скот-о-водство* aj.). Interfix se vyskytuje u většiny analytických formantů tohoto typu, jen malá skupinka jednotek vystupuje bez interfixu, přičemž při slovotvorném procesu dochází k bezprostřednímu připojení jednotky k plnohodnotnému výrazu (*еженедельный* < *еже-недельный*, *сверхприбыль* < *сверх-прибыль*). Z hlediska analytických formantů domácího původu lze na základě excerpovaného materiálu k tzv. prefixoidům kořenového typu zařadit analytické jednotky: *бронь...* (*бронетехника*), *ветро...* (*ветроуказатель*), *влаго...* (*влагозадержание*), *вода...* (*водопровод*), *воздухо...* (*воздухонагреватель*), *дерево...* (*деревопереработка*), *жизне...* (*жизнеобеспечение*), *звуко...* (*звуколокатор*), *здраво...* (*здравоохранение*), *земле...* (*землеразрыхлитель*), *зерно...* (*зернопогрузчик*), *крово...* (*кровопотеря*) *нефте...* (*нефтепромышленность*), *огне...* (*огнетушитель*), *плодо...* (*плодообработка*), *природо...* (*природоведение*), *рыбо...* (*рыборазведение*), *сахаро...* (*сахаропроизводство*), *свекло...* (*свеклокомбайн*), *семено...* (*семеноводство*), *ското...* (*скотоводство*), *солнце...* (*солнцелечение*), *сосудо...* (*сосудосуживатель*), *стекло...* (*стеклоткань*), *судо...* (*судоотправитель*), *трубо...* (*трубоочиститель*), *трудо...* (*трудотерапия*), *угле...* (*углепромышленность*), *хлаго...* (*хлаготранспорт*), *хлебо...* (*хлебохранилище*) aj.

6.3 Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí

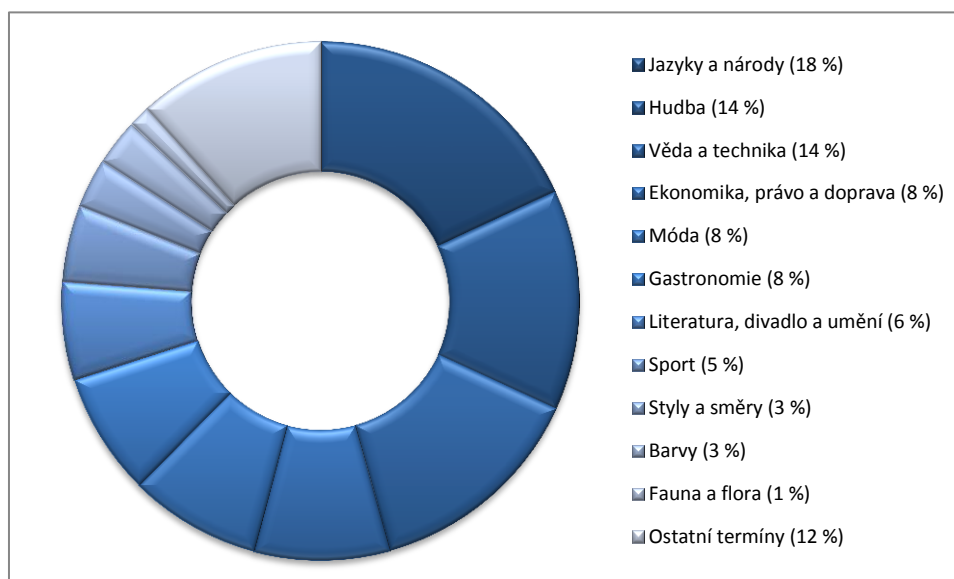
Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí tvoří značně početnou skupinu; souhrnně představují 62 % ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. Na základě výše předsta-

vených teoretických poznatků jsou chápána jako nesklonná adjektiva mající charakter významově plnohodnotného výrazu. Níže se podrobněji zaměříme na jejich sémantickou (viz kap. 6.3.1), strukturní (viz kap. 6.3.2) a etymologickou (viz kap. 6.3.3) analýzu.

6.3.1 Sémantická analýza

Z hlediska sémantiky představují ruská analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí velmi pestrá skupina výrazů. Jejich celkový počet (521 jednotek) jsme rozdělili do 12 významových skupin (názvy jazyků a národů, hudební termíny, vědecko-technické termíny, termíny z oblasti módy, ekonomické, právní a dopravní termíny, gastronomické termíny, literární, divadelní a umělecké termíny, sportovní termíny, názvy stylů, názvy barev, termíny fauny a flóry a ostatní termíny), v nichž se konkrétním jednotkám věnujeme podrobněji.

Z kvantitativního hlediska tvoří nejpočetnější skupinu výrazy označující názvy jazyků či národů (94). K vysoce početným skupinám lze zahrnout i skupinu výrazů označujících hudební termíny a skupinu vědecko-technických termínů, obě tyto skupiny obsahují stejný počet analytických adjektiv (72). K průměrně početným sémantickým skupinám můžeme zařadit skupiny s výrazy z oblasti ekonomiky, práva a dopravy (44), módy (43), gastronomie (40) a literatury, divadla a umění (32). Skupiny s již nižšími počty excerpovaných jednotek jsou tvořeny sportovními termíny (25), termíny označující názvy stylů (16), názvy barev (15) a termíny fauny a flóry (7). Do poslední skupiny jsme začlenili všechna ostatní analytická adjektiva (61), která nebyla začleněna do výše popsaných jedenácti významových skupin. Procentuální rozložení sémantických skupin excerpovaného ruského materiálu analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí přináší graf č. 2.

Graf č. 2: Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině

Sémantická skupina analytických adjektiv označující **názvy jazyků a národů** je nejpočetnější skupinou a v rámci excerpovaného materiálu představuje 18 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí ruštiny. Většina výrazů této skupiny z hlediska své nominační funkce označuje jazyky či národy africké (jazyk *агау*, народ *банту*, язык *луганда* aj.), americké (язык *кечуа*, народ *майя*, *майя-соке* языки aj.), indické (язык *малаялам*, язык *пали*, язык *хинди*) nebo také jazyky a národy Ruské federace (язык *древнекоми*, письменность *коми*, народ *манси* aj.). Tato sémantická skupina obsahuje celkem 94 analytických adjektiv⁴⁴.

Druhou nejpočetnější sémantickou skupinu tvoří **hudební termíny**, v procentuálním vyjádření představují 14 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí ruštiny. Jsou zde začleněny výrazy náležící nejen k vážné hudbě, např. *адажио* (темп *адажио*), *граве* (ритм *граве*), *маэстозо* (темп *маэстозо*), *мецца-воче* (ритм *мецца-воче*), *ритардандо* (темп *ритардандо*) aj., ale i k hudbě moderní, např. *босанова* (стиль *босанова*), *глэм* (*глэм-метал*), *гранж* (стиль *гранж*), *хард-боп* (музыка *хард-боп*), *хип-хоп* (стиль *хип-хоп*) aj. Řada hudebních termínů vážné hudby je italského původu a označuje výšku tónu či tempo hudebního provedení, např. *адажиетто* (темп *адажиетто*), *альтино* (темп *альтино*), *глиссандо* (темп *глиссандо*), *пианиссимо* (темп *пианиссимо*), *фортиссимо* (темп *фортиссимо*) aj. Z morfologického hlediska jsou tyto lexikální jednotky fixovány ve slovníkových databázích primárně jako nesklonná substantiva nebo adverbia, sekundárně je však všechny můžeme začlenit k analytickým adjektivům. Tato sémantická skupina obsahuje celkem 72 analytických adjektiv⁴⁵.

Shodný počet jednotek jako předcházející sémantická skupina vykazuje v naší databázi i skupina **vědecko-technických termínů**, což rovněž odpovídá 14 % všech ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. Tato skupina je velmi pestrá z hlediska grafického

---

⁴⁴ *Агау, адамауа, аймара, акан, амри, ангас, афро, банту, бенгали, бурушаски, бхили, висайя, галла, гаро, гереро, дари, джоло / диола, динка, древнекоми, занде, зулу, ибанаги, ибибио, ибо / игбо, иджо, идиш, илокано, ицзу, йоруба, кави, каннада, канури, кашмири, ква, кентум, кечуа, киконго, кикуйю, кимбунду, коми, комо, конго, кру, кхаси, ленди, лингала, луба, луганда, люли, майя, майя-соке, малаялам, манде, мандинго, манипури, манси, маори, маратхи, масаи, мунда, нага, на-дене, невари, непали, нунг, нуэр, ньяджа, ория, пали, панджаби, пано, пиджин, пушту, руанда, рунди, сатем, саха, синдхи, сиу, сомали, суахили, тви, телугу, тсонга, тупи-гуарани, удэхэ / удэгэ, урду, фарси, фарси-кабули, ханты, хауса, хинди, хиндустани, эве.*

⁴⁵ *А-капелла, а темпо, адажиетто, адажио, альтино, арпеджио / арпеджо, асекко / альсекко, бибоп, бит, блуграс / блюграсс, боп, босанова, бэк, вибрато, глиссандо, глэм, граве, гранж, джаз, диско, кантабиле, кантри, караоке, континуо, крещендо / крешендо, ларгетто, ларго, латино, легатиссимо, легато, ленто, маэстозо, мецца-воче, меццо пиано, меццо форте, модерато, нью-эйдж, пианиссимо, поп, престо, раллентандо, регги / реггей, рейв, ритардандо, ритенуто, рок, рондо, рубато, свит, секко, синти-поп, соло, состенуто, соул, стаккато, стретто, сфорцандо / сфорцато, техно, фолк, форте, фортиссимо, хард, хард-боп, хеви-метал / хэви-метал, хип-хоп, хип-хоп-техно, хит, хонки-тонк, хот, хэви, электро.*

zápisu jednotlivých lexikálních jednotek. Některé z nich vystupují jako zcela samostatné výrazy, např. *верже* (бумага *верже*), *долби* (звук *долби*), *плаке* (металл *плаке*), *стерео* (формат *стерео*), *факсимиле* (подпись *факсимиле*) ap., jiné se ve spojení s připojeným substantivem zapisují pomocí spojovníku, např. *альфа* (*альфа*-частица), *веб* (*веб*-обозреватель), *икс* (*икс*-единица), *слайд* (*слайд*-принтер), *флеш* (*флеш*-память) aj., některé naopak pomocí zkratky, např. *ДВ* (вещание *ДВ*), *ИК* (*ИК*-технология), *СЕКАМ* (функция *СЕКАМ*), *УВЧ* (*УВЧ*-диапазон), *ЭКГ* (система *ЭКГ*) aj. Posledně jmenovaný typ označujeme v rámci terminologické nominace analytických adjektiv jako tzv. kódové determinanty. Z etymologického hlediska převažují v rámci vědecko-technických termínů výrazy přejeté z klasických jazyků, např. *альфа* (*альфа*-распад), *аудио* (*аудио*продукция), *бета* (*бета*-клетки), *вакуум* (*вакуум*-аспирация), *гамма* (*гамма*-вспышка) aj., popř. anglického původu, např. *онлайн* (*онлайн*-бронирование), *офлайн* (*офлайн*-навигация), *сиди* (*сиди*-диск), *смарт* (*смарт*-телевизор), *хот-лайн* (*хот-лайн* линия) aj. U většiny výrazů anglického původu je rovněž patrný silně rozkolísaný způsob jejich grafického provedení a rovněž možnost jejich zápisu nejen cyrilicí, ale i latinkou. Lexikografické prameny spisovné ruštiny však uvádějí výhradně formy psané cyrilicí, např. *ИП* (*ИП*-адрес), *кол* (*кол*-центр), *онлайн* (режим *онлайн*), *офлайн* (режим *офлайн*), *ТВ* (*ТВ* программа) aj., naopak v textech publicistického stylu se často setkáváme s formami psanými latinkou, např. *IP* (*IP*-адрес), *call* (*call*-центр), *online* (режим *online*), *offline* (режим *offline*), *TV* (*TV*-тюнер) aj. Tato sémantická skupina obsahuje celkem 72 analytických adjektiv⁴⁶.

Sémantická skupina **ekonomických, právních a dopravních termínů** představuje v rámci ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí celkem 8 % jednotek. Vyexcerpované jednotky těchto tematických oblastí jsou značně rozrůzněné jak z hlediska strukturního, tak z hlediska etymologického. Ze strukturního hlediska se zde vyskytují jednočlenné graficky autonomní výrazy, např. *брутто* (вес *брутто*), *лоро* (счет *лоро*), *нетто* (вес *нетто*) aj., jednočlenné lexikální jednotky zapisované ve spojení s následujícím substantivem pomocí spojovníku, např. *бренд* (*бренд*-менеджер), *зауряд* (*зауряд*-беллетристика), *кэш* (*кэш*-флоу), *пиар* (*пиар*-кампания), *франко* (*франко*-завод) aj., či víceslovné analytické lexikální jednotky, např. *персона нон грата* (лицо *персона нон грата*), *дюти фри* (магазин *дюти фри*), *такс-фри* (документ *такс-фри*), *казус федерис*

⁴⁶ *Альфа, аудио, бета, блиц, блок, вакуум, веб, верже, видео, гамма, ГМ, ДВ, демо, дивиди, дизель, диск, ДНК, долби, ЖК, ИК, икс / х, ин-кварти, ин-октаво, ин-плано, интернет, интранет, ин-фолио, ИП, кабель, КВ, кварталон, кол, компакт, компьютер, МГД, ММ, онлайн, ОСП, офлайн, ПВХ, плаке, постскрипт, РЛ, ро-ро, РЭ, СВ, СВЧ, СД, СЕКАМ, сиди, скин, СКЧ, слайд, смарт, СМС, спам, стерео, ТВ, твиттер, УВЧ, УЗ, УКВ, УФ, факсимиле, флеш, хай-тэк, хай-фай, хай-энд, хот-лайн, ЧМ, ЭКГ, эхо.*

(условие *казус федерис*), *хи-квадрат* (критерий *хи-квадрат*) aj. Z etymologického hlediska tvoří tuto sémantickou skupinu analytická adjektiva přejatá z italštiny, např. *брутто* (вес *брутто*), *нетто* (вес *нетто*), *ностро* (счет *ностро*), *сконто* (скидка *сконто*), *фифо* (метод *фифо*), a zejména z angličtiny, např. *бизнес* (*бизнес* идея), *дюти фри* (зона *дюти фри*), *кэш* (*кэш*-бонус), *такс-фри* (документ *такс-фри*), *шопинг* (*шопинг*-туризм) aj. Anglické přejímky jsou opět charakteristické výraznou nestálostí v podobě grafického zápisu, např. analytické adjektivum *бизнес* se objevuje ve třech možných variantách zápisu, kdy jednotka *бизнес* může vystupovat v rámci daného slovního spojení buď jako samostatný výraz (*бизнес* услуги), anebo se zapisuje ve spojení se substantivem pomocí spojovníku (*бизнес-сообщество*), popř. je připojena k řídicímu substantivu prostým přimykáním (*бизнесцентр*). Nejvíce termínů této sémantické skupiny lze zařadit do oblasti ekonomiky, např. *бизнес* (*бизнес* план), *дюти фри* (магазин *дюти фри*), *сконто* (скидка *сконто*), *трейд-ин* (система *трейд-ин*), *шопинг* (*шопинг*-центр) aj., k právním termínům patří např. termínu *гонорис кауза* (доктор наук *гонорис кауза*), *персона грата* (лицо *персона грата*), *зауряд* (*зауряд*-прапорщик) aj., k dopravním termínům řadíme např. analytické jednotky *авиа* (*авиа*транспорт), *микст* (*микст*-зона), *пик* (час *пик*). Tato sémantická skupina obsahuje celkem 44 analytických adjektiv⁴⁷.

Termíny z oblasti módy a odívání představují na příkladu excerpovaného materiálu ruštiny 8 % z celkového počtu všech ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. Ve většině případů se jedná o lexikální jednotky, které vystupují graficky v podobě samostatného výrazu, např. *галифе* (брюки *галифе*), *дезабилье* (одежда *дезабилье*), *реглан* (пальто *реглан*), *сафари* (стиль *сафари*), *трико* (белье *трико*) aj., pouze některé jednotky tvoří víceslovné výrazy zapisované pomocí spojovníku, např. *прет-а-порте* (коллекция *прет-а-порте*), *секонд-хенд* (одежда *секонд-хенд*), *шик-модерн* (стиль *шик-модерн*). Značná část výrazů byla do ruštiny přejata z francouzštiny, např. *аплике* (изделия *аплике*), *букле* (пряжка *букле*), *валансьен* (кружево *валансьен*), *декольте* (платье *декольте*), *плиссе* (юбка *плиссе*) aj., novější přejímky této sémantické skupiny byly do ruštiny přejaty z angličtiny, např. *гольф* (брюки *гольф*), *джерси* (свитер *джерси*), *топ* (кофточка *топ*),

⁴⁷ *Авиа, бизнес, борт, бренд, брутто, галле, гонорис кауза, персона грата, персона нон грата, дюти фри, зауряд, карт-блани, каф, кэш, лимитед, лифо / LIFO, локо, лоро, метро, микст, нетто, ностро, пиар, пик, своп, сиф, сконто, СМ, спот, такс-фри, трейд-ин, фак, казус федерис, фио, фифо, флор, фоб, фор, франко, хедж, хи-квадрат, шеф, шопинг, эффектив.*

стретч (ткань *стретч*), *стринг* (трусы *стринг*) aj. Tato sémantická skupina obsahuje celkem 43 analytických adjektiv⁴⁸.

Termíny z oblasti gastronomie tvoří v excerpovaném materiálu ruštiny 8 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. Poměrně početnou skupinu představují analytická adjektiva plnicí nominační funkci v kavárenské oblasti, resp. se jedná o názvy různých druhů kávy, např. *капучино* (кофе *капучино*), *латте* (кофе *латте*), *моккачино* (кофе *моккачино*), *мокко* (кофе *мокко*), *пикколо* (кофе *пикколо*), *ристретто* (кофе *ристретто*), *франне* (кофе *франне*), *эспрессо* (кофе *эспрессо*). Z etymologického hlediska převažují v této tematické skupině výrazy přeжатé z angličtiny, např. *гриль* (сковородка *гриль*), *снэк* (*снэк-бар*), *фаст* (*фаст-фуд*), *фреш* (*фреш-бар*), *фри* (картофель *фри*) aj. a francouzštiny, např. *дюшес* (груша *дюшес*), *крем-брюле* (конфеты *крем-брюле*), *соте* (почки-*соте*), *пюре* (суп-*пюре*), *филе* (*филе-миньон*) aj. Tato sémantická skupina obsahuje celkem 40 analytických adjektiv⁴⁹.

V našem dokladovém materiálu se vyskytuje rovněž několik termínů z oblasti kultury, konkrétně se jedná o **termíny literární, divadelní a umělecké oblasti**. Tyto analytické jednotky představují souhrnně 6 % všech ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. Podrobnější sémantickou analýzou bylo zjištěno, že k literárním termínům náleží výrazy jako *мангу* (литература *мангу*), *мухамбази* (искусство *мухамбази*), *нон-фикшен* (литература *нон-фикшен*) aj., k divadelním termínům *гранд-коклет* (амплуа *гранд-коклет*), *кабуки* (театр *кабуки*) nebo *травести* (жанр *травести*) a k uměleckým termínům *мореск* (представление *мореск*), *неодада* (стиль *неодада*) nebo *пуантилье* (живопись *пуантилье*). Tato sémantická skupina obsahuje celkem 32 analytických adjektiv⁵⁰.

Termíny z oblasti sportu tvoří na příkladu dokladového materiálu ruštiny 5 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. V případě termínů této oblasti je zřetelný vliv angličtiny, řada sportovních termínů byla přejata do ruštiny právě z tohoto jazyka, např.

⁴⁸ *Апаш, апплике, бродери / broderie, букле, валансьен, галифе, годе, гольф, гофре, дезабилье, декольте, джерси, жакет, карго, кимоно, клеи, макси, макраме, миди, милитари, мини, мулине, неглиже, пике, плиссе, прет-а-порте, реглан, ришелье, сафари, секонд-хенд, секси, стретч, стринг, суперсекси, тебби, топ, топлес, трико, фантази, фешен / фэшин, фриволите, хабэ / хэбэ, шик-модерн.*

⁴⁹ *А-ля фуриет, ассорти, бистро, вок, глясе, гриль, де-воляй, драже, дюшес, кабул, какао, капучино, каре, кафе, кофе, крем-брюле, латте, масло, моккачино, мокко, мясо, оливье, пикколо, пити, ристретто, снэк, соте, пюре, томат, фаст, филе, франне, фреш, фри, фюме, халяль, харчо, черри, эскимо, эспрессо.*

⁵⁰ *Акхьяна, алла прима, альфреско / афреско, арт, балет, берсо, буфф, гранд-коклет, грим-уборная, данс, дизайн, жар-птица, кабуки, коклет, кызы, мамба / мамбо, мангу, мореск, мухамбази, мухаммас, неогрек, неодада, нон-фикшен, нон-финито, оглу, оглы, пуантилье, травести, фэнтези, хуа-няо, шань-шуй, шассе.*

боулинг (*боулинг-клуб*), *брейк* (*брейк-данс*), *допинг* (*допинг-тест*) aj. Tato sémantická skupina obsahuje celkem 25 analytických adjektiv⁵¹.

K již méně početným tematickým skupinám lze zařadit **termíny označující umělecké styly a směry**, které byly uplatňovány v různých oblastech umění (architektura, hudba, výtvarné umění), např. *ампир* (*стиль ампир*), *ар-деко* (*интерьер ар-деко*), *ар-нуво* (*мебель ар-нуво*) *модерн* (*стиль модерн*), *рококо* (*стиль рококо*) aj. V rámci excerpovaného materiálu se jedná o 3 % všech ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. Tato sémantická skupina obsahuje celkem 16 analytických adjektiv⁵².

Stejným procentuálním zastoupením, tj. 3 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v dokladovém materiálu ruštiny, disponuje rovněž tematická skupina označující svými výrazy specifické **druhy a odstíny barev**, např. *беж* (*юбка беж*), *бордо* (*платок бордо*), *индиго* (*брюки индиго*), *маренго* (*цвет маренго*), *хаки* (*куртка хаки*) aj. Tato sémantická skupina obsahuje celkem 15 analytických adjektiv⁵³.

Poslední sémantickou skupinou, které věnujeme individuální popis, je skupina obsahující **termíny z oblasti fauny a flóry**. Na příkladu excerpovaného materiálu zaujímají tyto analytické jednotky 1 % všech ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí, jedná se např. o výrazy *бонсай* (*растение в стиле бонсай*), *рамбулье* (*овца рамбулье*), *табака* (*цыпленок табака*) aj. Tato sémantická skupina obsahuje celkem 7 analytických adjektiv⁵⁴.

Zbylá analytická adjektiva, která jsme ze sémantického hlediska nezařadili do výše představených tematických skupin, jsme shrnuli do poslední skupiny (**ostatní termíny**). Jedná se celkem o 61 analytických jednotek, z nichž některé ještě lze dále tematicky sjednotit. Výrazy jako *гала* (*гала-вечер*), *люкс* (*платье люкс*), *максимум* (*программа-максимум*), *минимум* (*программа-минимум*), *премиум* (*премиум-услуги*), *топ* (*топ-продукт*), *экспресс* (*экспресс-электричка*) nebo *экстра* (*экстра бонус*) vystupují jako prepozitivní či postpozitivní analytické formanty, popř. jako samostatné výrazy, a svojí sémantikou vyjadřují vysokou míru, stupeň či jakost. Prepozitivní analytické formanty *Сан*, *Санта*, *Сен*, *Сент* nebo *Усть* tvoří analytické konstrukce s nominační funkcí geografických objektů, např. *Сан-Марино*, *Сан-Ремо*, *Сан-Сальвадор*, *Санта-Крус*, *Санта-Барбара*, *Санта-Клара*, *Сен-Дени*, *Сен-Готард*, *Сен-Жермен*, *Сент-Луис*, *Сент-Этьен*, *Сент-Винсент*,

⁵¹ *Байк, боулинг, брейк, велнес, допинг, йоши, ки-бо, кор-а-кор, коуч, плей-офф, рекорд, спа, спорт, старт-стоп, стоп, тай-бо, тайм, Таро, ультра-си, фитнес, фосбюри-флоп, шорт, эндуро, юко, яхт.*

⁵² *Ампир, ар-брют, ар-деко, ар-нуво, барокко, бидермейер / бидермаер, либерти, модерн, платереско, помпадур, поп-модерн, рокайль, рококо, рюсс, тюркри, ультрабарокко.*

⁵³ *Беж, бордо, индиго, маренго, металл, мордоре, первани, само, сольферино, сомон / сомо, сур, терракот, фрез, хаки, экрю.*

⁵⁴ *Бонсай, коре, матраса, ньюгемпшир, рамбулье, табака, хаки-кемпбелл.*

Усть-Илимск, Усть-Катав, Усть-Каменогорск. Specifická analytická adjektiva domácího původu *горе* (*горе-руководитель, горе-спортсмен, горе-ученик*), *чудо* (*чудо-город, чудо-машина, чудо-печка*), *царь* (*царь-девица, царь-дерево, царь-птица*) byla již popsána výše (viz kap. 5.2.2). Výrazy *морзе* (азбука *Морзе*) a *эсперанто* (язык *эсперанто*) označují uměle vytvořenou abecedu, resp. jazyk, jednotku *эмо* (*эмо-субкультура*) a *этно* (*этно-мотивы*) slouží k popisu jisté subkultury. Ostatní analytická adjektiva již dále nečleníme. Jedná se buď o slova s velmi širokou a v užším slova smyslu obtížně definovatelnou sémantikou, anebo o výrazy, které nelze zařadit ani do jedné z výše prezentovaných sémantických skupin⁵⁵.

6.3.2 Strukturní analýza

Ze strukturního hlediska zkoumáme u analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí jejich poziční, konektivní a kvantitativní aspekt. V rámci **pozičního aspektu** (viz kap. 6.3.2.1) se zaměřujeme na pozici analytického adjektiva vůči řídicímu výrazu (prepozice, postpozice), v rámci **konektivního aspektu** (viz kap. 6.3.2.2) popisujeme způsob připojení analytického adjektiva k řídicímu substantivu (grafický zápis odděleně, pomocí spojovníku, přimykáním) a v rámci **kvantitativního aspektu** (viz kap. 6.3.2.3) určujeme počet komponentů, kterými jsou tvořena analytická adjektiva excerpovaného materiálu (jednokomponentní, dvoukomponentní, tříkomponentní výraz).

6.3.2.1 Poziční aspekt

Skupinu analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí jsme klasifikovali z hlediska pozičního aspektu, tj. všechny excerpované jednotky jsme rozdělili dle lokace analytického adjektiva v konstrukcích tvořených daným analytickým adjektivem.

Podrobnou analýzou bylo zjištěno, že v **prepozici** vůči řídicímu substantivu vystupuje 24 % analytických jednotek ruštiny tzv. úzkého pojetí (126). Do této skupiny řadíme výrazy jako *альфа* (*альфа-излучение*), *арт* (*арт-студия*), *глэм* (*глэм-метал*), *допинг* (*допинг-контроль*), *кофе* (*кофе-пауза*), *мастер* (*мастер-класс*), *рок* (*рок-группа*), *слайд* (*слайд-шоу*), *секс* (*секс-услуги*), *стрип* (*стрип-клуб*) aj., dále analytické formanty tvořící názvy

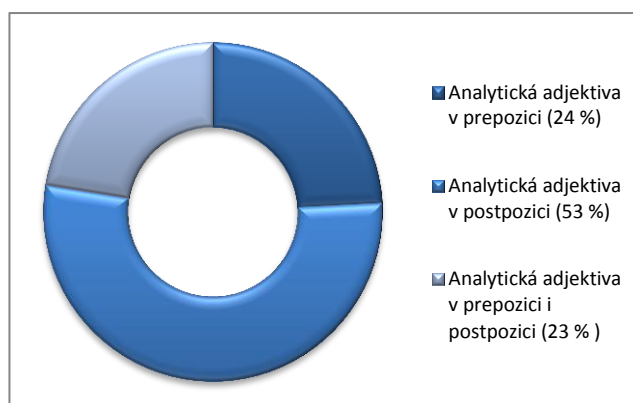
---

⁵⁵ *Вамп, ВИП, ВИЧ, вундер, гей, гламур, грогги, ГТО, ЗАГС, камер-юнкер, кают-компания, комильфо, ладушки, лейб, лор, мастер, нон-стоп, офис, панк, папатачи, пресс, секс, скейт, стрип, стриптиз, сюит, татуруша, тест, фальш, фикс, филиокве, флаг, ци, цунами, шاپито, шоу, штаб, экшен, электрик, эмансипе, эрзац.*

geografických objektů, např. *Сан* (*Сан-Сальвадор*), *Санта* (*Санта-Барбара*), *Сен* (*Сен-Готард*), *Сент* (*Сент-Луис*) nebo *Усть* (*Усть-Каменогорск*) a také kódové determinanty typu *ВИП* (*ВИП-персона*), *ВИЧ* (*ВИЧ-инфекция*), *ГМ* (*ГМ-соя*), *ДНК* (*ДНК-технология*), *ОСП* (*ОСП-материал*) aj. **Postpozitivní lokaci** zaujímá 53 % jednotek všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí ruštiny (278). K této skupině náleží hudební termíny, např. *а капелла* (группа *а капелла*), *адажио* (темп *адажио*), *альтино* (тенор *альтино*), *глиссандо* (темп *глиссандо*), *континуо* (темп *континуо*), *легато* (темп *легато*), *модерато* (темп *модерато*), *престо* (темп *престо*), *ритенуто* (темп *ритенуто*), *стретто* (темп *стретто*) aj., gastronomické termíny, např. *а-ля фуршет* (закуска *а-ля фуршет*), *ассорти* (компот *ассорти*), *капучино* (кофе *капучино*), *латте* (кофе *латте*), *моккачино* (кофе *моккачино*), *мокко* (кофе *мокко*), *оливье* (салат *оливье*), *пикколо* (кофе *пикколо*), *соте* (почки-*соте*), *пюре* (суп-*пюре*) aj., termíny z oblasti módy, např. *апаши* (рубашка *апаши*), *аплике* (изделия *аплике*), *галифе* (брюки *галифе*), *гольф* (чулки *гольф*), *декольте* (платье *декольте*), *клеш* (юбка *клеш*), *неглиже* (сорочка *неглиже*), *пике* (ткань *пике*), *плиссе* (юбка *плиссе*), *сафари* (стиль *сафари*) aj. či řada termínů z oblasti ekonomiky, kultury a architektury, např. *брутто* (вес *брутто*), *нетто* (вес *нетто*), *ностро* (счет *ностро*), *сконто* (скидка *сконто*), *кабуки* (театр *кабуки*), *ампир* (стиль *ампир*), *модерн* (стиль *модерн*), *мореск* (представление *мореск*), *рококо* (стиль *рококо*), *ультрабарокко* (стиль *ультрабарокко*) aj. Specifickou skupinu tvoří analytická adjektiva, která se vyskytují v podobě grafického zápisu **jak v prepozici, tak postpozici**.

K takovým jednotkám náleží 23 % ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí (117). Do této skupiny lze zařadit všechny názvy jazyků a národů, např. *банту* (народ *банту* / *банту* народ), *кечуа* (язык *кечуа* / *кечуа* язык), *коми* (литература *коми* / *коми* литература) aj.

Procentuální vyjádření pozičního aspektu analytických adjektiv přináší graf č. 3.

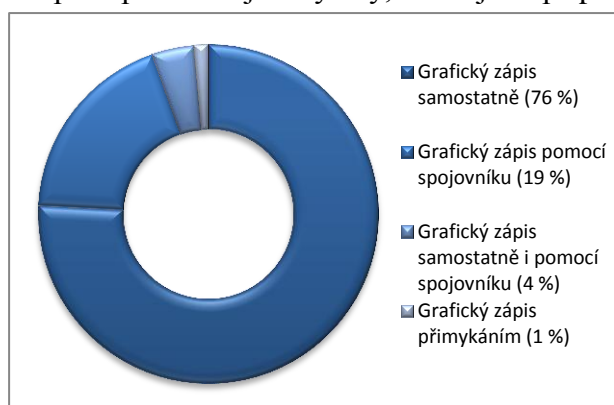

Graf č. 3: Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině

6.3.2.2 Konektivní aspekt

Z konektivního hlediska jsme se v rámci strukturní analýzy zaměřili na grafický zápis analytického adjektiva s jeho řídicím substantivem. Analýzou excerpovaných jednotek jsme dospěli k závěru, že ruská analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí jsou připojována k řídicímu výrazu buď pomocí spojovníku, anebo se píše zcela samostatně, avšak s daným substantivem tvoří jeden smyslový celek.

Výrazně početnější skupinu tvoří analytická adjektiva zapisovaná **zcela samostatně**, tzn. ta, která nejsou nijak graficky spojena s řídicím substantivem. Takto graficky autonomní výrazy představuje v excerpovaném materiálu ruštiny 76 % jednotek tzv. úzkého pojetí (395), např. *апаиш* (рубашка *апаиш*), *беж* (платье *беж*), *вок* (сковородка *вок*), *дюшес* (груша *дюшес*), *кимоно* (пояс *кимоно*), *неглиже* (рубашка *неглиже*), *престиссимо* (темп *престиссимо*), *сольферино* (платье *сольферино*), *фантази* (литература *фантази*), *эскимо* (мороженое *эскимо*) aj. Méně početnou skupinu pak tvoří analytická adjektiva, která jsou zapisována **pomocí spojovníku**. Tyto analytické formanty představují celkem 19 % ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí (98), jedná se o výrazy jako *арт* (*арт-группа*), *бэк* (*бэк-вокалист*), *горе* (*горе-хозяйка*), *интернет* (*интернет-аукцион*), *максимум* (*программа-максимум*), *панк* (*панк-рокер*), *сиди* (*сиди-диск*), *спам* (*спам-рассылка*), *тест* (*тест-драйв*), *хит* (*хит-парад*) aj. Specifickou skupinou jsou pak výrazy, které lze na základě dokladového materiálu zapisovat v ruštině v obou podobách, tzn. **buď jako samostatné výrazy, anebo pomocí spojovníku**. Tyto výrazy tvoří 4 % všech ruských analytických jednotek tzv. úzkého pojetí (21), jedná se např. o analytické formanty *гламур* (*стиль гламур / гламур-стиль*), *гриль* (*технология гриль / гриль-шаурма / курица-гриль*), *онлайн* (*режим онлайн / онлайн-голосование*), *флеш* (*флеш диск / флеш-память*) aj. Vedle výše uvedených tří skupin lze zmínit ještě čtvrtou skupinu představující výrazy, které jsou připojeny k řídicímu substantivu prostým **přímým** **káním**. Tyto jednotky tvoří 1 % této skupiny (7) a jsou reprezentovány internacionálními výrazy jako např. *блиц* (*блиц-конкурс*), *вундер* (*вундеркинд*), *метро* (*метровагон*), *спорт* (*спортзал*) aj. Procentuálně je konektivní aspekt analytických jednotek vyjádřen grafem č. 4.

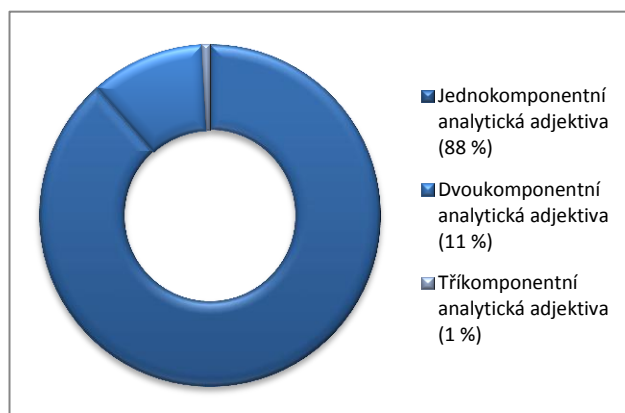

Graf č. 4: Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině

6.3.2.3 Kvantitativní aspekt

Z kvantitativního hlediska jsme se v rámci strukturní analýzy zaměřili na počet komponentů, kterými je tvořeno dané analytické adjektivum. V dokladovém materiálu reprezentujícím ruštinu se vyskytují analytická adjektiva tvořená jedním, dvěma, popř. třemi komponenty.

Analýzou bylo zjištěno, že výrazně převažuje počet analytických adjektiv tvořených **jedním komponentem**, tj. mající podobu jednoho samostatného výrazu. Jednokomponentní analytická adjektiva tvoří 88 % ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí (461). Druhou skupinu představují analytické formanty skládající se ze **dvou komponentů**, v korpusu ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí jsou zastoupeny 11 % jednotek (56). Jako příklad dvoukomponentních jednotek lze uvést analytická adjektiva *ар-деко* (стиль *ар-деко*), *гранд-кокет* (амплуа *гранд-кокет*), *де-воляй* (котлеты *де-воляй*), *ин-фолио* (книга *ин-фолио*), *майя-соке* (*майя-соке* язык), *нон-фикшен* (литература *нон-фикшен*), *мецца-воче* (ритм *мецца-воче*), *поп-модерн* (искусство *поп-модерн*), *секонд-хенд* (одежда *секонд-хенд*), *фосбюри-флон* (прыжок *фосбюри-флон*) aj. Ve většině dvoukomponentních analytických adjektiv jsou jednotlivé komponenty spojeny navzájem pomocí spojovníku, který v tomto případě poukazuje na neohebnost obou komponentů analytického adjektiva. K jednotkám, které jsou tvořeny dvěma komponenty, jež nejsou navzájem propojeny spojovníkem, náleží jen malé množství analytických adjektiv, tj. *а капелла* (пение *а капелла*), *а темпо* (произведение *а темпо*), *гонорис кауза* (доктор наук *гонорис кауза*), *персона грата* (лицо *персона грата*), *дюти фри* (зона *дюти фри*), *меццо пиано* (пение *меццо пиано*), *меццо форте* (пение *меццо форте*). Třetí skupinu představují analytická adjektiva skládající se ze **tří komponentů**. Tato skupina je spíše okrajová, jelikož obsahuje jen 1 % ruských analyzovaných jednotek tzv. úzkého pojetí. Do této skupiny lze zařadit čtyři analytická adjektiva, tj. *а-ля фуршет* (закуска *а-ля фуршет*), *персона нон грата* (лицо *персона нон грата*), *кор-а-кор* (положение *кор-а-кор*) a *прет-а-порте* (коллекция *прет-а-порте*). Procentuální vyjádření kvantitativního aspektu analytických adjektiv přináší graf č. 5.

Graf č. 5: Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině

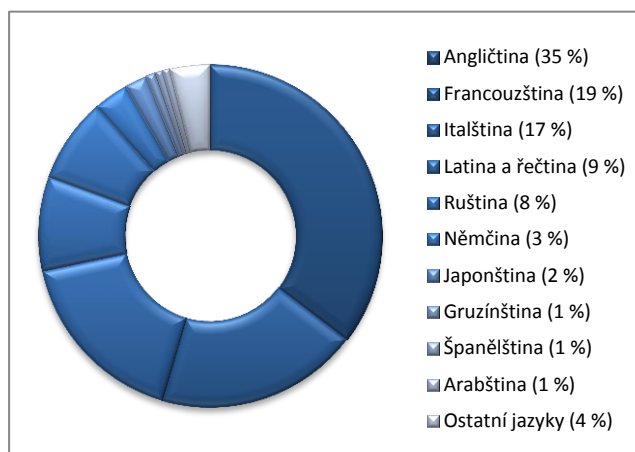

6.3.3 Etymologická analýza

Z etymologického hlediska tvoří analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí velmi pestrá skupinu jednotek. Při analýze zkoumající zdrojový jazyk jednotlivých analytických adjektiv jsme postupovali ve dvou fázích.

V první fázi jsme z celkového počtu 521 ruských analytických jednotek tzv. úzkého pojetí ponechali stranou analytická adjektiva označující názvy jazyků a národů, jelikož tato sémantická skupina je velmi různorodá z hlediska etymologie jednotlivých výrazů, každý termín této skupiny tedy náleží etymologicky k jinému jazyku. V této tematické skupině, která je tvořena 94 jednotkami, převládají názvy jazyků a národů Afriky, Ameriky nebo Ruské federace, etymologicky tedy lze tyto jednotky zařadit k jazykům těchto geografických oblastí.

Ve druhé fázi jsme již pracovali se 427 ruskými analytickými jednotkami tzv. úzkého pojetí, které jsou našimi výchozími 100 %. U všech těchto analytických adjektiv jsme na základě dostupných slovníkových lexikonů vyhledali jazyk, z něhož byla daná jednotka do ruštiny přejata. Na základě podrobné analýzy jsme určili deset hlavních zdrojových jazyků (angličtina, francouzština, italština, latina a řečtina, ruština, němčina, japonština, gruzínština, španělština a arabština), do kterých jsme roztrídili všechna zjištěná analytická adjektiva. Vedle těchto deseti skupin stojí navíc skupina ostatních jazyků, do které byly zařazeny výrazy náležící z hlediska naší analýzy spíše k periferním jazykům (čínština, tatarština, holandština, sánškrť, hindština, portugalská a turkmenština). Počet výrazů, které pocházejí z těchto jazyků, je v celkovém kontextu ruských analytických adjektiv velmi nízký. V případě analytických jednotek *хабэ / хэбэ* a *кабыл* se nám nepodařilo dohledat zdrojový jazyk těchto výrazů. Procentuální vyjádření etymologické analýzy názorně vyjadřuje graf č. 6.

Graf č. 6: Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině

Ve skupině ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí tvoří nejpočetnější skupinu analytické jednotky přejaté z **angličtiny**. Jedná se o 151 výrazů, které představují celkově 35 % ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. K těmto jednotkám lze zařadit např. termíny z oblasti vědy a techniky, např. *диск* (*сиди-диск*), *долби* (*долби-стерео*),

компакт (компакт-диск), компьютер (компьютер-сервис), онлайн (фильмы онлайн), офлайн (игры офлайн), сиди (сиди-механизм), скин (скин-эффект), слайд (слайд-шоу), смарт (смарт-контракт) aj., hudební termíny, např. бибоп (стиль бибоп), бит (бит-музыка), джаз (джаз-клуб), диско (диско бар), нью-эйдж (нью-эйдж музыка), рок (рок-концерт), синти-поп (синти-поп группа), техно (техно стиль), фолк (фолк-исполнитель), хип-хоп-техно (хип-хоп-техно музыка) aj., sportovní termíny jako např. боулинг (боулинг-центр), брейк (брейк-дансер), допинг (допинг-проба), коуч (коуч-практика), плей-офф (раунд плей-офф), спа (спа-отель), стоп (стоп-фактор), фитнес (фитнес-центр), фосбюри-флон (прыжок фосбюри-флон), шорт (шорт-лист) aj. nebo ekonomické termíny typu бизнес (бизнес-руководитель), бренд (слово-бренд), дюти фри (дюти фри магазин), кэш (кэш план), пиар (пиар-проект), спот (спот-рынок), такс-фри (такс-фри правила), хедж (хедж-фонд), шеф (шеф-повар), шопинг (шопинг-центр) aj.

Jazykem, který v minulosti výrazně ovlivňoval podobu slovní zásoby ruštiny, byla **francouzština**. Silný vliv francouzštiny je patrný i v oblasti současných ruských analytických adjektiv, výrazy francouzského původu tvoří 19 % excerptů ruštiny tzv. úzkého pojetí, což odpovídá 82 jednotkám. Analytická adjektiva francouzského původu převažují zejména mezi termíny z oblasti módy, např. апаш (воротник апаш), апплике (изделия апплике), валансьен (кружево валансьен), галифе (карман галифе), дезабилье (одежда дезабилье), декольте (платье декольте), клеиш (брюки клеиш), плиссе (юбка плиссе), прет-а-порте (коллекция прет-а-порте), ришелье (воротник ришелье) aj., a gastronomie, např. а-ля фуршет (закуска а-ля фуршет), ассорти (конфеты ассорти), бистро (ресторан-бистро), драже (витамины-драже), дюшес (газировка дюшес), соме (почки-соме), пюре (суп-пюре), томат (томат-пюре), филе (филе-миньон), эскимо (мороженое эскимо) aj., popř. termíny charakterizující určitý umělecký směr či styl, např. ампир (стиль ампир), ар-брют (картины ар-брют), ар-деко (интерьер ар-деко), ар-нуво (стиль ар-нуво), модерн (стиль модерн), помпадур (костюм помпадур), поп-модерн (стиль поп-модерн), рокайль (стиль рокайль), рококо (зеркало рококо), рюсс (стиль рюсс) aj. Původně francouzské jsou rovněž některé názvy barev, např. беж (пальто беж), бордо (юбка бордо), мордоре (цвет мордоре) nebo экрю (цвет экрю).

Dalším románským jazykem, který z etymologického hlediska tvoří mezi ruskými analytickými adjektivy početnou skupinu, je **italština**. Tento jazyk má v excerptovaném materiálu ruštiny zastoupení 17 % analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí, což odpovídá 73 výrazům. Italské lexikum převažuje mezi ruskými analytickými adjektivy zejména v oblasti vážné hudby, např. а темпо (произведение а темпо), вибрато (частота вибрато),

кантабиле (исполнение *кантабиле*) aj., ale i gastronomie, např. *капучино* (кофе *капучино*), *латте* (кофе *латте*), *пикколо* (кофе *пикколо*) aj., nebo ekonomie, např. *сконто* (скидка *сконто*), *фио* (поставка *фио*), *фифо* (метод *фифо*) aj.

Významné postavení v rámci etymologické analýzy analytických adjektiv v ruštině mají klasické jazyky, tj. **latina** a **řečtina**. Řada jazyků přejala v minulosti výrazy právě z řečtiny nebo latiny, a proto např. angličtina, francouzština nebo italština jsou prostředníky v procesu přejímání lexika do ruštiny. Pokud se zaměříme na bezprostřední přejímky, latina a řečtina tvoří souhrnně 9 % excerpovaného materiálu ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí, což odpovídá 38 jednotkám. K výrazům řeckého původu lze zařadit lexikální jednotky jako *альфа* (*альфа*-излучение), *бета* (*бета*-лучи), *этно* (стиль *этно*) aj., latinského původu jsou výrazy jako *видео* (*видео*наблюдение), *ин-октаво* (книга *ин-октаво*), *факсимиле* (подпись *факсимиле*) aj.

Mezi excerpovanými analytickými adjektivy se vyskytují rovněž analytická adjektiva domácího původu, tzn. své místo v rámci etymologické analýzy má i **ruština**. Analytické jednotky domácího původu představují celkem 34 jednotek, tj. 8 % dokladového materiálu ruštiny v tzv. úzkém pojetí. K výrazům ruského původu lze zařadit již výše zmíněné analytické formanty *горе* (*горе*-ученик), *чудо* (*чудо*-печка) a *царь* (*царь*-птица), popř. několik kódových determinantů, které primárně vycházejí z internacionálního lexika, avšak výsledné jednotky lze považovat za domácí výrazy, např. *ГТО* (норма *ГТО*), *ДВ* (вещание *ДВ*), *ЖК* (*ЖК*-монитор), *ЗАГС* (отдел *ЗАГС*), *ИК* (*ИК*-диапазон) aj. Zajímavostí je eponymum *оливье* (салат *оливье*), které představuje druh ruského salátu z masa, brambor, vejce, okurků a dalších ingrediencí. Název salátu je eponymem od jména ruského šéfkuchaře francouzského původu Luciena Oliviera (rus. Люсьен Оливье), který vlastnil ve druhé polovině 19. století vyhlášenou moskevskou restauraci Ermitáž (Маршик 2017: 53).

K následujícím procentuálně již méně zastoupeným jazykům patří němčina, japonština, gruzínština, španělština a arabština. Jedná se již o pouhé jednotky slov. Analytická adjektiva přejatá do ruštiny z **němčiny** jsou zastoupena 14 výrazy, což odpovídá 3 % jednotek excerpovaného materiálu ruštiny v tzv. úzkém pojetí. Jedná se o výrazy *бидермейер* (стиль *бидермейер*), *блиц* (*блиц*-опрос), *борт* (*борт*проводник), *вундер* (*вундер*кинд), *галле* (изделия *галле*), *дизель* (*дизель*-электростанция), *индиго* (цвет *индиго*), *кабель* (*кабель*-канал), *камер-юнкер* (*камер-юнкер* мундир), *лейб* (*лейб*-гвардия), *фальш* (*фальш*-шкафчик), *штаб* (*штаб*-квартира), *эрзац* (*эрзац*-кофе) a dvoukomponentní výraz *шик-модерн* (стиль *шик-модерн*), který je tvořen prvním komponentem německého původu (*шик*) a druhým komponentem francouzského původu (*модерн*). Devíti výrazy,

tj. 2 % ruských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí, jsou zastoupeny výrazy přejaté z **japonštiny**. K těmto analytickým adjektivům lze zařadit slova jako např. *кабуки* (театр *кабуки*), *караоке* (*караоке-бар*), *ки-бо* (тренировка *ки-бо*), *кимоно* (пояс *кимоно*), *тай-бо* (*тай-бо* фитнес) aj. Ostatní tři jazyky jsou v celkovém počtu analytických adjektiv zastoupeny shodně 1 % jednotek v rámci dokladového materiálu ruštiny tzv. úzkého pojetí. Z **gruzínštiny** byly přejaty čtyři výrazy, tj. *мухамбази* (искусство *мухамбази*), *мухаммас* (форма *мухаммас*), *табака* (цыпленок *табака*), *харчо* (суп *харчо*), ze **španělštiny** tři výrazy, tj. *какао* (*какао-порошок*)⁵⁶, *карго* (*карго-склад*), *мамбо* (танец *мамбо*) a z **arabštiny** rovněž tři jednotky, tj. *кофе* (*кофе-брейк*)⁵⁷, *мокко* (кофе *мокко*), *халяль* (*халяль* блюдо).

Poslední skupinu výrazů seříděných dle etymologického hlediska tvoří analytická adjektiva přejatá např. z **čínštiny**: *хуа-няо* (живопись *хуа-няо*), *шань-шуй* (композиция *шань-шуй*), **sánskrtu**: *акхьяна* (жанр *акхьяна*), *татпуруша* (вид *татпуруша*), **hindštiny**: *хаки* (цвет *хаки*), *хаки-кемпбелл* (порода *хаки-кемпбелл*), **holandštiny**: *флаг* (*флаг-офицер*), **tatarštiny**: *оглы* (Мамед Салим-*оглы*), **portugalštiny**: *босанова* (стиль *босанова*) a **turkmenštiny**: *суп* (шкурка *суп*). Skupina těchto jazyků tvoří souhrnně 4 % excerpovaného materiálu ruštiny v tzv. úzkém pojetí.

6.4 Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí

Skupina analytických adjektiv tzv. širokého pojetí je reprezentována analytickými formanty, které v rámci analytických konstrukcí zaujímají výhradně prepozitivní lokaci a z morfologického hlediska vystupují jako nevyhraněné internacionální nebo domácí sublexikální komponenty. Zpravidla se jedná o jednotky totožné svým charakterem s prefixoidy, popř. o nesklonné determinanty řeckého a latinského původu, avšak své místo zde mají i tzv. první části složených slov, které rovněž ve spojení se substantivy plní funkci analytických adjektiv. Analytická adjektiva v tzv. širokém pojetí tvoří v rámci našeho

⁵⁶ K výrazu *kakao* je třeba poznamenat, že zdrojový jazyk pro ruštinu není zcela zřejmý. Etymologické příručky uvádějí, že v případě ruštiny se jedná o přejímku ze španělštiny, a to prostřednictvím francouzského *cacao*, anglického *cacao*, popř. německého *Kakao*. Ani v případě španělštiny se však nejedná o původní slovo, etymologie tohoto výrazu sahá až k indiánským jazykům, resp. k jazyku Aztéků, kteří označovali *kakao* výrazem *caca(h)uatl*. Z tohoto jazyka byl výraz přejat prostřednictvím španělských mořeplavců do španělštiny a následně do řady evropských jazyků (Черных 2009 (т. 1): 369).

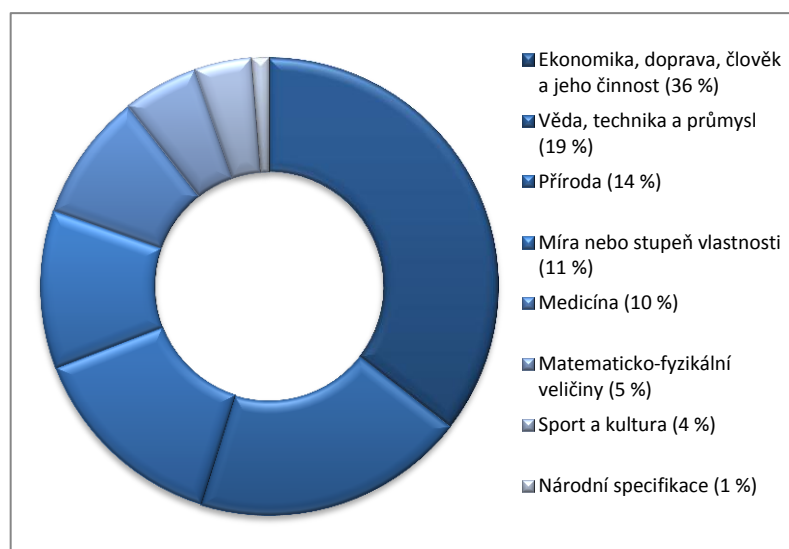
⁵⁷ Otázka zdrojového jazyka výrazu *кофе* v ruštině je rovněž sporná. Výraz byl přejat do ruštiny buď prostřednictvím angličtiny (*coffee*), anebo holandštiny (*koffie*), do nichž byl zcela jistě přejat z turečtiny (*kahve*). Etymologicky však tato lexikální jednotka náleží k arabštině (*qahwa*), z níž byla přejata do turečtiny a následně do dalších evropských jazyků (Черных 2009 (т. 1): 436). Obdobná situace se vyskytuje i v případě výrazu *мокко*.

dokladového materiálu skupinu, která souhrnně představuje 38 % excerpovaného materiálu ruštiny. Na základě výše představeného rozlišení analytických adjektiv v tzv. širokém pojetí se v dané kapitole podrobněji zaměříme na jejich sémantickou (viz kap. 6.4.1), strukturní (viz kap. 6.4.2) a etymologickou (viz kap. 6.4.3) analýzu.

6.4.1 Sémantická analýza

Provedení sémantické analýzy u analytických adjektiv tzv. širokého pojetí je značně problematické, jelikož velké množství analytických formantů je polysémantických a nelze je striktně přiřadit k jedné sémantické skupině, jako tomu bylo u analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. Pro potřeby naší sémantické analýzy jsme vymezili spíše sémantické oblasti či okruhy, do kterých lze jednotlivé komponenty zařadit. Celkový počet 321 analytických adjektiv jsme rozdělili do 8 sémantických skupin analytických formantů (formanty spojené s přírodou, formanty mající souvislost s ekonomikou, dopravou, člověkem a lidskou činností, formanty z oblasti medicíny, formanty vědecko-technické a průmyslové oblasti, formanty označující míru nebo stupeň vlastnosti, popř. bližší specifikaci objektu či jevu, formanty matematicko-fyzikálních veličin, formanty z oblasti sportu a kultury a formanty definující národní specifikaci).

Z kvantitativního hlediska nejpočetnější sémantickou skupinu tvoří analytické formanty spojené s ekonomikou, dopravou, člověkem a jeho činností (114). Výrazně početnou skupinu analytických jednotek tvoří rovněž formanty vědecko-technické a průmyslové oblasti (62), o něco méně jednotek pak tvoří tematickou oblast, ve které jsou začleněna analytická adjektiva spojená s přírodou a přírodními jevy (46). K průměrně početným sémantickým okruhům lze zařadit skupinu formantů označujících míru nebo stupeň vlastnosti, popř. bližší specifikaci objektu či jevu (36) a analytické

Graf č. 7: Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině

formanty mající tematickou souvislost s medicínou (29). Skupiny obsahující již nižší počty

excerpovaných jednotek jsou tvořeny formanty z oblasti sportu a kultury (13), formanty matematicko-fyzikálních veličin (17) a formanty definujícími národní specifikaci (4). Procentuální rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí přináší graf č. 7.

Nejpočetnější skupinu analytických adjektiv představují formanty související tematicky s oblastí **ekonomiky, dopravy, člověka a jeho činností**. V rámci excerpovaného materiálu tvoří tyto jednotky 36 % všech ruských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí. K jednotkám, které souvisejí s ekonomikou a hospodářstvím, lze zařadit formanty jako *евро...* (*евродепутат*), *инвест...* (*инвестбюджет*), *медиа...* (*медиапланирование*), *налог(о)...* (*налогоплательщик*), *сель...* (*селькупка*), *сельхоз...* (*сельхознаука*), *строй...* (*стройкомплекс*), *товаро...* (*товаропроизводитель*), *фин...* (*финдиректор*) aj., naopak výrazy jako *авиа...* (*авиасимулятор*), *авто...* (*автоавария*), *грузо...* (*грузоподъемник*), *метро...* (*метровокзал*), *самолето...* (*самолетостроитель*), *судо...* (*судомойка*) lze zařadit k oblasti dopravy. Vysoce jsou v této skupině zastoupeny analytické formanty mající souvislost s člověkem a jeho činností, patří k nim např. *агит...* (*агиткампания*), *антропо...* (*антропоцентризм*), *взрыво...* (*взрывоопасность*), *жил...* (*жилстроительство*), *край...* (*крайсовет*), *орг...* (*оргпреступность*), *парт...* (*партруководство*), *полит...* (*политотчет*), *раб...* (*рабсила*), *соц...* (*соцзащита*) aj. Tato sémantická skupina obsahuje celkem 114 analytických adjektiv⁵⁸.

Druhou nejpočetnější tematickou skupinu tvoří analytické formanty **vědeckotechnické a průmyslové** oblasti, které souhrnně představují 19 % dokladového materiálu ruštiny tzv. širokého pojetí. K oblasti vědy a techniky je možné začlenit výrazy jako *аудио...* (*аудиозапись*), *вибро...* (*вибродатчик*), *видео...* (*видеоаппаратура*), *звуко...* (*звукооператор*), *кибер...* (*киберпространство*), *радио...* (*радиослушатель*), *фото...* (*фотолаборатория*), *электро...* (*электромассаж*) aj., značně jsou zastoupeny i analytické jednotky mající souvislost s průmyslovou výrobou nebo chemickým zpracováním, např. *алюмо...* (*алюмогель*), *асбесто...* (*асбестобетон*), *баро...* (*бароаппарат*), *кристалло...* (*кристаллокерамика*), *магнито...* (*магнитосфера*), *пром...* (*промбаза*), *стекло...* (*стекломасса*),

⁵⁸ *Авиа...*, *авто...*, *агит...*, *антропо...*, *библио...*, *бое...*, *бомбо...*, *броне...*, *взрыво...*, *вино...*, *военно...*, *ген...*, *глав...*, *гор...*, *гос...*, *Госком...*, *грузо...*, *грязе...*, *дип...*, *домо...*, *дор...*, *дымо...*, *евро...*, *жизне...*, *жил...*, *зав...*, *загот...*, *загран...*, *законо...*, *зам...*, *зерно...*, *инвест...*, *ино...*, *инфо...*, *информ...*, *кап...*, *картофеле...*, *кож...*, *кол...*, *ком...*, *конц...*, *кормо...*, *край...*, *медиа...*, *место...*, *Мин...*, *Мос...*, *мото...*, *мясо...*, *налог...*, *нар...*, *нарко...*, *национал...*, *обер...*, *огне...*, *опер...*, *орг...*, *охот...*, *палео...*, *пан...*, *парт...*, *пед...*, *пив...*, *пиро...*, *плав...*, *погран...*, *полит...*, *пом...*, *порно...*, *право...*, *проф...*, *пуско...*, *раб...*, *развед...*, *рай...*, *ред...*, *самолето...*, *сан...*, *сахаро...*, *сбер...*, *селе...*, *сель...*, *сельхоз...*, *сем...*, *ското...*, *сов...*, *соле...*, *соц...*, *социал...*, *социо...*, *строй...*, *судо...*, *товаро...*, *токо...*, *торг...*, *трубо...*, *труд...*, *трудо...*, *тур...*, *физ...*, *фин...*, *формо...*, *хладо...*, *хлебо...*, *хлопко...*, *хоз...*, *холодо...*, *хроно...*, *цвето...*, *чае...*, *эвако...*, *экс...*, *этно...*, *юн...*

ферро... (*ферропластика*), *хим...* (*химоружие*), *хромо...* (*хромотерапия*) aj. Do této skupiny řadíme rovněž analytické jednotky označující pohonné hmoty získané těžbou či důlní činností, např. *газо...* (*газодобыча*), *нефте...* (*нефтепромышленность*), *угле...* (*углепровод*). Tato sémantická skupina obsahuje celkem 62 analytických adjektiv⁵⁹.

Analytické formanty související tematicky s oblastí **přírody a přírodních jevů** tvoří souhrnně 14 % ruských excerpovaných jednotek v tzv. širokém pojetí. Mezi analytickými adjektivy této skupiny se nacházejí jak výrazy přejaté, např. *агро...* (*агропроизводство*), *био...* (*биомедицина*), *гео...* (*геополитика*), *спелео...* (*спелеолечение*), *страто...* (*стратовулкан*), tak poměrně vysoký počet výrazů domácích, např. *ветро...* (*ветроэнергетика*), *влаго...* (*влагоотделитель*), *дерево...* (*деревобетон*), *зверо...* (*звероводство*), *траво...* (*травосмесь*). Z dílčího tematického hlediska jsou značně zastoupeny analytické formanty související s vodou, např. *аква...* (*аквафильтр*), *водо...* (*водоохладитель*), *гигро...* (*гигростат*), *гидро...* (*гидроагрегат*), *ледо...* (*ледолазание*) nebo s mimozemským prostorem, např. *астро...* (*астропункт*), *гелио...* (*гелиоэнергетика*), *космо...* (*космоцентр*), *метео...* (*метеонаблюдение*), *селено...* (*селенограф*). Tato sémantická skupina obsahuje celkem 46 analytických adjektiv⁶⁰.

Тematicky poměrně pestrou skupinu tvoří analytická adjektiva vyjadřující svojí sémantikou **míru nebo stupeň vlastnosti, popř. bližší specifikaci objektu či jevu**. Tato sémantická skupina představuje 11 % ruského excerpovaného materiálu tzv. širokého pojetí a je tvořena především výrazy řeckého a latinského původu. Značné množství jednotek této skupiny lze definovat jako analytické formanty vystupující v případných analytických konstrukcích s významem buď nadměrně veliký, nejlepší, nadřazený či nejvyšší, např. *гипер...* (*гиперподвижность*), *мега...* (*мегаэволюция*) nebo *супер...* (*суперинфляция*), anebo naopak s protikladným významem ve smyslu výrazně malý, nejmenší, podřízený či nejmenší, např. *микро...* (*микросударство*) nebo *мини...* (*мини-кондиционер*). Obdobně jsou zde zastoupeny také analytické formanty, které vystupují v analytických konstrukcích s významem totožný, identický, např. *гомо...* (*гомоморфизм*) nebo jediný,

⁵⁹ *Актино...*, *алюмо...*, *амино...*, *асбесто...*, *асбо...*, *аудио...*, *аэро...*, *баро...*, *бати...*, *бензо...*, *вакуум...*, *варио...*, *вибро...*, *видео...*, *винто...*, *газо...*, *гальвано...*, *гермо...*, *гиро...*, *горно...*, *жаро...*, *звуко...*, *изо...*, *кибер...*, *кристалло...*, *лазеро...*, *магнито...*, *масло...*, *металло...*, *мех...*, *механо...*, *нефте...*, *НИИ...*, *нитро...*, *паро...*, *пневмо...*, *пром...*, *пъезо...*, *радио...*, *ракето...*, *рем...*, *свето...*, *сейсмо...*, *серво...*, *спектро...*, *стекло...*, *стерео...*, *тепло...*, *термо...*, *тех...*, *турбо...*, *угле...*, *фемто...*, *ферро...*, *фоно...*, *фото...*, *хим...*, *химио...*, *хромо...*, *электро...*, *энерго...*, *эхо...*

⁶⁰ *Агро...*, *аква...*, *астро...*, *био...*, *ветро...*, *влаго...*, *водо...*, *воздухо...*, *гелио...*, *гео...*, *гигро...*, *гидро...*, *дендро...*, *дерево...*, *зверо...*, *земле...*, *зоо...*, *ихтио...*, *конно...*, *космо...*, *ледо...*, *лесо...*, *льдо...*, *льно...*, *метео...*, *овоще...*, *плодо...*, *природо...*, *пухо...*, *пыле...*, *рисо...*, *рыб...*, *рыбо...*, *свекло...*, *селено...*, *семено...*, *сено...*, *снего...*, *солнце...*, *спелео...*, *страто...*, *тене...*, *торфо...*, *траво...*, *фито...*, *эко...*

jednotný, např. *моно...* (*моноволокно*), či výrazy se zcela opačným významem jako různý, odlišný, např. *гетеро...* (*гетероструктура*) nebo mnohý, četný, např. *поли...* (*полинаркомания*). Zastoupeny jsou zde rovněž analytické formanty vyjadřující svoji sémantikou mezní charakter, jako např. *интер...* (*интеркласс*), *комби...* (*комбисистема*), *мезо...* (*мезоклимат*). Tato sémantická skupina obsahuje celkem 36 analytických adjektiv⁶¹.

Sémantická skupina obsahující analytické formanty z oblasti **medicíny** tvoří na příkladu dokladového materiálu 10 % všech analytických adjektiv tzv. širokého pojetí ruštiny. Zastoupeny jsou zde jednotky internacionální, např. *аллерго...* (*аллергоиммунитет*), *гастро...* (*гастроскоп*), *онко...* (*онкозаболевание*), *остео...* (*остеопластика*), *фармако...* (*фармакотерапия*) i domácí, např. *вет...* (*ветбольница*), *здрав...* (*здравпункт*), *крово...* (*кровезаменитель*), *органо...* (*органопрепарат*), *сосудо...* (*сосудохранилитель*). Tato sémantická skupina obsahuje celkem 29 analytických adjektiv⁶².

K již méně početným sémantickým skupinám řadíme formanty matematicko-fyzikálních veličin, analytické formanty z oblasti sportu a kultury a formanty popisující národní specifikaci. Jejich procentuální zastoupení v poměru k ostatním sémantickým skupinám je již velmi nízké. Výrazy označující **matematicko-fyzikální veličiny** jsou v excerpovaném materiálu ruských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí reprezentovány 5 % jednotek a náleží k nim 17 analytických formantů: *атто...* (*аттограмм*), *гекса...* (*гексахлоран*), *гекто...* (*гектоватт*), *гига...* (*гигаджоуль*), *дека...* (*декалитр*), *деци...* (*дециметр*), *кило...* (*киловольт*), *макро...* (*макромолекула*), *микро...* (*микробар*), *милли...* (*миллиампер*), *нано...* (*нанометр*), *пета...* (*петабайт*), *пико...* (*пикосекунда*), *сантиметр...* (*сантиметр*), *тера...* (*тераньютон*), *тетра...* (*тетрациклин*), *экса...* (*эксабайт*). Analytická adjektiva z oblasti **sportu a kultury** představují 4 % excerpovaného materiálu ruských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí, patří sem celkem 13 analytických adjektiv: *VELO...* (*велопарковка*), *КИНО...* (*киносценарий*), *КНИГО...* (*книгоиздатель*), *КУЛЬТ...* (*культработник*), *ЛИТ...* (*литредактор*), *НЕО...* (*неоклассицизм*), *НОВО...* (*новообразование*), *РЕТРО...* (*ретроконцерт*), *ТАНЦ...* (*танцклуб*), *ТЕА...* (*театрал*), *ТЕЛЕ...* (*телесериал*), *ФИЛЬМО...* (*фильмопроизводство*), *ХУД...* (*худотдел*). Nejméně početnou sémantickou skupinu tvoří formanty definující **národní specifikaci**, představují 1 % ruských excerpovaných jednotek tzv. širokého pojetí a jsou zastoupeny čtyřmi výrazy: *англо...*

⁶¹ *Анти..., вице..., гетеро..., гипер..., гипо..., гомо..., ежсе..., инако..., инд..., интер..., квази..., комби..., контр..., лже..., мало..., мега..., мезо..., мета..., мини..., моно..., мульти..., поли..., пост..., прото..., псевдо..., само..., сверх..., со..., спец..., суб..., супер..., транс..., ультра..., экзо..., экстра..., эндо...*

⁶² *Аллерго..., ангио..., бальнео..., вет..., гастро..., гемо..., гено..., гисто..., диа..., диет..., здрав..., иммуно..., кардио..., крио..., крово..., крово..., мед..., медико..., невро..., нейро..., онко..., органо..., остео..., плазмо..., психо..., рентгено..., сосудо..., фарм..., фармако...*

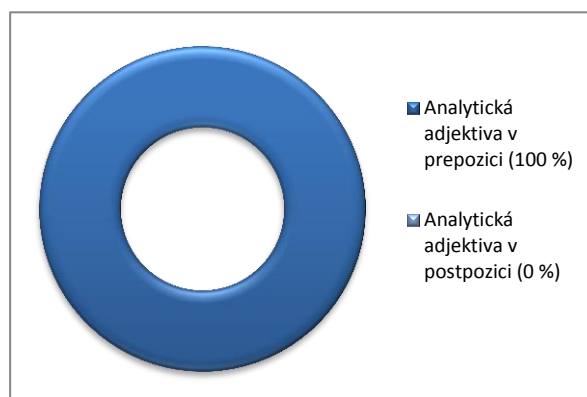
(англоамериканизм), *афро...* (*афроамериканка*), *греко...* (*грекокатолик*), *латино...* (*латиноамериканка*).

6.4.2 Strukturní analýza

V rámci strukturní analýzy zkoumáme u analytických adjektiv tzv. širokého pojetí jejich poziční, konektivní a kvantitativní aspekt. Z hlediska struktury jsou analytická adjektiva této skupiny kompaktnější, nedisponují takovou různotvorností jako příklady analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. Z **pozičního hlediska** (viz kap. 6.4.2.1) si všimáme lokace analytického adjektiva vůči řídícímu substantivu či adjektivu, z **konektivního hlediska** (viz kap. 6.4.2.2) uvádíme způsob připojení analytického adjektiva k řídícímu výrazu a z **kvantitativního hlediska** (viz kap. 6.4.2.3) popisujeme počet komponentů, které tvoří analytická adjektiva tzv. širokého pojetí vyexcerpovaná z ruských zdrojů.

6.4.2.1 Poziční aspekt

Jak je zmíněno výše, skupina analytických adjektiv tzv. širokého pojetí z hlediska pozice analytického formantu vůči řídícímu výrazu disponuje stálou charakteristikou, tj. analytický formant se nachází vůči řídícímu substantivu či adjektivu vždy **v prepozici**. Všechna vyexcerpovaná z ruských zdrojů analytická adjektiva tzv. širokého pojetí tento fakt potvrzují, v prepozici se nacházejí jak internacionální analytické formanty, např. *авиа...* (*авиасъемка*), *бальнео...* (*бальнеолечение*), *гидро...* (*гидрометеорология*), *иммуно...* (*иммунотерапия*), *кардио...* (*кардиореанимация*), *макро...* (*макроподстановка*), *псевдо...* (*псевдокультура*), *психо...* (*психотерапия*), *селено...* (*селенография*), *фармако...* (*фармакохимия*) aj., tak analytické formanty domácího původu, např. *броне...* (*бронетранспортер*), *воздухо...* (*воздухоочиститель*), *дерево...* (*деревопереработка*), *жизне...* (*жизнеобеспечение*), *книго...* (*книгопечатание*), *крово...* (*крововетворение*), *крово...* (*кровообращение*), *мясо...* (*мясозаготовка*), *пуско...* (*пусконакладка*), *строй...* (*стройматериал*) aj. Procentuální zobrazení

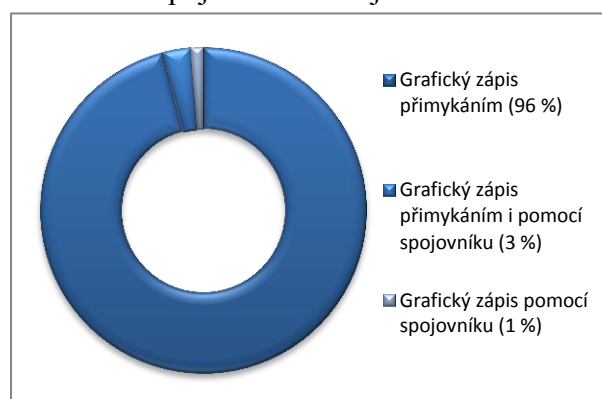
Graf č. 8: Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině

pozice analytických adjektiv tzv. širokého pojetí přináší graf č. 8.

6.4.2.2 Konektivní aspekt

Z konektivního hlediska jsme se v rámci strukturní analýzy prepozitivních analytických formantů zaměřili na způsob grafického zápisu analytického adjektiva s řídicím výrazem. Analýzou bylo zjištěno, že analytická adjektiva tzv. širokého pojetí jsou v ruštině ve většině případů připojována k substantivu prostým přimykáním, jen velmi malý počet jednotek je k substantivu či adjektivu připojován pomocí spojovníku.

Výraznou převahu v rámci naší analýzy tvoří analytická adjektiva, která se připojují k řídicímu substantivu prostým **přimykáním**. Takto připojené analytické formanty představují v rozsahu dokladového materiálu ruštiny tzv. širokého pojetí 96 % jednotek, což odpovídá 308 výrazům. Lze tedy potvrdit, že většina analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině je spojena se substantivem pomocí přimykání. Analytické jednotky, které lze podle použitých lexikografických zdrojů lze graficky zapisovat oběma způsoby, tj. **jak prostým přimykáním, tak pomocí spojovníku**, představují 3 % analytických jednotek ruštiny tzv. širokého pojetí. Dokladový materiál vyexcerpovaný z ruských zdrojů reflektuje 9 jednotek tohoto typu: *блок...* / *блок-...* (*блокпост* / *блок-модуль*), *горно...* / *горно-...* (*горнодобытчик* / *горно-степная территория*), *греко...* / *греко-...* (*грекокатолик* / *греко-латинизм*), *грузо...* / *грузо-...* (*грузоперевозчик* / *грузо-пассажирский поезд*), *контр...* / *контр-...* (*контрпропагандист* / *контр-адмирал*), *обер...* / *обер-...* (*обергруппенфюрер* / *обер-офицер*), *соц...* / *соц-...* (*соцбыт* / *соц-артист*), *товаро...* / *товаро-...* (*товарообмен* / *товаро-пассажирский поезд*) a *яхт...* / *яхт-...* (*яхтклубовец* / *яхт-клуб*). Okrajové místo zaujímá zápis ruského analytického adjektiva tzv. širokého pojetí k následujícímu substantivu **pomocí spojovníku**, v naší databázi jsou to 4 jednotky tohoto typu, což odpovídá 1 % výrazů. Jedná se o prepozitivní formanty *вице-...* (*вице-консул*), *мини-...* (*мини-дисплей*), *национал-...* (*национал-патриот*) a *экс-...* (*экс-рекордсмен*). Procentuálně je konektivní aspekt analytických jednotek vyjádřen grafem č. 9.

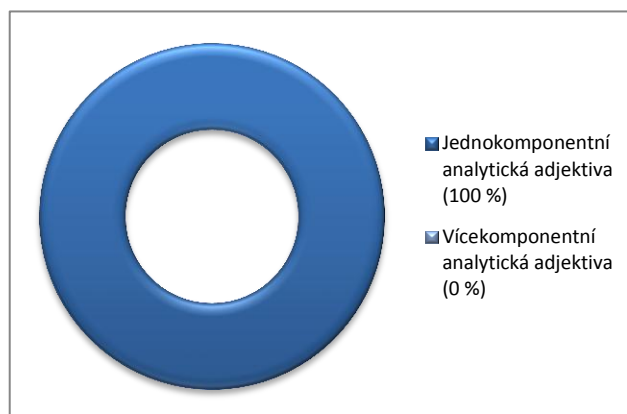

Graf č. 9: Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině

6.4.2.3 Kvantitativní aspekt

V rámci strukturní analýzy ruských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí byla naše pozornost věnována rovněž kvantitativnímu hledisku, tj. počtu komponentů, které tvoří daná analytická adjektiva. Analýzou všech jednotek jsme dospěli k závěru, že všechny námi zkoumané analytické formanty jsou tvořeny výhradně **jedním komponentem**, tudíž lze potvrdit fakt, že všechna

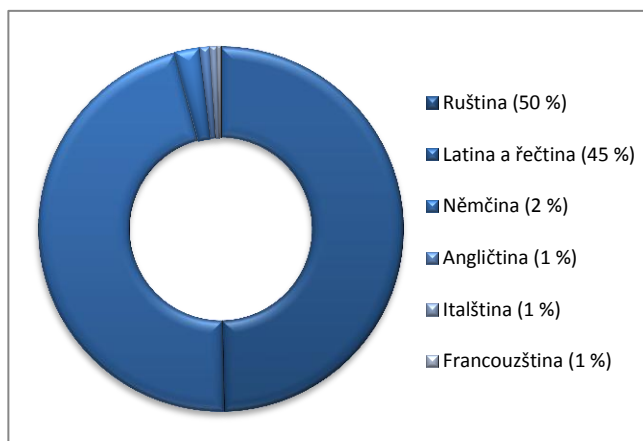
analytická adjektiva tzv. širokého pojetí jsou jednokomponentní. Procentuálně je tedy situace z kvantitativního hlediska zcela totožná s poziční analýzou analytických jednotek. Procentuální vyjádření kvantitativního aspektu analytických adjektiv tzv. širokého pojetí přináší graf č. 10.

Graf č. 10: Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině

6.4.3 Etymologická analýza

Celkový počet 321 excerpaných analytických jednotek tzv. širokého pojetí v ruštině jsme podrobili důkladné analýze, na jejímž základě jsme určili sedm skupin zdrojových jazyků, do nichž lze začlenit ruská analytická adjektiva tzv. širokého pojetí (ruština, řečtina a latina, angličtina, němčina, italština, francouzština, arabština a turečtina). Procentuální vyjádření etymologické analýzy názorně vyjadřuje graf č. 11.

Graf č. 11: Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině

Z hlediska příslušnosti k zdrojovému jazyku tvoří nejpočetnější skupinu domácí analytické formanty, tzn. v roli nejvýraznějšího zdrojového jazyka je v rámci ruských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí zastoupena **ruština**. Analytické formanty ruského původu představují 50 % dokladového materiálu ruských analytických adjektiv tzv. širokého

pojetí, což odpovídá 159 jednotkám. Zde je třeba upřesnit, že situace je v tomto směru specifická, jelikož značný počet analytických adjektiv tzv. širokého pojetí tvoří v ruštině zkratková slova, která představují aktivní slovotvorné komponenty a tvoří v současné ruštině značné množství analytických konstrukcí. Zpravidla se tedy jedná o zkrácený kořenový morfém adjektiva, který je následně připojen k řídicímu substantivu, např. *гос...* (*госарбитраж, госимущество, госрасходы < государственный*), *орг...* (*орготдел, оргсвязь, оргсектор < организационный*), *хим...* (*химкомбинат, химслужба, химзащита < химический*). K nejfrekventovanějším analytickým adjektivům tohoto typu náleží např. *глав...* (*главврач*), *гос...* (*госзаказчик*), *дип...* (*диппаспорт*), *жил...* (*жилотдел*), *зав...* (*завкадрами*), *зам...* (*замдиректора*), *лит...* (*литотдел*), *нар...* (*нарком*), *орг...* (*орготдел*), *пив...* (*пивзавод*) *проф...* (*профбюро*), *тех...* (*техзона*), *физ...* (*физвоспитание*), *хоз...* (*хозуправление*), *худ...* (*худфильм*) aj. Značné zastoupení mezi domácími analytickými adjektivy tzv. širokého pojetí mají v ruštině i prefixoidy kořenového typu. Tyto jednotky jsou tvořeny analytickými formanty odvozenými zpravidla od substantivního základu, které se pomocí interfixu připojují k následujícímu plnohodnotnému výrazu. K tomuto typu analytických adjektiv lze uvést příklady jako *водо...* (*водоочистка*), *дерево...* (*деревообработка*), *жизне...* (*жизнедеятельность*), *зерно...* (*зерноочиститель*), *крове...* (*кровенаполнение*), *лесо...* (*лесоэксплуатация*), *место...* (*местопребывание*), *овоше...* (*овошеводство*), *плодо...* (*плодосъемник*), *сосудо...* (*сосудохранилище*) aj. Podrobněji tuto problematiku popisujeme v kapitole věnované morfologicko-lexikální analýze analytických adjektiv v ruštině (viz kap. 6.2).

Druhou nejpočetnější skupinu výrazů v rámci naší etymologické analýzy tvoří klasické jazyky, resp. **latina** a **řečtina**. Souhrnně představují 45 % všech ruských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí, tj. 148 jednotek, přičemž řečtina je zastoupena 30 % jednotek, latina 15 % jednotek. K analytickým formantům řeckého původu lze uvést příklady jako *авто...* (*автодиспетчер*), *анти...* (*антипремия*), *био...* (*биолокатор*), *гастро...* (*гастроскоп*), *кардио...* (*кардиопомощь*), *макро...* (*макросистема*), *нарко...* (*наркобизнес*), *сейсмо...* (*сейсморазведчик*), *термо...* (*термопластик*), *фармако...* (*фармакохимия*) aj., analytické formanty latinského původu jsou zastoupeny jednotkami jako např. *аква...* (*аквакультура*), *бальнео...* (*бальнеолечебница*), *видео...* (*видео пленка*), *дендро...* (*дендропарк*), *иммуно...* (*иммуномодулятор*), *спектро...* (*спектропроектор*), *страто...* (*стратопанза*), *супер...* (*супергерой*), *транс...* (*транслокация*), *экстра...* (*экстраполятор*) aj.

Všechny následující jazykové skupiny tvoří již okrajovou část představené analýzy, procentuálně se nacházejí pod hranicí pěti procent všech ruských analytických adjektiv

tzv. širokého pojetí. Nejpočetněji jsou zastoupeny přejaté výrazy z **němčiny**, které jsou reprezentovány 2 % ruských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí, tj. sedmi analytickými formanty: *бензо...* (*бензонасос*), *винто...* (*винторезка*), *картофеле...* (*картофельохранилище*), *кристалло...* (*кристаллообразование*), *обер...* (*обер-кондуктор*), *рентгено...* (*рентгеносъёмка*) a *торфо...* (*торфокомпост*). Ostatní tři jazyky jsou v celkovém počtu ruských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí zastoupeny shodně 1 % jednotek. Z **angličtiny** byly přejaty do ruštiny tři analytické formanty *англо...* (*англокатолицизм*), *лазеро...* (*лазеротерапия*), *магнито...* (*магнитолента*), z **italštiny** dvě analytická adjektiva *гальвано...* (*гальванопокрывание*) a *рисо...* (*рисоочистка*), z **francouzštiny** jeden analytický formant *ракето...* (*ракетоноситель*).

7 ANALYTICKÁ ADJEKTIVA V ČEŠTINĚ

Nesklonná přídavná jména zaujímají v morfoložickém systému češtiny spíše okrajové místo a jsou tradičně chápána jako adjektivní lexikální jednotky s nulovým morfoložickým paradigmaticem. Této definici odpovídají námi již několikrát zmiňovaná analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí. Avšak z hlediska naší koncepce nesklonných adjektiv pracujeme i s prepozitivními analytickými, tj. nesklonnými formanty, tedy analytickými adjektivy tzv. širokého pojetí. Proto jsme se rozhodli užívat i pro česká nesklonná adjektiva v tzv. úzkém i širokém pojetí jednotný termín **analytické adjektivum**. Výraz *analytický* zde tedy chápeme jako ekvivalent výrazu *neohebný, neměnný, nesklonný*.

7.1 Charakteristika analytických adjektiv v češtině

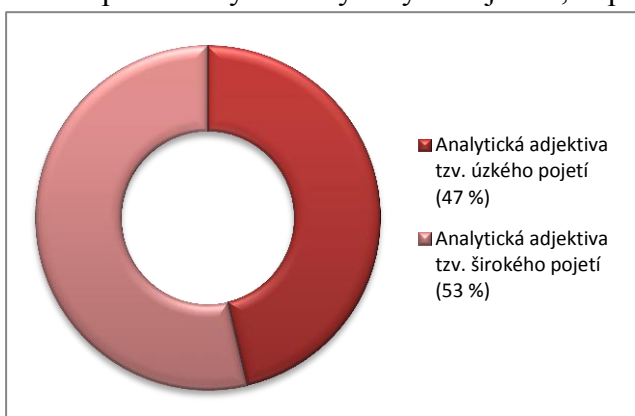
Obdobně jako v ruštině, tak i v současné češtině lze pozorovat na základě četných demokratizačních a internacionalizačních tendencí nárůst analytičnosti a aglutinativnosti aktuálního českého lexika. V řadě případů četných nominačních procesů lexikálních jednotek se jedná zejména o expanzi slovotvorných modelů aglutinačního typu, v nichž se na vzniku nových nominací značně podílejí cizojazyčné analytické prepozitivní formanty různého původu. Tyto formanty mohou mít formálně charakter samostatné lexikální jednotky, avšak mohou se připojovat k řídicímu substantivu také prostým přimykáním. Proto stejně jako je tomu v ruštině, tak vznikají i v češtině analytické konstrukce s komponenty v podobě analytických adjektiv jak tzv. úzkého pojetí, tak tzv. širokého pojetí. Jedná se o konstrukce typu *europarlament, retrománie, galaprezentace, krimidrama, teen horror, oldies party, infocentrum, infraport, trendy sukně, wellness centrum* aj.⁶³

Na základě prostudované odborné literatury můžeme poznamenat, že problematika výše uvedených konstrukcí budí zájem ze strany českých lingvistů spíše okrajově. Na analytická adjektiva v našem pojetí (*aku vrtačka, go-go tanec, piercing salon, resp. europoslanec, galaprogram, infrakamera* aj.) je zpravidla nahlíženo jako na nově se vyskytující víceslovná pojmenování současné češtiny, která jsou často řazena k problematice neologizmů, resp. k problematice neologizace slovní zásoby (srov. Martincová 2005: 218-219).

---

⁶³ Problematice analytických adjektiv v současné češtině věnoval autor disertační práce rovněž značnou pozornost v článku *Tzv. analytická adjektiva v současné češtině jako projev demokratizačních tendencí jazyka* (Plesník 2016: 141-149).

Na základě lexikografických pramenů, které zmiňujeme v páté kapitole (viz kap. 5, resp. 5.1.2), jsme vyexcerpovali v češtině souhrnně 326 analytických adjektiv. Z hlediska základního dichotomického třídění jsou skupiny analytických adjektiv tzv. úzkého a širokého pojetí zastoupeny téměř rovným dílem analytických lexikálních jednotek vyexcerpovaných z českých zdrojů. O něco málo početnější skupinu dokladového materiálu představují analytická adjektiva tzv. širokého pojetí, která jsou reprezentována 175 výrazy, což odpovídá 53 % korpusu českých analytických adjektiv, např. *audio...* (*audioaparatura*), *cyklo...* (*cyklostezka*), *elektro...* (*elektroskalpel*), *chloro...* (*chloroplast*), *kosmo...* (*kosmodynamika*), *kvazi...* (*kvazipeníze*), *meteo...* (*meteostanice*), *orto...* (*ortobřidlice*), *pseudo...* (*pseudoprobém*), *vnitro...* (*vnitrozem*) aj. Skupina analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí je reprezentována 151 výrazy, což odpovídá 47 % korpusu českých analytických adjektiv, např. *alfa* (úhel *alfa*), *blond* (*blond vlasy*), *dance* (*dance párty*), *forte* (vitamin C *forte*), *indoor* (*indoor reklama*), *lila* (*lila barva*), *oldies* (*oldies párty*), *prima* (*prima kluk*), *skate* (*skate batoh*), *tabu* (téma *tabu*) aj. Procentuální vyjádření základního dichotomického rozložení všech analytických jednotek excerpovaného materiálu přináší graf č. 12.

Graf č. 12: Rozložení analytických adjektiv v češtině

Ve srovnání s ruštinou je celkově počet vyexcerpovaných českých jednotek menší, což je možné zdůvodnit např. introvertní povahou češtiny nebo v minulosti poměrně silnými puristickými tendencemi, které se značně odrazily na skladbě českého lexika.

7.2 Morfologicko-lexikální analýza analytických adjektiv v češtině

Všechna analytická adjektiva dokladového materiálu jsme podrobili morfologicko-lexikální analýze, přičemž primárně vycházíme z dichotomického třídění analytických jednotek na skupiny tzv. úzkého a širokého pojetí.

Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí jsou v češtině reprezentována z větší části přejatými výrazy⁶⁴, které v pozici vůči řídicímu substantivu vystupují zpravidla v podobě

⁶⁴ Otázku přejímání cizojazyčných lexikálních jednotek zkoumá ve svém článku *Přejímání cizích lexémů* J. Mravinacová, která uvádí, že primárně adjektivní platnost mají v češtině nesklonné, tj. v našem pojetí analytické přejaté výrazy čtyř typů: 1. slovtvorně nečlenitelná kvalitativní adjektiva (*cool, crazy, gender, jeans, light* aj.); 2. výrazy s neadaptovanými adjektivními sufixy (*user-friendly, family-friendly, environment-friendly*

samostatné jednotky, např. *buklé* (*buklé* koberec), *dance* (*dance* hudba), *lila* (*lila* barva), *glazé* (*glazé* rukavice), *hobby* (*hobby* magazín), *IT* (*IT* firma), *light* (*light* jogurt), *moka* (*moka* konvice), *pizza* (*pizza* koření), *skate* (*skate* boty) aj. S daným substantivem tvoří jeden smyslový celek, který je formálně představen prostřednictvím konkrétní analytické konstrukce (*glazé* rukavice, *light* jogurt, *skate* boty). Analytické adjektivum vystupuje zpravidla v prepozici a vzhledem k substantivu plní atributivní funkci. Z morfologického hlediska jsou tyto jednotky chápány jako nesklonná adjektiva nebo nesklonné atributivní formanty. Analytická adjektiva plní atributivní funkci a vystupující v podobě samostatného výrazu však formálně neztrácí vnější podobu substantiv (*buklé*, *dance*, *lila*, *glazé*, *hobby*, *IT*, *light*, *moka*, *pizza*, *skate*), jelikož primárně jsou analytická adjektiva tohoto typu tvořena substantivy. Avšak některá analytická adjektiva mohou být tvořena i cizojazyčnými adjektivy, např. *best of* album < *best of* (nejlepší), *cool* credit < *cool* (skvělý), *casual* oblečení < *casual* (přirozený) aj.

Také v rámci analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí může v podobě analytické jednotky plnit vůči řídicímu substantivu atributivní funkci vystupovat vedle samostatného výrazu i prepozitivní analytický formant, např. *aroma*..., *disko*..., *gala*..., *nato*..., *taxi*... aj. Takový formant je připojen k substantivu prostým přimykáním a tvoří tak ve spojení s ním jednočlennou analytickou konstrukci, např. *aromalampa*, *diskoshow*, *galavečer*, *natocentrismus*, *taxislužba* apod. Analytické formanty tohoto typu jsou formálně i sémanticky totožné s výrazy, které vzhledem k substantivu vystupují v podobě samostatné jednotky. Takový typ analytických adjektiv zaujímá v rámci celé skupiny spíše minoritní postavení.

Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí představují v češtině, obdobně jako je tomu i v ruštině, morfémově nevyhraněné internacionální nebo domácí sublexikální komponenty, které jsou terminologicky definovány zpravidla jako prefixoidy. Podobně jako v případě morfologické analýzy ruských analytických adjektiv jsme všechna česká analytická adjektiva tzv. širokého pojetí roztřídili na analytické formanty cizího původu a analytické formanty domácího původu. V rámci analytických formantů cizího původu jsme definovali prefixoidy kořenového typu a prefixoidy prefixálního typu, v případě analytických formantů domácího původu jsme věnovali pozornost prefixoidům kořenového typu.

Ve skupině **analytických formantů cizího původu** popisujeme **prefixoidy kořenového typu**, které tvoří v češtině ve spojení s řídicím substantivem velké množství

---

aj.); 3. slovtvorně strukturované adjektivní lexikální jednotky vzniklé primárně v angličtině adjektivizací např. slovesných přičestí nebo různých předložkových spojení a jiných slovních spojení (*all-news*, *all-road*, *call-back*, *homevideo*, *open-source* aj.); 4. relační adjektiva, jejichž základová substantiva nebyla přejata do češtiny (*gypsy* / *gipsy* (*gypsy* kapela), *hobby* (*hobby* magazín), *jungle* (*jungle* hudba) aj.) (Mravinacová 2005: 197-198).

analytických konstrukcí. Prefixoid kořenového typu představuje mezní internacionální slovtvornou jednotku, která na základě řady poznatků z odborné literatury stojí na pomezí prefixů a prvních částí složených slov (viz kap. 4.1). Na základě dokladového materiálu vyexcerpovaného z českých zdrojů usuzujeme, že k těmto morfologicky nevyhraněným jednotkám lze začlenit analytické formanty jako *aero...* (*aerodynamika*), *astro...* (*astrokompas*), *elektro...* (*elektroinstalace*), *hydro...* (*hydrotechnika*), *kardio...* (*kardiostimulátor*), *lymfo...* (*lymfocentrum*), *narko...* (*narkomafie*), *pseudo...* (*pseudohumanita*), *stereo...* (*stereo-zvuk*), *termo...* (*termokomprese*) aj.

Spolu s prefixoidy kořenového typu lze vymezit z hlediska analytických formantů cizího původu **prefixoidy prefixálního typu**, které zpravidla disponují jakostní či kvantitativní sémantikou a determinují tak připojené substantivum. Jedná se např. o analytické jednotky typu *anti...* (*antimilitarismus*), *ex...* (*expremiér*), *extra...* (*extraliga*), *giga...* (*gigaprojekt*), *hyper...* (*hyperaktivita*), *makro...* (*makroanalytik*), *mega...* (*megaevoluce*), *mikro...* (*mikrodialekt*), *multi...* (*multiprocesor*), *ultra...* (*ultraodstředivka*) aj.

Ve skupině **analytických formantů domácího původu** jsme na základě provedené analýzy vymezili **prefixoidy kořenového typu**, které zaujímají v rámci českých analytických adjektiv tzv. širokého pojetí dominantní postavení. Ve srovnání s ruštinou je zde absence zkratkových slov, která v ruštině tvoří značně aktivní skupinu slovtvorných komponentů. Prefixoidy kořenového typu českého původu tvoří poměrově vůči analytickým formantům cizího původu spíše menšinu, avšak mezi analytickými adjektivy tzv. širokého pojetí mají své místo. Z excerpovaného materiálu plyne, že k těmto formantům lze přiřadit následující jednotky: *blaho...* (*blahosklonnost*), *cizo...* (*cizopasník*), *dobro...* (*dobročinnost*), *dřevo...* (*dřevorytina*), *holo...* (*holobyť*), *hrůzo...* (*hrůzovláda*), *jino...* (*jinověrec*), *knih(o)...* (*knihověda*), *kraso...* (*krasojezdčynie*), *krve...* (*krveprolití*), *leto...* (*letohrádek*), *lži...* (*lžiumění*), *malo...* (*malotraktor*), *přírodo...* (*přírodověda*), *samo...* (*samovznícení*), *tělo...* (*tělověda*), *vele...* (*veletrh*), *vzducho...* (*vzduchotechnika*). Tyto analytické jednotky jsou utvořeny od substantivního nebo adjektivního základu a prostřednictvím interfixu jsou připojovány k následujícímu výrazu, s nímž vytváří analytickou konstrukci, např. *cizopasník* < *ciz-o-pasník*, *dobrozdání* < *dobr-o-zdání*, *holobyť* < *hol-o-byť*, *krasojezdčynie* < *kras-o-jezdčynie*, *letohrádek* < *let-o-hrádek*, *malotraktor* < *mal-o-traktor*, *přírodověda* < *přírod-o-věda*, *tělovýchova* < *těl-o-výchova*, *veleřemeslník* < *vel-e-dělník*, *vzduchotechnika* < *vzduch-o-technika* apod.

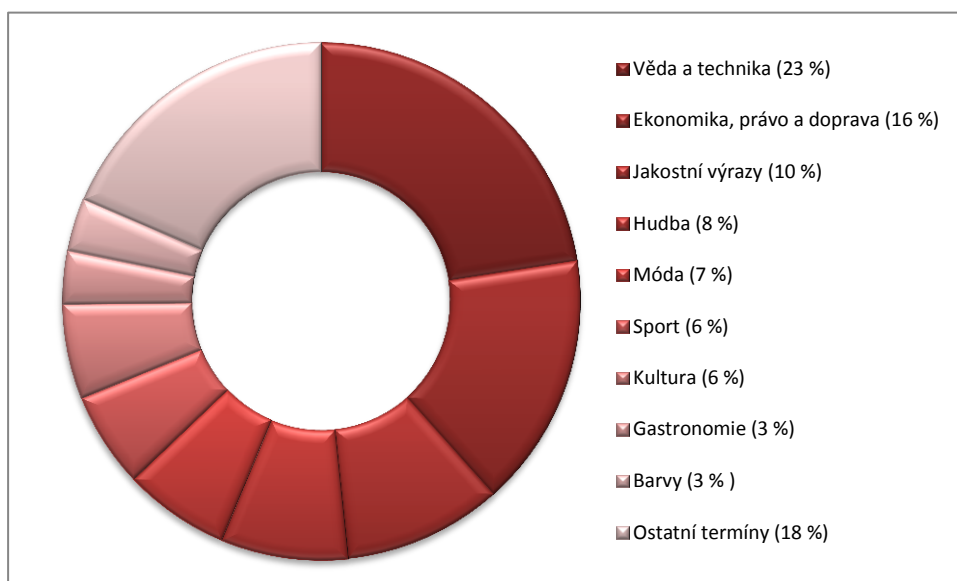
7.3 Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí

Analytická adjektiva v tzv. úzkém pojetí jsou v dokladovém materiálu češtiny zastoupena 151 jednotkami, které odpovídají 47 % celkového počtu excerpovaných analytických adjektiv v češtině. Tyto lexikální jednotky plní ve spojení se substantivou determinační funkci, avšak z hlediska vnější morfologické podoby nemají obvyklou strukturu adjektiv. V rámci původu náleží zpravidla k cizojazyčným lexémům, z čehož vyplývá jejich formální neměnnost či neohebnost, tj. v našem pojetí analytičnost. V následujících kapitolách jsou prezentovány výstupy sémantické, strukturní a etymologické analýzy (viz kap. 7.3.1, 7.3.2, 7.3.3).

7.3.1 Sémantická analýza

Z pohledu sémantického třídění představují analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí velmi pestrou skupinu výrazů, jsou zde zastoupeny analytické jednotky mnoha oblastí lidské činnosti. Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí jsme rozdělili do devíti sémantických skupin (vědecko-technické termíny, ekonomické termíny, výrazy vyjadřující jakost, hudební termíny, termíny z oblasti módy, sportu, kultury, gastronomie, názvy barev a ostatní termíny), v kterých jsme jednotlivé jednotky dále klasifikovali, popř. se jim věnovali podrobněji.

Z hlediska počtu jednotek, reprezentující dokladový materiál češtiny, nejpočetnější skupinu výrazů tvoří vědecko-technické termíny (34). Druhou nejpočetnější skupinou jsou termíny z oblasti ekonomiky, práva a dopravy (24), které jsme pro potřebu naší analýzy shrnuli do jedné skupiny. Třetí skupinu tvoří analytická adjektiva vyjadřující svojí sémantikou jakost, způsob či jakési upřesnění. Tuto skupinu jsme souhrnně nazvali jako výrazy vyjadřující jakost (15). Další skupina je z tematického hlediska reprezentována výrazy, které označují hudební termíny (12). V excerpovaném materiálu českých analytických adjektiv mají zastoupení rovněž analytické jednotky označující termíny z oblasti módy (10). Shodným počtem jednotek jsou zastoupeny tematické oblasti reprezentované sportovními termíny (9) a termíny z oblasti kultury (9). Poslední dvě skupiny jsou zastoupeny již poměrně nízkým počtem jednotek, jedná se o gastronomické termíny (5) a výrazy označující názvy barev (5). Stranou jsme ponechali skupinu sdružující ostatní termíny (28), jejich sémantiku popisujeme podrobněji v závěrečné části této kapitoly. Procentuální rozložení všech sémantických skupin názorně přináší graf č. 13.

Graf č. 13: Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v češtině

Sémantická skupina analytických adjektiv obsahující **vědecko-technické termíny** je v našem korpusu zastoupena největším počtem výrazů a představuje 23 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí vyexcerpovaných z českých zdrojů. Značný počet jednotek této tematické skupiny náleží do oblasti výpočetní techniky, např. *CD* (*CD disk*), *data* (*databáze*), *high-end / hi-end* (*high-end / hi-end výrobky*), *IT* (*IT technika*), *warez* (*warez server*) aj. Zastoupení zde má rovněž telekomunikační oblast, např. *callback / call-back* (*callback / call-back agentura*), *GSM* (*GSM operátor*), *handsfree / hands-free* (*handsfree / hands-free sada*), *SMS* (*SMS text*), *triband* (*triband technologie*) aj. nebo oblast automobilového průmyslu, např. *all-road / allroad* (*all-road / allroad motocykl*), *off-road / offroad* (*off-road / offroad auto*) aj. Tato sémantická skupina obsahuje celkem 34 analytických adjektiv⁶⁵.

Druhou nejpočetnější sémantickou skupinu tvoří termíny z oblasti **ekonomiky, práva a dopravy**, které zaujmají 16 % všech analyzovaných jednotek tzv. úzkého pojetí v češtině. Z tematického hlediska lze do oblasti ekonomiky zahrnout výrazy jako *bianko* (*bianko šek*), *brutto* (*váha brutto*), *duty-free* (*duty-free zóna*), *first best* (*first best scénář*), *natur* (*natur výrobce*), *netto* (*váha netto*), *PR* (*PR oddělení*), *retail* (*retail cena*), *sales promotion* (*sales promotion agentura*), *second best* (*second best varianta*) aj., do oblasti práva např. *ex offico*

⁶⁵ *Aku, alfa, all-news, all-road / allroad, beta, callback / call-back, CD, data, demo, DVD, gama, GSM, handsfree / hands-free, hardback, high-end / hi-end, hoax, homevideo, impakt, IT, MD, MMS, MP3, off-line, off-road / offroad, on-line, open-source, PC, SMS, triband, TV, týví, WAP, warez, web.*

(obhájce *ex offa*) nebo *persona grata* (diplomat *persona grata*) a k dopravní oblasti např. *taxi* (*taxizkouška*). Souhrnně obsahuje tato sémantická skupina 24 analytických adjektiv⁶⁶.

Ze sémantického hlediska poměrně specifickou skupinu tvoří **výrazy vyjadřující jakost**, které jsou zastoupeny 10 % dokladového materiálu češtiny tzv. úzkého pojetí. Jedná se o 15 analytických jednotek: *cool* (*cool* značka), *expres* (*expres* služba), *fajn* (*fajn* den), *forte* (vitamin C *forte*), *gala* (*galaprogram*), *high* (*high* tiskárna), *hot* (*hot* informace), *image* (*image* faktor), *interim* (*interim* manažer), *just-in-time* (*just-in-time* výroba), *kombi* (karoserie *kombi*), *light* (*light* limonáda), *nonstop* (*nonstop* služba), *top* (*top* firma), *ultralight* (*ultralight* cigarety). Většina jednotek této tematické skupiny byla do češtiny přejata z angličtiny a často plní atributivní funkci, např. *high* (*high* tenor), tj. špičkový, skvělý, nejlepší, *hot* (*hot* novinka), tj. aktuální, čerstvý, *interim* (*interim* analýza), tj. krátkodobý, dočasný, s omezenou dobou trvání, *just-in-time* (*just-in-time* produkce), tj. aktuální, dle potřeby, *light* (*light* verze), tj. jednodušší, méně náročný apod.

Své zastoupení v rámci sémantické klasifikace analytických jednotek v češtině mají také **hudební termíny**, jež představují 8 % excerpovaného materiálu češtiny tzv. úzkého pojetí a jsou zastoupeny 12 analytickými adjektivy: *best of* (*best of* album), *dance* (*dance* párty), *disco* (*disco* show), *grunge* (*grunge* kapela), *gypsy / gipsy* (*gypsy / gipsy* folk), *hip hop* (*hip hop* párty), *jungle* (*jungle* rytmy), *karaoke* (*karaoke* večer), *oldies* (*oldies* párty), *pop* (*pop* scéna), *trance* (*trance* festival), *tuc tuc / tuc-tuc* (*tuc tuc / tuc-tuc* diskotéka). Rovněž v této tematické skupině převažují termíny přejaté do českého lexika z angličtiny, např. *dance* (*dance* hudba), tj. taneční, *grunge* (*grunge* móda), tj. vztahující se k hudebnímu proudu *grunge*, *jungle* (*jungle* výběr), tj. vztahující se k hudbě ve stylu *jungle*, *oldies* (*oldies* večer), tj. vztahující se ke skladbám minulých období, *trance* (*trance* rytmy), tj. vztahující se k elektronické hudbě, vycházející z elektronické hudby apod.

Další sémantická skupina je tvořena **termíny z oblasti módy**. Tato analytická adjektiva představují 7 % všech českých analytických jednotek tzv. úzkého pojetí, což odpovídá 10 excerpovaným výrazům: *buklé* (*buklé* kabát), *cargo* (*cargo* sukně), *casual* (*casual* oblečení), *froté* (*froté* prostěradlo), *glazé* (*glazé* rukavice), *jeans* (*jeans* móda), *pepita / pepito* (*pepita / pepito* kabát), *streetwear* (*streetwear* móda), *tanga* (kalhotky *tanga*), *topless* (*topless* bar). Analytické jednotky v oblasti módy jsou sémanticky značně různorodé, např. výrazy *buklé*, *froté*, *glazé* a *jeans* (*buklé* kabát, *froté* prostěradlo, *glazé* rukavice, *jeans* móda)

---

⁶⁶ *Bianco, biotech, brutto, duty-free, ex offa, first best, last minute, last moment, natur, netto, offshore, persona grata, persona non grata, PET, PR, promo, promotion, public affairs, public relations, retail, sales promotion, second best, šéf, taxi.*

slouží k označení materiálu, látky či tkaniny, *cargo* označuje speciální střih kalhot a sukní (*cargo* sukně), výraz *pepita* / *pepito* slouží k označení bavlněné látky s tkaným kostkovaným vzorem (*pepita* / *pepito* kabát) a z angličtiny přejaté výrazy *casual* a *streetwear* označují styl oblékání či odívání (*casual* oblečení, *streetwear* móda).

Shodným počtem jednotek jsou v našem dokladovém materiálu zastoupeny sportovní termíny a termíny z oblasti kultury. **Sportovní termíny** představují 6 % českých analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí a jsou reprezentovány výrazy *fit* (*fit*móda), *indoor* (*indoor* oblečení), *outdoor* (*outdoor* sportovní potřeby), *pétanque* (*pétanque* turnaj), *race* (*race* vázání), *spinning* (*spinning* instruktor), *streetball* (*streetball* hřiště), *tai-či* (*tai-či* cvičení) a *wellness* (*wellness* studio). **Termíny z oblasti kultury** představují taktéž 6 % excerpovaného materiálu češtiny tzv. úzkého pojetí a jsou zastoupeny výrazy *antigrffiti* (*antigrffiti* materiál), *buffo* (*buffo* tenor), *dada* (*dada* směr), *freestyle* (*freestyle* tanec), *go-go* (*go-go* tanečnice), *graffiti* (*graffiti* scéna), *manga* (*manga* styl), *science fiction* / *sci-fi* (*science fiction* / *sci-fi* literatura) a *travesty* (*travesty* vystoupení). Analytická adjektiva *buffo*, *go-go* či *travesty* lze začlenit k divadelním termínům (*buffo* tenor, *go-go* tanečnice, *travesty* vystoupení), výrazy *antigrffiti*, *dada*, *freestyle*, *graffiti* lze zahrnout do oblasti umění (*antigrffiti* materiál, *dada* směr, *freestyle* tanec, *graffiti* scéna) a výrazy *manga* a *sci-fi* reprezentují literární termíny (*manga* styl, *sci-fi* literatura).

K již méně početným sémantickým skupinám náleží skupina výrazů označujících gastronomické termíny a názvy barev. **Termíny z oblasti gastronomie** jsou zastoupeny 3 % analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí češtiny, což odpovídá pěti výrazům: *fastfood* / *fast food* (*fastfood* / *fast food* občerstvení), *GMO* (*GMO* potraviny), *kešů* (*kešů* oříšky), *moka* (*moka* konvice) a *pizza* (*pizza* bageta). **Názvy barev** jsou reprezentovány rovněž 3 % excerpovaného materiálu češtiny tzv. úzkého pojetí, řadíme k nim pět analytických adjektiv: *blond* (*blond* vlasy), *bordó* (*bordó* kabelka), *khaki* (*khaki* kalhoty), *lila* (*lila* sukně) a *šamoa* (*šamoa* papír).

Zbýlý počet analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí jsme začlenili do jedné skupiny (**ostatní termíny**). Souhrnně se jedná o 28 výrazů, které disponují značně rozrůzněnou sémantikou: *aroma* (*aroma* olej), *fér* / *fair* (*fér* / *fair* play), *gay* (*gay* bar), *gender* (*gender* teorie), *glamour* (*glamour* úsměv), *HIV* (*HIV* test), *hobby* (*hobby* magazín), *HR* (*HR* oddělení), *chill-out* / *chillout* (*chill-out* / *chillout* zóna), *in memoriam* (vyznamenání *in memoriam*), *modus vivendi* (dohoda *modus vivendi*), *nato* (*natoskeptik*), *okay* (*okay* varianta), *one-man* (*one-man* show), *one-woman* (*one-woman* show), *party* (*party* album), *piercing* (*piercing* studio), *prima* (*prima* děvče), *rasta* (*rasta* účes), *sex* (*sexbyznys*), *skate*

(*skate kalhoty*), *space* (*space model oblečení*), *swingsex* (*swingsex klub*), *tabu* (téma *tabu*), *tattoo* (*tattoo studio*), *transgender* (*transgender komunita*), *VIP* (*VIP zóna*), *zombie* (*zombie estetika*). Většinu představených výrazů lze zahrnout do oblasti životního stylu a volného času, např. *gender*, *hobby*, *chill-out / chillout*, *party*, *piercing* aj. (*gender* teorie, *hobby* magazín, *chill-out / chillout* zóna, *party* album, *piercing* studio aj.).

7.3.2 Strukturní analýza

Obdobně jako v případě ruských analytických jednotek zkoumáme z hlediska struktury i česká analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí, tj. naše analýza je provedena rovněž z hlediska pozičního, konektivního a kvantitativního. Z **pozičního hlediska** (viz kap. 7.3.2.1) jsme zaměřili naši pozornost na lokaci analytického adjektiva vůči řídicímu substantivu, z **konektivního hlediska** (viz kap. 7.3.2.2) popisujeme typ připojení analytického adjektiva k řídicímu výrazu a z **kvantitativního hlediska** (viz kap. 7.3.2.3) zkoumáme počet komponentů, které tvoří strukturu českých analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí.

7.3.2.1 Poziční aspekt

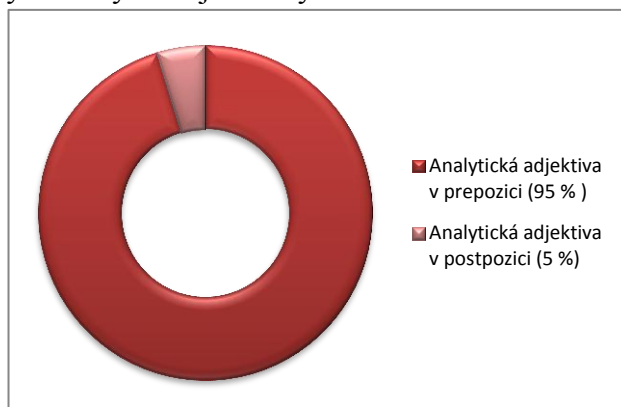
Z hlediska pozice analytického adjektiva vůči řídicímu substantivu je komplet námi excerpovaných jednotek poměrně kompaktní. Mezi analyzovanými výrazy značně převažují jednotky, které vystupují zpravidla v prepozici. Objevují se však i analytická adjektiva, která jsou pozičně situována zpravidla do postpozice. Vzhledem ke své povaze ve smyslu nepůvodně českých, tj. přejatých jednotek mohou některé výrazy vystupovat jak v prepozici, tak v postpozici. Vedle těchto případů uvádíme navíc i skupinu analytických adjektiv, která na základě dokladového materiálu vystupují výhradně v prepozici. Prepozitivní lokace těchto jednotek je podmíněna způsobem připojení k řídicímu substantivu, resp. jedná se o jednotky, které se připojují k substantivu prostým přimykáním a tvoří tak se substantivem jednu lexikální jednotku.

Na základě podrobné analýzy pozice analytického adjektiva vůči řídicímu substantivu bylo zjištěno, že 95 % všech analytických jednotek tzv. úzkého pojetí v češtině zaujímá **zpravidla prepozitivní lokaci**. Tomuto procentnímu údaji odpovídá 144 výrazů, mezi něž řadíme např. *aku* (*aku vrtačka*), *bianko* (*bianko šek*), *cargo* (*cargo kalhoty*), *expres* (*expres služba*), *hobby* (*hobby magazín*), *IT* (*IT odborník*), *lila* (*lila šála*), *moka* (*moka souprava*), *on-line* (*on-line prostředí*), *tattoo* (*tattoo studio*) aj. Mezi nimi se jen ojediněle vyskytují výrazy,

keré v kontextu tvořených analytických konstrukcí zaujímají **výhradně prepozitivní lokaci**. Jedná o analytická adjektiva, která se připojují k substantivu výhradně prostým přimykáním, v případě dokladového materiálu se jedná např. o analytické jednotky *sex* (*sexshop*) nebo *web* (*webkamera*).

Mezi výrazy, které vystupují v rámci analytických konstrukcí zpravidla v prepozici, lze vymezit ještě několik jednotek, jež mohou vystupovat v prepozici jak v podobě samostatného výrazu, tak v podobě analytické jednotky připojené k řídicímu substantivu přimykáním, např. *aroma* / *aroma...* (*aroma olej* / *aromaterapie*), *disko* / *disko...* (*disko hudba* / *diskografie*), *gama* / *gama...* (*gama záření* / *gamaglobulin*). Mezi jednotkami, které vystupují zpravidla v prepozici, lze zmínit i několik analytických adjektiv, která mohou zaujímat jak prepozitivní lokaci, tak mohou vystupovat i v postpozici, např. *alfa* (*alfa úhel* i *úhel alfa*). Dominantní prepozitivní lokaci analytických adjektiv v češtině lze odůvodnit přirozeným prepozitivním postavením ohebného adjektiva v atributivní funkci, např. *funkční* zařízení, *hezká* slečna, *černý* automobil.

Okrajovou záležitostí z hlediska pozičního aspektu analytických jednotek představují výrazy vystupující zpravidla v **postpozici**. Tyto analytické jednotky tvoří 5 % dokladového materiálu češtiny tzv. úzkého pojetí a jsou reprezentovány výrazy *brutto* (váha *brutto*), *ex offo* (obhájce *ex offo*), *forte* (vitamin C *forte*), *in memoriam* (cena *in memoriam*), *netto* (váha *netto*), *persona grata* a *persona non grata* (diplomat *persona non grata*). Procentuální vyjádření pozičního aspektu analytických adjektiv v češtině přináší graf č. 14.

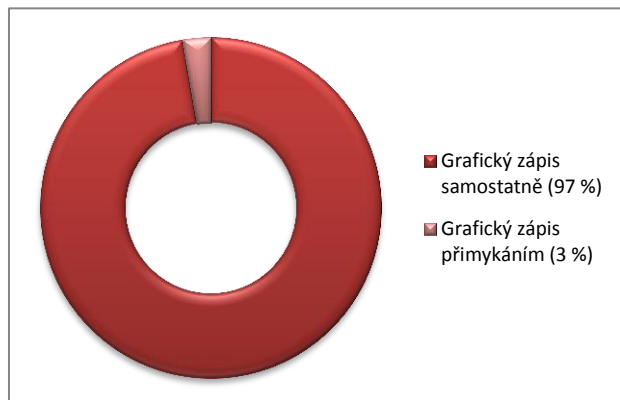

Graf č. 14: Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v češtině

7.3.2.2 Konektivní aspekt

Berouce v potaz konektivní aspekt, zaměřili jsme se na podobu grafického záznamu analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí s jejich řídicím substantivem. Na rozdíl od ruštiny se v češtině jako spojovací prvek mezi analytickým adjektivem a substantivem spojovník nevyskytuje. Výrazy analytické povahy jsou k substantivu vázány buď zcela volně, tzn. tvoří samostatnou lexikální jednotku, anebo mohou být připojeny k substantivu pomocí přimykání.

Analýzou bylo zjištěno, že většina analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v češtině je graficky zapisována v podobě **samostatné lexikální jednotky**. Takto používána analytická adjektiva tvoří 97 % excerpovaného materiálu češtiny tzv. úzkého pojetí, což odpovídá 147 výrazům. Pouhá 3 % všech českých analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí představují výrazy, které jsou připojovány k řídicímu substantivu prostým **přimykáním**, tzn. spolu se substantivem tvoří jedno grafické slovo. Jedná se o výrazy *data* (*dataprojektor*), *sex* (*sexkoučka*), *šéf* (*šéfredaktor*) a *web* (*webkamera*). Procentuální vyjádření konektivního aspektu analytických adjektiv přináší graf č. 15.

Graf č. 15: Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v češtině

7.3.2.3 Kvantitativní aspekt

Z kvantitativního hlediska byla pozornost věnována počtu komponentů, které tvoří analytická adjektiva nalezená v dokladovém materiálu češtiny. Excerpovaná analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí jsou strukturně tvořena jedním, dvěma, popř. třemi komponenty.

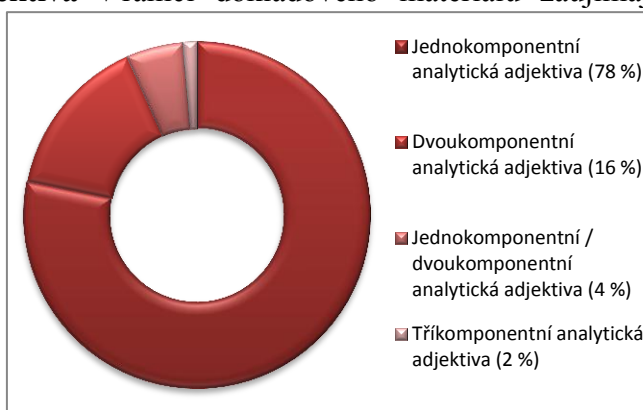
Z provedené analýzy vyplývá, že mezi analytickými adjektivy tzv. úzkého pojetí převažují **jednokomponentní jednotky**. Tohoto typu analytická adjektiva jsou zastoupena 118 výrazy, což představuje 78 % českých excerpovaných jednotek v tzv. úzkém pojetí. K jednokomponentním analytickým adjektivům řadíme např. výrazy *blond* (*blond vlasy*), *buklé* (*buklé sako*), *cool* (*cool novinka*), *fajn* (*fajn kluk*), *hobby* (*hobby magazín*), *kešů* (*kešů oříšky*), *MP3* (*MP3 přehrávač*), *party* (*party album*), *space* (*space móda*), *TV* (*TV program*) aj.

Analytická adjektiva skládající se ze **dvou komponentů** představují v rozsahu excerpovaného materiálu 16 % všech analytických adjektiv češtiny tzv. úzkého pojetí, což odpovídá 23 výrazům, např. *best of* (*best of kolekce*), *ex offo* (*obhájce ex offo*), *go-go* (*go-go tanečník*), *high-end* (*high-end počítač*), *in memoriam* (*vyznamenání in memoriam*), *last moment* (*last moment zájezd*), *one-man* (*one-man show*), *public relations* (*public relations manažer*), *second best* (*second best varianta*), *tuc tuc* (*tuc tuc song*) aj. Jak vyplývá z představených příkladů, dvoukomponentní analytické jednotky mohou být tvořeny dvěma samostatnými komponenty, popř. dvěma komponenty spojenými pomocí spojovníku, který v daném případě poukazuje na nedělitelnost dané lexikální jednotky. Na pomezí jednokomponentních a dvoukomponentních výrazů stojí navíc osm analytických adjektiv dokladového

materiálu češtiny tzv. úzkého pojetí, které lze dle příslušných lexikografických pramenů zapisovat dvěma způsoby, tj. **bud' jako výraz skládající se ze dvou komponentů spojených navzájem spojovníkem, anebo jako jednokomponentní samostatnou lexikální jednotku**, např. *all-road / allroad* (*all-road / allroad* auto), *call-back / callback* (*call-back / callback* služby), *hands-free / handsfree* (*hands-free / handsfree* zařízení), *chill-out / chillout* (*chill-out / chillout* prostor) aj.

Tříkomponentní analytická adjektiva v rámci dokladového materiálu zaujímají okrajové postavení. Jednotky tohoto typu tvoří 2 % dokladového materiálu češtiny v tzv. úzkém pojetí, která jsou reprezentována dvěma výrazy: *just-in-time* (*just-in-time* dodávka) a *persona non grata* (diplomat *persona non grata*). Procentuální vyjádření kvantitativního aspektu analytických adjektiv přináší graf č. 16.

Graf č. 16: Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v češtině

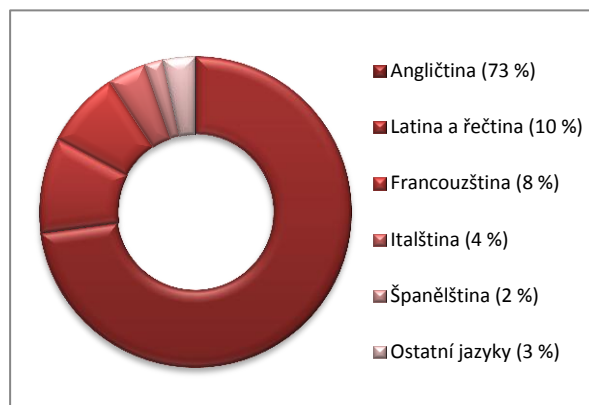
7.3.3 Etymologická analýza

Následná analýza byla provedena na příkladu všech analytických adjektiv dokladového materiálu češtiny v tzv. úzkém pojetí. U všech výrazů se nám na základě lexikografických pramenů představených v páté kapitole podařilo dohledat jejich zdrojový jazyk. Analýza potvrdila silnou dominanci angličtiny jako zdrojového jazyka v případě mnoha analytických adjektiv v češtině. Zajímavostí je rovněž fakt, že mezi zdrojovými jazyky nefiguruje ani v jednom případě čeština, tzn. žádné analytické adjektivum tzv. úzkého pojetí v češtině není českého původu. Tímto se čeština značně odlišuje od ruštiny i polštiny; v ruštině jsou domácí jednotky reprezentovány 34 výrazy (8 % dokladového materiálu ruštiny tzv. úzkého pojetí), v polštině jsou analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí zastoupena 19 jednotkami (15 % dokladového materiálu polštiny tzv. úzkého pojetí). Odůvodnění lze hledat v silné flektivní povaze češtiny, která je odbornou literaturou řazena mezi nejflektivnější slovanské jazyky.

V případě představené analýzy jsme vymezili deset skupin analytických adjektiv podle příslušných jazyků (angličtina, latina a řečtina, francouzština, italština, španělština, japonština, čínština, němčina, arabština a polynéské jazyky), do kterých jsme roztřídili všech 151 českých

analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. Procentuální vyjádření etymologické analýzy názorně přináší graf č. 17.

Klasifikace českých analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí podle jejich příslušnosti k zdrojovému jazyku potvrdila dominantní pozici **angličtiny**, která jako zdrojový jazyk vystupuje v případě 110 analytických adjektiv, což odpovídá 73 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v češtině. Analytické jednotky anglického původu jsou zastoupeny výrazy

Graf č. 17: Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v češtině

s velmi širokou sémantikou. Převažují termíny z oblasti vědy a techniky, a to např. výrazy jako *call-back* (*call-back* agentura), *hardback* (*hardback* karoserie), *high-end* (*high-end* přístroj), *homevideo* (*homevideo* záznam), *impakt* (*impakt* časopis), *off-line* (*off-line* prodej), *on-line* (*on-line* vysílání), *open-source* (*open-source* projekt), *triband* (*triband* model), *web* (*webmaster*) aj., popř. také kódové determinanty typu *CD* (*CD* přehrávač), *DVD* (*DVD* rekordér), *GSM* (*GSM* síť), *IT* (*IT* technologie), *MD* (*MD* přístroj), *MMS* (*MMS* zpráva), *MP3* (*MP3* soubor), *PC* (*PC* sestava), *SMS* (*SMS* brána), *TV* (*TV* reklama) aj. Z dalších výrazů anglického původu lze zmínit ekonomické termíny, např. *duty-free* (*duty-free* zóna), *first best* (*first best* varianta), *offshore* (*offshore* účet), *promotion* (*promotion* dárek), *second best* (*second best* varianta) aj., hudební termíny, např. *dance* (*dance* večer), *grunge* (*grunge* čepice), *hip hop* (*hip hop* hudba), *oldies* (*oldies* párty), *pop* (*pop* scéna) aj., či sportovní termíny, např. *fit* (*fit*móda), *indoor* (*indoor* oblečení), *outdoor* (*outdoor* reklama), *race* (*race* prkno), *spinning* (*spinning* cvičení) aj. V případě většiny jednotek anglického původu je angličtina primárním zdrojovým jazykem. Lze však zmínit i výrazy, které primárně nejsou anglické, jedná se např. o analytická adjektiva *kešú* (*kešú* oříšky) nebo *khaki* (*khaki* bunda), které angličtina přejala z indiánských jazyků. Do řady dalších jazyků však tyto analytické lexikální jednotky byly přežaty už z angličtiny.

Pozici tradičního zdrojového jazyka v případě většiny slovanských jazyků zaujímají klasické jazyky, tj. **latina** a **řečtina**. Souhrnně mezi českými analytickými adjektivy tzv. úzkého pojetí lze nalézt 15 výrazů řeckého a latinského původu, což odpovídá 10 % dokladového materiálu češtiny tzv. úzkého pojetí. Z latiny čeština přejala např. výrazy *ex offa* (advokát *ex offa*), *in memoriam* (cena *in memoriam*), *persona non grata* (diplomat

persona non grata) aj., z řečtiny např. názvy znaků řecké abecedy *alfa* (úhel *alfa*), *beta* (písmeno *beta*), *gama* (*gama* záření) aj.

Následující zdrojové jazyky analytických adjektiv, které se objevují v češtině, jsou reprezentovány třemi románskými jazyky, a sice francouzštinou, italštinou a španělštinou. Nejpočetnější zastoupení zaujímá **francouzština**, která představuje 8 % excerpovaného materiálu češtiny tzv. úzkého pojetí. Jedná se o analytická adjektiva *blond* (*blond* přeliv), *bordó* (*bordó* kalhoty), *buklé* (*buklé* koberec), *dada* (*dada* směr), *froté* (*froté* pyžamo), *glazé* (*glazé* rukavice), *lila* (*lila* mašle), *manga* (*manga* styl), *pétanque* (*pétanque* turnaj), *šamoa* (*šamoa* papír), *taxi* (*taxi* služba) a *travesty* (*travesty* představení). Z uvedených příkladů vyplývá, že s výjimkou výrazu *khaki*, který je přejímkou z angličtiny, všechna analytická adjektiva označující barvy byla do češtiny přejata právě z francouzštiny. **Italština** je reprezentována šesti výrazy, což odpovídá 4 % excerpovaného materiálu češtiny tzv. úzkého pojetí. Italského původu jsou mezi českými analytickými adjektivy výrazy *bianko* (*bianko* směnka), *brutto* (*brutto* příjem), *buffo* (*buffo* tenor), *forte* (vitamin C *forte*), *netto* (*netto* příjem) a *pizza* (*pizza* rohlík). **Španělština** představuje 2 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v češtině, která jsou zastoupena třemi analytickými lexikálními jednotkami *cargo* (*cargo* kalhoty), *gala* (*galavečer*) a *tanga* (*tanga* plavky).

Poslední skupinu tvoří ostatní zdrojové jazyky, tj. **japonština**, **čínština**, **němčina**, **arabština** a **polynéské jazyky**, z nichž je každý zastoupen jedním analytickým adjektivem. Souhrnně tak představují 3 % všech českých analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. Z japonštiny přejala čeština analytické adjektivum *karaoke* (*karaoke* bar), z čínštiny *tai-či* (*tai-či* cvičení), z němčiny výraz *fajn* (*fajn* den), z arabštiny výraz *moka* (*moka* šálek) a z polynéských jazyků analytickou lexikální jednotku *tabu* (téma *tabu*).

7.4 Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí

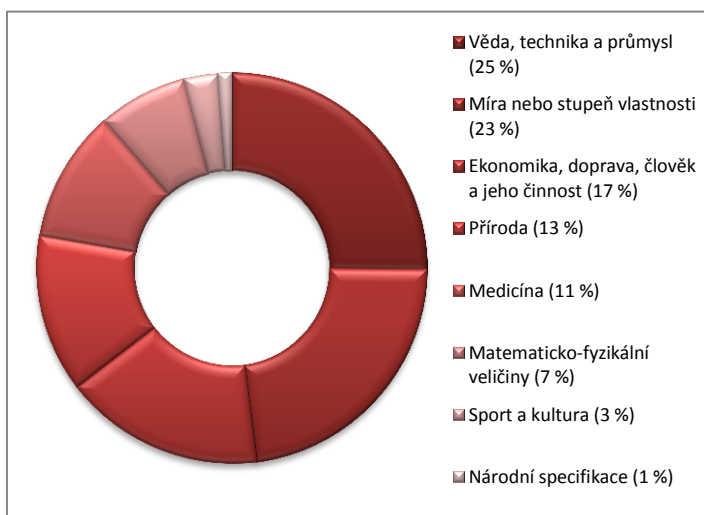
Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí jsou v češtině reprezentována 175 analytickými formanty, které souhrnně představují 53 % výchozího excerpovaného materiálu češtiny. Všechny analytické jednotky tohoto typu vystupují výhradně v prepozici vůči řídicímu substantivu, jelikož se jedná o formanty, které z grafického hlediska tvoří se substantivem jednočlenný výraz. Analytické formanty této skupiny mají z morfologického hlediska zpravidla charakter prefixoidů kořenového nebo prefixálního typu. Mezi excerpovanými formanty převažují jednotky řeckého a latinského původu, jsou zde však

zastoupeny i analytické formanty českého původu. Na příkladu dokladového materiálu jsme provedli sémantickou, strukturní a etymologickou analýzu (viz kap. 7.4.1, 7.4.2, 7.4.3).

7.4.1 Sémantická analýza

Ze sémantického hlediska tvoří analytická adjektiva tzv. širokého pojetí vyexcerpovaná z českých zdrojů velmi různorodou skupinu formantů. Řada výrazů je polysémantických, proto jejich začlenění do konkrétní sémantické skupiny bylo obtížné. Definovali jsme osm sémantických okruhů (formanty vědecko-technické a průmyslové oblasti, formanty označující míru nebo stupeň vlastnosti, popř. bližší specifikaci objektu či jevu, formanty související s ekonomikou, dopravou, člověkem a jeho činností, formanty mající souvislost s přírodou a přírodními jevy, formanty z oblasti medicíny, formanty označující matematicko-fyzikální veličiny, formanty z oblasti sportu a kultury a formanty definující národní specifikaci), do kterých jsme začlenili všech 175 analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině.

Kvantitativně nejpočetnější skupiny v rámci sémantické analýzy tvoří formanty vědecko-technické a průmyslové oblasti (44) a formanty označující míru nebo stupeň vlastnosti, popř. bližší specifikaci objektu či jevu (40). Za početně obsáhlejší skupiny lze rovněž považovat sémantickou skupinu slov tvořenou formanty souvisejícími s ekonomikou, dopravou, člověkem a jeho činností (29) a sémantickou skupinu slov s formanty majícími souvislost s přírodou a přírodními jevy (23). K již méně početným skupinám náleží formanty z oblasti medicíny (19) a formanty označující matematicko-fyzikální veličiny (13). Početně nejmenšími skupinami jsou skupiny slov tvořené formanty z oblasti sportu a kultury (5) a slov s formanty definujícími národní specifikaci (2). Procentuální rozložení skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí ze sémantického hlediska přináší graf č. 18.

Graf č. 18: Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině

Sémantická skupina analytických adjektiv z oblasti **vědy, techniky a průmyslu** představuje 25 % dokladového materiálu češtiny tzv. širokého pojetí, čímž ji lze považovat za nejpočetnější. V této skupině dominují především analytické formanty řeckého a latinského původu, např. *amino...* (*aminokyselina*), *centri...* (*centrifuga*), *energo...* (*energoregion*), *epi...* (*epifauna*), *fero...* (*feroelektrina*), *nitro...* (*nitroskupina*), *paro...* (*parorexie*), *petro...* (*petrochemik*), *pneumo...* (*pneumotachograf*), *radio...* (*radiomechanika*) aj. Tematicky jsou řecko-latinské formanty produktivní v oblasti terminologie vědeckých oborů jako např. fyzika, chemie či informatika. Vedle řecko-latinských termínových komponentů však tato skupina obsahuje i kódové determinanty utvořené od výrazů anglického původu jako např. *e-...* (*e-vyučování*), *i-...* (*i-reklama*) a *m-...* (*m-byznys*). Tato sémantická skupina obsahuje celkem 44 analytických adjektiv⁶⁷.

V pořadí druhou nejpočetnější tematickou skupinu tvoří analytická adjektiva, která svoji sémantikou vyjadřují **míru nebo stupeň vlastnosti, popř. bližší specifikaci objektu či jevu**. Výrazy tohoto typu představují 23 % dokladového materiálu češtiny tzv. širokého pojetí a převažují mezi nimi analytické formanty cizího původu, např. *extra...* (*extratřída*), *kvazi...* (*kvazičástice*), *mega...* (*megaevoluce*), *semi...* (*semitrajler*), *ultra...* (*ultramikroskop*) aj., jen několik málo jednotek je domácího původu, např. *lži...* (*lžidemokracie*), *malo...* (*maloobchod*), *samo...* (*samospád*), *vele...* (*velekněz*) nebo *velko...* (*velkoodběratel*). Tato sémantická skupina obsahuje celkem 40 analytických adjektiv⁶⁸.

Sémantická skupina, do které byly začleněny analytické formanty týkající se **ekonomiky, dopravy a člověka a jeho činnosti**, tvoří souhrnně 17 % excerpovaných jednotek češtiny tzv. širokého pojetí. Analytické formanty této tematické skupiny jsou poměrně různorodé, do oblasti ekonomiky a dopravy je možné zařadit např. formanty *euro...* (*euroskepticizmus*), *info...* (*infoservis*), *logo...* (*logotyp*), *moto...* (*motoopravna*) nebo *ex...* (*exministr*), dominantní však jsou jednotky související s člověkem a jeho činností, např. *antropo...* (*antroposociologie*), *blaho...* (*blahopřání*), *cizo...* (*cizozemec*), *dobro...* (*dobro-*

⁶⁷ *Amino...*, *archo...*, *audio...*, *baro...* / *bary...*, *baty...* / *bato...*, *centri...*, *cyklo...*, *deo...*, *digi...*, *e-...*, *echo...*, *elektro...*, *energo...*, *epi...*, *fero...*, *fono...*, *foto...*, *gazo...*, *chemo...*, *chloro...*, *chromo...*, *chrono...*, *i-...*, *infra...*, *izo...*, *kyber...*, *m-...*, *magneto...*, *nitro...*, *paro...*, *peta...*, *petro...*, *pneumo...*, *radio...*, *seizmo...*, *speleo...*, *stereo...*, *techno...*, *tele...*, *termo...*, *turbo...*, *vakuum...*, *vibro...*, *video...*

⁶⁸ *Anti...*, *arci...*, *endo...*, *eu...*, *extra...*, *hetero...*, *homo...*, *hyper...*, *hypo...*, *inter...*, *kontra...*, *kvazi...*, *lži...*, *makro...*, *malo...*, *maxi...*, *mega...*, *meta...*, *mezo...*, *mini...*, *mono...*, *multi...*, *peri...*, *poly...*, *post...*, *pre...*, *proto...*, *pseudo...*, *samo...*, *semi...*, *steno...*, *sub...*, *super...*, *trans...*, *ultra...*, *uni...*, *vele...*, *velko...*, *vice...*, *vnitro...*

činnost) nebo *pravo...* (*pravomoc*). Tato sémantická skupina obsahuje celkem 29 analytických adjektiv⁶⁹.

Analytické formanty mající tematickou souvislost s oblastí **přírody a přírodních jevů** představují 13 % všech analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině. Jelikož se jedná z větší části o přejímky z řečtiny a latiny, obdobně jako v ruštině jsou zde zastoupena analytická adjektiva související s vodou, např. *akva...* (*akvaterárium*), *hydro...* (*hydrogenerátor*), *hygro...* (*hygrometr*), nebo s mimozemským prostorem, např. *astro...* (*astronavigace*), *helio...* (*helioenergetika*), *kosmo...* (*kosmochemie*). Tato sémantická skupina obsahuje celkem 23 analytických adjektiv⁷⁰.

Sémantická skupina obsahující analytické formanty z oblasti **medicíny** je v korpusu českých analytických adjektiv tzv. širokého pojetí zastoupena 11 % jednotek. Všechny analytické jednotky této tematické skupiny jsou řeckého a latinského původu, např. *angio...* (*angioblastom*), *bakterio...* (*bakterioterapie*), *kardio...* (*kardiostimulátor*), *neuro...* (*neuroprotéza*), *psycho...* (*psychomotorika*) aj., pouze analytický formant *krve...* (*krvežiznivost*) představuje výraz domácího původu. Tato sémantická skupina obsahuje celkem 19 analytických adjektiv⁷¹.

Ostatní sémantické skupiny jsou procentuálně zastoupeny spíše okrajově, všechny se již nacházejí pod desetiprocentní hranicí. Sémantická skupina sdružující analytické formanty označující **matematicko-fyzikální veličiny** je v dokladovém materiálu zastoupena 7 % všech analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině, což odpovídá 13 jednotkám: *deci...* (*decilitr*), *deka...* (*dekagram*), *giga...* (*gigahertz*), *hekto...* (*hektolitr*), *hexa...* (*hexagram*), *kilo...* (*kilometr*), *mikro...* (*mikrometr*), *mili...* (*mililitr*), *nano...* (*nanometr*), *penta...* (*pentametr*), *piko...* (*pikovteřina*), *tera...* (*terabyte*), *tetra...* (*tetrametr*). Analytická adjektiva z oblasti **sportu a kultury** představují 3 % excerpovaného materiálu češtiny tzv. širokého pojetí, což odpovídá pěti jednotkám: *kino...* (*kinoautomat*), *knih(o)...* (*knihtisk*), *krimi...* (*krimikomedie*), *neo...* (*neorenesance*) a *retro...* (*retroseriál*). Poslední sémantická skupina je tvořena analytickými adjektivy definující svoji sémantikou jistou **národní specifikaci**, jedná se o dvě analytické jednotky *afro...* / *Afro...* (*Afroameričan*) a *anglo...* (*anglofobie*), které tvoří 1 % dokladového materiálu češtiny tzv. širokého pojetí.

⁶⁹ *Antropo...*, *auto...*, *biblio...*, *blaho...*, *cizo...*, *dobro...*, *etno...*, *euro...*, *ex...*, *holo...*, *hrůzo...*, *idio...*, *info...*, *jino...*, *kraso...*, *leto...*, *logo...*, *monstr...*, *moto...*, *narko...*, *nato...*, *paleo...*, *pan...*, *porno...*, *pravo...*, *profi...*, *teen...* / *teens...*, *tělo...*, *xeno...*

⁷⁰ *Aero...*, *agro...*, *akva...*, *astro...*, *bio...*, *cyto...*, *dendro...*, *dřevo...*, *eko...*, *geo...*, *helio...*, *herma...*, *hydro...*, *hygro...*, *ichtio...*, *kosmo...*, *krypto...*, *meteo...*, *přírudo...*, *seleno...*, *strato...*, *vzducho...*, *zoo...*

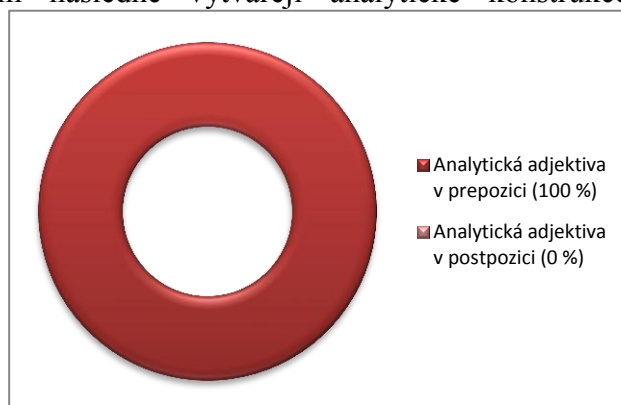
⁷¹ *Angio...*, *bakterio...*, *balneo...*, *dia...*, *farmako...*, *gastro...*, *hemo...*, *imuno...*, *kardio...*, *krve...*, *kryo...*, *lymfo...*, *nefro...*, *neuro...*, *organo...*, *orto...*, *osteo...*, *psycho...*, *rentgeno...*

7.4.2 Strukturní analýza

V rámci strukturní analýzy zkoumáme analytická adjektiva tzv. širokého pojetí v češtině z hlediska jejich **pozice** (viz kap. 7.4.2.1) a způsobu **připojení** (viz kap. 7.4.2.2) k řídicímu výrazu, pozornost je věnována také počtu komponentů konstituujících analytické adjektivum, tj. **kvantitativnímu aspektu** (viz kap. 7.4.2.3). Obecně lze říci, že z pohledu struktury představují česká analytická adjektiva tzv. širokého pojetí jednočlenné lexikální jednotky, obdobný charakter prepozitivních analytických formantů převládá rovněž v ruštině i polštině.

7.4.2.1 Poziční aspekt

Z pozičního hlediska je pozornost věnována lokaci analytického adjektiva vůči řídicímu substantivu nebo adjektivu. V češtině je situace v tomto směru zcela totožná se situací v ruštině, tzn. všechny excerpované analytické formanty jsou lokalizovány výhradně do **prepozice**. S připojeným substantivem následně vytvářejí analytické konstrukce, např. *amino...* (*aminokyselina*), *bio...* (*bio-kosmetika*), *euro...* (*eurodotace*), *foto...* (*fotobuňka*), *hekto...* (*hektolitr*), *imuno...* (*imunotransfuze*), *kvazi...* (*kvazičástice*), *moto...* (*motocyklista*), *neuro...* (*neuroprotéza*), *turbo...* (*turboagregát*) aj. Procentuální zobrazení pozičního aspektu analytických formantů přináší graf č. 19.

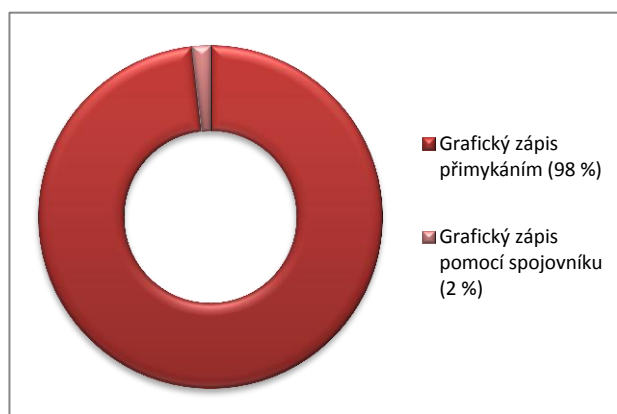
Graf č. 19: Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině

7.4.2.2 Konektivní aspekt

Z konektivního hlediska jsme se v případě analytických adjektiv tzv. širokého pojetí zaměřili na způsob připojení prepozitivní analytické jednotky k řídicímu výrazu. Na základě provedené analýzy jsme dospěli k závěru, že většina prepozitivních analytických formantů je v češtině připojena k substantivu či adjektivu pomocí prostého přimykání, pouze okrajové procento jednotek je připojováno pomocí spojovníku.

Z celkového počtu 175 českých analytických adjektiv tzv. širokého pojetí je 98 % analytických formantů připojeno v rámci analytické konstrukce k řídicímu substantivu

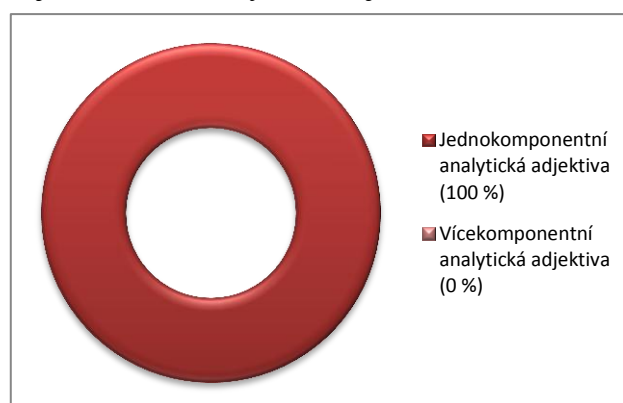
pomocí přimykání. Tomuto procentnímu údaji odpovídají 172 jednotky, např. *archo...* (*archo*park < *archo* + *park*), *eko...* (*eko*turistika < *eko* + *turistika*), *extra...* (*extra*liga < *extra* + *liga*), *gastro...* (*gastro*tonikum < *gastro* + *tonikum*), *helio...* (*helio*energetika < *helio* + *energetika*), *infra...* (*infra*paprsek < *infra* + *paprsek*), *kino...* (*kino*automat < *kino* + *automat*), *lymfo...* (*lymfo*uzlina < *lymfo* + *uzlina*), *retro...* (*retro*seriál < *retro* + *seriál*), *velko...* (*velko*knížectví < *velko* + *knížectví*) aj. Pouhé 2 % všech analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině tvoří analytické formanty, které jsou připojeny k řídicímu substantivu **pomocí spojovníku**. Jedná se o analytické formanty *e-...*, *i-...* a *m-...*, které představují de facto kódové determinanty v podobě iniciálové zkratky českého adjektiva odvozeného primárně od výrazu přejatého z angličtiny, tj. *e-...* < elektronický (*e-cigareta*, *e-kniha*, *e-podpis*), *i-...* < internetový (*i-noviny*, *i-kavárna*, *i-zóna*), *m-...* < mobilní (*m-bankovníctví*, *m-byznys*, *m-komerce*). Procentuálně je konektivní aspekt analytických jednotek vyjádřen grafem č. 20.

Graf č. 20: Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině

7.4.2.3 Kvantitativní aspekt

Z kvantitativního hlediska zkoumáme v rámci strukturní analýzy počet komponentů, jimiž jsou analytická adjektiva tvořena. Pokud jde o česká analytická adjektiva tzv. širokého pojetí je situace jednoznačná, všechny námi zkoumané analytické formanty jsou tvořeny **jedním komponentem**, tzn. ve všech případech se jedná o jednočlenné výrazy, např. *auto...* (*auto*servis), *centri...* (*centri*fuga), *dendro...* (*dendro*metrie), *elektro...* (*elektro*spotřebič), *extra...* (*extra*systola), *ichtio...* (*ichtio*grafie), *kosmo...* (*kosmo*viže), *meteo...* (*meteo*servis), *paro...* (*paro*rexie), *semi...* (*semi*vokál) aj. Procentuální vyjádření kvantitativního hlediska přináší graf č. 21.

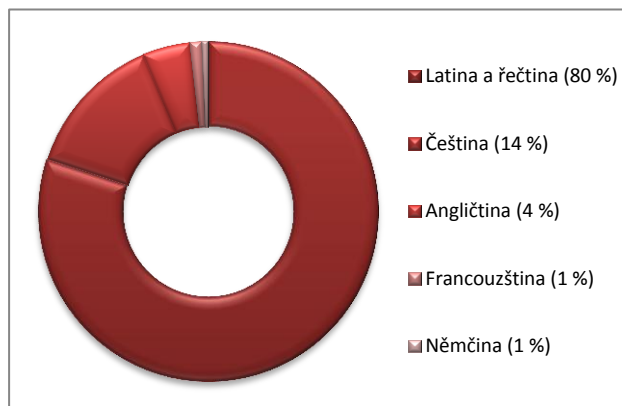
Graf č. 21: Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině

7.4.3 Etymologická analýza

V rámci této kapitoly jsme provedli analýzu na dokladovém materiálu analytických adjektiv tzv. širokého pojetí vyexcerpovaných z českých zdrojů. Výstupem analýzy je vymezení pěti skupin analytických adjektiv podle příslušnosti k jistému zdrojovému jazyku. Tyto skupiny jsou tvořeny klasickými jazyky, tj. latinou a řečtinou, dále češtinou, angličtinou, francouzštinou a němčinou. Procentuální zastoupení analytických formantů podle provedené analýzy přináší graf č. 22.

Nejpočetnější skupinu v rámci provedené analýzy představují klasické jazyky, tj. **latina a řečtina**. Ve srovnání s analytickými adjektivy tzv. úzkého pojetí, kde je výrazná dominance angličtiny jako zdrojového jazyka, zaujímají v češtině mezi analytickými adjektivy tzv. širokého pojetí výrazně dominantní postavení naopak klasické jazyky. Řecko-latinské analytické formanty představují na základě provedené

Graf č. 22: Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině

analýzy 80 % všech analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině, což odpovídá 140 jednotkám. V rámci skupiny výpůjček z klasických jazyků výrazně převažují analytické formanty řeckého původu (101 jednotka, tj. 58 % dokladového materiálu češtiny tzv. širokého pojetí) nad formanty latinského původu (39 jednotek, tj. 22 % dokladového materiálu češtiny tzv. širokého pojetí). Příkladem analytických adjektiv řeckého původu mohou být např. jednotky *agro...* (*agroturistika*), *bakterio...* (*bakterioterapie*), *echo...* (*echolokace*), *fono...* (*fonoamatér*), *hetero...* (*heterogameta*), *izo...* (*izocentrum*), *krypto...* (*kryptodeprese*), *mono...* (*monočlánek*), *peri...* (*periforma*), *termo...* (*termodynamika*) aj., latinského původu jsou např. analytické formanty *akva...* (*akvaplaning*), *dendro...* (*dendrometrie*), *imuno...* (*imunoglobulin*), *infra...* (*infrazářen*), *kontra...* (*kontrarozvědka*), *krimi...* (*krimifilm*), *lymfo...* (*lymfouzlina*), *multi...* (*multiprocesor*), *radio...* (*radioaktivita*), *strato...* (*stratosféra*) aj.

Druhou nejpočetnější skupinu, avšak již s výrazným odstupem od skupiny předchozí, tvoří analytická adjektiva **domácího původu**. Jedná se de facto o prefixoidy kořenového typu vzniklé odvozením od substantivního nebo adjektivního základu, které se pomocí interfixu připojují k řídicímu výrazu a vytváří analytickou konstrukci. Tohoto typu analytická adjektiva jsou reprezentována 24 analytickými formanty, což představuje 14 % všech analytických

adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině. Jedná se o analytické jednotky jako např. *cizo...* (*cizoložník*), *dřevo...* (*dřevomorka*), *kilo...* (*kilometrovník*), *knih(o)...* (*knihcentrum*), *krve...* (*krvelačnost*), *přírodo...* (*přírodovědec*), *tělo...* (*tělovýchova*), *vele...* (*veletok*), *velko...* (*velkostatkář*), *vzducho...* (*vzducholod'*) aj.

Ostatní tři zdrojové jazyky, tj. angličtina, francouzština a němčina, zaujímají okrajové postavení, všechny se počtem svých jednotek nacházejí pod pětiprocentní hranicí. **Angličtina** tvoří 4 % dokladového materiálu češtiny tzv. širokého pojetí a je reprezentována analytickými jednotkami jako např. *digi...* (*digizóna*), *e-...* (*e-publicistika*), *i-...* (*i-komerce*), *m-...* (*m-bankovníctví*), *techno...* (*technorytmus*) aj. **Francouzština a němčina** zaujímají shodně 1 % excerpovaných jednotek češtiny tzv. širokého pojetí, přičemž francouzština je zastoupena dvěma jednotkami *magneto...* (*magnetodioda*) a *monstr...* (*monstrkoncert*), němčina jedním analytickým formantem *rentgeno...* (*rentgenoterapie*).

8 ANALYTICKÁ ADJEKTIVA V POLŠTINĚ

Analytická adjektiva zaujímají v gramatickém systému polštiny, obdobně jako v češtině, okrajovou pozici. V předních gramatických příručkách jsou představena velmi stručnou definicí spolu s uvedením několika mála příkladů (viz kap. 3.5). V polštině je pro jednotky tohoto typu souhrnně užíván termín **przymiotnik nieodmienny**, tj. nesklonné adjektivum. V souladu s terminologickou nominací, kterou jsme nastínili výše, budeme i v případě polských nesklonných adjektiv používat jednotný termín, tj. **analytické adjektivum**. I v případě polských lexikálních jednotek tohoto typu rozumíme pod pojmem *analytický výraz*, který je svou morfoložicky-lexikální povahou *neohebný*, *neměnný* či *nesklonný*.

8.1 Charakteristika analytických adjektiv v polštině

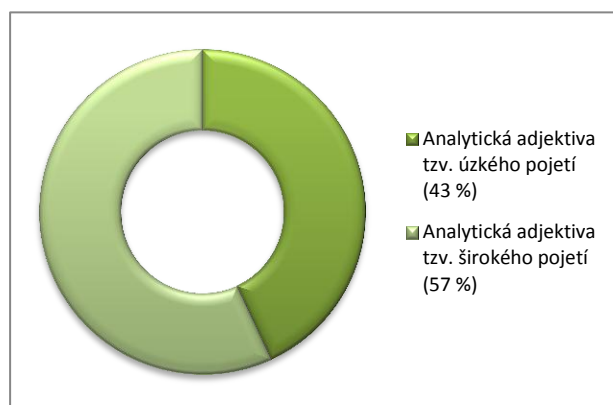
V souladu s demokratizačními, internacionalizačními či globalizačními tendencemi v současných slovanských jazycích tvoří analytická adjektiva v polštině postupně se rozrůstající skupinu lexikálních jednotek, z nichž většinu lze označit za přejaté výrazy, např. *art moderne* (sztuka *art moderne*), *biznes* (*biznesplan*), *marengo* (sweter *marengo*), *play-off* (system gry *play-off*), *wideo / video* (kasety *wideo / filmy video*) aj., některé jsou však domácího původu a náleží k vrstvě nespisovného jazyka, např. *cacy* (staruszek *cacy*), *spoko* (*spoko pytanie*) aj. Výrazy tohoto typu disponují výhradně jedním tvarem a nejčastěji plní po vzoru adjektiv atributivní funkci, např. *art moderne design*, *biznesplan*, *kolor marengo*, *faza play-off*, *sprzęt wideo*.

Obdobně jako v ruštině nebo češtině, i v polštině se vyskytují analytická adjektiva mající formálně charakter buď samostatné lexikální jednotky, např. *blond* (włosy *blond*), *country* (muzyka *country*), *lilaróż* (kolor *lilaróż*), *netto* (waga *netto*), *safari* (sukienka *safari*) aj., anebo vystupují v podobě prepozitivního analytického formantu, jenž spolu s následujícím řídicím substantivem tvoří složený analytický výraz, např. *auto...* (*autokarawan*), *helio...* (*heliograwiura*), *galwano...* (*galwanoplastyka*), *organo...* (*organopreparat*), *radio...* (*radiosłuchacz*) aj.

Z polských lexikografických pramenů, s nimiž jsme pracovali (viz kap. 5, resp. 5.1.3), jsme vy excerpovali celkem 304 jednotek, které svým charakterem odpovídají našemu pojetí analytických adjektiv. V případě všech analytických adjektiv dokladového materiálu vy excerpovaného z polských zdrojů jsme provedli primární dichotomickou klasifikaci, při níž

jsme definovali dvě základní skupiny, tj. analytická adjektiva tzv. úzkého a širokého pojetí. Polská analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí jsou v našem korpusu reprezentována 131 výrazy, což představuje 43 % polského dokladového materiálu. Jedná se např. o analytická adjektiva typu *a capella* (*a capella* zespól), *bantu* (jazyk *bantu*), *bikini* (sukienka *bikini*), *ekstra* (usługi *ekstra*), *gratis* (przejazd *gratis*), *instant* (produkt spożywczy *instant*), *khaki* (spodnie *khaki*), *online* (tryb pracy *online*), *prima* (*prima* dworzec), *spa* (*spa* hotel), *trendy* (spodnie *trendy*) aj. Početnější skupinu představují analytická adjektiva tzv. širokého pojetí, která jsou reprezentována 173 analytickými formanty, což představuje 57 % polského dokladového materiálu. Jako příklad těchto

jednotek lze uvést formanty *antropo...* (*antropotechnik*), *biblio...* (*biblioterapeuta*), *cyklo...* (*cyklopropan*), *echo...* (*echoaparát*), *gazo...* (*gazogenerator*), *jodo...* (*jodowódór*), *meteo...* (*meteonawigacja*), *petro...* (*petrochemikalia*), *prawo...* (*prawoznawstwo*), *trans...* (*transmigracja*) aj. Rozložení analytických adjektiv tzv. úzkého a širokého

ho pojetí v polštině přináší graf č. 23. **Graf č. 23: Rozložení analytických adjektiv v polštině**

Z kvantitativního hlediska je počet analytických adjektiv v polštině přibližně třikrát menší než v ruštině (dokladový materiál ruštiny čítá 842 jednotek). Tento fakt může znamenat, že polština, obdobně jako i čeština, náleží k výrazně flektivním slovanským jazykům, v kterých se analytické a aglutinační tendence tak silně neprojevují. Pokud srovnáme analytická adjektiva v češtině a polštině z kvantitativního hlediska, lze dospět k závěru, že oba jazyky disponují přibližně stejným počtem jednotek (dokladový materiál polštiny činí 304 jednotek, dokladový materiál češtiny – 326 jednotek).

8.2 Morfologicko-lexikální analýza analytických adjektiv v polštině

V rámci morfologicko-lexikální klasifikace analytických adjektiv v polštině jsme věnovali pozornost analytickým adjektivům z hlediska jejich tzv. úzkého a širokého pojetí. Zvláštní pozornost je věnována analytickým adjektivům tzv. širokého pojetí, u nichž se zaměřujeme na prefixoidy dvou typů, tj. kořenového a prefixálního.

Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí jsou v polštině zastoupena převážně přejatými lexikálními jednotkami, které představují většinu jednotek této skupiny. Lexikální

jednotky tohoto typu netvoří ve spojení s řídicím substantivem jednočlenný výraz, jedná se o analytická adjektiva, která vystupují zcela samostatně, a to buď v prepozici, anebo postpozici. Analytické adjektivum však vždy plní atributivní funkci, např. *beta* (promienie *beta*), *bordo* (kolor *bordo*), *brutto* (waga *brutto*), *fair play* (gra *fair play*), *yacht* (*yacht club*) aj. Z morfologického hlediska představují všechna tato analytická adjektiva neohebné, tj. analytické jednotky, které si zachovávají vůči svému řídicímu substantivu či adjektivu stálou neměnnost, nepodléhají tedy flexi.

Ve skupině polských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí lze však zmínit i výrazy, které rovněž vůči svému řídicímu výrazu zachovávají z morfologického hlediska neohebnost, avšak již nevystupují jako samostatné lexikální jednotky. Obdobně jako v ruštině nebo češtině se jedná o analytické formanty, které zauímají výhradně prepozitivní lokaci a tvoří ve spojení s řídicí lexikální jednotkou analytickou konstrukci. V případě analytických adjektiv této skupiny se jedná o výrazy, které mohou vystupovat v rámci analytických konstrukcí i jako samostatné lexikální jednotky, i jako prepozitivní analytické formanty, např. *biznes* (*biznes class / biznespartner*).

Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí jsou na příkladu polského excerpovaného materiálu zastoupena sublexikálními komponenty, které jsou lokalizovány výhradně v prepozici vůči řídicímu výrazu. Tyto prepozitivní analytické formanty jsou reprezentovány jak internacionálními jednotkami, tak jednotkami domácího původu. Z morfologického hlediska se jedná o morfémy nevyhraněného, popř. přechodného typu nazývané v odborné literatuře jako prefixoidy. Podobně jako v případě ruštiny a češtiny, i mezi polskými analytickými adjektivy tzv. širokého pojetí lze klasifikovat prefixoidy kořenového typu a prefixoidy prefixálního typu. Prefixoidy kořenového typu představují jednotky blízké kořenovým morfémům, prefixoidy prefixálního typu jsou svým morfematičtým charakterem blízké prefixům.

Mezi **analytickými formanty cizího původu** lze na základě dokladového materiálu definovat oba typy prefixoidů, tj. prefixoidy kořenového i prefixálního typu. **Prefixoidy kořenového typu** jsou zastoupeny zejména řecko-latinskými prepozitivními formanty, které v analytických konstrukcích plní atributivní funkci. Tyto jednotky jsou řazeny k výrazně produktivním analytickým determinantům nejen v polštině, ale i v ruštině a češtině. Na základě dokladového materiálu polštiny lze jako příklady uvést analytické formanty typu *akwa...* (*akwakultura*), *bakterio...* (*bakterioskopia*), *cyklo...* (*cykloergometr*), *ergo...* (*ergoterapia*), *hemo...* (*hemoaglutynacja*), *kosmo...* (*kosmopolityzm*), *orto...* (*ortogeneza*), *petro...* (*petrochemik*), *rentgeno...* (*rentgenotechnik*), *wibro...* (*wibromłot*) aj.

Vedle prefixoidů kořenového typu nacházíme v polštině mezi analytickými formanty cizího původu rovněž **prefixoidy prefixálního typu**, které také lze zařadit k produktivním slovotvorným jednotkám, zejména v oblasti odborné terminologie. Tyto analytické formanty řídící výraz jakostně či kvantitativně blíže specifikují. Dokladový materiál uvádí příklady jako *arcy...* (*arcyksiężniczka*), *giga...* (*gigakaloria*), *hipo...* (*hipofunkcja*), *makro...* (*makrocząsteczka*), *mega...* (*megaewolucja*), *mikro...* (*mikromodelarz*), *multi...* (*multimilioner*), *poli...* (*polifoniczność*), *post...* (*postkolonializm*), *ultra...* (*ultrademokrata*) aj.

Mezi **analytickými formanty domácího původu** vyčleňujeme na základě excerpovaného materiálu polštiny **prefixoidy kořenového typu** představující analytický formant, který je utvořen od substantivního nebo adjektivního základu, např. *calo...* (*calosemestralny*), *ciepło...* (*ciepłokrwisty*), *dobro...* (*dobroczynność*), *drzewo...* (*drzewoznawstwo*), *krasno...* (*krasnoludek*), *krwio...* (*krwiożercość*), *lodo...* (*lodołamacz*), *prawo...* (*praworzędność*), *śniego...* (*śniegoładowarka*), *wodo...* (*wodociągowiec*) aj. Tyto analytické jednotky se v polštině aktivně účastní slovotvorného procesu, resp. dochází k připojení k řídící lexikální jednotce, nejčastěji v podobě substantiva nebo adjektiva, čímž vznikají analytické konstrukce. Ze strukturního hlediska je v případě analytických konstrukcí s domácími prefixoidy kořenového typu prepozitivní analytický formant neměnný, ohýbá se pouze koncovka řídícího substantiva nebo adjektiva.

8.3 Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí

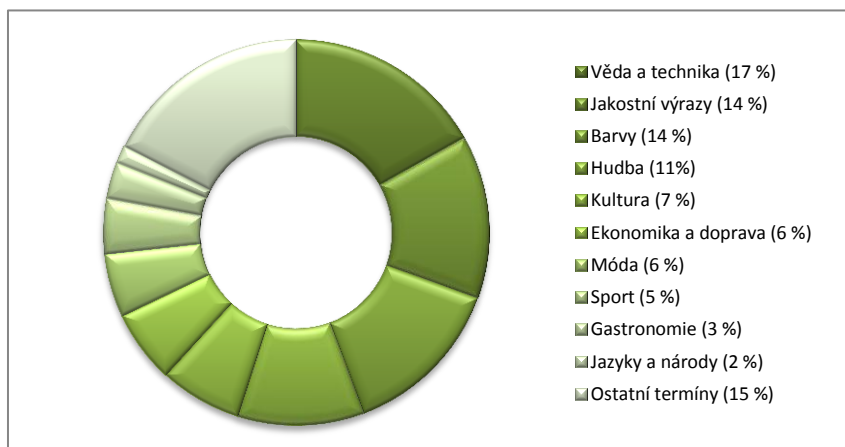
Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí představují v porovnání s analytickými adjektivy tzv. širokého pojetí menší část, na příkladu dokladového materiálu polštiny jsou zastoupena 131 analytickými adjektivy, což odpovídá 43 % jednotek. Jedná se převážně o samostatně vystupující lexikální jednotky, které plní vůči svému řídícímu výrazu atributivní funkci a lokačně jsou umístěny do postpozice, avšak v některých případech mohou mít i prepozitivní lokaci. Většina analytických adjektiv této skupiny je tvořena přejatými lexikálními jednotkami, které si zachovávají svou neohebnost. V případě všech jednotek excerpovaného materiálu byly provedeny tři stěžejní analýzy, tj. sémantická, strukturní a etymologická (viz kap. 8.3.1, 8.3.2, 8.3.3), které představují hlavní výstup této kapitoly.

8.3.1 Sémantická analýza

Ze sémantického hlediska jsou analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí tvořena lexikálními jednotkami různých tematických oblastí. Na základě provedené analýzy jsme vytvořili deset hlavních sémantických skupin (vědecko-technické termíny, výrazy vyjadřující jakost či bližší specifikaci, názvy barev, hudební termíny, kulturní termíny, termíny z oblasti ekonomiky a dopravy, módy, sportovní a gastronomické termíny, názvy jazyků). Stranou těchto desíti sémantických skupin stojí navíc skupina, která obsahuje výrazy, jež nebylo možné zařadit do výše představených tematických okruhů. V této poslední skupině se nachází poměrně vysoký počet výrazů, které lexikografické prameny odkazují zpravidla k rovinně nespisovného jazyka.

Z kvantitativního pohledu jsou nejpočetnější skupiny výrazů reprezentovány vědecko-technickými termíny (22), výrazy vyjadřující jakost či bližší specifikaci objektu (18) a výrazy označující barvy (18). Další skupiny jsou tvořeny hudebními termíny (14), termíny z oblasti kultury (9), ekonomickými a dopravními termíny (8), termíny z oblasti módy (7) a termíny z oblasti sportu (6). Již méně početné sémantické skupiny vycházející z excerpovaného materiálu představují gastronomické termíny (4) a výrazy označující názvy jazyků (2). Stranou stojí skupina s termíny nezačleněnými do výše představených tematických skupin.

Tato skupina (ostatní termíny) je však poměrově vůči hlavním sémantickým skupinám značně početná (23), jelikož sdružuje především analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí, která jsou řazena k nespisovnému lexiku. Procentuální rozložení představených sémantických skupin přináší graf č. 24.

Graf č. 24: Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině

Kvantitativně nejpočetnější sémantickou skupinu tvoří analytická adjektiva v podobě **vědecko-technických termínů**. Tyto výrazy jsou zastoupeny v našem dokladovém materiálu 22 jednotkami, což odpovídá 17 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině. Ze strukturního hlediska zaujímají dominantní postavení kódové determinanty přejaté z angličtiny, např. *DVD* (płyta *DVD*), *IT* (specialista *IT*), *MMS* (usługa *MMS*), *SMS* (usługa

SMS), TV (program TV) aj., objevují se zde ovšem i výrazy řeckého původu *alfa* (cząsteczki *alfa*), *beta* (promieniowanie *beta*), *gamma* (promieniowanie *gamma*) v různých podobách svého grafického zápisu, obdobně jako je tomu v ruštině i češtině. Tato sémantická skupina obsahuje celkem 22 analytických adjektiv⁷².

Druhou nejpočetnější sémantickou skupinu analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině tvoří s celkovým počtem 18 jednotek výrazy vyjadřující jakost či bližší specifikaci objektu, shodný počet jednotek obsahuje i tematická skupina znamenající názvy barev. Skupina výrazů vyjadřující **jakost či bližší specifikaci objektu** je tvořena z větší části přejatými výrazy, které svoji sémantikou blíže specifikují předmět, objekt či jev popsany řídicím výrazem, nejčastěji substantivem nebo adjektivem. K analytickým adjektivům tohoto typu lze zařadit např. výrazy jako *ekstra* (koncert *ekstra*), *forte* (vitamina C *forte*), *kombi / combi* (opel *combi*), *non stop* (jazda *non stop*), *sexy* (*sexy* sukienka) aj. Tato skupina představuje 14 % excerpovaného materiálu polštiny tzv. úzkého pojetí⁷³.

Stejně početnou tematickou skupinu tvoří výrazy označující **názvy barev**, tyto jednotky zaujímají rovněž 14 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině. K této skupině výrazů náleží analytická adjektiva typu *beż* (suknia *beż*), *blond* (warkocz *blond*), *bordo* (żakiet *bordo*), *indygo* (kolor *indygo*), *khaki* (spodnie *khaki*) aj. V rámci této sémantické skupiny lze vydělit specifickou tematickou skupinu, která obsahuje osm lexikálních jednotek, které slouží k označení barev v karetní hře. V polštině se výrazy *karo* (karta koloru *karo*), *kier* (karta koloru *kier*), *pik* (karta koloru *pik*) a *trefl* (karta koloru *trefl*) řadí výhradně k neohebným tvarům. Výrazy *czerwień* (karta koloru *czerwień*), *dzwonek* (karta koloru *dzwonek*), *wino* (karta koloru *wino*) a *żołądź* (karta koloru *żołądź*) jsou primárně ohebné, avšak pokud jsou užity ve smyslu označení barvy při karetní hře, neohýbají se a zůstávají neměnné, proto je v tomto kontextu lze zařadit mezi analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí. Souhrnně tato sémantická skupina obsahuje 18 analytických adjektiv⁷⁴.

Další sémantická skupina je reprezentována **termíny z oblasti hudby**, které zaujímají 11% dokladového materiálu polštiny tzv. úzkého pojetí. Většina analytických adjektiv této tematické oblasti jsou výrazy přejaté z angličtiny, např. *country* (muzyka *country*), *disco*

---

⁷² *Alfa, audio-video / audio-wideo, beta, CD, demo, DVD, EKG, gamma, hi-fi, in folio, in vitro, IT, kompakt, MMS, MP3, offline, online, PC, SMS, TV, VCD, VRC.*

⁷³ *Constans, ekstra, fest, forte, in minus, in plus, in spe, kombi / combi, koszer, mat, metalik / metalic, non stop, prima sort, serio, sexy, solo, top, wniebogłosy.*

⁷⁴ *Beż, blond, bordo, ciemnoblond, czerwien, dzwonek, indygo, karo, khaki, kier, lila, lilaróż, marengo, pik, rudoblond, trefl, wino, żołądź.*

(nagranie *disco*), *funky* (muzyka *funky*), *punk* (ruch *punk*), *reggae* (rytm *reggae*). Tato sémantická skupina obsahuje 14 analytických adjektiv⁷⁵.

Následující sémantické skupiny jsou tvořeny již menším počtem analytických adjektiv. **Termíny z oblasti kultury** zaujímají 7 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině, což odpovídá devíti analytickým jednotkám: *art informel* (sztuka *art informel*), *art moderne* (*art moderne design*), *art nouveau* (styl *art nouveau*), *biedermeier* (styl *biedermeier*), *buffo* (*buffo tenor*), *dada* (pokolenie *dada*), *fantasy* (literatura *fantasy*), *rokoko* (styl *rokoko*), *science fiction* / *sci-fi* (*science fiction* / *sci-fi* utwór literacki). Skupina **ekonomických a dopravních termínů** představuje 6 % dokladového materiálu polštiny tzv. úzkého pojetí, tj. souhrnně osm analytických jednotek. Sedm z nich lze zařadit k ekonomickým termínům: *biznes* (*biznes oferta*), *brutto* (wynagrodzenie *brutto*), *fair trade* (kawa *fair trade*), *gratis* (bilet *gratis*), *in blanco* (weksel *in blanco*), *netto* (wynagrodzenie *netto*), *poste restante* (list *poste restante*), jeden termín náleží k dopravní problematice. Jedná se o anglický výraz *open*, který vystupuje v podobě analytického adjektiva v analytických konstrukcích typu bilet *open*. Taková konstrukce označuje typ cestovního dokladu, pomocí něhož je možné cestovat i na zpáteční cestu bez dopředu blíže specifikovaného dne návratu. **Termíny z oblasti módy** jsou v korpusu polských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí zastoupeny 6 % jednotek, tj. sedmi výrazy: *bikini* (sukienka *bikini*), *bouclé* (przeza *bouclé*), *frotté* (ręcznik *frotté*), *nonajron* / *non-iron* (koszula *nonajron* / *non-iron*), *polo* (koszulka *polo*), *safari* (styl *safari*), *toples* / *topless* (stroj *toples* / *topless*). **Sportovní termíny** zaujímají 5 % dokladového materiálu polštiny tzv. úzkého pojetí, což odpovídá šesti analytickým jednotkám: *fair play* (zachowanie *fair play*), *yacht* / *jacht* (*yacht club* / *jachtklub*), *play-off* (faza *play-off*), *spa* (*spa masaž*), *wellness* (usługi *wellness*) a *wzwyż* (skok *wzwyż*).

Procentuálně okrajovou pozici představují v polštině dvě poslední sémantické skupiny, resp. skupina gastronomických termínů a výrazy označující názvy jazyků. **Gastronomické termíny** představují 3 % polského dokladového materiálu tzv. úzkého pojetí a jsou reprezentovány čtyřmi jednotkami: *GMO* (produkty *GMO*), *instatnt* (produkty spożywcze *instatnt*), *purée* / *piure* (ziemniaki *purée*) a *sauté* (karp *sauté*). Výrazy označující **názvy jazyků** tvoří 2 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině a jsou zastoupeny výrazy *bantu* (język *bantu*) a *mambwe* (język *mambwe*).

Stranou jsme ponechali výrazy, které nebyly ze sémantického hlediska zařazeny do výše představených tematických skupin, jedná se o tzv. **ostatní termíny**. Tato skupina

---

⁷⁵ *A capella, bis, country, disco, disco polo / discopolo, dur, folk, funky, gospel, moll, pop / pop..., punk, reggae, soul.*

je kvantitativně poměrně početná, představuje 15 % všech polských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí. Tak vysoké procento výrazů v této skupině je způsobeno především přítomností výrazů, které lexikografické prameny reflektují jako nespisovná slova. Nehledě na tuto charakteristiku, jedná se z našeho úhlu pohledu o analytická adjektiva, proto i tyto lexikální jednotky mají své místo v naší databázi. Tato skupina obsahuje celkem 23 výrazů⁷⁶.

8.3.2 Strukturní analýza

V rámci strukturní analýzy analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí zkoumáme obdobně jako i v případě ruštiny a češtiny trojí aspekt, tj. pozornost je věnována **pozičnímu aspektu** (viz kap. 8.3.2.1), **konektivnímu aspektu** (viz kap. 8.3.2.2) a **kvantitativnímu aspektu** (viz kap. 8.3.2.3). Všechny dílčí analýzy jsou provedeny na dokladovém materiálu 131 analytických jednotek, které souhrnně reprezentují analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí v polštině.

8.3.2.1 Poziční aspekt

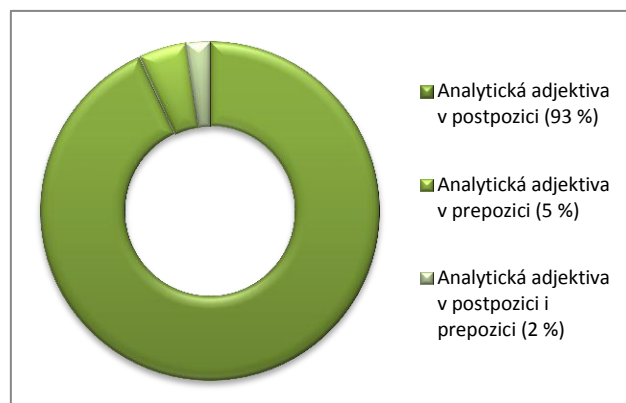
Z hlediska lokačního umístění analytického adjektiva vůči řídicímu substantivu popisujeme u analytických adjektiv v polštině prepozitivní a postpozitivní lokaci. Dokladový materiál potvrzuje, že v případě polských analytických adjektiv je situace ve srovnání s pozicí analytických jednotek v češtině zcela odlišná. Zatímco v češtině převládá prepozitivní lokace, v případě polských analytických jednotek je jasná dominance postpozitivního umístění analytických adjektiv vůči svému řídicímu výrazu. Odůvodnění lze shledávat v tradičním postpozitivním umístění většiny polských výrazů plnících atributivní funkci, např. *aparatus fotograficzny*, *krem nawilżający*, *mysz komputerowa*, *słownik frazeologiczny*, *usługi finansowe* aj. Tento model, kdy řídicí výraz stojí v prepozici a výraz disponující atributivní funkcí v postpozici, převládá i u většiny analytických adjektiv excerpovaného materiálu.

Analýzou 131 analytických jednotek tzv. úzkého pojetí jsme dospěli k závěru, že 93 % z nich zaujímá v polštině zpravidla **postpozitivní lokaci**, což odpovídá 122 analytickým adjektivům. Jako příklad lze uvést analytická adjektiva *art nouveau* (sztuka *art nouveau*), *bantu* (język *bantu*), *fair trade* (sklep *fair trade*), *GMO* (produkty spożywcze *GMO*), *IT* (firma *IT*), *khaki* (kolor *khaki*), *netto* (waga *netto*), *non-iron* (koszula *non-iron*), *TV* (program

---

⁷⁶ *Aroma, atu, be, cacy, dobra, donikąd, fair, ful, git, in memoriam, jaśnie, lego, na ful / na full, na maks / na maksa, okay / okej / OK / O. K., perfekt, prima, seks, spoko, ścichapek, tabu, trendy, znikąd.*

TV), *wellness & spa* (hotel *wellness & spa*) aj. Zpravidla **prepozitivní lokaci** zaujímá v dokladovém materiálu 5 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině. Jedná se o analytická adjektiva *aroma* (*aromaterapia*), *biznes* (*biznesplan*), *yacht / jacht* (*yacht club / jachtklub*), *pop* (*pop* muzyka), *seks* (*seksbomba*) a *sexy* (*sexy* kobieta). Samostatně lze nahlížet na tři analytické jednotky řeckého původu, tj. *alfa*, *beta*, *gamma*, které v analyzovaných příkladových konstrukcích vystupují **jak v prepozici, tak postpozici**: *alfanumeryczny* x *cząstki* *alfa*, *beta*-bloker x *promienie* *beta*, *gamma*-globulina x *litera* *gamma*. Tato analytická adjektiva představují 2 % excerpovaných jednotek tzv. úzkého pojetí v polštině. Procentuální znázornění pozičního aspektu analytických jednotek přináší graf č. 25.

Graf č. 25: Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině

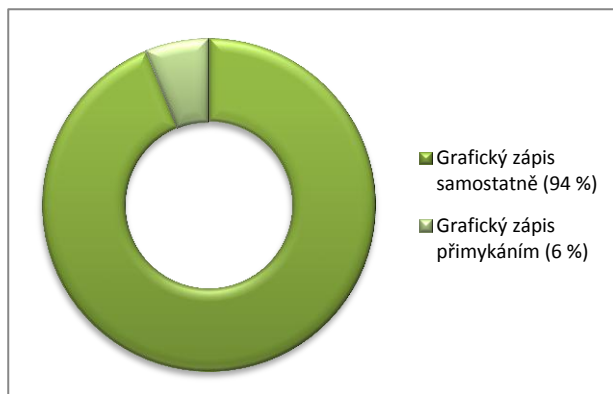
8.3.2.2 Konektivní aspekt

Z konektivního hlediska je věnována pozornost způsobu připojení analytického adjektiva k řídicímu výrazu při jeho grafickém zápisu. Polská analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí jsou připojována k řídicímu členu buď zcela volně, tj. vystupují jako oddělené samostatné výrazy, anebo pomocí přimykání. Spojení analytického adjektiva a řídicího výrazu prostřednictvím prostého přimykání je však spíše ojedinělou záležitostí, v případě analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí výrazně dominuje varianta samostatného jednočlenného analytického výrazu.

Podrobnou analýzou jsme dospěli k závěru, že 123 analytických adjektiv, která představují 94 % dokladového materiálu polštiny v tzv. úzkém pojetí, vystupují vůči řídicímu výrazu jako **samostatné lexikální jednotky**, např. *bikini* (*sukienka bikini*), *country* (*muzyka country*), *DVD* (*płyta DVD*), *lilaróz* (*kolor lilaróz*), *polo* (*bluzka polo*) aj. Grafický zápis **pomocí přimykání** se vyskytuje v případě 6 % příkladů všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině, což odpovídá osmi analytickým adjektivům: *alfa* (*alfaaktywny*), *aroma* (*aromaterapia*), *beta* (*betatron*), *biznes* (*biznespartner*), *gamma* (*gammagrafia*), *jacht* (*jachtklub*), *pop* (*popartysta*), *seks* (*seksbomba*). Je však nutné zmínit, že i když se většina z těchto analytických adjektiv primárně zapisuje pomocí prostého přimykání, ve značné míře

se rovněž vyskytují podoby grafického zápisu daného analytického adjektiva v podobě jednočlenné lexikální jednotky, např. *biznes oferta*, *pop muzyka*, *yacht club* aj.

Jisté specifikum představují dvě analytické jednotky, a sice výrazy *beta* a *gamma*, které jsou v případě grafického zápisu pomocí přimykání připojeny k řídicímu výrazu pomocí spojovníku, např. *beta-bloker*, *beta-karoten*, *beta-tester*, *gamma-globulina*. Procentuální vyjádření konektivního aspektu analytických adjektiv je vyjádřeno grafem č. 26.

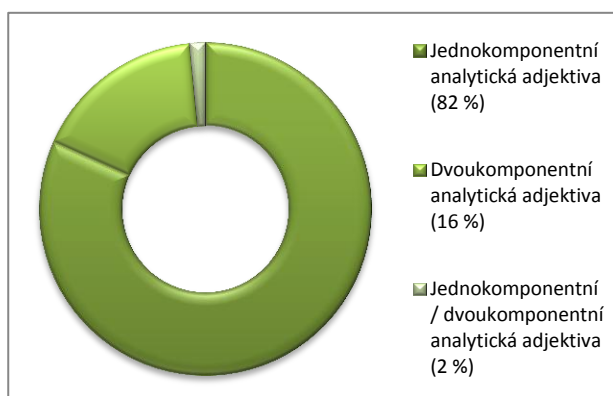

Graf č. 26: Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině

8.3.2.3 Kvantitativní aspekt

Z kvantitativního hlediska byla věnována pozornost počtu komponentů, které konstituují analytická adjektiva dokladového materiálu polštiny. Analyzované lexikální jednotky jsou tvořeny buď jedním, anebo dvěma komponenty.

Většina výrazů dokladového materiálu je představena **jednokomponentními lexikálními jednotkami**. Analytická adjektiva skládající se z jednoho výrazu představují 82 % excerpovaných jednotek polštiny v tzv. úzkém pojetí, což odpovídá 107 jednotkám, např. *beż* (suknia *beż*), *dada* (styl *dada*), *dur* (skala muzyczna *dur*), *fest* (*fest* chłopak), *gospel* (styl *gospel*), *instatnt* (kawa *instant*), *lila* (sukienka *lila*), *netto* (waga *netto*), *rokoko* (styl *rokoko*), *tabu* (temat *tabu*) aj. **Dvoukomponentní lexikální jednotky** jsou zastoupeny 22 výrazy, které představují 16 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině. Příkladem těchto jednotek mohou posloužit analytická adjektiva *a capella* (*a capella* zespół), *fair play* (gra *fair play*), *fair trade* (sklep *fair trade*), *in blanco* (weksel *in blanco*), *in plus*

Graf č. 27: Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině

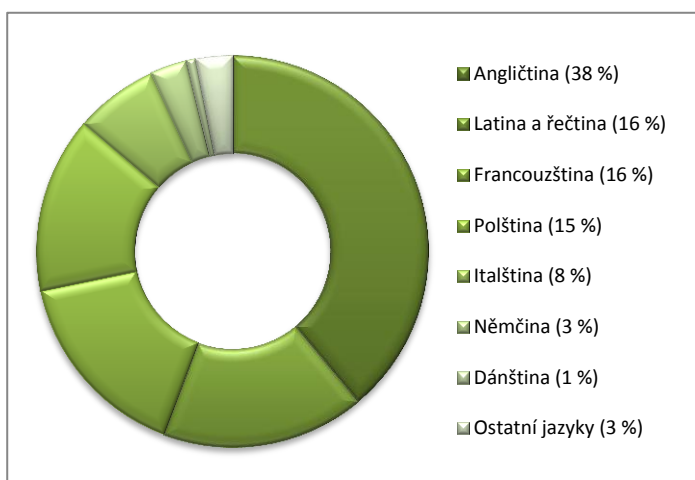
(róznica *in plus*), *na maks / na maksa* (ćwiczenie *na maksa*), *non stop* (jazda *non stop*), *play-off* (faza *play-off*), *prima sort* (wyroby *prima sort*), *science fiction* (literatura *science fiction*) aj.

Specifickou skupinu v kvantitativní klasifikaci představují analytická adjektiva, která je možné dle příslušných lexikografických zdrojů graficky zaznamenávat **v podobě jednokomponentní jednotky, příp. v podobě dvoukomponentní jednotky**. Tento případ tvoří dvě analytická adjektiva (2 % excerpovaných jednotek polštiny v tzv. úzkém pojetí). Jedná se o analytické jednotky *discopolo / disco polo* (muzyka *discopolo / disco polo*) a *nonajron / non-iron* (koszula *nonajron / non-iron*). Procentuální vyjádření kvantitativního aspektu přináší graf č. 27.

8.3.3 Etymologická analýza

Následující analýza analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí byla provedena na dokladovém materiálu 131 polských výrazů. U všech těchto jednotek jsme určili zdrojové jazyky, které se staly výchozím klasifikačním ukazatelem. Obdobně jako v češtině, i v polštině byla provedenou analýzou potvrzena dominance angličtiny jako předního zdrojového jazyka. Zajímavá je situace z pohledu domácího jazyka, tedy polštiny. Na rozdíl od češtiny, v níž nefiguruje žádná analytická adjektiva domácího původu, v polštině je výskyt analytických adjektiv polského původu reprezentován celkově 19 výrazy, které představují 15 % dokladového materiálu polštiny tzv. úzkého pojetí. Takto poměrně bohatý výskyt analytických adjektiv polského původu lze zdůvodnit tím, že původem polská analytická adjektiva náleží ve většině případů k rovině nespisovného jazyka, tzn. neohebná varianta výrazu je spíše záležitostí nespisovného jazyka, ohebná varianta výrazu je vlastní spisovnému jazyku, např. sukienka koloru *beż x beżowa* sukienka.

Na základě provedené analýzy jsme vymezili sedm skupin analytických adjektiv podle příslušných zdrojových jazyků (angličtina, latina a řečtina, francouzština, polština, italština, němčina, dánština a ostatní jazyky).

Graf č. 28: Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině

ština, němčina a dánština), které navíc doplňuje osmá skupina, do níž byly zařazeny výrazy mimoevropských jazyků. Procentuální vyjádření etymologické analýzy přináší graf č. 28.

Nejpočetnější skupinu polských analytických jednotek tzv. úzkého pojetí tvoří výrazy přejaté z **angličtiny**. Tato analytická adjektiva jsou zastoupena 51 výrazy a představují 38 % dokladového materiálu polštiny tzv. úzkého pojetí. K původně anglickým výrazům patří primárně kódové determinanty odvozené od technických termínů, např. *CD* (płyta *CD*), *DVD* (płyta *DVD*), *GMO* (produkty *GMO*), *IT* (usługi *IT*), *MP3* (piosenka *MP3*) aj., hudební termíny jako např. *country* (muzyka *country*), *folk* (muzyka *folk*), *funky* (muzyka *funky*), *reggae* (rytm *reggae*), *soul* (styl *soul*) aj., popř. ekonomické termíny *biznes* (*biznesplan*), *fair trade* (produkty spożywcze *fair trade*) nebo *open* (bilet *open*).

Druhou nejpočetnější skupinu tvoří výrazy řeckého a latinského původu, které jsou souhrnně zastoupeny 22 analytickými adjektivy a představují 16 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině. Dominantnější pozici z obou klasických jazyků zaujímá **latina**, která je zdrojovým jazykem pro 17 analytických adjektiv, např. *bis* (utwór na *bis*), *constans* (prędkość *constans*), *ekstra* (usługi *ekstra*), *in memoriam* (symfonia *in memoriam*), *instant* (produkty *instant*), *gratis* (usługi *gratis*), *in spe* (magister *in spe*), *kombi / combi* (fiat *combi*), *prima* (*prima* miejsce), *serio* (rozmowa na *serio*) aj. **Řečtina** je zastoupena pěti analytickými jednotkami, tj. *alfa* (promieniowanie *alfa*), *aroma* (aromaterapia), *beta* (promienie *beta*), *gamma* (promieniowanie *gamma*) a *metalic* (puszka lakieru w kolorze złoty *metalic*).

Shodný počet analytických adjektiv představují v polštině výrazy přejaté z **francouzštiny**, které potvrzují silný vliv tohoto románského jazyka na formování slovní zásoby polštiny. Francouzské přejímky jsou tedy zastoupeny shodně 21 výrazy a představují 16 % dokladového materiálu polštiny tzv. úzkého pojetí. Z hlediska sémantiky se zde vyskytují analytické jednotky z oblasti umění, např. *art informel* (sztuka *art informel*), *art moderne* (sztuka *art moderne*), *art nouveau* (styl *art nouveau*), *dada* (pokolenie *dada*), *rokoko* (styl *rokoko*), či výrazy označující názvy barev, např. *blond* (włosy *blond*), *bordo* (torebka *bordo*), *lila* (czapka *lila*). Francouzského původu jsou rovněž názvy barev užívané v karetní hře, tj. *karo* (kolor *karo*), *kier* (kolor *kier*), *pik* (kolor *pik*) a *trafl* (kolor *trafl*).

Poměrně výrazně jsou zastoupeny také výrazy domácího původu, tj. analytická adjektiva, pro která je zdrojovým jazykem **polština**. Polská analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí tvoří 15 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině, což odpovídá 19 analytickým jednotkám, např. *czerwień* (karta koloru *czerwień*), *dzwonek* (karta koloru

dzwonek), *na maks / na maksa* (ćwiczenie *na maksa*), *wino* (karta koloru *wino*), *żołądź* (karta koloru *żołądź*) aj.

Menším počtem výrazů jsou zastoupena analytická adjektiva přejatá z **italštiny**. Tyto analytické jednotky tvoří 8 % polského dokladového materiálu tzv. úzkého pojetí, tj. devět analytických adjektiv, např. *a capella* (pieśń *a capella*), *brutto* (waga *brutto*), *in blanco* (weksel *in blanco*), *marengo* (kolor *marengo*), *netto* (waga *netto*). Výrazy přejaté z **němčiny** jsou reprezentovány čtyřmi výrazy *biedermeier* (styl *biedermeier*), *fest* (*fest* chłopak), *indigo* (spodnie *indigo*), *mat* (lakier *mat*), které představují 3 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině. Posledním zdrojovým evropským jazykem je **dánština**, z níž byla do polštiny přejata lexikální jednotka *lego* (pudełko klocków *lego*)⁷⁷. Tento jazyk představuje 1 % dokladového materiálu polštiny tzv. úzkého pojetí.

Poslední čtyři lexikální jednotky jsme začlenili do nespecifikované skupiny, jedná se o analytická adjektiva pocházející z **mimoevropských jazyků**. Výrazy *bantu* (język *bantu*) a *mambwe* (język *mambwe*) patří k jazykům těchto národů, lexikální jednotka *tabu* (temat *tabu*) náleží k polynéským jazykům a výraz *bikini* (kostium *bikini*) je odvozen z vlastního jména, resp. od názvu ostrova Bikini v Mikronésii. Skupina začleňující výše uvedené čtyři výrazy souhrnně tvoří 3 % všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině. V případě těchto jazyků se pravděpodobně nejedná o přímý zdroj. Výše uvedené jazyky jsme jako zdroje převzali z lexikografických pramenů, s nimiž jsme pracovali.

8.4 Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí

Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí tvoří v porovnání s analytickými adjektivy tzv. úzkého pojetí kvantitativně početnější skupinu, představují 58 % dokladového materiálu polštiny, což odpovídá 173 analytickým jednotkám. Všechny jednotky této skupiny mají vůči řídicímu substantivu nebo adjektivu prepozitivní lokaci a z morfologického hlediska jsou reprezentovány prefixoidy kořenového, popř. prefixálního typu. Z hlediska příslušnosti k zdrojovému jazyku výrazně převažují analytické formanty řeckého a latinského původu. V následujících kapitolách je představena sémantická, strukturní a etymologická analýza těchto lexikálních jednotek (viz kap. 8.4.1, 8.4.2, 8.4.3).

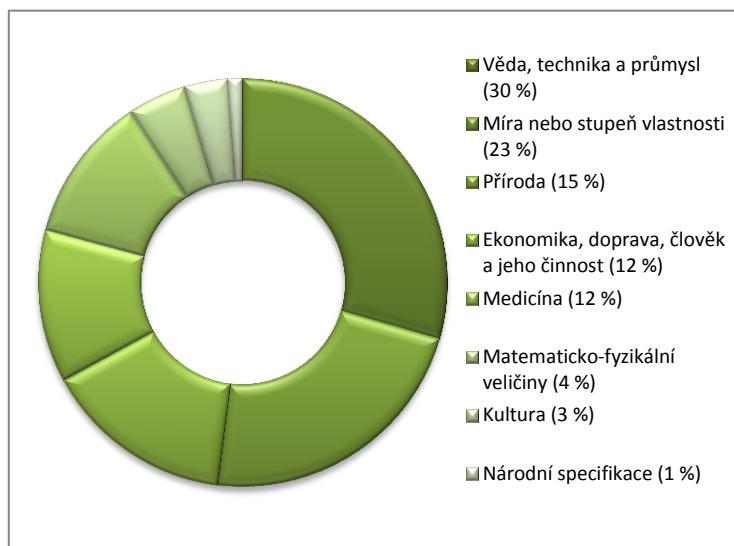
---

⁷⁷ Etymologicky výraz *lego* zcela jistě náleží k dánštině, slovo je odvozeno od dánského obratu *Leg godt*, což lze přeložit jako *bav se dobře*. Faktickým zdrojovým jazykem pro řadu evropských i mimoevropských jazyků pak byla pravděpodobně angličtina (<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Lego;15234.html>, 2016-08-18).

8.4.1 Sémantická analýza

Všechny analytické formanty jsme podrobili sémantické analýze, díky které jsme vyčlenili osm sémantických okruhů, do nichž jsme zařadili analytická adjektiva tzv. širokého pojetí. Na základě provedené sémantické klasifikace lze definovat analytické formanty vědecko-technické a průmyslové oblasti, formanty označující míru nebo stupeň vlastnosti, popř. bližší specifikaci objektu nebo jevu, formanty související s přírodou a přírodními jevy, formanty mající souvislost s ekonomikou, dopravou, člověkem a jeho činností, formanty z oblasti medicíny, formanty označující matematicko-fyzikální veličiny, formanty z oblasti kultury a analytické formanty vyjadřující svoji sémantikou národní specifikaci. Představené sémantické okruhy jsou de facto totožné se sémantickými okruhy vytvořenými pro klasifikaci analytických jednotek v češtině. Obecně lze říci, že ze sémantického hlediska panuje mezi analytickými adjektivy tzv. širokého pojetí v případě češtiny a polštiny značná shoda.

Kvantitativně nejpočetnější skupina je v polštině tvořena analytickými formanty z vědecko-technické a průmyslové oblasti (51), poměrně vysokým počtem disponuje i tematická skupina formantů, které označují míru nebo stupeň vlastnosti, popř. blíže svoji sémantikou specifikují určitý objekt či jev (39). Vyrovnaným počtem jednotek jsou v naší databázi zastoupeny skupiny formantů, které mají souvislost s přírodou a přírodními jevy (26), s ekonomikou, dopravou, člověkem a jeho činností (21) a s oblastí medicíny (20). Početně méně zastoupeny jsou výrazy, které označují matematicko-fyzikální veličiny (8), formanty z oblasti kultury (6) a formanty, které můžeme užít k bližší národní specifikaci (2). Procentuální rozložení analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině z hlediska jejich sémantického zařazení přináší graf č. 29.

Graf č. 29: Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině

Sémantická skupina reprezentována analytickými formanty z oblasti **vědy, techniky a průmyslu** je zastoupena největším počtem jednotek, což odpovídá 30 % dokladového materiálu tzv. širokého pojetí v polštině. Dominantní pozici zaujímají především řecké

a latinské prepozitivní analytické formanty, jako např. *amino...* (*aminobenzen*), *chemo...* (*chemosyntéza*), *elektro...* (*elektrooptika*), *fono...* (*fonotaktyka*), *gazo...* (*gazokoksownia*), *izo...* (*izoglikoza*), *pneumo...* (*pneumocytoza*), *radio...* (*radioodbiorca*), *termo...* (*termostatyka*), *wakuo...* (*wakuometr*) aj., pouze některé jednotky jsou anglického původu, např. *e-...* (*e-książka*), výjimečně domácího původu, např. *ciepło...* (*ciepłomierz*). Tato sémantická skupina obsahuje celkem 51 analytických adjektiv⁷⁸.

Druhá nejpočetnější sémantická skupina představuje 23 % všech analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině a je tvořena formanty, které označují **míru nebo stupeň vlastnosti, popř. bližší specifikaci objektu nebo jevu**. Představená skupina je zastoupena pestrá skladbou analytických formantů, dominantní pozici v ní zaujímají opět prepozitivní analytické formanty řeckého a latinského původu, např. *endo...* (*endopasożyt*), *hetero...* (*heteroplastyka*), *hipo...* (*hipokryzja*), *homo...* (*homozygota*), *inter...* (*interkomunikacja*), *poli...* (*poliuretan*), *pseudo...* (*pseudonauka*), *steno...* (*stenotypistka*), *ultra...* (*ultramikroskop*), *uni...* (*uniseks*) aj., okrajově se zde vyskytují také jednotky polského původu, např. *cało...* (*całokształt*), *nowo...* (*nowobogacz*) nebo *wielo...* (*wielostronność*). Tato sémantická skupina obsahuje celkem 39 analytických adjektiv⁷⁹.

Poměrně vyrovnaným počtem jednotek jsou v polském dokladovém materiálu zastoupeny formanty související tematicky s přírodou a přírodními jevy, formanty mající souvislost s ekonomikou, dopravou, člověkem a jeho činností a formanty, které lze zařadit do oblasti medicíny. Nejpočetnější skupinu představují analytická adjektiva spojená s **přírodou a přírodními jevy**. Tyto analytické jednotky tvoří 15 % dokladového materiálu tzv. širokého pojetí v polštině a jsou reprezentovány např. výrazy *aero...* (*aeromechanika*), *astro...* (*astrokompas*), *bio...* (*biomasa*), *geo...* (*geobotanika*), *hydro...* (*hydrokopalnia*), *krypto...* (*kryptograf*), *lodo...* (*lodochód*), *śniego...* (*śniegomierz*), *wiatro...* (*wiatropylnosc*), *wodo...* (*wodomiotacz*) aj. K této sémantické skupině náleží 26 analytických adjektiv⁸⁰. Analytická adjektiva, která ze sémantického hlediska souvisí s **ekonomikou, dopravou, člověkem**

⁷⁸ *Alumino...*, *amino...*, *archo...*, *audio...*, *baro...* / *bary...*, *baty...* / *bato...*, *bromo...*, *chemo...*, *chloro...*, *chromo...*, *chrono...*, *ciepło...*, *cyklo...*, *digi...*, *e-...*, *echo...*, *elasto...*, *elektro...*, *energo...*, *ergo...*, *ferro...*, *fono...*, *fosforo...*, *foto...*, *gazo...*, *gramo...*, *izo...*, *jodo...*, *krystalo...*, *ksero...*, *magneto...*, *mechano...*, *metalo...*, *nitro...*, *para...*, *paro...* / *paru...*, *petro...*, *plazmo...*, *pneumo...*, *radio...*, *sejsmo...*, *stereo...*, *techno...*, *tele...*, *termo...*, *turbo...*, *typo...*, *wakuo...*, *wario...*, *wibro...*, *wideo...* / *wideo...* / *video...*

⁷⁹ *Anty...*, *arcy...*, *cało...*, *egzo...*, *endo...*, *epi...*, *eu...*, *hetero...*, *hiper...*, *hipo...*, *homo...*, *inter...*, *kontr...* / *kontra...*, *kwazi...* / *quasi...*, *makro...*, *maksi...* / *maxi...*, *mało...*, *mega...*, *meta...*, *mezo...*, *midi...*, *mini...*, *mono...*, *multi...*, *nowo...*, *poli...*, *post...*, *pre...*, *pro...*, *pseudo...*, *samo...*, *steno...*, *sub...*, *super...*, *trans...*, *ultra...*, *uni...*, *wice...*, *wielo...*

⁸⁰ *Aero...*, *agro...*, *akwa...* / *aqua...*, *astro...*, *bio...*, *cyto...*, *dendro...*, *drzewo...*, *eko...*, *fito...*, *geo...*, *helio...*, *herma...*, *hydro...*, *ichtio...*, *kosmo...*, *krypto...*, *lodo...*, *meteo...*, *rybo...*, *seleno...*, *śniego...*, *wiatro...*, *wodo...*, *wolno...*, *zoo...*

a jeho činností, reprezentují 12 % všech analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině a jsou zastoupeny výrazy jako např. *auto...* (*autoparodia*), *awio...* (*awiotechnika*), *biblio...* (*bibliobus*), *etno...* (*etnometodologia*), *euro...* (*eurokonto*), *kseno...* (*ksenofobia*), *logo...* (*logometr*), *moto...* (*motoreduktor*), *ropo...* (*ropotrysk*), *socjo...* (*socjotechnika*) aj. Celkově do této skupiny náleží 21 analytických formantů⁸¹. Následující tematická skupina sdružuje analytická adjektiva z oblasti **medicíny**, představuje rovněž 12 % polských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí a je zastoupena 20 analytickými formanty: *angio...* (*angioplastyka*), *bakterio...* (*bakterioskopia*), *balneo...* (*balneoterapia*), *brachy...* (*brachygrafia*), *dia...* (*diastyl*), *farmako...* (*farmakodynamika*), *galwano...* (*galwanopunktura*), *hemo...* (*hemoproteina*), *histo...* (*histoplazmoza*), *immuno...* (*immunostymulacja*), *kardio...* (*kardiotachometr*), *krio...* (*krioplankton*), *krwio...* (*krwiodawstwo*), *neuro...* (*neuroprzełożnik*), *organo...* (*organopreparat*), *orto...* (*ortoatom*), *osteo...* (*osteogeneza*), *psycho...* (*psychodydaktyka*), *rentgeno...* (*rentgenoterapia*), *trombo...* (*tromboplastyna*).

Již nevysoký počet analytických jednotek reprezentují analytická adjektiva, která lze zařadit k **matematicko-fyzikálním veličinám**. Tyto jednotky představují 4 % excerpovaného materiálu tzv. širokého pojetí v polštině a jsou reprezentovány osmi výrazy: *decy...* (*decymetr*), *duo...* (*duodecyma*), *giga...* (*gigakaloria*), *heksa...* (*heksametr*), *kilo...* (*kilogram*), *mikro...* (*mikrosekunda*), *mili...* (*miliherc*) a *tetra...* (*tetrametr*). Analytické formanty z oblasti **kultury** tvoří 3 % polského dokladového materiálu tzv. širokého pojetí a jsou zastoupeny šesti výrazy: *filmo...* (*filmoznawca*), *kino...* (*kinooperator*), *neo...* (*neoromantyzm*), *retro...* (*retrowersja*), *sceno...* (*scenopisarz*) a *teatro...* (*teatroznawstwo*). Početně nejmenší sémantickou skupinu tvoří analytické jednotky vyjadřující svoji sémantikou **národní specifikaci**, tyto analytické formanty tvoří dvě jednotky *afro...* / *Afro...* (*Afroamerykanin*) a *anglo...* (*angloamerykański*) a představují 1 % z celkového počtu analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině.

8.4.2 Strukturní analýza

Ze strukturního hlediska byla u polských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí provedena analýza, která zkoumá **poziční, konektivní a kvantitativní aspekt** excerpovaných formantů (viz kap. 8.4.2.1, 8.4.2.2, 8.4.2.3). Analýza vychází z dokladového materiálu, který je tvořen 173 analytickými jednotkami.

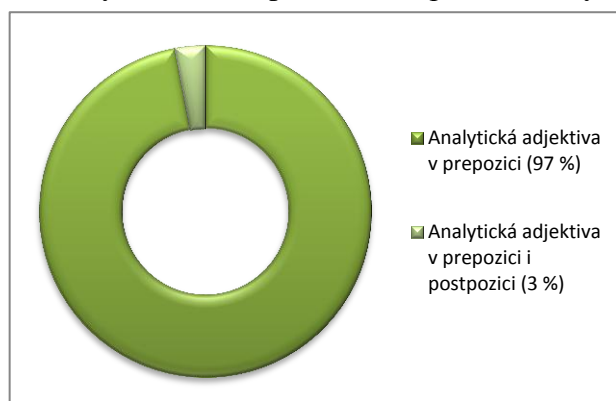
---

⁸¹ *Antropo...*, *auto...*, *awio...*, *biblio...*, *dobro...*, *eks...*, *etno...*, *euro...*, *idio...*, *ikono...*, *krasno...*, *kseno...*, *logo...*, *moto...*, *narko...*, *paleo...*, *pan...*, *porno...*, *prawo...*, *ropo...*, *socjo...*

8.4.2.1 Poziční aspekt

Z pozičního hlediska si v rámci strukturní analýzy všimáme lokace analytického formantu vůči řídicímu výrazu. Na základě provedené analýzy lze potvrdit, že všechna analytická adjektiva tzv. širokého pojetí, která jsou v polštině k následujícímu substantivu či adjektivu připojována pomocí přimykání, jsou primárně situována do **prepozice**, např. *akwa...* (*akwarobot*), *bakterio...* (*bakteriochlorofil*), *dendro...* (*dendrometria*), *e-...* (*e-papieros*), *foto...* (*fotodokumentacja*), *immuno...* (*immunodepresja*), *mechano...* (*mechanoreceptor*), *osteo...* (*osteodystrofia*), *psycho...* (*psychofarmakologia*), *termo...* (*termotechnika*) aj.

Jistého druhu výjimku mohou představovat analytické formanty, které nejsou připojovány k řídicímu výrazu přimykáním a které vystupují v případě analytických konstrukcí v podobě samostatných výrazů. Může se jednat o analytické formanty typu *audio*, *retro*, *stereo*, *techno*, *wideo / video*, které mohou tvořit analytické konstrukce jako např. sprzet *audio* i *video*, cechy stylu *retro*, zestaw *stereo*, muzyka *techno* apod. Avšak primárně i tyto analytické formanty zaujímají prepozitivní lokaci, např. *audiograf*, *audiokardiometr*, *audiometria*, *retroakcja*, *retrospektywność*, *retrowersja*, *stereochemia*, *stereodynamika*, *stereomechanika*, *technologiczność*, *techno-party*, *technostruktura*, *wideogra*, *wideopiractwo*, *wideopłyta* apod. Procentuální zobrazení pozičního aspektu analytických jednotek přináší graf č. 30.

Graf č. 30: Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině

8.4.2.2 Konektivní aspekt

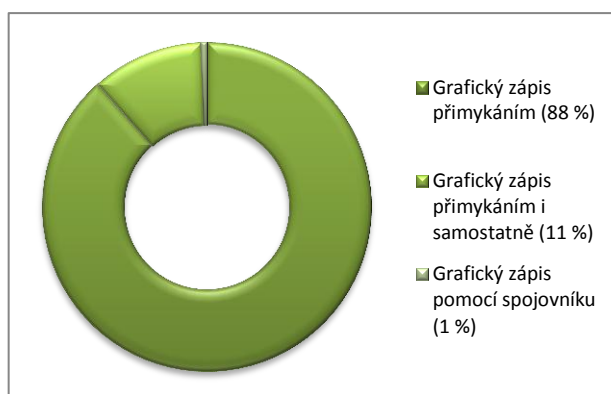
Z konektivního hlediska jsme věnovali pozornost způsobu připojení analytických formantů k řídicímu substantivu nebo adjektivu. Na základě provedené analýzy jsme dospěli k závěru, že analytická adjektiva tzv. širokého pojetí jsou v polštině k řídicímu výrazu připojována pomocí přimykání, pomocí spojovníku, popř. mohou vystupovat i v podobě samostatně lokalizovaného výrazu.

Největší počet analytických adjektiv představují formanty, které jsou připojovány k řídicímu výrazu **pomocí přimykání**. Tyto analytické jednotky zaujímají na příkladu polského excerpovaného materiálu 88 % všech analytických adjektiv tzv. širokého pojetí, což

odpovídá 153 analytickým adjektivům, např. *amino...* (*aminocukier*), *balneo...* (*balneodietetyka*), *chrono...* (*chronogenetyka*), *drzewo...* (*drzeworytnictwo*), *ferro...* (*ferromagnetyzm*), *hipo...* (*hipokinezja*), *krwio...* (*krwiobieg*), *meteo...* (*meteonawigacja*), *paleo...* (*paleobotanika*), *seleno...* (*selenowodór*) aj.

Výrazy, které jsou připojovány k substantivu nebo adjektivu **buď přimykáním, anebo také mohou vystupovat jako samostatné výrazy**, jsou reprezentovány na základě dokladového materiálu 19 analytickými jednotkami, což odpovídá 11 % dokladového materiálu tzv. širokého pojetí v polštině. Jedná se např. o analytická adjektiva *audio...* / *audio* (*audiokardiometr* / *zestaw audio*), *ksero...* / *ksero* (*kserokopiarka* / *papier ksero*), *stereo...* / *stereo* (*stereoadapter* / *sprzęt stereo*) aj.

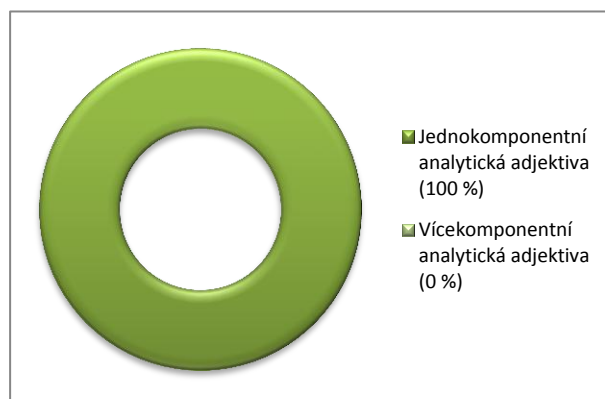
Specifický typ grafického zápisu s řídicím výrazem představuje z pohledu všech ostatních zkoumaných jednotek analytické adjektivum anglického původu *e-...*, které je připojováno k řídicímu výrazu **pomocí spojovníku**, např. *e-banking*, *e-commerce*, *e-palacz*. Procentuálně je konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině vyjádřen grafem č. 31.

Graf č. 31: Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině

8.4.2.3 Kvantitativní aspekt

Z kvantitativního hlediska jsme se zaměřili na počet komponentů, kterými jsou analytická adjektiva tzv. širokého pojetí v polštině tvořena. Na základě provedené analýzy jsme dospěli k závěru, že všechny analytické formanty dokladového materiálu jsou tvořeny výhradně **jedním komponentem**, např. *arcy...* (*arcydzieło*), *bio...* (*biostabilizator*), *ciepło...* (*ciepłolecznictwo*), *egzo...* (*egzosfera*), *farmako...* (*farmakodynamika*), *inter...* (*intermedium*), *jodo...* (*jodowodór*), *organo...* (*organoterapia*), *ropo...* (*ropotok*),

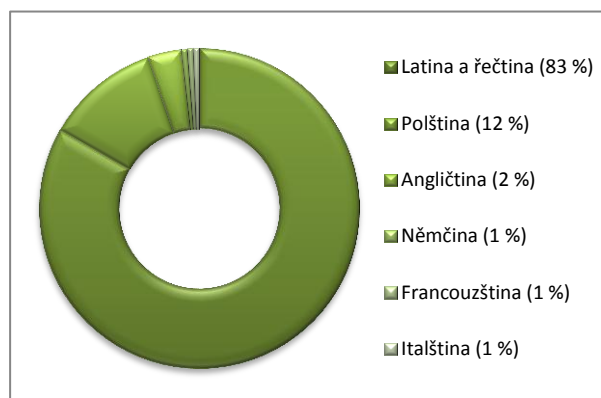
Graf č. 32: Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině

wiatro... (*wiatrołap*) aj. Procentuálně je kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině vyjádřen grafem č. 32.

8.4.3 Etymologická analýza

V rámci této analýzy bylo provedeno roztřídění všech polských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí do šesti skupin analytických adjektiv, a to podle příslušnosti k zdrojovým jazykům (řečtina a latina, polština, angličtina, němčina, francouzština a italština). Procentuální zastoupení zdrojových jazyků přináší graf č. 33.

Silnou dominanci jako zdrojového jazyka mnoha analytických adjektiv prokazují i v případě polštiny klasické jazyky, tj. **latina** a **řečtina**. Oba jazyky souhrnně představují 83 % polského dokladového materiálu tzv. širokého pojetí, což odpovídá 144 excerpovaným jednotkám.

Graf č. 33: Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině

V rámci skupiny klasických jazyků výrazně dominuje řečtina, která je reprezentována

109 analytickými adjektivy, tj. 63 % všech analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině, např. *angio...* (*angiochirurgia*), *astro...* (*astrofyzika*), *chemo...* (*chemoreceptor*), *eko...* (*ekoenergia*), *giga...* (*gigametr*), *kino...* (*kinomechanik*), *logo...* (*logopatologia*), *narko...* (*narkobiznes*), *poli...* (*poliwęglan*), *steno...* (*stenotropizm*) aj., latina je zastoupena 35 analytickými formanty, tj. 20 % polského excerpovaného materiálu tzv. širokého pojetí, např. *akwa...* (*akwaplan*), *balneo...* (*balneodietetyka*), *dendro...* (*dendroklimatologia*), *ferro...* (*ferrokrzem*), *immuno...* (*immunorekonstrukcja*), *mili...* (*milimikron*), *post...* (*postkolonializm*), *sceno...* (*scenopisarstwo*), *turbo...* (*turbodmuchawa*), *ultra...* (*ultrawirówka*) aj.

Se značným procentuálním odstupem se vyskytuje v našem dokladovém materiálu 20 analytických formantů **domácího původu**, které představují 12 % všech analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině. Jedná se o analytická adjektiva, která jsou odvozena od domácích substantiv či adjektiv a zpravidla jsou pomocí interfixu připojována k řídicím výrazům, s nimiž tvoří analytické konstrukce, např. *wiatroenergetyczny* < *wiatr-o-energetyczny*, *wiatropylność* < *wiatr-o-pylność*, *wodociągowiec* < *wod-o-ciągowiec*, *wodooczyszczacz* < *wod-o-oczyszczacz*, *wolnomyśliciel* < *woln-o-myśliciel*, *wolnorynkowy* < *woln-o-rynkowy* aj.

Další zdrojové jazyky, tj. angličtina, němčina, francouzština a italština, zauímají již okrajovou pozici a souhrnně představují 5 % všech analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině. Z **angličtiny** byly přejaty formanty jako např. *e-...* (*e-papieros*), *midi...* (*midispód-nica*), *techno...* (*technosfera*), z **němčiny** formant *rentgeno...* (*rentgenometr*), z **francouzštiny** formant *magneto...* (*magnetorezystor*) a z **italštiny** formant *galwano...* (*galwano-technika*).

9 KOMPARATIVNÍ REFLEXE ANALYTICKÝCH ADJEKTIV V RUŠTINĚ, ČEŠTINĚ A POLŠTINĚ

Kapitola zaměřená na komparativní analýzu analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině shrnuje výsledky našeho bádání a tvoří závěr této práce. Obdobně jako v případě dílčích analýz sledovaných jazyků se i tentokrát zaměřujeme na analýzu jazykového materiálu ze sémantického, strukturního a etymologického hlediska. Primárně rovněž vycházíme ze základního dichotomického třídění analytických adjektiv na skupiny tzv. úzkého a širokého pojetí, které tvoří páteří strukturu celé kapitoly, popř. celého praktického konceptu disertační práce.

Na základě podrobné analýzy analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině je patrná dominance ruských analytických adjektiv, zatímco v češtině a polštině je jejich výskyt značně nižší. Vyšší počet analytických adjektiv v ruštině lze vysvětlit výraznými internacionalizačními projevy ve slovní zásobě současné ruštiny, silícími tendencemi k analytizmu a aglutinaci či obecnějšími jazykovými jevy, jakými jsou liberalizace jazyka a jazyková globalizace. V současné češtině a polštině, v nichž je výskyt analytických adjektiv téměř srovnatelný, se zmíněné tendence rovněž projevují, avšak jejich intenzita není tak velká jako v případě současné ruštiny. Čeština a polština představují jazyky introvertnějšího charakteru, nejsou natolik otevřené vnějším jazykovým vlivům; ruština je naopak ve srovnání s nimi jazykem silně extrovertním.

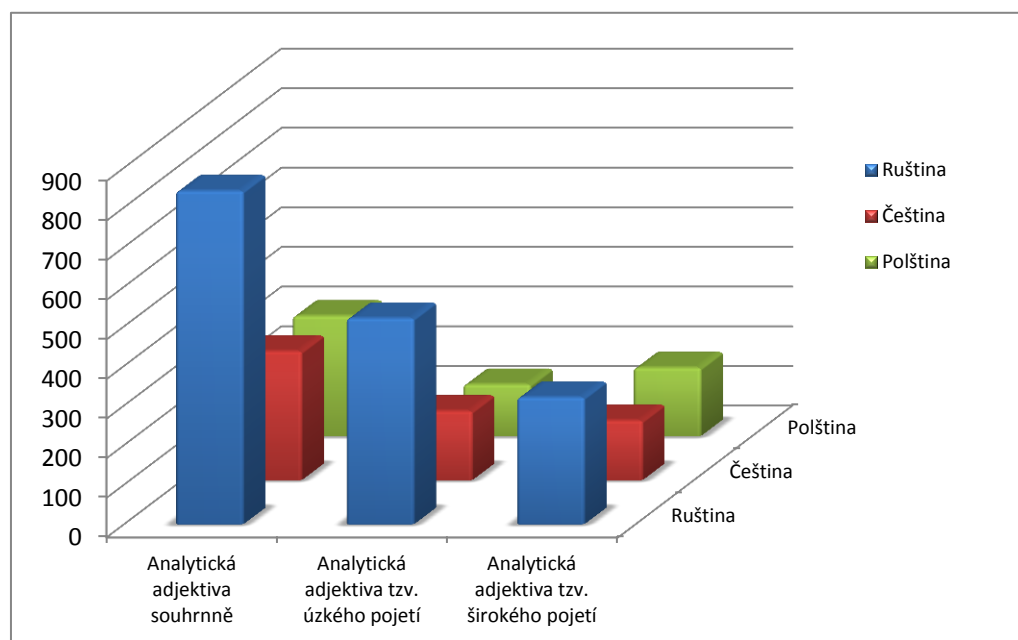
Zvýšený zájem o problematiku popsaných jazykových tendencí a následný výskyt analytických adjektiv, a to zejména v ruštině, v menší míře pak i v češtině a polštině, lze podložit také dostupností odborné literatury na dané téma. Zatímco v rusistice je problematika analytizmu, aglutinace nebo analytických adjektiv předmětem stálého zájmu domácích i zahraničních lingvistů (T. B. Astenová, H. E. Bjørgová, D. V. Bondarevský, A. Brandner, J. Gazda, Je. I. Golanovová, Je. V. Marinovová, L. Mrověcová, Z. Nedomová, L. V. Raciburská aj.), v české a polské odborné literatuře se tato problematika objevuje spíše okrajově (S. Gajda, O. Martincová, D. Svobodová, K. Waszaková aj.). V češtině a polštině je pozornost lingvistů zaměřena převážně na globalizační a demokratizační projevy v jazyce. Problematika analytických adjektiv ve smyslu našeho chápání, tedy tzv. úzkého a širokého pojetí, není v češtině a polštině popisována. V češtině je užíván termín nesklonná přídavná jména, v polštině termín przymiotniki nieodmienne, jedná se tedy o termíny definující

analytická adjektiva v tzv. úzkém pojetí. Právě i z tohoto hlediska může předložená práce představovat nový pohled na problematiku neohebných adjektivních lexikálních jednotek.

9.1 Komparativní reflexe dokladového materiálu

Dokladový materiál ruštiny, češtiny a polštiny byl vytvořen na základě lexikografických pramenů, které jsou představeny v kapitolách 5.1.1, 5.1.2 a 5.1.3. Z výše uvedených slovníkových databází byla excerpována analytická adjektiva tzv. úzkého i širokého pojetí. Celkově je dokladový materiál reprezentován 1 472 analytickými jednotkami, z nichž nejvíce pochází z ruštiny (842 jednotek, 57 % dokladového materiálu všech tří jazyků). Se značným odstupem následuje čeština reprezentovaná 326 jednotkami (22 % dokladového materiálu všech tří jazyků) a polština zastoupena 304 jednotkami (21 % dokladového materiálu všech tří jazyků). Na základě představených faktů, které jsou podloženy výzkumem excerpovaných lexikálních jednotek, lze tedy formulovat názor, že **ve srovnání s češtinou a polštinou je v ruštině výskyt analytických adjektiv téměř třikrát vyšší.**

Z hlediska primárního dichotomického třídění převažují v ruštině a češtině analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí. Ve skupině ruských analytických adjektiv představují analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí 62 % dokladového materiálu ruštiny, v případě českých analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí se jedná o 53 % dokladového materiálu češtiny. Naopak v polštině je patrná převaha analytických adjektiv tzv. širokého pojetí, tj. analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí jsou zastoupena 43 % jednotek, analytická adjektiva tzv. širokého pojetí reprezentují 57 % dokladového materiálu polštiny. Zastoupení analytických adjektiv ve zkoumaných jazycích přináší graf č. 34.

Graf č. 34: Rozložení analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině

9.2 Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí

Berouce v potaz souhrnný komparativní přístup k analytickým adjektivům tzv. úzkého pojetí, je v kapitolách 9.2.1, 9.2.2 a 9.2.3 představena komplexní komparativní analýza ze sémantického, strukturního a etymologického hlediska.

9.2.1 Komparativní reflexe sémantické analýzy

Na základě sémantického třídění byly v případě ruských, českých i polských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí stanoveny sémantické skupiny, do nichž byla excerpovaná analytická adjektiva zařazena. Jednotlivé sémantické skupiny se u konkrétních jazyků liší, jelikož tematické uspořádání analytických jednotek bylo provedeno na základě sémantiky zkoumaných výrazů v každém jazyce samostatně. Vzhledem k značné sémantické roztržitosti analytických jednotek představovala sémantická analýza z hlediska svého zpracování nejobtížnější část v rámci celkové analýzy analytických adjektiv.

V **ruštině** zauímají přední postavení analytická adjektiva označující názvy jazyků a národů, např. *зулу* (язык *зулу*), *майя* (народ *майя*), *суахили* (язык *суахили*) aj., hudební termíny, např. *глицсандо* (темп *глицсандо*), *рондо* (композиция *рондо*), *фолк* (*фолк-группа*) aj., a termíny z oblasti vědy a techniky, např. *блиц* (*блиц-опрос*), *онлайн* (*онлайн-бронирование*), *стерео* (*стерео-колонки*) aj. Ostatní tematické skupiny se z hlediska počtu svých jednotek nacházejí již pod desetiprocentní hranicí, jedná se o termíny ekonomické, právní a dopravní povahy, termíny z oblasti módy, gastronomie, kultury, sportu, termíny označující názvy stylů, směrů, barev a termíny z oblasti fauny a flóry. Vzhledem k celkovému počtu analyzovaných jednotek, tj. 521 analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí, jsou sémantické skupiny ruských výrazů nejpestřejší.

V **češtině** výrazně převažují analytická adjektiva z oblasti vědy a techniky, např. *handsfree* (*handsfree* systém), *IT* (*IT* odborník), *on-line* (*on-line* prodej) aj., následují ekonomické, právní a dopravní analytické jednotky, např. *netto* (váha *netto*), *promo* (*promo* akce), *taxi* (*taxi* služba). Deseti procenty všech českých analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí jsou v dokladovém materiálu, který je reprezentován 151 jednotkami, zastoupeny výrazy vyjadřující svoji sémantikou jakostní determinaci, např. *cool* (*cool* móda), *forte* (vitamin C *forte*), *light* (*light* smetana) aj. Méně početné skupiny, tj. s méně než desetiprocentním zatoupením, tvoří analytická adjektiva z oblasti hudby, módy, sportu, kultury, gastronomie a výrazy označující názvy barev. Čeština vedle uvedených sémantických skupin

disponuje rovněž nejpočetnější skupinou analytických adjektiv, která byla zařazena do sémanticky blíže nespecifikované skupiny. Mezi českými analytickými adjektivy tzv. úzkého pojetí je tato skupina tvořena až 18 % analytických jednotek, pro srovnání v polštině jsme do této skupiny zařadili 15 % polských lexikálních jednotek, v ruštině 12 % ruských lexikálních jednotek.

V **polštině** k početně nejvýraznějším sémantickým skupinám patří analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí z oblasti vědy a techniky, např. *audio-wideo* (sprzet *audio-wideo*), *DVD* (płyta *DVD*), *offline* (system *offline*) aj., výrazy jakostního charakteru typu *fest* (*fest* chłopak), *kombi / combi* (seat *combi*), *serio* (rozmowa na *serio*) aj., analytické jednotky označující barvy, jako např. *beż* (suknia *beż*), *indygo* (kolor *indygo*), *lila* (czapka *lila*) a analytická adjektiva z oblasti hudby, např. *a capella* (*a capella* zespół), *funky* (muzyka *funky*), *reggae* (rytm *reggae*) aj. Ostatní sémantické skupiny z hlediska svého početního zastoupení již nedosahují desetiprocentní hranice, jedná se o analytická adjektiva z oblasti kultury, ekonomiky a dopravy, módy, sportu, gastronomie a jednotky označující názvy jazyků a národů.

Sémantické hledisko analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině, češtině a polštině je názorně demonstrováno prostřednictvím grafických znázornění v dílčích sémantických analýzách, viz grafy č. 2, 13 a 24.

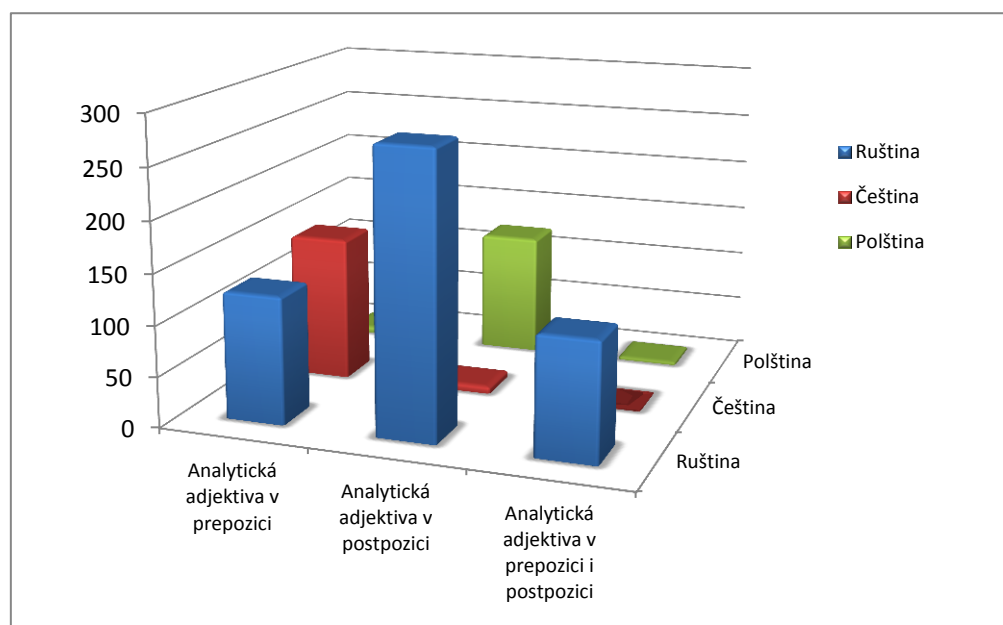
9.2.2 Komparativní reflexe strukturní analýzy

Ze strukturního hlediska jsme analyzovali analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí zohledňujících tři aspekty, tj. byl zkoumán poziční, konektivní a kvantitativní aspekt zkoumaných analytických jednotek.

Z **pozičního hlediska** byla provedena u všech sledovaných jazyků podrobná analýza pozice analytického adjektiva vůči řídicímu výrazu, tj. substantivu nebo adjektivu. Předmětem hlavního zájmu byla prepozitivní či postpozitivní lokace analytického adjektiva.

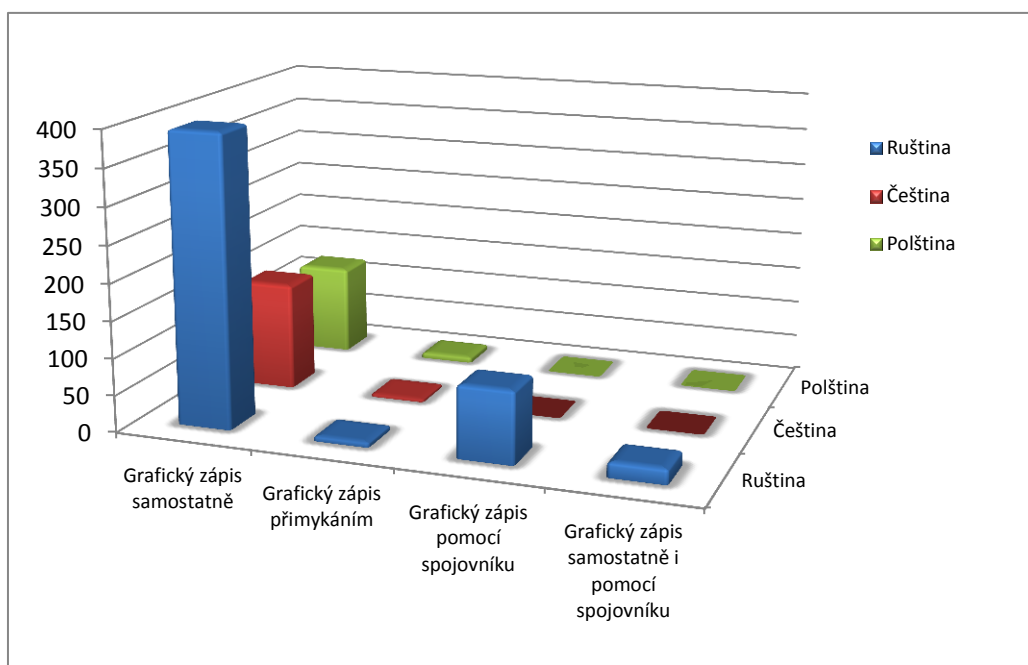
V případě **ruštiny** zaujímají dominantní pozici analytické jednotky v postpozici, např. *модерато* (мелодия *модерато*), *капучино* (кофе *капучино*), *плюссе* (юбка *плюссе*) aj., které představují více než polovinu analyzovaných výrazů. Téměř shodně jsou zastoupena analytická adjektiva zaujímající prepozitivní lokaci, např. *злэм* (*злэм-метал*), *допинг* (*допинг-тестирование*), *ГМ* (*ГМ-соя*) aj. a analytická adjektiva, která mohou stát jak v prepozici, tak postpozici, např. *бхили* (язык *бхили* / *бхили* язык), *маори* (народ *маори* / *маори* народ), *тви* (язык *тви* / *тви* язык) aj. Posledně jmenované analytické výrazy jsou

v ruském dokladovém materiálu zastoupeny lexémy, které slouží k označení jazyků či národů. Lexikální materiál **češtiny** představuje z hlediska umístění analytického adjektiva v analytické konstrukci v rámci všech zkoumaných jazyků nejpřehlednější situaci. Analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí zaujímají v češtině buď prepozitivní lokaci, např. *fajn* (*fajn* děvče), *kešú* (*kešú* oříšky), *nonstop* (*nonstop* bar) aj., anebo postpozitivní lokaci, např. *brutto* (váha *brutto*), *forte* (vitamin C *forte*), *netto* (váha *netto*) aj. V procentuálním vyjádření výrazně dominuje prepozice nad postpozicí, analytická adjektiva v postpozici jsou v češtině reprezentována pouze sedmi výrazy: *brutto* (váha *brutto*), *ex offo* (advokát *ex offo*), *forte* (vitamin C *forte*), *in memoriam* (vyznamenání *in memoriam*), *netto* (váha *netto*), *persona grata* (atašé *persona grata*), *persona non grata* (diplomat *persona non grata*). Zcela opačnou situaci pozorujeme v **polštině**. Mezi polskými analytickými adjektivy tzv. úzkého pojetí výrazně dominují analytické jednotky nacházející se vůči řídicímu výrazu v postpozici, např. *gratis* (bilet *gratis*), *karo* (karta koloru *karo*), *safari* (sukienka *safari*) aj. Pouze okrajově se v dokladovém materiálu polštiny vyskytují analytické jednotky zaujímající zpravidla prepozitivní lokaci, např. *aroma* (*aromaterapia*), *biznes* (*biznesplan*), *seks* (*seksbomba*). Specifické postavení pak zaujímají výrazy *alfa* (*alfanumeryczny / cząsteczki alfa*), *beta* (*beta-bloker / promienie beta*) a *gamma* (*gamma-globulina / promienie gamma*), které dle dokladového materiálu vystupují jak v prepozici, tak postpozici. Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině, češtině a polštině přináší graf č. 35.

Graf č. 35: Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině, češtině a polštině

Z **konektivního hlediska** byla provedena analýza způsobu grafického zápisu analytického adjektiva s řídicím výrazem. Analýza byla zaměřena na grafický zápis analytické jednotky v podobě samostatného výrazu, pomocí přimykání, pomocí spojovníku či kombinovanou formou samostatně i pomocí spojovníku.

Graf č. 36: Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině, češtině a polštině

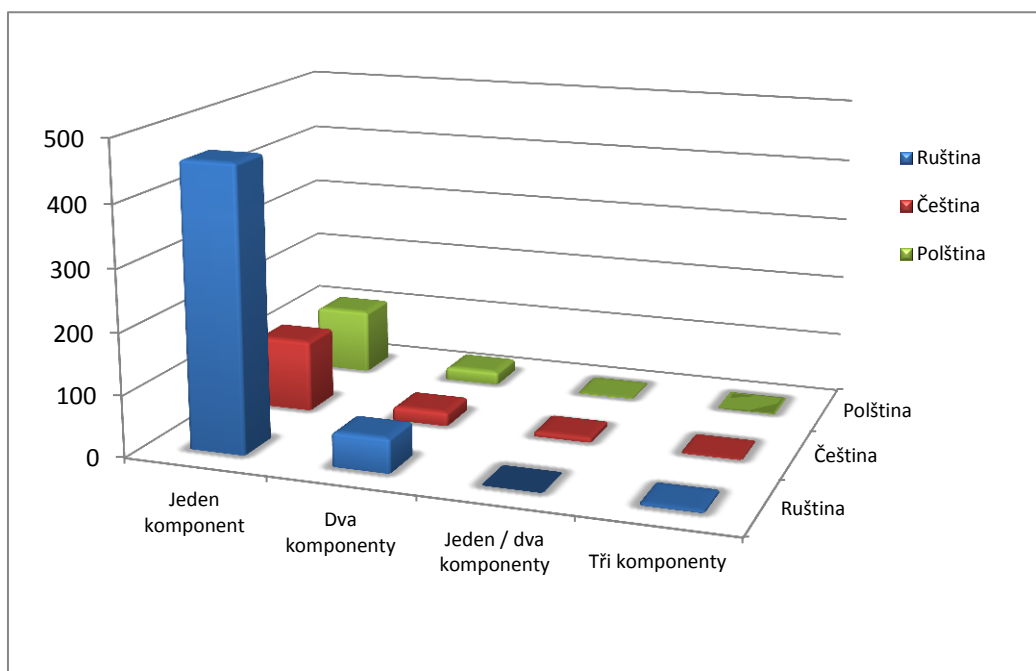
Nejvíce diferencovanou podobou grafického zápisu disponují analytická adjektiva v **ruštině**. Nejpočetnější skupinu tvoří analytické jednotky vystupující v podobě graficky samostatných výrazů, např. *апплике* (изделия *апплике*), *апаиш* (рубашка *апаиш*), *маренго* (цвет *маренго*) aj., druhou nejpočetnější skupinou jsou analytická adjektiva zapisovaná pomocí spojovníku, např. *компакт* (*компакт-диск*), *максимум* (программа-*максимум*), *тайм* (*тайм-менеджмент*) aj. Spíše okrajově se vyskytují analytické jednotky zaznamenávané graficky samostatně i pomocí spojovníku, např. *онлайн* (*онлайн магазин / онлайн-требование*), *флеш* (*флеш-память / флеш диск*), *хот* (*хот-спот / хот дог*) aj., stejně jako výrazy připojované k řídicímu substantivu nebo adjektivu pomocí přimykání, např. *борт* (*бортпроводница*), *вундер* (*вундеркинд*), *метро* (*метровагон*) aj. Na příkladu dokladového materiálu z **češtiny** a **polštiny** lze usoudit, že oba sledované jazyky disponují téměř totožným způsobem svého grafického zápisu. V češtině i polštině převažuje výrazná dominance zápisu analytického adjektiva v podobě samostatné lexikální jednotky, např. *bianko* (*bianko šek*), *impakt* (*impakt časopis*), *trance* (*trance festival*) aj.; *disco* (*nagranie disco*), *gospel* (*styl gospel*), *prima* (*prima miejsce*) aj. Jen nepatrné procento

v češtině a polštině představuje skupina tvořená pouhými jednotkami příkladů na zápis prostřednictvím přimykání k řídicímu výrazu, např. *data* (*dataprojektor*), *sex* (*sexkouč*) aj.; *alfa* (*alfanumeryczny*, ale i *cząsteczki alfa*), *biznes* (*biznesplan*, ale i *biznes oferta*) aj. Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině, češtině a polštině přináší graf č. 36.

Z **kvantitativního hlediska** ve skupině ruských, českých a polských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí byla věnována pozornost počtu komponentů, jimiž je analytické adjektivum tvořeno.

V dokladovém materiálu **ruštiny** výrazně převažují analytická adjektiva tvořená jedním komponentem, např. *аnаш* (воротник *аnаш*), *морзе* (азбука *Морзе*), *соло* (*соло-выступление*) aj., dvoukomponentní analytická adjektiva tvoří značně menší skupinu výrazů, např. *ар-деко* (интерьер *ар-деко*), *ин-октаво* (книга *ин-октаво*), *хай-тэк* (*хай-тэк* кухня) aj. Zcela okrajově se pak v ruštině objevují tříkomponentní analytická adjektiva, která jsou v našem materiálu zastoupena čtyřmi výrazy: *а-ля фуришет* (закуска *а-ля фуришет*), *персона нон грата* (дипломат *персона нон грата*), *кор-а-кор* (положение *кор-а-кор*), *прет-а-порте* (коллекция *прет-а-порте*). V dokladovém materiálu **češtiny** se vyskytují s výraznou převahou jednokomponentní analytická adjektiva, která tvoří přibližně tři čtvrtiny všech jednotek, např. *lila* (*lila* barva), *oldies* (*oldies* párty), *zombie* (*zombie* estetika) aj., se značným odstupem pak následují dvoukomponentní analytická adjektiva, např. *last moment* (*last moment* zájezd), *public relations* (*public relations* manažer), *second best* (*second best* varianta) aj. Specifické postavení zaujímají analytická adjektiva stojící na pomezí jednokomponentních a dvoukomponentních výrazů. Jedná se o jednotky, které lze graficky zapisovat buď jako jeden výraz, anebo jako dva výrazy spojené pomocí spojovníku: *all-road / allroad* (*all-road / allroad* auto), *fast food / fastfood* (*fast food / fastfood* občerstvení), *hands-free / handsfree* (*hands-free / handsfree* zařízení). Tříkomponentní analytická adjektiva jsou v češtině reprezentována dvěma výrazy: *just-in-time* (*just-in-time* výroba) a *persona non grata* (diplomat *persona non grata*). V dokladovém materiálu **polštiny** výrazně dominují analytická adjektiva tvořená jedním komponentem, např. *fest* (*fest* chłopak), *netto* (waga *netto*), *tabu* (temat *tabu*) aj., dvoukomponentní výrazy pak následují se značným odstupem, např. *fair trade* (sklep *fair trade*), *in blanco* (wекsel *in blanco*), *prima sort* (wyroby *prima sort*) aj. Obdobně jako v případě češtiny, i v polštině se vyskytují analytická adjektiva, která je možné graficky zapisovat jako jednokomponentní jednotky, popř. i jako dvoukomponentní jednotky: *discopolo / disco polo* (muzyka *discopolo / disco polo*), *nonajron / non-iron* (koszula

nonajron / non-iron). Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině, češtině a polštině přináší graf č. 37.

Graf č. 37: Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině, češtině a polštině

9.2.3 Komparativní reflexe etymologické analýzy

Z etymologického hlediska jsme se v případě všech analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí zaměřili na definici zdrojového jazyka, což sekundárně vedlo k vytvoření skupin analytických adjektiv, do nichž byly analytické lexikální jednotky roztrženy. Provedenou analýzou bylo zjištěno, že v rámci analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí dominantní pozici zdrojového jazyka zaujímá ve všech sledovaných jazycích **angličtina** (v ruštině 35 %, v češtině 73 %, v polštině 38 % analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí) následována zpravidla řečtinou a latinou. Dominance angličtiny je v tomto směru přirozená a očekávaná, přejaté lexikální jednotky anglického původu (anglicizmy, amerikanizmy) se v cílovém jazyce nikterak morfologicky ani lexikálně neadaptují. V případě češtiny a polštiny je výraz anglického původu jednoduše přejat a funguje v cílovém jazyce v téže strukturní formě jako i ve zdrojovém jazyce. Vzhledem k tomu, že ruština užívá cyrilici, analytická adjektiva anglického původu jsou transkribována, avšak i v této podobě zůstávají neměnná vůči svému řídicímu výrazu, tj. nesklouňují se.

Předmětem etymologické analýzy v **ruštině** byla všechna excerpovaná analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí s výjimkou skupiny výrazů, které slouží k označení jazyků či národů, např. *банту* (язык банту), *непали* (народ непали), *рунди* (язык рунди) aj.; tato

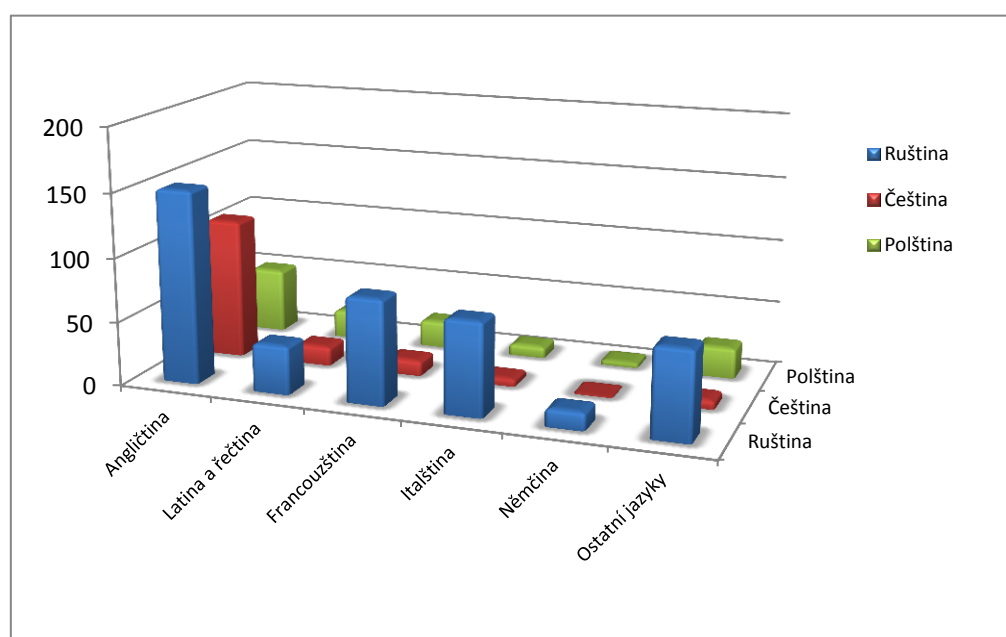
analytická adjektiva stojí stranou představené analýzy. Ostatní lexikální jednotky byly podrobeny podrobnému rozboru, na jehož základě bylo vymezeno deset hlavních skupin analytických adjektiv podle příslušnosti k zdrojovému jazyku. K těmto deseti skupinám byla navíc připojena ještě skupina ostatních zdrojových jazyků sdružující již okrajové procento výrazů zdrojových jazyků, jakými jsou čínština, holandština nebo portugalština. Nejvyšší počet analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí představují přejímky z angličtiny, např. *бизнес* (*бизнес-ланч*), *нон-стоп* (*нон-стоп условия*), *смарт* (*смарт-телевизор*) aj., druhou skupinu tvoří přejaté výrazy z francouzštiny, např. *апплике* (*изделия апплике*), *неглиже* (*сорочка неглиже*), *come* (*почки-come*) aj., které poukazují na výrazný jazykový kontakt Rusů s francouzskou kulturou zejména v 19. století. Poměrně výrazné zastoupení mají také analytická adjektiva italského původu, jedná se zpravidla o termíny hudební a umělecké oblasti, např. *кантабиле* (*исполнение кантабиле*), *ларго* (*темп ларго*), *фортиссимо* (*темп фортиссимо*) aj., značně jsou zastoupena také analytická adjektiva řeckého a latinského původu typu *видео* (*видеонаблюдение*), *факсимиле* (*подпись факсимиле*), *этно* (*стиль этно*) aj. K ostatním zdrojovým jazykům náleží domácí ruština, dále japonština, gruzínština, španělština a arabština.

Etymologická analýza provedená na příkladu analytických adjektiv v češtině je představena již méně diferencovanou jazykovou klasifikací. Výsledkem analýzy bylo vytvoření pěti hlavních jazykových skupin. Největší počet analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí bylo do češtiny přejato z angličtiny, např. *best of* (*best of album*), *high* (*high tiskárna*), *light* (*light limonáda*) aj., následují výrazy řeckého a latinského původu, např. *aroma* (*aroma olej*), *in memoriam* (*ocenění in memoriam*), *gama* (*úhel gama*) aj. a francouzského původu, např. *buklé* (*buklé kabát*), *glazé* (*glazé rukavice*), *lila* (*lila košile*) aj. Okrajovou pozici zaujímají analytická adjektiva italského a španělského původu, k nimž byla navíc připojena ještě šestá skupina sdružující ostatní zdrojové jazyky zastoupené pouhými jednotkami výrazů. Výrazná převaha analytických adjektiv anglického původu v češtině (až 73 % českého excerpovaného materiálu tzv. úzkého pojetí) je způsobena rovněž faktem, že dokladový materiál češtiny vychází z lexikografických pramenů, jejichž součástí jsou také četné neologizmy anglického původu, které se výrazně podílejí na celkové skladbě analytických adjektiv v češtině. Pomineme-li tento fakt, i přesto je podíl přejatých analytických výrazů z angličtiny stále vysoký, což potvrzuje také výsadní postavení angličtiny jako zdrojového jazyka v případě ruských a polských analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí.

V **polštině** bylo z etymologického hlediska vymezeno sedm hlavních skupin analytických adjektiv podle jejich příslušnosti k zdrojovému jazyku. Navíc byla klasifikována

ještě skupina ostatních zdrojových jazyků, které mají v rámci provedené analýzy zanedbatelné zastoupení. Obdobně jako v ruštině a češtině, i v polštině je patrná převaha analytických adjektiv anglického původu, např. *country* (muzyka *country*), *fair play* (zachowanie *fair play*), *punk* (ruch *punk*) aj., procentuálně je těchto jednotek dokonce více než v ruštině. Druhou nejpočetnější skupinou jsou analytická adjektiva latinského a řeckého původu, např. *constans* (przedkość *constans*), *gratis* (usługa *gratis*), *serio* (rozmowa na *serio*) aj., následují přejímky z francouzštiny, např. *bordo* (torba *bordo*), *frotté* (ręcznik *frotté*), *sauté* (karp *sauté*) aj. a výrazy domácí proveniencce, např. *spoko* (*spoko* pytanie) aj. Nižším počtem pak jsou zastoupena analytická adjektiva italského, německého a dánského původu.

Obecně lze etymologické hledisko na příkladovém materiálu ruštiny, češtiny a polštiny shrnout především výraznou dominancí analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí anglické proveniencce, za nimiž následují výrazy přejaté z klasických jazyků. Poměrně četným zastoupením v rámci sledovaných jazyků disponují románské jazyky reprezentované francouzštinou (zejména v ruštině a polštině) a italštinou, po nichž následuje němčina. Etymologické hledisko analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině, češtině a polštině přináší graf č. 38.

Graf č. 38: Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině, češtině a polštině

9.3 Analytická adjektiva tzv. širokého pojetí

Obdobně jako v případě analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí byla provedena také souhrnná komparace analytických adjektiv tzv. širokého pojetí dokladového materiálu z ruštiny, češtiny a polštiny. Představená komparace je prezentována prostřednictvím sémantické, strukturní a etymologické analýzy v kapitolách 9.3.1, 9.3.2 a 9.3.3.

9.3.1 Komparativní reflexe sémantické analýzy

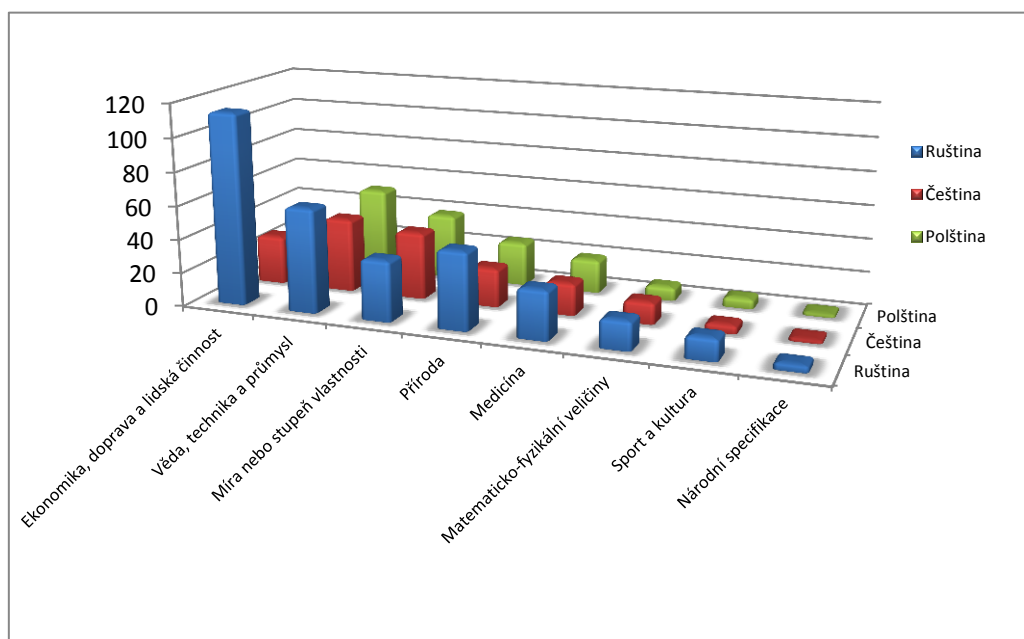
Realizace sémantické analýzy analytických adjektiv tzv. širokého pojetí byla problematická. Velké množství analytických jednotek excerpovaného materiálu v ruštině, češtině a polštině je značně polysémantických, jejich přiřazení ke konkrétní sémantické skupině nebylo vždy jednoznačné. Nehledě na tento fakt jsme se v případě všech sledovaných jazyků snažili vyčlenit co nejkompaktnější sémantické okruhy, do nichž jsme následně roztřídili analytická adjektiva dokladového materiálu. V ruštině, češtině i polštině byl vymezen shodný počet sémantických skupin.

V případě **ruštiny** nejpočetnější skupinu tvoří analytická adjektiva související tematicky s ekonomikou, dopravou, člověkem a jeho činností, např. *антропо...* (*антропогеография*), *домо...* (*домостроитель*), *хоз...* (*хозаппарат*) aj., tato skupina zaujímá více než třetinu všech ruských analyzovaných jednotek tzv. širokého pojetí. K poměrně početným skupinám lze zařadit analytická adjektiva z oblasti vědy, techniky a průmyslu, např. *вакуум...* (*вакуумметр*), *мех...* (*мехдойка*), *термо...* (*термосмеситель*) aj., z oblasti přírody, např. *астро...* (*астродатчик*), *плодо...* (*плодомойка*), *селено...* (*селеноводород*) aj. a výrazy vyjadřující určitý jakostní stupeň či míru, popř. bližší specifikaci daného objektu nebo jevu, např. *гетеро...* (*гетероморфизм*), *мезо...* (*мезорельеф*), *псевдо...* (*псевдопокаяние*) aj. Menším počtem výrazů jsou pak zastoupeny sémantické skupiny analytických adjektiv z oblasti medicíny, výrazy označující matematicko-fyzikální veličiny, analytická adjektiva z oblasti sportu a kultury a výrazy poukazující na národní specifikaci.

V **češtině** k nejpočetnějším skupinám patří analytická adjektiva z oblasti vědy, techniky a průmyslu, např. *электро...* (*электроанализа*), *изо...* (*изоглоса*), *пнеумо...* (*пнеумочirurgie*) aj. a jednotky vyjadřující jakostní stupeň či bližší specifikaci objektu nebo jevu, např. *hyper...* (*hyperaktivita*), *квази...* (*квазиčástice*), *ultra...* (*ultrastruktura*) aj. Obě sémantické skupiny reprezentují téměř polovinu dokladového materiálu vyexcerpovaného z českých zdrojů. Více než desetiprocentním zastoupením disponují v češtině tematické

skupiny sdružující výrazy z oblasti ekonomiky, dopravy a lidské činnosti, např. *biblio...* (*bibliofil*), *ex...* (*exkomunikace*), *moto...* (*mototuristika*) aj., přírody, např. *bio...* (*bioinženýrství*), *eko...* (*ekosystém*), *meteo...* (*meteostanice*) aj.) a z oblasti medicíny, např. *bakterio...* (*bakterioterapie*), *imuno...* (*imunoterapie*), *osteo...* (*osteoporóza*) aj. Pod desetiprocentní hranicí se pak vyskytují sémantické skupiny s analytickými adjektivy v podobě matematicko-fyzikálních veličin, výrazy z oblasti kultury a sportu a výrazy definující národní specifikaci.

V **polštině** je mezi analytickými adjektivy tzv. širokého pojetí nejpočetněji zastoupena sémantická skupina analytických adjektiv z oblasti vědy, techniky a průmyslu, např. *chloro...* (*chloromierz*), *cyklo...* (*cyklopropan*), *fono...* (*fonometr*) aj., která zaujímá téměř třetinu excerpovaného materiálu polštiny. K dalším početným sémantickým skupinám náleží výrazy označující jakostní stupeň či specifikující objekty nebo jevy, např. *egzo...* (*egzoenzym*), *inter...* (*interkomunikacja*), *meta...* (*metajęzyk*) aj., analytická adjektiva spojená s oblastí přírody, např. *fito...* (*fitoterapeuta*), *kosmo...* (*kosmobiologia*), *wodo...* (*wodostan*) aj., ekonomiky, dopravy a lidské činnosti, např. *awio...* (*awiotechnika*), *kseno...* (*ksenotransplantacja*), *moto...* (*moszybowiec*) aj. a medicíny, např. *balneo...* (*balneotechnik*), *farmako...* (*farmakodynamika*), *psycho...* (*psychosocjolog*) aj. Okrajově jsou zastoupena analytická adjektiva v podobě matematicko-fyzikálních veličin, výrazy z oblasti kultury a výrazy definující národní specifikaci.

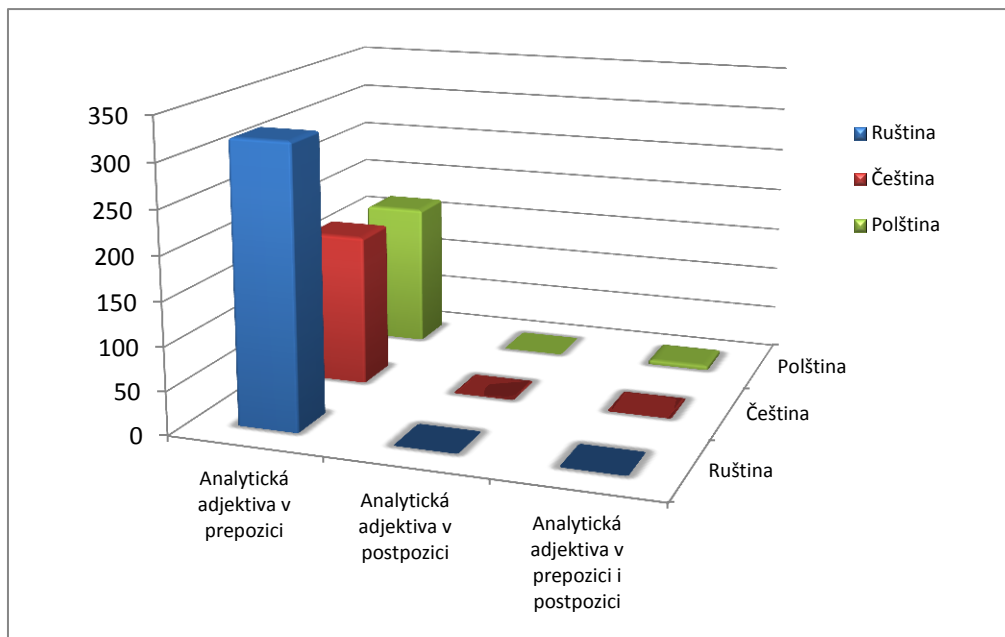
Graf č. 39: Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině

Obecně lze sémantické hledisko analytických adjektiv tzv. širokého pojetí shrnout slovy, že rozložení sémantických skupin je v rámci sledovaných jazyků podobné, mezi jednotlivými tematickými skupinami nejsou patrné z úhlu pohledu jednotlivých jazyků výraznější rozdíly. Příčinu sémantické jednotnosti, popř. blízkosti shledáváme ve společném etymologickém základu těchto analytických adjektiv, jelikož jejich převážná část patří k lexikálnímu fondu klasických jazyků. Proto je tedy sémantika analytických adjektiv tzv. širokého pojetí stejná, nehledě na cílový jazyk, v němž jsou užívána. Vzhledem k tematické blízkosti těchto výrazů lze na rozdíl od analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí demonstrovat sémantické hledisko zkoumaných jednotek v ruštině, češtině a polštině pomocí jednotného grafického zobrazení, viz graf č. 39.

9.3.2 Komparativní reflexe strukturní analýzy

Strukturní hledisko bylo ve skupině analytických adjektiv tzv. širokého pojetí analyzováno rovněž z pohledu pozičního, konektivního a kvantitativního na příkladu dokladového materiálu ruštiny, češtiny a polštiny. V případě analytických adjektiv tzv. širokého pojetí jsou dílčí analýzy jednoznačnější, u výrazů tohoto typu nepanuje taková diference jako v případě strukturní analýzy analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí.

V rámci **pozičního aspektu** byla zkoumána lokace analytického adjektiva vůči řídicímu výrazu, tedy prepozitivní či postpozitivní umístění analytického adjektiva. Na základě provedené analýzy lze jednoznačně konstatovat, že **ve všech sledovaných jazycích** zcela dominuje prepozitivní lokace analytického adjektiva, např. v ruštině: *авиа...* (*авиабилет*), *макро...* (*макроэкономика*), *теле...* (*телесериал*) aj., v češtině: *euro...* (*eurozóna*), *foto...* (*fotopast*), *neuro...* (*neurochirurgie*) aj., v polštině: *gramo...* (*gramocząsteczka*), *hiper...* (*hiperwitaminoza*), *magneto...* (*magnetodynamika*) aj. V případě ruštiny a češtiny se jedná o stoprocentní vyjádření, v případě polštiny stojí primárně v prepozici rovněž všechny analyzované lexikální jednotky, avšak některé analytické formanty, např. *audio*, *retro*, *stereo* aj., mohou vystupovat vůči řídicímu výrazu jak v prepozici a být k němu připojeny přimykáním (*audiometria*, *retrogradacja*, *stereomikroskop* aj.), tak mohou vystupovat v podobě samostatných výrazů, přičemž v takovém případě již nezaujímají prepozitivní lokaci, ale stojí v postpozici (sprzet *audio*, spodnie stylu *retro*, zestaw *stereo* aj.). Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině přináší graf č. 40.

Graf č. 40: Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině

V rámci **konektivního aspektu** byl zkoumán způsob grafického zápisu analytického adjektiva s řídicím výrazem.

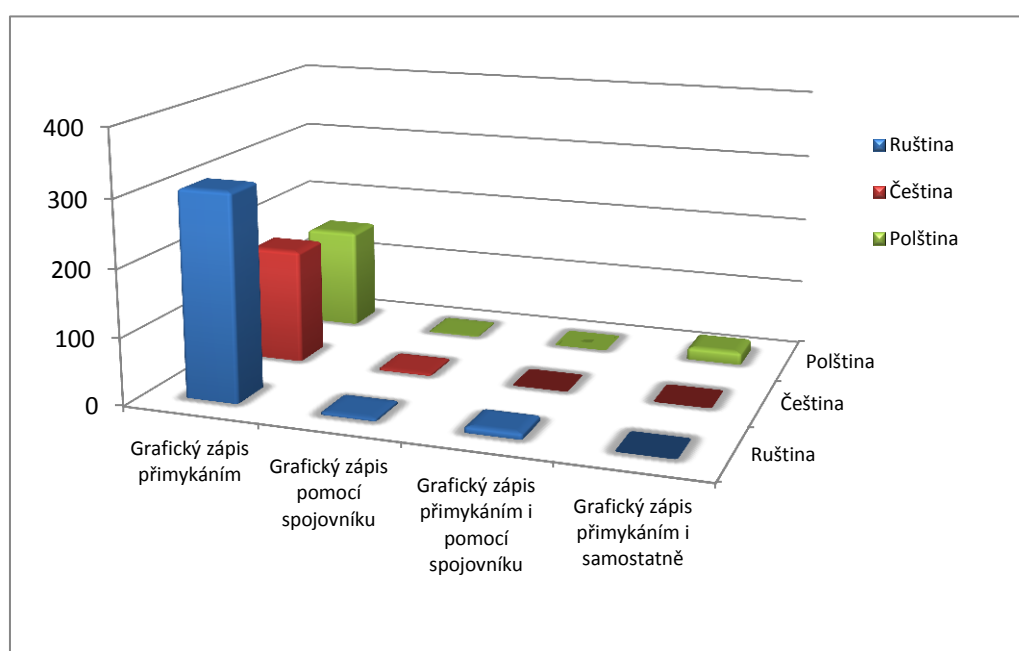
V **ruštině** je v případě analytických adjektiv tzv. širokého pojetí zřetelná výrazná dominance grafického zápisu analytického adjektiva pomocí přimykání, např. *авиа...* (*авиалиния*), *бензо...* (*бензозаправка*), *траво...* (*травосмесь*) aj., ostatní dva způsoby zápisu představují okrajovou záležitost. Jedná se o zápis analytického výrazu pomocí spojovníku, např. *вице...* (*вице-консул*), *мини...* (*мини-юбка*), *экс...* (*экс-мер*) aj. a o kombinovanou možnost zápisu, resp. možnost zápisu analytického adjektiva jak přimykáním, tak pomocí spojovníku, např. *блок...* (*блокпост* / *блок-контейнер*), *соц...* (*соцобеспечение* / *соц-артист*), *яхт...* (*яхтклубовец* / *яхт-гавань*) aj. Obě posledně zmíněné možnosti grafického zápisu představují souhrnně pouhých 4 % ruských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí.

V **češtině** je na základě provedené analýzy zřetelná dominance grafického zápisu analytického adjektiva pomocí přimykání, např. *eko...* (*ekovýrobek*), *info...* (*infocentrum*), *nano...* (*nanoampér*) aj. Pouhých 2 % českých analytických adjektiv tzv. širokého pojetí se graficky zaznamenávají pomocí spojovníku, jedná se o kódové determinanty *e-...* (*e-výuka*), *i-...* (*i-reklama*), *m-...* (*m-bankovníctví*).

V **polštině** je situace nepatrně odlišná, jelikož až 11 % analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině lze graficky zaznamenávat ve spojení s řídicím výrazem jak pomocí přimykání, tak v podobě samostatného výrazu, např. *ksero...* (*kserokopia* / *kopia ksero*),

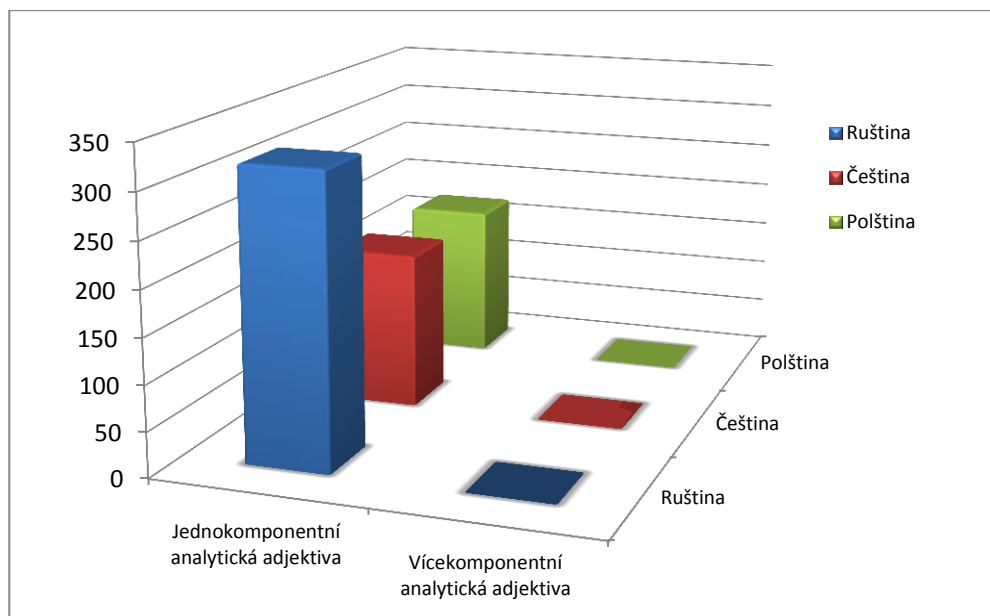
mini... (*minispódniczka / spódnica mini*), *stereo...* (*stereoskopia / stereo hi-fi*) aj. Avšak obdobně jako v případě ruštiny a češtiny, i v polštině je znatelná převaha grafického zápisu analytického adjektiva přimykáním, např. *histo...* (*histopatolog*), *kilo...* (*kilowolt*), *trans...* (*transfokator*) aj. Zcela okrajovou pozici představuje grafický zápis pomocí spojovníku, tento typ zápisu je reprezentován analytickým adjektivem *e-...* (*e-papieros*).

Souhrnně lze konstatovat, že z hlediska připojení analytického adjektiva tzv. širokého pojetí k řídicímu substantivu nebo adjektivu ve všech sledovaných jazycích výrazně převažuje grafický zápis pomocí prostého přimykání, všechny ostatní možnosti představují v procentuálním vyjádření zcela zanedbatelné procento. Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině přináší graf č. 41.

Graf č. 41: Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině

V rámci **kvantitativního aspektu** popisujeme počet komponentů, jimiž je tvořeno analytické adjektivum. Zatímco v případě analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí byla v dokladovém materiálu vyexcerpovaném z ruských, českých i polských zdrojů popsána analytická adjektiva skládající se z jednoho, dvou, ale i tří komponentů, ve skupině analytických adjektiv tzv. širokého pojetí je situace zcela odlišná. Ve všech zkoumaných jazycích zcela dominují jednokomponentní analytická adjektiva. Graficky je kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině představen prostřednictvím grafu č. 42.

Graf č. 42: Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině

9.3.3 Komparativní reflexe etymologické analýzy

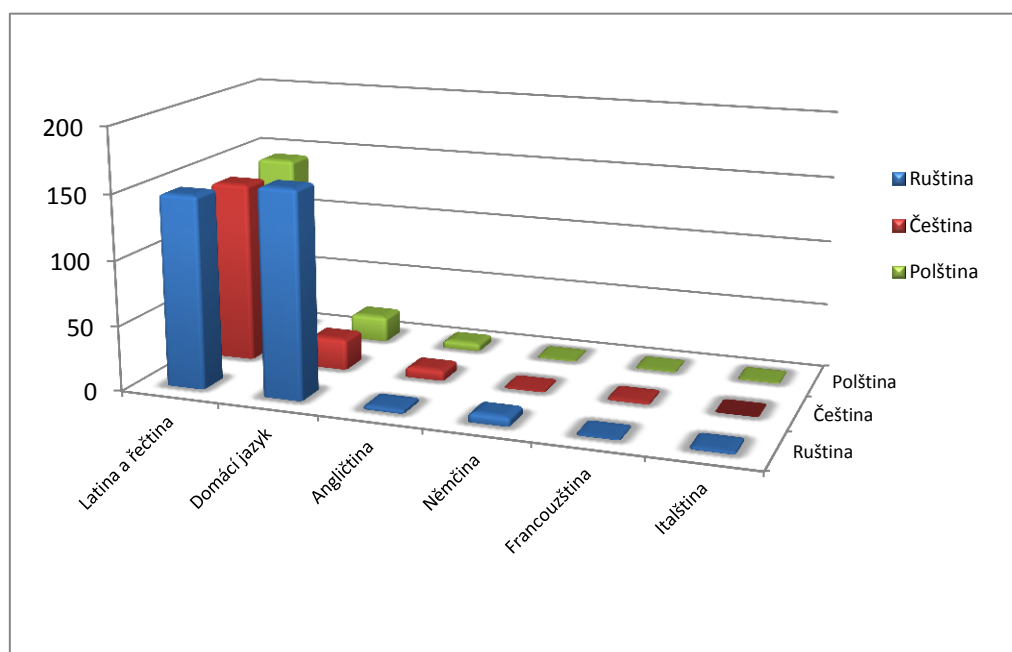
V případě etymologické analýzy byla všechna analytická adjektiva tzv. širokého pojetí rozříděna z hlediska své příslušnosti k zdrojovému jazyku. K výrazným zdrojovým jazykům ruštiny, češtiny i polštiny bezpochyby náleží **latina** a **řečtina**, svůj podíl na procentuálním vyjádření však mají i domácí jazyky. Latina a řečtina zaujímají dominantní pozici zdrojového jazyka v případě analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině a polštině, v obou jazycích jsou analytická adjektiva řeckého a latinského původu zastoupena téměř shodně, tj. v češtině tvoří 80 %, v polštině 83 % analytických adjektiv tzv. širokého pojetí. V ruštině je situace jiná, jelikož výrazným zdrojovým jazykem pro analytická adjektiva tzv. širokého pojetí je domácí ruština.

Provedenou analýzou jsme dospěli k závěru, že v **ruštině** přesná polovina analytických adjektiv tzv. širokého pojetí patří k domácímu lexikálnímu základu, např. *вода...* (*водоопреснитель*), *жил...* (*жилстроительство*), *лесо...* (*лесоучасток*) aj. O něco málo menší počet jednotek řadíme z hlediska své příslušnosti k zdrojovému jazyku k řecko-latinským analytickým formantům, např. *макро...* (*макроконтекст*), *спектро...* (*спектропроектор*), *транс...* (*трансгенство*) aj. Periferně jsou pak zastoupena analytická adjektiva tzv. širokého pojetí, která jsou přejatá do ruštiny z němčiny, angličtiny, italštiny a francouzštiny. Výrazná dominance analytických adjektiv tzv. širokého pojetí, která jsou původně domácí provenience, je způsobena výskytem v ruštině zkratkových slov, která jsou

na základě odborné literatury řazena k analytickým adjektivům, např. *зос...* (*зосбюджет*), *лит...* (*литотдел*), *проф...* (*профдвижение*), *сов...* (*совлечение*), *хоз...* (*хозуправление*) aj. Tato zkratková slova, která představují zpravidla zkrácené kořenné morfémy adjektiv, jsou připojována k substantivům, popř. i adjektivům, a vytvářejí četné analytické konstrukce.

V **češtině** mezi analytickými adjektivy tzv. širokého pojetí patří většina výrazů k formantům řeckého a latinského původu, jedná se o více než tři čtvrtiny excerpovaných jednotek, např. *audio...* (*audioaparatura*), *hydro...* (*hydrokyselina*), *kontra...* (*kontrarozvědka*) aj. Druhým nejvýraznějším zdrojovým jazykem je domácí čeština, která je zdrojem pro 14 % českých analytických adjektiv tzv. širokého pojetí, např. *cizo...* (*cizozemec*), *kraso...* (*krasojezdec*), *leto...* (*letohrádek*) aj. Ostatní zdrojové jazyky již představují malé procento jednotek, k těmto jazykům řadíme angličtinu, francouzštinu a němčinu.

V **polštině** je situace téměř totožná. Dominantní pozici zaujímají klasické jazyky, k řecko-latinskému lexikálnímu fondu patří 83 % polských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí, např. *chemo...* (*chemoreceptor*), *immuno...* (*immunogenetyka*), *pan...* (*paneuropeizm*) aj. Druhým nejvýraznějším zdrojovým jazykem je domácí polština, která je zastoupena 12 % analytických adjektiv tzv. širokého pojetí, např. *calo...* (*calokształt*), *drzewo...* (*drzewozerek*), *krwio...* (*krwiolecznictwo*) aj. Ostatní zdrojové jazyky se nacházejí podobně jako v případě češtiny na periferii, jsou zastoupeny pouhými jednotkami procent. K těmto zdrojovým jazykům náleží angličtina, němčina, francouzština a italština. Etymologické hledisko analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině přináší graf č. 43.

Graf č. 43: Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině

ZÁVĚR

Cílem disertační práce *Fungování analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině* bylo představit fungování analytických adjektiv v rámci tří zkoumaných slovanských jazyků. Ve všech jazycích byly provedeny souhrnné morfologicko-lexikální analýzy (viz kap. 6.2, 7.2, 8.2), které byly dále rozšířeny o dílčí analýzy (sémantická, strukturní, etymologická), a to jak na materiálu analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí (viz kap. 6.3, 7.3, 8.3), tak na materiálu analytických adjektiv tzv. širokého pojetí (viz kap. 6.4, 7.4, 8.4). Všechny druhy analýz komplexně popisují fungování analytických adjektiv v současné ruštině, češtině a polštině.

Dalším cílem bylo vypracování reprezentativního korpusu ruských, českých a polských analytických adjektiv, který nám posloužil jako výchozí dokladový materiál pro zpracování dílčích analýz. Analytická adjektiva byla vyexcerpována ze základních jazykových příruček lexikografické povahy, jež jsou představeny ortografickými slovníky, výkladovými slovníky a slovníky cizích slov. Lexikografické prameny všech tří jazyků patří k aktuálním slovníkovým zdrojům, proto tvoří reprezentativní vzorek lexika současné ruštiny, češtiny a polštiny.

Kvantitativně nejpočetněji jsou zastoupena analytická adjektiva excerpovaná z ruských zdrojů, korpus ruských analytických adjektiv je tvořen 842 jednotkami (57 % dokladového materiálu všech tří jazyků). S výrazným odstupem pak následují analytická adjektiva excerpovaná z českých a polských zdrojů. Korpus českých analytických adjektiv čítá 326 jednotek (22 % dokladového materiálu všech tří jazyků), korpus polských analytických adjektiv tvoří 304 jednotky (21 % dokladového materiálu všech tří jazyků). Celkově je tedy dokladový materiál disertační práce představen na reprezentativním vzorku 1 472 analytických adjektiv.

Představený kvantitativní údaj demonstruje větší náklonnost ruštiny k analytickému (nesklonnému) vyjadřování, což lze pozorovat mj. i na větším počtu analytických adjektiv v lexikonu tohoto jazyka. Ruština jako výrazně extrovertní slovanský jazyk je mnohem otevřenější vůči různorodým přejímkám, což dokazuje vývoj ruského lexika nejen v diachronním aspektu (přejímky ze skandinávských jazyků, z holandštiny, z němčiny, z francouzštiny aj.), ale i v aspektu synchronním (expanze přejímek z angličtiny). V češtině a polštině lze najít rovněž značné množství cizojazyčných výpůjček, avšak oba jazyky si během svého vývoje zachovávaly spíše charakter introvertního jazyka. Větší náklonnost

ruštiny k analytickému vyjadřování dokazují také konstrukce typu *царь-девица, царь-птица, чудо-богатырь, чудо-печка, бой-девка, хват-баба* aj., které patří k ruskému folkloru a lidové slovesnosti. Tyto konstrukce lze považovat za předlohy mnoha dalších konstrukcí, které ve své struktuře obsahují právě analytická adjektiva, např. *штаб-квартира, вакуум-камера, бета-лучи, гамма-излучение, блок-линейка, пресс-ножницы* aj.

Cílem práce bylo tedy provést všestrannou analýzu analytických adjektiv dokladového materiálu ruštiny, češtiny a polštiny. Při zpracování dílčích analýz jsme vycházeli z primárního dichotomického třídění analytických adjektiv tzv. úzkého a širokého pojetí. Tento přístup nám umožnil provést důkladnou analýzu všech analytických lexikálních jednotek ruštiny, češtiny a polštiny a splnit tak všechny dílčí cíle, které byly uvedeny v úvodu disertační práce. Všechny jednotlivé analýzy jsou také názorně představeny prostřednictvím grafů, které věcně doplňují praktické kapitoly práce (viz kap. 6, 7, 8, 9). Pro potřeby disertační práce bylo vypracováno celkem 43 grafů, jejichž celkový přehled uvádíme v závěru práce (viz *Seznam grafů*).

V případě ruských, českých a polských **analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí** byly provedeny tři dílčí analýzy, tj. sémantická, strukturní a etymologická analýza.

Výstupem **sémantické analýzy** (viz kap. 6.3.1, 7.3.1, 8.3.1) bylo vymezení sémantických skupin, do nichž byla roztríděna všechna excerpovaná analytická adjektiva. V ruštině bylo definováno celkem 12, v češtině 10 a v polštině 11 tematických oblastí. Ve všech jazycích byla nejpočetněji zastoupena analytická adjektiva z oblasti vědy a techniky (*онлайн-бронирование, handsfree systém, sprzet audio-wideo*), ekonomiky, práva a dopravy (*бренд-менеджер, retail cena, бизнес oferta*) či kultury (*литература нон-фикшен, freestyle tanec, sztuka art informel*).

V rámci **strukturní analýzy** (viz kap. 6.3.2, 7.3.2, 8.3.2) byl zkoumán trojí aspekt analytických adjektiv, tj. byla provedena dílčí analýza věnovaná pozičnímu, konektivnímu a kvantitativnímu aspektu. Z **pozičního hlediska** v ruštině dominují analytická adjektiva v postpozici (*тенор альтино*), v češtině analytická adjektiva v prepozici (*moka souprava*) a v polštině shodně s ruštinou analytická adjektiva v postpozici (*sklep fair trade*). Z **konektivního hlediska** je ve všech sledovaných jazycích výrazná dominance grafického zápisu analytického adjektiva v podobě samostatné lexikální jednotky (*груша дюшес, bianko šek, styl gospel*), avšak v ruštině jsou značně zastoupena rovněž analytická adjektiva, která jsou zapisována také pomocí spojovníku (*программа-максимум*). Z **kvantitativního hlediska** v ruštině, češtině i polštině výrazně dominují jednokomponentní analytická adjektiva (*воротник анаш, oldies párty, temat tabu*).

V rámci **etymologické analýzy** (viz kap. 6.3.3, 7.3.3, 8.3.3) byl pro všechna analytická adjektiva tzv. úzkého pojetí rozhodující jejich zdrojový jazyk, na jehož základě jsme vytvořili skupiny analytických adjektiv podle jejich příslušnosti k zdrojovému jazyku. V dokladovém materiálu vyexcerpovaném z ruských zdrojů převažovala analytická adjektiva z angličtiny (*смарт-телевизор*) následovaná přejímkami z francouzštiny (*изделия апплике*) a italštiny (*темп континуо*). V češtině a polštině velmi výrazně dominovala analytická adjektiva z angličtiny (*hardback* karoserie, *muzyka country*) s odstupem následovaná přejímkami z klasických jazyků (*cena in memoriam*, *uслуги ekstra*) a francouzštiny (*buklé koberec*, *sztuka art moderne*).

V případě ruských, českých a polských **analytických adjektiv tzv. širokého pojetí** byly rovněž provedeny tři dílčí analýzy, tj. analýza sémantická, strukturní a etymologická.

V rámci **sémantické analýzy** (viz kap. 6.4.1, 7.4.1, 8.4.1) byly vymezeny kompaktní sémantické okruhy, do nichž byla následně roztříděna analytická adjektiva tzv. širokého pojetí. V ruštině, češtině i polštině byl definován shodný počet osmi sémantických skupin. Nejpočetněji jsou zastoupena analytická adjektiva mající souvislost s ekonomikou, dopravou a lidskou činností (*инвестбюджет*, *мотооправна*, *eurokonto*), vědou, technikou a průmyslem (*видеоаппарат*, *feroelektřina*, *radioodbiorca*) či analytické jednotky vyjadřující míru nebo stupeň vlastnosti (*суперинфляция*, *extratřída*, *interkomunikacja*).

V rámci **strukturní analýzy** (viz kap. 6.4.2, 7.4.2, 8.4.2) byl obdobně jako v případě analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí zkoumán trojí aspekt analytických adjektiv, tj. byla provedena dílčí analýza zaměřená na poziční, konektivní a kvantitativní aspekt. Z **pozičního hlediska** v ruštině, češtině i polštině zcela dominují analytická adjektiva v prepozici (*гидрометеорология*, *fotobuňka*, *fotodokumentacja*). Z **konektivního hlediska** je ve všech sledovaných jazycích patrná výrazná dominance grafického zápisu přimykáním (*бензозаправка*, *ekovýrobek*, *kserokopia*). Ostatní možnosti zápisu analytických adjektiv k řídicímu výrazu, tj. grafický zápis pomocí spojovníku, přimykáním i pomocí spojovníku, přimykáním i samostatně představují pouze okrajovou záležitost. Z **kvantitativního hlediska** ve všech zkoumaných jazycích zcela dominují jednokomponentní analytická adjektiva (*авиалиния*, *cyklostezka*, *metajazyk*).

V rámci **etymologické analýzy** (viz kap. 6.4.3, 7.4.3, 8.4.3) byla všechna analytická adjektiva tzv. širokého pojetí rozčleněna podle své příslušnosti k zdrojovému jazyku. K nejvýraznějším zdrojovým jazykům ruských, českých i polských analytických adjektiv tzv. širokého pojetí patří latina a řečtina. Oba klasické jazyky výrazně dominují v českém

a polském dokladovém materiálu (*audioaparatura, immunogenetyka*), silné zastoupení mají i v případě ruských analytických adjektiv (*спектропроектор*). V případě ruštiny však nejméně zastoupení představují analytická adjektiva náležející etymologicky k domácímu lexikálnímu základu (*водоопреснитель*). V českém a polském dokladovém materiálu je domácí jazyk jako zdrojový jazyk analytických adjektiv tzv. širokého pojetí zastoupen méně (*krasojezdec, krwiolecznictwo*).

Disertační práce představila problematiku morfologicky nezformovaných lexikálních jednotek, které plní vůči řídicímu výrazu determinální, resp. atributivní funkci. Jednotky disponující touto vlastností nazýváme unifikovaným termínem, tj. **analytická adjektiva**. Tento pojem dle našeho názoru představuje nejvhodnější terminologickou nominaci zkoumané lingvistické problematiky. Termín vychází primárně z ruské národní lingvistiky, ve které má svoji tradici a je řadou lingvistů užíván. Díky typologické příbuznosti ruštiny s češtinou a polštinou aplikujeme termín analytické adjektivum na tentýž typ morfologicky nevyhraněných výrazů češtiny a polštiny. Jsme si vědomi, že v případě českých nebo polských lingvistů může daný krok vyvolat jistou kontroverzi, avšak naše poznatky a následné výstupy jak teoretického, tak praktického charakteru se opírají o pramenné zdroje, jejichž autory jsou renomovaní lingvisté. Analýza jazykových dat, která byla provedena v praktické části práce, je podložena obsáhlým reprezentativním dokladovým materiálem všech tří zkoumaných jazyků.

Vzhledem k sílicímu procesu internacionalizace a rostoucím vlivům analytizmu a aglutinace na flektivní povahu současných slovanských jazyků představují analytická adjektiva, zejména analytická adjektiva tzv. širokého pojetí, aktivní slovotvornou bázi. Tyto analytické, tj. v našem pojetí nesklonné formanty zaujímají v kontextu aktuálních slovotvorných procesů všech tří sledovaných slovanských jazyků přední postavení.

Studium odborné literatury týkající se problematiky analytických adjektiv na jedné straně potvrdilo zájem ruských lingvistů i zahraničních rusistů o popis námi zkoumaných lexikálních jednotek (jak v jejich úzkém, tak širokém pojetí), avšak v případě české a polské národní lingvistiky jsme se shledávali s nevyhraněnou terminologickou nominací. Naší snahou bylo také mj. vyřešit tuto terminologickou nejednotnost, popř. alespoň navrhnout možnost jednotné a systematické terminologické nominace. Doufáme tedy, že předložená disertační práce bude nápomocna k terminologickému sjednocení zkoumané problematiky a díky své obsáhlé analýze jazykových dat osvětlí problematiku morfologicky nezformovaných lexikálních jednotek, tj. analytických adjektiv, a to nejen v ruštině, ale i v češtině a polštině.

РЕЗЮМЕ

Диссертационная работа *Функционирование аналитических прилагательных в русском, чешском и польском языках* посвящается проблематике морфологически неопределенных лексических единиц, выполняющих по отношению к управляющему слову атрибутивную функцию. Такого рода лексические единицы называют аналитическими прилагательными. Термин **аналитическое прилагательное** – унифицированное терминологическое наименование нами описываемой лингвистической проблематики. Первично термин встречается в русской научной литературе (М. В. Панов), в составе которой имеет свою традицию и употребляется многими лингвистами. Благодаря типологической родственности русского языка с чешским и польским языками термин аналитическое прилагательное используется в качестве того же типа неопределенных лексических единиц чешского и польского языков.

В главах теоретического характера предоставляются сведения об аналитических прилагательных. В первой главе рассматриваются методологические приемы, которые послужили основой для составления диссертационной работы. Вторая глава посвящается актуальным тенденциям в славянских языках. Внимание уделяется демократизации и либерализации языка, языковой глобализации или тенденции к аналитизму и агглютинации. В третьей главе дается терминологическое определение аналитических прилагательных. Главное внимание уделяется разнообразным возможностям терминологической номинации, классификации аналитических прилагательных так наз. узкого и широкого понимания или позиции рассматриваемых лексических единиц в качестве основного структурного компонента аналитических конструкций. Четвертая глава определяет проблематику префиксоидов и греко-латинских терминоэлементов, которые являются на самом деле аналитическими прилагательными так наз. широкого понимания. Мы обращаем внимание также на аффиксоиды, их терминологическую номинацию и квазипрефиксальные конструкции. В конце четвертой главы рассматриваются самые продуктивные квазипрефиксальные греко-латинские терминоэлементы.

В главах практического характера описывается обширный анализ русских, чешских и польских аналитических прилагательных, которые в итоге отражают функционирование этих лексических единиц в нами исследованных славянских языках.

Пятая глава – вводная часть в проблематику практического исследования аналитических прилагательных в русском, чешском и польском языках. В данной части тщательно описывается **фактический материал диссертационной работы**, составленный методом сплошной выборки на базе презентабельных лексикографических источников современного русского, чешского и польского языков. С точки зрения количества самым высоким числом аналитических прилагательных обладает русский язык. Корпус русских аналитических прилагательных состоит из 842 единиц (57 % фактического материала). Количество аналитических прилагательных чешского и польского языков почти в три раза меньше, т. е. корпус чешских аналитических прилагательных образован 326 единицами (22 % фактического материала), корпус польских аналитических прилагательных образован 304 единицами (21 % фактического материала). В общем, фактический материал диссертационной работы насчитывает 1 472 аналитических прилагательных.

Следующие главы практического характера, т. е. шестая, седьмая и восьмая главы, представляют настоящий анализ фактического материала русских, чешских и польских аналитических прилагательных. Здесь проводится общий морфологическо-лексикальный разбор, который частично затрагивает семантическую, структурную, этимологическую сторону лексических единиц. Семантический, структурный и этимологический анализы аналитических прилагательных проводятся на основе двух подходов, которые условно можно обозначить как узкий и широкий. Такого рода подходы дают нам возможность провести тщательный анализ всех аналитических лексических единиц русского, чешского и польского языков, понять их предназначение и таким образом выполнить поставленные цели диссертационной работы.

Девятая глава представляет собой общее обозрение аналитических прилагательных русского, чешского и польского языков в сравнительном плане. Все частичные анализы (семантический, структурный, этимологический), включая девятую главу, дополнены наглядными диаграммами, которые предметно уточняют информацию практических частей диссертационной работы.

На примере русских, чешских и польских **аналитических прилагательных так наз. узкого понимания** были оформлены три частичных анализа – семантический, структурный и этимологический.

Результат **семантического анализа** – определение семантических групп, в составе которых были классифицированы все выписанные аналитические прилагательные. Всего было выделено 12 тематических областей в русском языке,

10 в чешском языке и 11 в польском языке. Во всех нами исследованных языках наиболее часто встречаются аналитические прилагательные из области науки и техники (онлайн-бронирование, *handsfree systém*, *sprzęt audio-wideo*), экономики, права и транспорта (*бренд-менеджер*, *retail cena*, *biznes oferta*) или культуры (литература *нон-фикшен*, *freestyle tanec*, *sztuka art informel*).

В рамках **структурного анализа** исследуются аналитические прилагательные с трех точек зрения, и проводятся частичные анализы, посвященные трем аспектам – позиционному, связующему и количественному. С точки зрения **позиционного аспекта** в русском языке преобладают аналитические прилагательные, находящиеся в постпозиции (тенор *альтино*), в чешском языке – в препозиции (*moka soupřava*), в польском языке (согласно русскому языку) – в постпозиции (*sklep fair trade*). С точки зрения **связующего аспекта** во всех исследованных языках преобладает графическая запись аналитического прилагательного в форме самостоятельной лексической единицы (груша *дюшес*, *bianko šek*, *styl gospel*). Однако в русском языке имеют свое место также аналитические прилагательные, которые пишутся через дефис (программа-*максимум*). С точки зрения **количественного аспекта** господствующее положение в русском, чешском и польском языках занимают монологемные аналитические прилагательные (воротник *анаи*, *oldies party*, *temat tabu*).

В рамках **этимологического анализа** первично у всех аналитических прилагательных определяется язык-источник, вторично формируются семантические группы, в составе которых классифицируются аналитические прилагательные. В фактическом материале русского языка преобладают аналитические прилагательные английского языка (*смарт-телевизор*), следуют заимствования из французского (изделия *анплике*) и итальянского языков (темп *континуо*). В чешском и польском языках господствующее положение занимают тоже аналитические прилагательные английского языка (*hardback karoserie*, музыка *country*), со значительным расстоянием следуют заимствования из классических языков (*cena in memoriam*, услуги *ekstra*) и французского языка (*buklé koberec*, *sztuka art moderne*).

На примере русских, чешских и польских **аналитических прилагательных так наз. широкого понимания** рассматриваются также три частичных анализа – семантический, структурный и этимологический.

В рамках **семантического анализа** определяются тематические области, в состав которых входят аналитические прилагательные фактического материала. В русском, чешском и польском языках выделяется одинаковое количество семан-

тических групп. По данным нашего анализа это 8 групп. Самым высоким числом лексических единиц располагают тематические группы из области экономики, транспорта и человеческой деятельности (*invest*бюджет, *motoopravna*, *eurokonto*), науки, техники и промышленности (*video*аппарат, *feroelektrina*, *radioodbiorca*) и группа аналитических прилагательных, выражающих меру или степень качества (*synepinflacja*, *extratřida*, *interkomunikacja*).

Результат **структурного анализа** – частичные анализы, посвященные трем аспектам – позиционному, связующему и количественному. С точки зрения **позиционного аспекта** в русском, чешском и польском языках полностью доминируют аналитические прилагательные в препозиции (*hidrometeorologia*, *fotobuňka*, *fotodokumentacja*). С точки зрения **связующего аспекта** во всех исследованных языках значительно преобладает графическая запись с помощью примыкания (*benzozaprawka*, *ekovýrobek*, *kserokopia*). Другие возможности графической записи аналитического прилагательного к управляющему слову, т. е. запись через дефис, с помощью примыкания или через дефис, с помощью примыкания или отдельно, занимают второстепенное положение. С точки зрения **количественного аспекта** во всех трех языках преобладают моноксемные аналитические прилагательные (*avialinia*, *cyklostezka*, *metajęzyk*).

В рамках **этимологического анализа** все аналитические прилагательные так наз. широкого понимания классифицировались по своей принадлежности к языку-источнику. К самым значительным языкам-источникам русских, чешских и польских аналитических прилагательных так наз. широкого понимания принадлежат греческий и латинский языки. Оба классических языка-источника занимают господствующее положение в чешском и польском языках (*audioaparatura*, *immunogenetyka*). В русском языке роль греческого и латинского языков тоже значительна (*спектропроектор*), однако самым частотным языком-источником аналитических прилагательных является сам русский язык (*водоопреснитель*). С точки зрения языков-источников, в чешском и польском языках отечественные аналитические прилагательные так наз. широкого понимания представлены меньше (*krasojezdec*, *krwiolecznictwo*).

Настоящая диссертационная работа представляет детальный экскурс в проблематику аналитических прилагательных трех славянских языков. Информация, показанная в диссертационной работе, рассматривается как с теоретической, так и с практической точек зрения. С точки зрения теоретического подхода диссертационная работа предлагает терминологическое уединение исследованной проблема-

тики посредством единого термина – аналитическое прилагательное. С точки зрения практического подхода предоставляется обширный фактический материал, который послужил основой для многостороннего лингвистического анализа. Рассмотренные в диссертационной работе семантический, структурный и этимологический анализы демонстрируют функционирование морфологически неопределенных лексических единиц не только в русском, но и в чешском и польском языках.

STRESZCZENIE

Problem badawczy podjęty w pracy doktorskiej pt. *Funkcjonowanie przymiotników analitycznych w języku rosyjskim, czeskim i polskim* dotyczył problematyki funkcjonowania jednostek leksykalnych niepodlegających fleksji, które mają tzw. funkcję atrybutywną. Owe jednostki leksykalne, znane jako przymiotniki analityczne (czy też przymiotniki nieodmienne), prezentują normatywną terminologię danego zakresu lingwistycznego. Nazwa naukowa pochodzi z rosyjskiej literatury fachowej (M. V. Panov), dzięki której termin ten używany jest w gramatyce do dziś. Ponadto owa nazwa naukowa, utrwalona przede wszystkim w języku rosyjskim, nie ma w języku czeskim i polskim innych odpowiedników. Niemniej jednak termin **przymiotnik analityczny** został w niniejszej rozprawie doktorskiej użyty ze względu na typologiczne pokrewieństwo badanych języków.

W części teoretycznej rozprawy doktorskiej zaprezentowano koncepcyjne informacje naukowe odnoszące się bezpośrednio do przymiotników analitycznych. W pierwszym rozdziale zawarto charakterystykę metodologicznych procesów, które tworzą kluczowy problem naukowy całej rozprawy. Rozdział drugi to opis współczesnych tendencji w językach słowiańskich, uwzględniono w nim również demokratyzację i liberalność języka, globalizację czy też tendencje do analizy i aglutynacji języka. W trzecim rozdziale wykorzystane zostały teoretyczne definicje przymiotników analitycznych. Mając na uwadze możliwe terminologiczne nominowanie danej problematyki, korzystano z klasyfikacji przymiotników analitycznych tzw. wąskiej i szerokiej koncepcji i objaśniono ich pozycje ze względu na podstawowy komponent strukturalny konstrukcji analitycznych. Rozdział czwarty definiuje prefiksoidy i grecko-łacińskie formanty, które zastępują przymiotniki analityczne tzw. szerokiej koncepcji. Ponadto, w rozdziale tym, przybliżono tematykę terminologicznego desygnowania afiksoidów i charakterystykę konkretnych konstrukcji quasi-prefiksalnych. W podsumowaniu ostatniego rozdziału przybliżono specyfikację najbardziej funkcjonalnych konstrukcji quasi-prefiksalnych formantów grecko-łacińskich.

W części praktycznej rozprawy doktorskiej przedstawiona została obszerna analiza rosyjskich, czeskich i polskich przymiotników analitycznych, mających związek z funkcjonowaniem leksykalnych formantów w badanych językach.

Rozdział piąty zawiera wstęp do praktycznego pojmowania problematyki dotyczącej przymiotników analitycznych w języku rosyjskim, czeskim i polskim. Szczegółowo został przedstawiony **materiał badawczy dysertacji**, opracowany na podstawie ekscerpcji repre-

zentatywnych danych leksykograficznych współczesnego języka rosyjskiego, czeskiego i polskiego. Na podstawie analizy ilościowej można stwierdzić, iż najwięcej przymiotników analitycznych znajduje się w języku rosyjskim, korpus rosyjskich przymiotników analitycznych składa się z 842 jednostki (57 % materiału dowodowego). Analityczne przymiotniki języka czeskiego i polskiego zachowują znaczną odległość. Zespół czeskich przymiotników analitycznych reprezentuje 326 jednostek (22 % materiału dowodowego), zbiór polskich przymiotników analitycznych stanowi 304 jednostki (21 % materiału dowodowego). Kompleksowo materiał dokumentujący w prezentowanej dysertacji obejmuje 1 472 przymiotniki analityczne.

Szósty, siódmy i ósmy rozdział został poświęcony analizie materiału dokumentującego rosyjskie, czeskie i polskie przymiotniki analityczne. We wszystkich językach dokonano analizy morfologiczno-leksykalnej, łącznie z analizą częściową (semantyczna, strukturalna, etymologiczna). W ramach analizy fragmentarycznej przeprowadzono podstawową klasyfikację dychotomiczną przymiotników analitycznych tzw. wąskiej i szerokiej koncepcji. Takie podejście pozwoliło na skonkretyzowanie dokładnej analizy wszystkich analitycznych jednostek leksykalnych języka rosyjskiego, czeskiego i polskiego, a tym samym uwzględnienie odpowiedzi na pytania badawcze postawione w niniejszej rozprawie doktorskiej wraz ze wskazaniem kierunków dalszych badań w podjętej problematyce.

W rozdziale dziewiątym przedstawiono zgromadzone sugestie porównawcze przymiotników analitycznych w badanych językach. Wszystkie analizy częściowe, a także zasadnicze wnioski porównawcze, zilustrowane zostały wykresami graficznymi, które rzeczowo uzupełniają rozdziały praktycznej części dysertacji.

Co dotyczy rosyjskich, czeskich i polskich **przymiotników analitycznych tzw. wąskiej koncepcji**, skomponowano trzy częściowe analizy, tzn. analizę semantyczną, strukturalną i etymologiczną.

Wynikiem **analizy semantycznej** jest definicja grup semantycznych, w których sklasyfikowano wszystkie wyekscerpowane przymiotniki analityczne – w sumie 12 w języku rosyjskim, 10 w języku czeskim i 11 w języku polskim. W badanych językach najczęściej pojawiają się przymiotniki analityczne w dziedzinie nauki i techniki (*онлайн-бронирование, handsfree system, sprzęt audio-wideo*), ekonomii, prawa i transportu (*бренд-менеджер, retail cena, biznes oferta*) czy też kultury (*литература нон-фикшен, freestyle tanec, sztuka art informel*).

W ramach **analizy strukturalnej** badano trzy kompozycje przymiotników analitycznych, tzn. częściową analizę postaci pozycyjnej, łączącej i ilościowej. Z punktu widzenia fragmentarycznej **analizy pozycyjnej** w języku rosyjskim dominują przymiotniki analityczne w postpozycji (тенор *альтино*), w języku czeskim analityczne przymiotniki w prepozycji (*moka souprava*) i polskie przymiotniki analityczne, podobnie jak w języku rosyjskim, w postpozycji (sklep *fair trade*). W zakresie **aspektu łączącego** dominuje zapis graficzny przymiotnika analitycznego w postaci odrębnej jednostki leksykalnej (груша *дюшес*, *bianko šek*, styl *gospel*), ale w języku rosyjskim reprezentowane są również przymiotniki analityczne, które są ponadto zapisywane za pomocą łącznika (программа-*максимум*). Pod względem **perspektywy ilościowej** w języku rosyjskim, czeskim i polskim wyraźnie przeważają przymiotniki analityczne z jednym elementem składniowym (воротник *анаи*, *oldies* party, temat *tabu*).

Na podstawie **analizy etymologicznej** pierwotnie zdefiniowano język źródłowy badanych przymiotników analitycznych, a następnie skonstruowano grupy językowe, w których kategoryzowano przymiotniki analityczne. W rosyjskim materiale ekscerpcyjnym przeważają przymiotniki analityczne, pochodzące z języka angielskiego (*смарт-телевизор*), a następnie z języka francuskiego (*изделия апплике*) i języka włoskiego (*темп континуо*). W języku czeskim i polskim dominują przymiotniki analityczne pochodzenia angielskiego (*hardback* karoserie, muzyka *country*), w następnej kolejności zapożyczenia z języków klasycznych (cena *in memoriam*, usługi *ekstra*) i języka francuskiego (*buklé* koberec, sztuka *art moderne*).

Co dotyczy rosyjskich, czeskich i polskich **przymiotników analitycznych tzw. szerokiej koncepcji**, również sformowano trzy częściowe analizy, tzn. analizę semantyczną, strukturalną i etymologiczną.

W ramach **analizy semantycznej** zdefiniowano zwarte układy semantyczne, do których później kategoryzowano przymiotniki analityczne z materiału dokumentującego. W języku rosyjskim, czeskim i polskim sformułowano taką samą liczbę ośmiu grup semantycznych. Większość przymiotników analitycznych odnosi się do ekonomii, transportu i działalności człowieka (*инвестбюджет*, *мотоopravna*, *eurokonto*), nauki, technologii i przemysłu (*видеоаппарат*, *feroelektřina*, *radioodbiorca*) lub jednostek analitycznych wyrażających miarę lub stopień umiaru (*суперинфляция*, *extrařída*, *interkomunikacija*).

Z perspektywy **analizy strukturalnej** badane zostały trzy aspekty przymiotników analitycznych, tzn. analiza częściowa przeprowadzona z punktu widzenia pozycyjnego, łączącego i ilościowego. Pod względem **uporządkowania pozycyjnego** można stwierdzić,

iż w języku rosyjskim, czeskim i polskim całkowicie dominują przymiotniki analityczne w prepozycji (*гидрометеорология*, *fotobuńka*, *fotodokumentacja*). W zakresie **aspektu łączącego** przeważa zapis graficzny reprezentowany przez przyleganie do siebie (*бензозаправка*, *ekovýrobek*, *kserokopia*), inne możliwości zapisu przymiotników analitycznych do wyrażenia kontrolnego, tzn. zapis graficzny za pomocą łącznika czy przyleganie do siebie wyrazów za pomocą łącznika. Pod względem **perspektywy ilościowej** można zaznaczyć, iż we wszystkich badanych językach dominują przymiotniki analityczne z jednym elementem składniowym (*авиалиния*, *cyklostezka*, *metajęzyk*).

W ramach **analizy etymologicznej** wszystkie przymiotniki analityczne tzw. szerokiej koncepcji zostały uporządkowane według ich przynależności do języka źródłowego. Do najbardziej znanych języków źródłowych należą języki łaciński i grecki. Owe języki klasyczne wyraźnie dominują w przypadku języka czeskiego i polskiego (*audioaparatura*, *immunogenetyka*), a także reprezentują rosyjskie przymiotniki analityczne (*снектропроектор*). Jeżeli chodzi o język rosyjski, to najbardziej reprezentatywne są przymiotniki analityczne, etymologicznie należące do jego podstawy leksykalnej (*водоопреснитель*). Natomiast co dotyczy języka czeskiego i polskiego, to język źródłowy przymiotników analitycznych tzw. szerokiej koncepcji przejawia się mniej często (*krasojezdec*, *krwiolecznictwo*).

Niniejsza dysertacja powstała w wyniku przeprowadzonych badań dotyczących problematyki przymiotników analitycznych na przykładzie trzech języków słowiańskich, zarówno z punktu widzenia teoretycznego, jak i praktycznego. Z teoretycznej perspektywy rozprawa doktorska przedstawia ujednoczenie terminologiczne badanych zagadnień za pomocą jednego zunifikowanego pojęcia, tzn. przymiotnika analitycznego. Zaś w praktycznym rozumieniu, za pomocą analizy kompleksowej materiału dokumentującego, dokonano demonstracji funkcjonowania morfologicznie nieformalnych jednostek leksykalnych nie tylko w języku rosyjskim, ale także w języku czeskim i polskim.

SUMMARY

The dissertation thesis *Functioning of Analytical Adjectives in the Russian, Czech and Polish Languages* focuses on the issues of morphologically unformed lexical units having determinative or attributive function in relation to the head sentence element. These units are termed **analytical adjective**, which represents a unified terminological nomination of the given linguistic issue. This term comes mainly from Russian scientific literature (M. V. Panov) where it has its own tradition and a number of linguists use it. However, thanks to typological relation of the Russian language with Czech and Polish, the term “analytical adjective” is used for morphologically indefinite expressions in the Czech and Polish languages.

In the **theoretical part**, theoretical findings related to analytical adjectives are presented. The first chapter offers an outline of methodological processes used as a tool for working out this thesis. The second chapter focuses on current tendencies in Slavic languages; attention is paid to language democratisation and liberalisation, to language globalisation or to tendencies towards analytism and agglutination. The third chapter deals with theoretical definition of analytical adjectives. Great deal of attention is paid to possible terminological nominations of the examined issue, to classification of analytical adjectives of so-called narrow and broad concepts, or to analytical adjectives and their position from the point of view of elementary structural component of analytical constructions. The fourth chapter gives a definition of prefixoids and Greek-Latin formants which represent analytical adjectives in so-called broad concept. Attention is drawn to affixoids, their terminological nomination and quasi-prefixal constructions. The closing part of this chapter lists the most productive quasi-prefixal formants of Greek and Latin origin.

The **practical part** offers an extensive analysis of Russian, Czech and Polish analytical adjectives that reflect functioning of these lexical units in the examined languages. The fifth chapter represents an introduction to the practical approach to the issue of analytical adjectives in the Russian, Czech and Polish languages. **Documentation material** elaborated on the basis of excerption of representative lexicographical databases of contemporary Russian, Czech and Polish is introduced in detail. From the quantitative point of view, Russian analytical adjectives represent the largest part, as the corpus of Russian analytical adjectives consists of 842 units (57 % of the documentation material). Analytical adjectives of Czech and Polish are represented in considerably lower numbers. The corpus of Czech

analytical adjectives consists of 326 units (22 % of the documentation material), and the corpus of Polish analytical adjectives is represented by 304 units (21 % of the documentation material). The documentation material of this dissertation thesis is, therefore, presented on a representative sample of 1,472 analytical adjectives.

Chapters six, seven and eight deal with the analysis of the documentation material of Russian, Czech and Polish analytical adjectives. Overall morphological-lexical analyses were carried out in all languages and these were further extended with partial analyses (semantic, structural, and etymological). Working out partial analyses was based on primary dichotomous division of analytical adjectives to narrow and broad concepts. This approach allowed us to carry out a thorough analysis of all analytical lexical units of Russian, Czech and Polish and hence fulfil the aims of the dissertation thesis.

The ninth chapter presents an overall comparative reflexion of analytical adjectives in all analysed languages. All partial analyses, as well as the final comparative reflexion, are accompanied with graphic illustrations which factually supply practical chapters of the dissertation.

For Russian, Czech and Polish **analytical adjectives of so-called narrow concept**, three types of partial analyses were carried out – semantic, structural and etymological.

The output of the **semantic analysis** is a definition of semantic groups into which all excerpted analytical adjectives were classified. In total, there are 12 thematic fields defined in Russian, 10 in Czech and 11 in Polish. In all languages, analytical adjectives with the highest number of occurrences belong to the following areas: science and technology (*онлайн-бронирование, handsfree systém, sprzęt audio-wideo*), economy, law and transportation (*бренд-менеджер, retail cena, biznes oferta*) or culture (*литература нон-фикшен, freestyle tanec, sztuka art informel*).

Within **structural analysis**, three aspects of analytical adjectives are being inspected – a partial analysis dealing with positional, connectivity and quantitative aspects was carried out. From the point of view of **positional aspect**, prevalence of the following has been found: analytical adjectives in postposition in Russian (*тенор альтино*), analytical adjectives in preposition in the Czech language (*moka souprava*) and, as in Russian, analytical adjectives in postposition in Polish (*sklep fair trade*). As far as the **connectivity aspect** is concerned, graphic record of analytical adjective in the form of an independent lexical unit significantly prevail in all examined languages (*грушадювец, biankošek, styl gospel*). However, there are many cases of analytical adjectives written with a hyphen in the Russian language (*программа-максимум*). From the **quantitative aspect** point of view, one-component

analytical adjectives predominate in Russian, Czech and Polish (воротник*науш*, *oldiespárty*, *temattabu*).

Within **etymological analysis**, source language of all analytical adjectives from the documentation material was defined, and then language groups into which analytical adjectives were classified were formed. In the documentation material of the Russian language, analytical adjectives from English prevail (*смарт-телевизор*), followed with loan words from French (*изделияапплике*) and Italian (*темпконтинуо*). Analytical adjectives from English predominate in Czech and Polish (*hardbackkaroserie*, *muzykacountry*), followed with loan words from Ancient languages (*cena in memoriam*, *usługiekstra*) and French (*buklé koberec*, *sztukaart moderne*).

For Russian, Czech and Polish **analytical adjectives of so-called broad concept**, three partial analyses were carried out, too – semantic, structural and etymological.

Within **semantic analysis**, compact semantic areas into which all analytical adjectives of the documentation material were classified are defined. There is the same number of eight semantic groups in Russian, Czech and Polish. The highest amount of occurrences of analytical adjectives are connected with economy, transportation and human activity (*инвестбюджет*, *мотоopravna*, *eurokonto*), with science, technology and industry (*видеоаппарат*, *feroelektrina*, *radioodbiorca*), or there are analytical units expressing extent or level of an attribute (*суперинфляция*, *extratřída*, *interkomunikacja*).

Under **structural analysis**, three aspects of analytical adjectives are being examined – partial analysis focusing on positional, connectivity and quantitative aspects was carried out. From the **positional aspect** point of view, analytical adjectives in preposition prevail in Russian, Czech and Polish (*гидрометеорология*, *fotobuňka*, *fotodokumentacja*). As far as the **connectivity aspect** is concerned, graphic record using attaching is obvious in all examined languages (*бензозаправка*, *ekovýrobek*, *kserokopia*), other ways of writing analytical adjectives in relation to the head sentence element, such as graphic record using a hyphen, attachment and a hyphen, attachment and isolated units, are marginal. From the point of view of the **quantitative aspect**, analytical adjectives consisting of one component predominate in all languages (*авиалиния*, *cyklostezka*, *metajęzyk*).

Under **etymological analysis**, all analytical adjectives of so-called broad concept are classified based on their source language. The most distinctive source languages of Russian, Czech and Polish analytical adjectives of broad concept are Latin and Greek. Both Ancient languages significantly prevail in Czech and Polish (*audioaparatura*, *immunogenetyka*), high number of occurrences is noted in Russian, too (*спектропроектор*).

However, in the case of Russian, analytical adjectives with the highest representation are those belonging etymologically to domestic lexical base (*водоопреснитель*). Mother tongue as the source language of analytical adjectives of broad concept is represented less in the Czech and Polish languages (*krasojezdec*, *krwiolecznictwo*).

The dissertation thesis presented offers a detailed excursion to the issue of analytical adjectives with examples of three Slavic languages not only from the theoretical point of view but also from practical perspective. From the theoretical point of view, the dissertation presents a terminological unification of the examined issue through one unified term – analytical adjective. From the practical perspective, it demonstrates – thanks to its comprehensive analysis of the documentation material – functioning of morphologically unformed lexical units not only in Russian, but also in the Czech and Polish languages.

LITERATURA

Normativní literatura a slovníky

- Bańko, M. (red.)** *Inny słownik języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.
- Bańko, M. (red.)** *Ne zcela cizí. Lexikální výpůjčky v polském a českém jazyce*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2016.
- Bąk, P.** *Gramatyka języka polskiego – zarys popularny*. Warszawa: WP, 1977.
- Brückner, A.** *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: WP, 1970.
- Čermák, F.** *Jazyk a jazykověda*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007.
- Damborský, J.** *Polština a franština ve vzájemném vztahu*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999.
- Daneš, F. et al.** *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997.
- Długosz-Kurczabowa, K.** *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- Filipec, J., Daneš, F., Machač, J. et al.** *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Nakladatelství Academia, 2015.
- Gajda, S. (red.)** *Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Język polski*. Opole: Uniwersytet Opolski, 2001.
- Gazda, J.** *Dynamika a internacionalizace slovní zásoby současné ruštiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2002.
- Gulová, L., Šíp, R. (red.)** *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013.
- Hlavsa, Z., Hrušková, Z., Hůrková, J. et al.** *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Academia, 2000.
- Horecký, J., Buzássyová, K., Bosák, J. et al.** *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Bratislava: Veda, 1989.
- Jiráček, J.** *Adjektiva s internacionálními sufixálními morfy v současné ruštině. V porovnání s češtinou*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984.
- Karlík, P., Nekula, M., Rusínová, Z. (red.)** *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, 1995, 2012.
- Komárek, M., Kořenský, J., Petr, J.** *Mluvnice češtiny 2. Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986.
- Korostenski, J.** *Česká a ruská slovní zásoba (neologické aspekty)*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2007.
- Kraus, J. (red.)** *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha: Nakladatelství Academia, 2007.
- Lotko, E.** *Polština a čeština z hlediska typologického*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1981.
- Lotko, E. (red.)** *Srovnávací a bohemistické studie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009.

- Lotko, E.** *Synchronní konfrontace češtiny a polštiny: soubor statí.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1997.
- Machek, V.** *Etymologický slovník jazyka českého.* Praha: NLN, 2010.
- Martincová, O. (red.)** *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2.* Praha: Academia, 2004.
- Mitter, P.** *Obecné a specifické aspekty kompozice v současné češtině.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2016.
- Mitter, P.** *Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2003.
- Mrověcová, L.** *Způsoby obohacování slovní zásoby ruštiny podnikatelské sféry v synchronně-diachronním aspektu (v porovnání s češtinou).* Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta, 2009.
- Nedomová, Z.** *Tendence k analytismu v současné ruštině (na materiálu jmenných slovních druhů).* Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2013.
- Niševa, B.** *Inovační procesy v české a bulharské jazykové situaci (na materiálu jazyka médií).* Praha: Karolinum, 2014.
- Ochrana, F.** *Metodologie vědy.* Praha: Karolinum, 2009.
- Pančíková, M.** *Rozvojové tendencie polskej a slovenskej lexiky na prelome tisícročia: vybraná problematika: substantiva.* Bratislava: Univerzita Komenského, 2008.
- Pisowicz, A. (Mazurczyk, K., Rokita, Z., red.)** *Na końcu języka.* Białystok: Fundacja Sąsiedzi, 2015.
- Polański, E. (red.)** *Wielki słownik ortograficzny z zasadami pisowni i interpunkcji.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009.
- Rejzek, J.** *Český etymologický slovník.* Voznice: LEDA, 2015.
- Rudincová, B.** *Typy pojmenování v současné ruštině (zejména v podnikatelské oblasti).* Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2000.
- Sobol, E. (red.)** *Słownik języka polskiego.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009.
- Sobol, E. (red.)** *Słownik wyrazów obcych.* Warszawa: PWN, 2002.
- Strutyński, J.** *Gramatyka polska.* Kraków: Wydawnictwo Tomasz Strutyński, 2009.
- Svobodová, D.** *Aspekty hodnocení cizojazyčných přejímek: mezi módností a standardem.* Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009.
- Svobodová, D.** *Internacionalizace současné české slovní zásoby.* Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007.
- Szober, S.** *Gramatyka języka polskiego.* Warszawa: PWN, 1963.
- Šimandl, J. (red.)** *Slovník afixů užívaných v češtině.* Praha: Karolinum, 2016.
- Trávníček, F.** *Mluvnice spisovné češtiny. Část I. Hláskosloví - tvoření slov - tvarosloví.* Praha: Melantrich, 1948.
- Trávníček, F.** *Nauka o slovní zásobě.* Praha: SPN, 1953.
- Waszakowa, K.** *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny.* Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2005.

- Zarebski, R.** *Rzeczownikowe prefiksy obcego pochodzenia w historii języka polskiego*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2012.
- Žaža, S.** *Latina a řečtina v slovní zásobě, gramatice a terminologii slovanských jazyků*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.
- Žaža, S.** *Ruština a čeština v porovnávacím pohledu*. Brno: Masarykova univerzita, 1999.
- Будагов, Р. А.** *Введение в науку о языке*. Москва: Просвещение, 1965.
- Бьерг, Х. Э.** *Аналитические прилагательные и аналитизм в современном русском языке*. Тромсе: Университет Тромсе, 2014.
- Валгина, Н. С.** *Активные процессы в современном русском языке: Учебное пособие для студентов вузов*. Москва: Логос, 2001.
- Виноградов, В. В., Истрина, Е. С., Бархударов, С. Г. (ред.)** *Грамматика русского языка I*. Москва: АН СССР, 1952.
- Габдреева, Н. В.** *Иноязычная лексика в русском языке новейшего периода*. Москва: Флинта: Наука, 2013.
- Даниленко, В. П.** *Русская терминология. Опыт лингвистического описания*. Москва: Наука, 1977.
- Жеребило, Т. В.** *Словарь лингвистических терминов*. Назрань: Пилигрим, 2010.
- Захаренко, Е. Н., Комарова, Л. Н., Нечаева, И. В.** *Новый словарь иностранных слов: свыше 25 000 слов и словосочетаний*. Москва: ООО Издательский центр «Азбуковник», 2008.
- Земская, Е. А. (ред.)** *Русский язык конца XX столетия (1985-1995)*. Москва: Языки русской культуры, 2000.
- Земская, Е. А.** *Язык как деятельность. Морфема. Слово. Речь*. Москва: Флинта: Наука, 2014.
- Йирачек, Й.** *Интернациональные суффиксы существительных в современном русском языке (структурно-сопоставительное исследование)*. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1971.
- Касаткин, Л. Л., Клобуков, Е. В., Лекант, П. А.** *Краткий справочник по современному русскому языку: Учебное пособие*. Москва: АСТ-Пресс книга, 2010.
- Климова, М. В. (ред.)** *Большой этимологический словарь русского языка*. Москва: ООО «Дом славянской книги», 2016.
- Костомаров, В. Г.** *Языковой вкус эпохи*. Москва: Педагогика-Пресс, 1994.
- Косырева, М. С.** *Глобализмы в русском языке*. Москва: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2016.
- Кузьмина, Н. А., Абросимова, Е. А.** *Активные процессы в русском языке и коммуникации новейшего времени: учебное пособие*. Москва: Флинта: Наука, 2015.
- Левашов, Е. А. et al.** *Аффиксоиды русского языка. Опыт словаря-справочника*. Санкт-Петербург: Нестор-История, 2009.
- Лопатин, В. В., Иванова, О. Е. (ред.)** *Русский орфографический словарь около 200 000 слов*. Москва: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2015.

- Маринова, Е. В.** *Иноязычные слова в русской речи конца XX – начала XXI в.: проблемы освоения и функционирования.* Москва: ООО «Издательство ЭЛПИС», 2008.
- Маринова, Е. В.** *Теория заимствования в основных понятиях и терминах: словарь-справочник.* Москва: Флинта: Наука, 2013.
- Михальченко, В. Ю. et al.** *Словарь социолингвистических терминов.* Москва: Институт языкознания РАН, 2006.
- Морковкин, В. В., Богачева, Г. Ф., Луцкая, Н. М.** *Большой универсальный словарь русского языка.* Москва: Словари XXI века, АСТ-ПРЕСС ШКОЛА, 2016.
- Ожегов, С. И., Шведова, Н. Ю.** *Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений.* Москва: ООО «ИТИ Технологии», 2003.
- Панов, М. В. (ред.)** *Русский язык и советское общество. Социолого-лингвистическое исследование. Морфология и синтаксис современного русского литературного языка.* Москва: Наука, 1968.
- Панов, М. В. (ред.)** *Русский язык и советское общество. Социолого-лингвистическое исследование. Лексика современного русского литературного языка.* Москва: Наука, 1968.
- Панов, М. В.** *Позиционная морфология русского языка.* Москва: Языки славянской культуры, 1999.
- Панова, Г. И.** *Морфология русского языка: Энциклопедический словарь-справочник.* Москва: КомКнига, 2010.
- Реформатский, А. А.** *Введение в языкознание: Учебник для вузов.* Москва: Издательство «Аспект Пресс», 2016.
- Сидоренко, Е. Н.** *Морфология современного русского языка. Части речи и контактанты. Учебное пособие.* Москва: Флинта, Наука, 2017.
- Тихонов, А. Н., Хашимов, Р. И. (ред.)** *Энциклопедический словарь-справочник лингвистических терминов и понятий. Русский язык.* Москва: Флинта, Наука, 2008.
- Филин, Ф. П. (ред.)** *Русский язык. Энциклопедия.* Москва: Советская энциклопедия, 1979.
- Черных, П. Я.** *Историко-этимологический словарь современного русского языка: в 2 томах.* Москва: Русский язык – Медия, Дрофа, 2009.
- Шведова, Н. Ю. (гл. ред.)** *Грамматика современного русского литературного языка.* Москва: Наука, 1970.
- Шведова, Н. Ю. (гл. ред.)** *Русская грамматика I.* Москва: Наука, 1980.
- Ярцева, В. Н. (ред.)** *Лингвистический энциклопедический словарь.* Москва: Советская энциклопедия, 1990.

Sekundární literatura

- Bartmiński, J.** Pasywne i aktywne paneuropeizmy we współczesnym języku polskim. In: Mazur, J., ed. *Słownictwo współczesnej polszczyzny w okresie przemian.* Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2000, s. 109-116.

- Bralczyk, J., Majkowska, G.** Język mediów – perspektywa aksjologiczna. In: Bralczyk, J., Mosiołek-Kłosińska, K., eds. *Język w mediach masowych*. Warszawa: Upowszechnianie Nauki – Oświata „UN-O“, 2000, s. 43-50.
- Brandner, A.** Projevy analytismu v ruštině. *Sborník prací Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Řada jazykovědná*. A 53 (2005), s. 81-93.
- Buzássyová, K.** Zložené slová z hľadiska internacionalizácie a inovácií. *Jazykovedný časopis*. 54 (2003), s. 32-51.
- Gajda, S.** Sytuacja językowa w Polsce na przełomie wieków XX na XXI. In: Gajda, S., Muha, A. V., eds. *Współczesna polska i słoweńska sytuacja językowa*. Opole: Uniwersytet Opolski, Univerza v Ljubljani, 2003, s. 11-40.
- Gazda, J.** Integrační tendence v oblasti tvoření slov v současných slovanských jazycích (se zvláštním zřetelem k situaci v ruštině a češtině). In: Krčmová, M. et al., eds. *Integrace v jazycích – jazyky v integraci*. Praha: NLN, 2010, s. 83-97.
- Gazda, J.** Pojmenování s kořennými prepozitivními elementy cizího původu v současné ruštině a češtině. *Sborník prací Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*. A 39 (1991), s. 57-62.
- Gazda, J.** Vnější a vnitřní faktory synchronní dynamiky slovanských jazyků (na příkladu ruštiny a češtiny). In: Pospíšil, I., Zelenka, M., Zelenková, A., eds. *Aktuální problémy současné slavistiky (jazyk – literatura – kultura – politika)*. Brno: Galium, 2015, s. 235-242.
- Hackbarthová, E.** *Pojmenování s prefixoidy vyjadřujícími intenzivnost v současné ruštině v porovnání s češtinou*. Brno, 1979. Diplomová práce. Univerzita J. E. Purkyně, Filozofická fakulta.
- Helcl, M.** Hybridně složená slova jako elektromotor, autodoprava. *Naše řeč*. 36 (1953), s. 34-43.
- Helcl, M.** Univerbizace a její podíl při růstu dnešní slovní zásoby. *Slovo a slovesnost*. 24 (1963), s. 29-37.
- Chlupáčová, K.** Pojmenování apozičního typu v současné ruštině. *Bulletin ruského jazyka a literatury*. 23 (1981), s. 147-156.
- Isačenko, A. V.** Obecné zákonitosti a národní specifčnost ve vývoji slovní zásoby slovanských jazyků. In: Bělič, J., ed. *Historicko-srovnávací studium slovní zásoby slovanských jazyků*. Praha: SPN, 1958, s. 143-151.
- Lotko, E.** O některých vývojových tendencích v současné slovní zásobě a jejich příčinách (na materiálu češtiny, slovenštiny a polštiny). In: Lotko, E., ed. *Srovnávací a bohemistické studie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 209-228.
- Markowski, A.** Najnowsze zapożyczenia semantyczne w polszczyźnie. In: Bosák, J., ed. *Internationalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti*. Bratislava: Veda, 2000, s. 28-37.
- Martincová, O.** K problematice lexikálních neologizmů. *Slovo a slovesnost*. 33/4 (1972), s. 283-293.
- Martincová, O.** Nová víceslovná pojmenování. In: Martincová, O. et al., eds. *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR, 2005, s. 212-231.

- Martincová, O., Savický, N.** Hybridní slova a některé obecné otázky neologie. *Slovo a slovesnost*. 48/2 (1987), s. 124-139.
- Mravinacová, J.** Přejímání cizích lexémů. In: Martincová, O. et al., eds. *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR, 2005, s. 187-211.
- Nedomová, Z.** Pojmenování s analytickými adjektivy v současné ruštině a jejich české reflexe. *Studia Slavica*. 18/2 (2014), s. 233-244.
- Plesník, L.** Analytická adjektiva v ruštině včera a dnes. In: Gazda, J., ed. *Příspěvky k aktuálním otázkám jazykovědné rusistiky (4)*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 117-123.
- Plesník, L.** Tzv. analytická adjektiva v současné češtině jako projev demokratizačních tendencí jazyka. In: Bogoczová, I., Nedomová, Z., eds. *Area slavica I*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2016, s. 141-149.
- Rudincová, B.** Vývojové tendence v současné ruské a české slovtvorbě. In: Pospíšil, I., Zelenka, M., Zelenková, A., eds. *Aktuální problémy současné slavistiky (jazyk – literatura – kultura – politika)*. Brno: Galium, 2015, s. 291-298.
- Satkiewicz, H.** Zmiany w zasobie leksykalnym najnowszej polszczyzny. In: Wrocławska, E., ed. *Uwarunkowania i przyczyny zmian językowych*. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1994, s. 143-147.
- Waszakowa, K.** Afiksy, afiksoidy czy człony złożenia? (o aktywnych obcych częstkach słowotwórczych). In: Еремин, А. Н., ред. *Семантика и прагматика языковых единиц*. Калуга: КГПУ им. К. Э. Циолковского, 2004, с. 101-112.
- Waszakowa, K.** Aktywność słowotwórstwa hybrydalnego w najnowszej polszczyźnie. In: Buzássyová, K., Chocholová, B., eds. *Motivované slovo v lexikálnom systéme jazyka*. Bratislava: Veda, 2013, s. 129-141.
- Waszakowa, K.** Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie polszczyzny (zarys problematyki). In: Tichá, Z., Rangelova, A., eds. *Internacionalizmy v nové slovní zásobě*. Praha: ÚJČ AV ČR, 2003, s. 74-83.
- Waszakowa, K.** Tendencje rozwojowe w słowotwórstwie polszczyzny końca XX wieku. In: Gajda, S., Adamiszyn, Z., eds. *Przemiany współczesnej polszczyzny*. Opole: Instytut Filologii Polskiej, 1994, s. 53-60.
- Азаматова, А. Х.** Термин и терминоэлемент в системе языковых единиц. *Cuadernos de Rusística Española*. 2004, с. 11-17.
- Астен, Т. Б., Резниченко, А. В.** Неизменяемые атрибуты в русском языке (к истории вопроса). *Гуманитарные и социальные науки*. 2013, с. 91-97.
- Астен, Т. Б.** Аналитизм номинации: когнитивное содержание и прагматика неизменяемы существительны в русском языке в сравнении с другими славянскими языками. Ростов-на-Дону: РГЭУ (РИНХ), 2003.
- Баско, Н. В.** Развитие русского языка в условиях глобализации. In: Алпатов, В. М. ed. *Языковая политика и языковые конфликты в современном мире. Международная конференция*. Москва: Институт языкознания, 2014, с. 252-256.
- Бениньи, В.** Аналитические прилагательные. Распространение иноязычной модели «определяющее существительное + определяемое существительное». In: Земская, Е. А., Каленчук, М. Л., eds. *Языки в движении: К 70-летию Л. П. Крысина*. Москва: Языки славянских культур, 2007, с. 69-82.

- Бондаревский, Д. В.** Категория неизменяемых прилагательных в современном русском языке: автореферат диссертации. Ростов-на-Дону: РГПУ, 2000. Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/kategoriya-neizmenyaemykh-prilagatelnykh-v-sovremennom-russkom-yazyke> (цит. 2017-02-05).
- Бондаревский, Д. В.** Неизменяемость – ключевое явление аналитизма. *Вестник Челябинского государственного университета*. 7/188 (2009), с. 8-12.
- Бондаревский, Д. В.** Феномен креолизации и аналитические тенденции. *Вестник Новгородского государственного университета*. 57 (2010), с. 13-16.
- Бранднер, А.** К некоторым сдвигам на морфологическом уровне современного русского языка. In: *Русское слово в мировой культуре: материал X Конгресса МАПРЯЛ*. Санкт-Петербург: Политехника, 2003, с. 247-255.
- Бранднер, А.** Неизменяемые прилагательные иноязычного происхождения в современном русском языке. *Sbornik prací Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Řada jazykovědná*. A 49 (2001), s. 107-118.
- Воронцова, В. Л.** Процессы развития морфологических элементов, стоящих на грани морфемы и слова. In: *Развитие грамматики и лексики современного русского языка*. Москва: Наука, 1964, с. 94-105.
- Газда, Й.** Новые словообразовательные модели и их роль в актуализации лексики в процессе обучения студентов-русистов. In: Lepilová, K., ed. *Rossica Ostraviensia. Lingua rossica in sphaera mercaturae*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1994, s. 57-64.
- Гловинская, М. Я.** Тенденция к аналитизму в языке массовой коммуникации. In: Красильникова, Е. В., ed. *Фортунаровский сборник*. Москва: 2000, с. 116-124.
- Голанова, Е. И.** «Точки роста» в системе современного словообразования: аналитические прилагательные и их место в системе и норме. In: Крысин, Л. П., ed. *Современный русский язык. Система – норма – узус*. Москва: Языки славянских культур, 2010, с. 261-270.
- Голанова, Е. И.** О «мнимых сложных словах» (развитие класса аналитических прилагательных в современном русском языке). In: *Лики языка: К 45-летию научной деятельности Е. А. Земской*. Москва: 1998, с. 31-39.
- Жирмунский, В. М.** Об аналитических конструкциях. In: *Аналитические конструкции в языках различных типов*. Москва: Наука, 1965, с. 5-57.
- Иванов, А. В.** К проблеме статуса греко-латинских основ в морфологической структуре общезыковых единиц и единиц специальной номинации. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 6/2 (2011), с. 193-198.
- Кеснер, Й., Лингартова, В., Зоубкова, И.** О неизменяемом препозитивном определении в русском и чешском языках. *Новая русистика*. 1 (2011), с. 51-65.
- Ким, Л. А.** Вопрос об аналитических прилагательных в современной русистике. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство*. 15/3 (2009), с. 47-54. Режим доступа: <http://www.stattionline.org.ua/filologiya/52/7111-vopros-ob-analicheskix-prilagatelnykh-v-sovremennoj-rusistike.html> (цит. 2017-02-15).

- Маринова, Е. В.** Вопрос об аналитических прилагательных в отечественной и зарубежной лингвистике. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 4/2 (2010), с. 628-630.
- Маршик, Л.** Интернациональные эпонимы в русском, польском и чешском языках. In: Mizerová, S., Plesník, L., eds. *Slavica iuvenum XVIII*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2017, s. 50-60.
- Мельников, Е. И.** Иноязычные заимствования в русском языке, относящиеся к неизменяемым прилагательным. *Československá rusistika*. 23 (1978), s. 159-166.
- Мельников, Е. И.** К вопросу о неизменяемых прилагательных в русском языке. *Československá rusistika*. 8 (1963), s. 83-85.
- Минку, Е.** Научные греко-латинские элементы для выражения нового в языке. *GISAP: Philological Sciences*. 7 (2015), s. 17-20.
- Панов, М. В.** О некоторых общих тенденциях в развитии русского литературного языка XX в. (Основные позиционные изменения в фонетике и морфологии). In: Земская, Е. А., Кузьмина, С. М., eds. *Труды по общему языкознанию и русскому языку. Том 2*. Москва: Языки славянской культуры, 2007, с. 23-42.
- Панов, М. В.** Об аналитических прилагательных. In: *Фонетика. Фонология. Грамматика*. Москва: Наука, 1971, с. 240-253.
- Плесник, Л.** Греко-латинские квазипрефиксальные терминоэлементы как база терминологического словообразования в русском языке. In: Mizerová, S., Plesník, L., eds. *Slavica iuvenum XVII*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2016, s. 70-79.
- Плесник, Л.** Квазипрефиксальные греко-латинские терминоэлементы в современном русском и чешском языках. In: Федь, Т., Георгиева, И., Янкова, Д., eds. *Русистика: русский язык, культура и литература*. София: Новый болгарский университет, 2017, с. 110-118.
- Плесник, Л.** Продуктивность префиксоида *био-* в современном русском, чешском и польском языках. 2018 (v tisku).
- Рацибурская, Л. В.** Актуальные процессы в словообразовании русского и других славянских языков. *Acta Polono-Ruthenica*. 20 (2015), с. 237-246.
- Реформатский, А. А.** О членимости слова. In: *Развитие современного русского языка. Словообразование, членимость слова*. Москва: Наука, 1975, с. 5-14.
- Реформатский, А. А.** Упорядочение русского правописания (статья вторая). *Русский язык в школе*. 6 (1937), с. 83-84.
- Сенько, Е. В.** Префиксоиды как сложившаяся система современного русского словообразования. *Современные проблемы науки и образования*. 6 (2014). Режим доступа: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=16059> (цит. 2016-08-26).
- Тираспольский, Г. И.** Становится ли русский язык аналитическим? *Вопросы языкознания*. 6 (1981), с. 37-49.
- Урумиду, В.** Неоклассические элементы греческого происхождения в именных словообразовательных моделях русского языка. *«Вестник РУДН, серия Теория языка. Семиотика. Семантика»*. 3 (2014), с. 124-129.

Internetové zdroje a databáze

Český národní korpus. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, 2017. Dostupný z: <http://korpus.cz/>.

Korpus Języka polskiego PWN. 2017. Dostupný z: <https://sjp.pwn.pl/korpus>.

Национальный корпус русского языка. 2017. Dostupný z: <http://ruscorpora.ru/>.

Informační jazykový portál Грамота.ру. Dostupný z: <http://gramota.ru/>.

Internetová jazyková příručka. Dostupná z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>.

Internetový slovník Słownik języka polskiego PWN. Dostupný z: <https://sjp.pwn.pl/>.

Internetový slovník Wikislovník. Dostupný z: <https://cs.wiktionary.org/wiki/Wikislovník>.

Internetový slovník Wikisłownik. Dostupný z: <https://pl.wiktionary.org/wiki/Wikisłownik>.

Internetový slovník Вукисловарь. Dostupný z: <https://ru.wiktionary.org/wiki/Вукисловарь>.

SEZNAM GRAFŮ

- Graf č. 1:** Rozložení analytických adjektiv v ruštině (s. 90)
- Graf č. 2:** Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině (s. 95)
- Graf č. 3:** Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině (s. 102)
- Graf č. 4:** Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině (s. 103)
- Graf č. 5:** Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině (s. 104)
- Graf č. 6:** Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině (s. 105)
- Graf č. 7:** Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině (s. 109)
- Graf č. 8:** Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině (s. 113)
- Graf č. 9:** Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině (s. 114)
- Graf č. 10:** Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině (s. 115)
- Graf č. 11:** Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině (s. 115)
- Graf č. 12:** Rozložení analytických adjektiv v češtině (s. 119)
- Graf č. 13:** Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v češtině (s. 123)
- Graf č. 14:** Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v češtině (s. 127)
- Graf č. 15:** Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v češtině (s. 128)
- Graf č. 16:** Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v češtině (s. 129)
- Graf č. 17:** Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v češtině (s. 130)
- Graf č. 18:** Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině (s. 132)
- Graf č. 19:** Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině (s. 135)
- Graf č. 20:** Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině (s. 136)
- Graf č. 21:** Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině (s. 136)
- Graf č. 22:** Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v češtině (s. 137)

- Graf č. 23:** Rozložení analytických adjektiv v polštině (s. 140)
- Graf č. 24:** Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině (s. 143)
- Graf č. 25:** Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině (s. 147)
- Graf č. 26:** Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině (s. 148)
- Graf č. 27:** Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině (s. 148)
- Graf č. 28:** Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v polštině (s. 149)
- Graf č. 29:** Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině (s. 152)
- Graf č. 30:** Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině (s. 155)
- Graf č. 31:** Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině (s. 156)
- Graf č. 32:** Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině (s. 156)
- Graf č. 33:** Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v polštině (s. 157)
- Graf č. 34:** Rozložení analytických adjektiv v ruštině, češtině a polštině (s. 160)
- Graf č. 35:** Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině, češtině a polštině (s. 163)
- Graf č. 36:** Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině, češtině a polštině (s. 164)
- Graf č. 37:** Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině, češtině a polštině (s. 166)
- Graf č. 38:** Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. úzkého pojetí v ruštině, češtině a polštině (s. 168)
- Graf č. 39:** Rozložení sémantických skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině (s. 170)
- Graf č. 40:** Poziční aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině (s. 172)
- Graf č. 41:** Konektivní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině (s. 173)
- Graf č. 42:** Kvantitativní aspekt analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině (s. 174)

Graf č. 43: Rozložení jazykových skupin analytických adjektiv tzv. širokého pojetí v ruštině, češtině a polštině (s. 175)